УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ

ЗБІРНИК СТАТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА

Частина 4

ВИПУСКНИК УДФСУ
1921-2021
2021

СЕРІЯ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ»

Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ» заснована у 2018 році і є продовженням започаткованої у 2017 р. серії «Випускникам УДФСУ».

Редакційна колегія:
Пашко П. В., д.е.н. (голова)
Шевчук О. А., д.е.н. (заступник голови)
Топчій В. В., д.ю.н.
Краєвський В. М., д.е.н.
Кужелєв М. О., д.е.н.
Шевчук С. В., д.е.н.
Суліма Є. М., д.філос.н., член-кореспондент НАПНУ
Горбовий А. Ю., д.т.н.
Чмелюк В. В., к.ю.н.
Малинський І.., к.н.фіз.вих.
Шевчук В. А., к.ю.н.

У СЕРІЇ «ВИПУСКНИКАМ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2017

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ економіки, оподаткування та митної справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ права»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ інформаційних технологій та менеджменту»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ обліку, аналізу та аудиту»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції»

У СЕРІЇ «НАУКОВІ РОБОТИ СТУДЕНТІВ УДФСУ» ВИЙШЛИ ДРУКОМ:

2018

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ економіки, оподаткування та митної справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ права»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ інформаційних технологій та менеджменту»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ обліку, аналізу та аудиту»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції»

2019

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ права»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ обліку, аналізу та аудиту»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ економіки, оподаткування та митної справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ інформаційних технологій»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції»

2020

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ права»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ обліку, аналізу та аудиту»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ фінансів, банківської справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ економіки, оподаткування та митної справи»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ інформаційних технологій»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня факультету підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників податкової міліції»

«Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня ННІ спеціальної фізичної і бойової підготовки та реабілітації»

УНІВЕРСИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Кафедра кримінального права та кримінології

Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ»
Заснована у 2018 році і є продовженням започаткованої у 2017 р. серії «Випускникам УДФСУ»

ЗБІРНИК СТАТЕЙ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ
ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО
ІНСТИТУТУ ПРАВА

У чотирьох частинах

Частина 4

Ірпінь
2020

УДК 34(477)(06)
ББК 67.9(4Укр)я54
З-41

Рекомендовано до друку
Вченою радою Навчально-наукового інституту права
(протокол № 4 від 4 листопада 2020 року)

З-41 Збірник статей здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня Навчально-наукового інституту права Університету ДФС України : у 4 ч. Ч. 4. – Ірпінь : Університет ДФС України, 2020. – 314 с. – (Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ» ; т. 19).

У збірнику опубліковано статті здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня.

Видання призначене для молодих вчених, аспірантів, здобувачів вищої освіти.

УДК 34(477)(06)
ББК 67.9(4Укр)я54

Матеріали розміщено у авторській редакції.
Відповідальність за зміст матеріалів, їх відповідність вимогам чинного правопису і достовірність фактів та статистичних даних несуть автори.

© ННІ права, 2020
© Університет ДФС України, 2020

ЗМІСТ

Кафедра кримінального права та кримінології
Група ПМКП-19-1

Богопольський Володимир Станіславович
Залежність кримінальної відповідальності неповнолітніх
осіб від їх соціально-психологічних та вікових особливостей 8

Чайковський Дмитро Захарович
Перешкоджання фінансуванню тероризму в Україні 13

Чупира Вікторія Анатоліївна
Сучасні механізми запобігання і протидії корупції 18

Деревянко Маргарита В'ячеславівна,
Віктимологічна детермінація злочинів,
учинених щодо неповнолітніх 25

Дідух Юлія Русланівна
Кіберзлочинність в Україні: сучасний стан 29

Ганущак Андрій Михайлович
Проблеми та запобігання маніпулюванню на
фондовому ринку України 34

Голуб Юлія Володимирівна
Детермінанти незаконної приватизації державного,
комунального майна..... 43

Коломієць Павло Віталійович
Міжнародне співробітництво правоохоронних
органів України в рамках Інтерполу у боротьбі з тероризмом..... 47

Кравченко Анастасія Олександрівна
Детермінанти злочинності у сфері
перевищення службових повноважень 54

Крит Роксолана Степанівна
Історія розвитку призначення та скасування смертної кари в США..... 59

Кубишина Анастасія Сергіївна
Кримінологічна храктеристика рецидивної злочинності серед жінок..... 64

Кузнєцова Поліна Олександрівна
Зарубіжній досвід запобігання шахрайству та
можливості впровадження його в Україні..... 69

Масляк Володимир Олександрович
Державна політика у напрямі протидії та боротьби
з експлуатацією дітей 75

Новохацький Максим Анатолійович
Поняття контрабанди наркотичних засобів,
психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів 81

Павленко Юлія Андріївна
Детермінанти злочинності неповнолітніх 85

Щербатюк Яна Богданівна
Міжнародний досвід і співробітництво щодо запобігання та
протидії відмиванню коштів, отриманих злочинним шляхом 90

Терентьєв Дмитро Владиславович
Кримінологічна характеристика та запобігання порушень
правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами,
які керують транспортними засобами 96

Виговський Олександр Васильович
Роль правоохоронних та спеціалізованих органів
у боротьбі з тероризмом 101

Якименко Аліна Олександрівна
Особливості роботи системи електронного декларування, підтримка
комунікації з декларантами. Облік та оприлюднення декларацій 107

Зеленська Юлія Олександрівна
Нормативне забезпечення застосування амністії
в українському законодавстві 112

Журавльов Олександр Олександрович
Історичні передумови виникнення і розвитку ухилення
від сплати податків, зборів та обов'язкових платежів 117

Журкевич Михайло Валентинович
Проблеми кваліфікації суб'єктивної сторони зловживання
владою або службовим становищем 123

Зіневич Владислав Юрійович
Класифікація злочинів у сфері службової та професійної діяльності,
пов'язаної з наданням публічних послуг 129

Левчишина Вікторія Василівна
Визначення поняття «організована злочинність в Україні» 133

Група ПМКПз-19-1

Бурдель Ірина Олександрівна
Кримінологічний аналіз стану вчинення крадіжок неповнолітніми 139

Дергачьов Владислав Павлович
ДПС України як суб'єкт запобігання кримінальним правопорушенням у сфері господарської діяльності 146

Драгальчук Анна Едуардівна
Економічний тероризм – складова міжнародної терористичної загрози 152

Дуб Ліна Юріївна
Кримінологічна характеристика злочинів, вчинених з необережності у сфері виробництва..... 160

Дзигун Микита В'ячеславович
Відбування покарання неповнолітніми за крадіжку 165

Горбань Софія Юріївна
Дослідження передумов, наслідків та аналізу кримінальних проваджень ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)..... 169

Горіненко Артур Сергійович
Механізм вчинення шахрайства у сфері економічних кримінальних правопорушень 175

Гудзь Віта Олександрівна
Сучасний стан і проблеми запобігання корупції. Удосконалення державної антикорупційної політики 179

Гаркуша Анастасія Анатоліївна
Теоретичні засади та концептуальні положення щодо поняття економічного тероризму 184

Щербина Євген Олександрович
Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем як корупційне кримінальне правопорушення 189

Карпів Ярослав Русланович
Удосконалення правових основ діяльності оперативних підрозділів податкової міліції із протидії розкраданню бюджетних коштів 193

Когут Богдан Борисович
Проблеми визначення ролі адвоката в системі запобігання корупції 199

Коваленко Анастасія Костянтинівна
Дійове каяття як підстава звільнення від кримінальної відповідальності: поняття, ознаки і значення 205

Монець Євгеній Русланович
Предмети контрабанди як об'єкти кримінальної протиправної діяльності 211

Мостович Юлія Сергіївна
Цивільно-правове зобов'язання як предмет кримінального правопорушення, передбаченого ст. 355 Кримінального кодексу України 216

Орлов Володимир Олександрович
Ненадання допомоги особі, що перебуває в небезпечному для життя стані 222

Пашкова Андріана Андріївна
Протидія фінансовому шахрайству 228

Петрик Уляна Михайлівна
Удосконалення ресоціалізації засуджених до позбавлення волі за корупційні злочини 233

Руда Катерина Анатоліївна
Іноземний досвід правового регулювання діяльності антикорупційних судів 238

Середа Юрій В'ячеславович
Сутність та зміст амністії: проблемні питання 244

Телятніков Станіслав Дмитрович
Кримінологічна характеристика особи, що перешкоджає діяльності рахункової палати, члена рахункової палати 249

Улінець Оксана Володимирівна
До питання необхідності криміналізації грального бізнесу в Україні 254

Вартовнік Анастасія Миколаївна
Державна система кібербезпеки: загальна характеристика 258

Якуш Юлія Ігорівна
Запобігання незаконній міграції в Україну та напрями удосконалення 263

Рябошапко В'ячеслав Григорович
Поширеність корупції в Україні 267

Романюк Уляна Петрівна
Сучасні технології у відмиванні електронних грошей,
одержаних злочинним шляхом 273

Сушицька Ксенія Євгеніївна
Історичний аспект формування та еволюції принципів оподаткування ... 279

Щербина Крістіна Олександрівна
Антирейдерські зміни до Кримінального кодексу України 285

Ліщук Олександра Віталіївна
Історія вирішення проблем міжнародного характеру в контексті
подвійного оподаткування та ухилення від сплати податків 290

Яхневич Анастасія Іванівна
Кримінально-правова характеристика та кваліфікація
підкупу працівника підприємства, установи чи організації 295

Федорович Вікторія Миколаївна
Особливості втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність..... 303

Світлична Аліна Сергіївна
Проблемні питання примушування до виконання
чи невиконання цивільно-правових зобов'язань..... 308

Група ПМКП-19-1

Богопольський Володимир Станіславович,
студент групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Дідківська Галина Василівна,
д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології

ЗАЛЕЖНІСТЬ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ОСІБ ВІД ЇХ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ТА ВІКОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

Сьогодні в Україні, як і в усьому світі, найвищою цінністю визначено забезпечення прав і свобод людини та громадянина. Особливу увагу приділено неповнолітнім, які є однією з найнезахищеніших верств населення, що зумовлює необхідність створення особливих умов для забезпечення та реалізації їхніх прав [1, с. 95–98].

Взагалі, особа злочинця, зокрема й неповнолітнього, належить групи суб'єктивних підстав призначення кримінальної відповідальності. За загальним правилом, під особою злочинця визначають сукупність соціальних, індивідуальних, біологічних та психологічних особливостей людини, яка вчинила злочин. В науці кримінального права існують різні думки щодо особливостей, під час призначення кримінальної відповідальності, врахування різних даних щодо особи злочинця. Так, Г.С. Гаверов підкреслює: «необхідність врахування під час призначення кримінальної відповідальності соціально-психологічних та соціально-демографічних ознак, які характеризують особистість злочинця» [2, с. 56]. М.М. Становський говорить про: «необхідність врахування психічного і фізичного стану винного та його соціально-правового статусу». В.І. Ткаченко виступає за врахування біологічних і соціальних ознак особи винного [3, с. 10].

Неодноразово в науці українського кримінального права досліджувалося питання щодо особливостей особи неповнолітнього, який має правниче значення при визначенні йому міри відповідальності. На нашу думку, врахування особи злочинця означає вивчення всіх по-

зитивних і негативних фізичних, соціальних, психічних та юридичних елементів характеристики особи, яка вчинила злочин які мають кримінально-правову роль. Фізичними даними є стать, вік, стан здоров'я, працездатність, Соціальне спрямування особи виявляє коло її потреб, інтересів, світогляд, тотальний культурний розвиток, сукупність мотивів і принципів поведінки. До соціальних даних належать посада, професія, фах, відношення до праці, наявність різних відзнак, нагород, відношення до інших членів суспільства, поведінка перед вчинення злочину (в побуті, на роботі), майнове становище, наявність утриманців і т.д. До психологічних якостей належить наявність чи відсутність психічного розладу, характер, темперамент, соціальне спрямування [4, с. 146]. Проте нами детально буде досліджено саме психологічні та вікові особливості неповнолітніх.

Відставання (затримка) в психічному розвитку може бути обумовлене такими причинами: «конституціонально-генетичними чинниками – індивідуально нижчим, ніж середній темп популяції психічного розвитку; в цих неповнолітніх відставання в психічному розвитку часто поєднується із затримкою фізичного розвитку; депривaційними чинниками – недоліком уваги і любові з боку дорослих, перш за все батьків; до депривaційних чинників може бути віднесена сенсорна ізоляція (зниження зору або слуху), а також виховання дитини в іншомовному середовищі; біологічними чинниками – важкими хронічними соматичними захворюваннями, проте в цих випадках соматичне неблагополуччя нерідко поєднується з депривацією; соціально-педагогічною занедбаністю – свого роду когнітивною депривацією, коли дитина виховується в умовах бездоглядності, в несприятливому мікросоціальному оточенні; ніколи не навчалася у школі або припинила навчання в молодших класах, тобто була ізольована від основних соціальних інститутів» [5].

Аналіз психологічних особливостей злочинності неповнолітніх доцільно здійснити за двома аспектами: «1) хронологічні рамки цієї вікової групи та її анатомо-фізіологічні характеристики; 2) індивідуально-психологічні, соціально-психологічні, психологічно-правові риси неповнолітніх. Група «неповнолітні» за даними вікової психології включає період з 11 до 18 років. Вона поділяється на дві підгрупи: підлітковий вік 11–15 років і юнацький вік 16–18 років. Неповнолітнім передують малолітні особи віком 7–10 років» [6, с. 135].

Психологія осіб середнього шкільного віку від 11 до 14–15 років

характеризується широкими пізнавальними процесами, самостійністю, бажанням спілкуватися з людьми, розширенням самосвідомості, появою почуття обов'язку та відповідальності. Але внаслідок вікових особливостей психіки вони не завжди правильно сприймають учинки людей. У неповнолітніхсильно розвинуті самовпевненість і самолюбство, виявляються неврівноваженість у поведінці, чутливість до зауважень оточуючих, іноді різкість і брутальність, некритичне оцінювання своїх учинків і недостатня твердість волі. Бажання їх часто не відповідають реальним можливостям, тому в них ще зберігається схильність до фантазій і вигадки [7, с. 95–104].

Соціальна характеристика неповнолітнього правопорушника виявляється в переважанні примітивних негативних потреб: «схильності до вживання алкоголю, азартних ігор, статевої розбещеності, насильницьких дій стосовно слабшого. Серед однолітків вони виділяються низьким культурним рівнем, зневажливим ставленням до моральних цінностей, вираженими антигромадськими поглядами».

Для ефективної профілактики злочинів, що вчиняють неповнолітні, слід ураховувати чинники як спеціально-економічного, так і морально-психологічного характеру тощо. Така профілактика передбачає періодичний аналіз різних даних з метою з'ясування наявності підстав для провадження специфічних дій. При плануванні профілактичних дій щодо злочинності неповнолітніх потрібно враховувати й застосовувати нормативно-правову базу.

Своєрідність неповнолітніх як спеціального суб'єкта кримінальної відповідальності, передусім, полягає в тому хронологічному віці, який зумовлює психічний та фізіологічний розвиток особистості, набуття нею певних знань, навичок та вмінь, що дає змогу усвідомлювати суспільну небезпечність своїх дій та керувати ними.

Відповідно до міжнародної Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р., що була ратифікована Постановою Верховної Ради України від 27 лютого 1991 р. № 789-XII, дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку [8, с. 42]. Проте в Україні законодавчо встановлено градацію віку дитини в таких вікових категоріях: малолітньою вважається дитина до досягнення нею чотирнадцяти років, неповнолітньою – у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років.

На наш погляд, позиція законодавця, який установив спеціальний (знижений) вік, з якого настає кримінальна відповідальність з 14

років, є досить обґрунтованою, оскільки неповнолітні віком 11–13 років не здатні прогнозувати суспільний характер своїх учинків саме за рівнем свого психофізичного розвитку.

Таким чином, слід погодитись, що кримінальне законодавство, яке регламентує особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх, потребує подальшого вдосконалення та доопрацювання. Установлюючи ці особливості, законодавець передбачив, що норми кримінального закону повинні сприяти врахуванню вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей розвитку неповнолітніх, які вчинили злочин. Труднощі в досягненні цих цілей зумовлені віковими соціально-психологічними рисами неповнолітніх. Передусім під час удосконалення норм кримінального права має бути враховано такі характеристики: незрілість мислення; достатність соціального досвіду; нестабільність психіки; підвищена емоційність; підвищена навіюваність і самонавіюваність; схильність до фантазій.

Зважаючи на викладене, слід зазначити, що: «для нормального функціонування системи правосуддя за кримінальними провадженнями про притягнення до кримінальної відповідальності неповнолітніх, вона має охоплювати: врахування вікових особливостей неповнолітнього; юридичні гарантії захисту прав і законних інтересів неповнолітніх; повноту індивідуального соціально-психологічного дослідження особистості неповнолітнього; вибір індивідуального заходу впливу та його виконання. При цьому з метою виконання принципу індивідуалізації кримінального покарання та з урахуванням вікових особливостей неповнолітніх притягнення їх до кримінальної відповідальності потребує детального законодавчого закріплення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Синявська Ю. Ю. Особливості адміністративної відповідальності неповнолітніх. *Держава та регіони*. Серія : Право. 2010. № 3. С. 95–98.

2. Трудные судьбы подростков – кто виноват? [В.В. Панкратов, В.Д.Ермаков, Л.И. Романова и др.]. М.: Юрид. Лит., 1991. 336 с.

3. Ткаченко В.И. Общие начала назначения наказания. *Российская юстиция.* 1997. № 1. с. 8-14.

4. Сучасне кримінальне право України: Курс лекцій / А.В.Савченко, В.В.Кузнецов, О.Ф.Штанько. К. Вид-во Паливода А.В., 2005. 640 с.

5. Цимбал Е. І. Експертна оцінка відставання в психічному розвитку, не пов’язаному з психічним розладом (методичні рекомендації, частина 1). *Незалежний психіатричний журнал*. 2003. № 4. С. 12.

6. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : [навч. Посіб.] / Ю. Ф. Іванов, О.М. Джужа. К. : Вид. Паливода А.В., 2006. 264 с.

7. Александров Ю. В. Кримінологічна характеристика та попередження злочинності неповнолітніх. *Кримінологія і профілактика злочинів*. К. , 2000. С. 95–104.

8. Конвенція про права дитини 1989 р. : зб. Міжнар. Док. Та норм.-прав. Актів України з питань соціально-правового захисту дітей. К. : Логос, 2001. Ч. 1. С. 42–63.

Чайковський Дмитро Захарович,
студент групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Бодунова Олеся Миколаївна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології

ПЕРЕШКОДЖАННЯ ФІНАНСУВАННЮ ТЕРОРИЗМУ В УКРАЇНІ

З початком XXI сторіччя весь світ накриває хвиля системних і поодиноких терористичних актів які до сьогодні завдають шкоду населенню., На жаль, Україна теж входить в список країн, які страждають від цього явища. Незаконні збройні формування, що діють на тимчасово окупованій території України, широко використовують терористичну тактику, яка мало чим відрізняється від дій терористичних організацій, які визнані такими на міжнародному рівні.

Як відомо, фінансування тероризму є тим фундаментом, який дозволяє здійснювати вербування виконавців терористичних актів, забезпечувати їх грошима, зброєю, засобами зв'язку, підтримка і обслуговування інтернет порталів, які на сьогоднішній день дають можливість охопити величезну аудиторію.

Наразі, тема перешкоджання фінансуванню тероризму є особливо актуальною. Так як основним джерелом фінансового забезпечення терористичних організацій є – кошти які були набуті у ході здійснення злочинної або іншої незаконної діяльності. Ставши на шлях демократичних перетворень, Україна перебудовує національне законодавство і налаштовую його під європейські стандарти, тим самим зміцнює міжнародні відносини з країнами-членами Європейського союзу, країнами-учасниками НАТО.

Тероризм – одна з тих проблем, він усе більше загрожує безпеці багатьох країн. Боротьба з проявами тероризму є однією з складових Концепції Національної безпеки України, де визнається, що Національна безпека, як стан захищеності важливих інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз є необхідною

умовою збереження і примноження духовних та матеріальних цінностей [1]. Непроста ситуація, яка постала перед Україною, потребує пошуку нових рішень не тільки на національному рівні, а й глобальному рівні, а саме, в першу чергу, постає питання протидії фінансуванню таких злочинних організацій. Саме розуміння процесу управління терористичною організацією своїми активами, яка породжує руйнівний вплив на різні сфери суспільного життя - політичну, економічну, соціальну, духовну, а також на національну, суспільну, державну, воєнну, інформаційну безпеку, є надзвичайно важливим для ефективної протидії фінансуванню терористичної діяльності та припинення такої діяльності. Для України є актуальним оновлення методів виявлення та протидії фінансуванню тероризму [2].

Згідно з позицією В.А. Ліпкана, Д.Й. Никифорчука, М.Н. Руденка, поняття тероризму розглядається у двох рівнях - у широкому та вузькому розумінні Під тероризмом у вузькому розумінні автори вбачають негативне соціальне явище, обумовлене соціальними, політичними та економічними чинниками, що полягає у застосуванні чи погрозі застосуванні насильства або інших загально небезпечних дій особою або групою осіб які прагнуть шляхом залякуванні і примусу досягти нових соціальних змін у власних інтересах. Тероризмом у широкому розумінні ці автори називають негативне соціально-правове явище, що характеризується:

а) згуртуванням агресивно налаштованих прошарків організованої злочинності з розподілом на ієрархічні рівні і відокремленням лідерів, які особисто не беруть участі у вчиненні актів тероризму, але здійснюють ідеологічні управлінські та організаційні функції;

б) сукупність складених широкомасштабних кримінальних видів діяльності, що здійснюються організаціями, групами, особами публічно з застосуванням або погрозою застосуванні насильства з метою вплинути на прийнятті державою, міжнародною організацією, фізичною або юридичною особою будь-якого рішення чи утриматись від його прийняття; в) спрямуванні та дезорганізацію суспільства, залякування більш широкої групи осіб ніж безпосередні жертви, створення умов для неможливості протидії з боку громадськості з метою захисту від соціального контролю, в тому числі за допомогою корумпованих зв’язків; г) нехтуванням будь-якими законами і правилами людського співвідношення, нівелюванням життя окремої людини [3, с.44].

В цілому, тероризм це – активна дія, яка має певну мету і вчиняється за допомогою певних засобів та знарядь. Однак без фінансування даного виду злочинного діяння, терористам майже неможливо реалізовувати свої плани тому основую цих злочинних діянь є їх фінансування.

Безпосередньо питанням протидії фінансуванню тероризму присвячена Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, яку прийнято резолюцією 54/109 Генеральної Асамблеї ООН від 9 грудня 1999 року [4]. Ця Конвенція наполегливо рекомендує усім державам-учасницям установити у власному національному законодавстві кримінальну відповідальність за фінансування тероризму. Зокрема, у статті 4 Конвенції йдеться: «Кожна держава-учасниця вживає таких заходів, які можуть бути необхідними:

а) для визнання кримінальними злочинами згідно з її внутрішнім законодавством злочинів, зазначених у статті 2;

б) для встановлення за ці злочини відповідних покарань з урахуванням тяжкості цих злочинів» [4].

У статті 2 Конвенції вказуються ознаки фінансування тероризму як злочину, які повинні бути враховані при встановленні кримінальної відповідальності за це діяння в національних законодавствах. Конвенція вимагає, щоб учасники робили кроки, з тим щоб перешкоджати і протидіяти фінансуванню терористів, незалежно від того, чи здійснюється таке фінансування прямо або опосередковано через організації, які стверджують, що переслідують благодійні, громадські або культурні цілі, або також залучені в заборонені види діяльності, такі, як незаконний обіг наркотиків, поставки зброї, контрабанда нафтопродуктів; зобов’язує держави залучати тих, хто фінансує тероризм, до кримінальної, цивільної чи адміністративної відповідальності за такі діяння; передбачає виявлення, блокування та арешт фондів, призначених для терористичної діяльності, а також розділ з іншими державами конфіскованих коштів в кожному випадку окремо. Банківська таємниця більш не є достатньою підставою для відмови у співпраці. У Резолюції 1373/2001 Ради Безпеки ООН від 28 вересня 2001 року, визнано необхідність того, щоб країни на додаток до міжнародного співробітництва вживали додаткових заходів з метою запобігання та попередження на своїй території, з використанням усіх законних засобів, фінансування та підготовки будь-яких актів тероризму [6].

До основних нормативно-правових актів, які регулюють питання протидії фінансуванню тероризму в Україні, є Закони України «Про бо-

ротьбу з тероризмом» [7], «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення Кримінальний кодекс України, де зокрема передбачено відповідальність за фінансування тероризму (ст. 258-5 КК України) [8]

В Україні ключовими інституціями, задіяними у боротьбі з фінансу-ванням тероризму є Служба безнеки України та Державна служба фінан-сового моніторингу України. Саме від ефективної снівнраці цих структур залежить безнека тисяч українських громадян. Одним із напрямків, на яких акцентує свою діяльність Держфінмоніторинг є ідентифікація і блокування доходів стосовно діяльності осіб, які фінансують тероризм та осіб, які публічно закликають до насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або зміни меж території або державного кордону України. За вказаний період вжиті заходи щодо понередження та протидії фінансуванню терористичної діяльності (сепаратизму) Держфінмоніторингом виявлено та заблоковано кошти на загальну суму в 9,7 млн. дол. США, та 173,1 млн. гривень. В тому числі, Держфінмоніторингом на постійній основі здійснює ідентифікацю новонризначених «так званих» високоносадовців «ДНР» та «ЛНР». Так, за І півріччя 2016 року актуалізовано снисок «так званих» високоносадовців «ДНР» та «ЛНР» та встановлено рахунки новонризначених осіб в банківських установах України. На рахунках зазначених осіб виявлено та заблоковано кошти на загальну суму в еквіваленті 1,0 млн. гривень. А. Матіас переконаний, що ці кошти мають бути конфісковані до бюджету в найближчий час. Разом з тим, у 2014 році у 293 рази порівняно з 2013 роком (з 7 до 2053) збільшилася кількість злочинів теросристичного характеру (статті 258, 258-1, 258-2, 258-3, 258-4, 258-5 КК України) [9] Отже, можна сказати те, що фінансування тероризму є його кореневою системою. Основна задача антитерористичної діяльності країн які боряться з цим небезпечним явищем є – віднайти притоки фінансування, заблокувати ці кошти, які спрямовуються на розвиток тероризму. Нажаль Україна наразі входить до «зони ризику» виникнення тероризму і прямою причиною для його поширення в державі є ситуація на сході України. Успішна боротьба з фінансуванням тероризму потребує постійної міжвідомчої взаємодії між усіма членами національної системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї ма-

сового знищення, а також міжнародного співробітництва у цій сфері. Важливо розуміти, що завдання боротьби з тероризмом, як визнано в усьому світі, не зводиться виключно до виявлення и припинення окремих актів тероризму, а ставиться значно ширше - припинити саму терористичну діяльність, важливе значення для якої, як було вже зазначено, має її фінансова сторона. Адже вона дає можливість людським і матеріальним ресурсам, які задіяні в злочинних організаціях, відтворювати і нарощувати силу та зміцнювати свій авторитет.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Концепція (основи державної політики) Національної безпеки України / Голос України – 1997 р. – 20 лютого – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80#Text

2. Організаційно-правові аспекти фінансування сучасного тероризму / Є. В. Карманний, В. О. Церковна // Журнал східноєвропейського права. - 2019. - № 59. - С. 31-38. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2019_59_6)

3. Ліпкан В.А., Никифорчук ДЙ., Руденко М.М. Боротьба з тероризмом. -К.: Знання України, (2002. -254 с)

4. Международная конвенция о борьбе с финансированием терроризма. (Резолюция 54/109 Генеральной Ассамблеи ООН от 9 декабря 1999 г.) URL: http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/-conventions/terfin.shtml

5. Резолюция 1373 (2001), принятая Советом Безопасности ООН 28 сентября 2001 г. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/995_854

6. Про боротьбу з тероризмом Закон України від 20.03.2003 № 638-IV

7. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового [...]Закон України від 06.12.2019 № 361-IX) – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18

8. Кримінальний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1707

9. Актуальні проблеми протидії фінансуванню тероризму в Україні: правові аспекти / А. В. Матіос // Публічне право. - 2017. - № 1. - С. 41-44. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pp_2017_1_7

Чупира Вікторія Анатоліївна,
студентка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Нікітін Юрій Вікторович,
д. ю. н., професор, професор кафедри кримінального права та кримінології

СУЧАСНІ МЕХАНІЗМИ ЗАПОБІГАННЯ І ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Реформування антикорупційного законодавства на засадах світових стандартів є логічним наслідком інтеграційних процесів України, засобом реалізації зобов'язань перед світовою спільнотою, покликане продовжити імплементацію передового міжнародного досвіду у сфері запобігання та протидії корупції.

На міжнародному рівні Україна сприймається як країна, значним чином вражена корупцією, при цьому вказана проблема поширена практично по всій державі, як на центральному, так і на місцевому рівнях.

Обмежені можливості для економічного та людського розвитку, недостатній рівень глобальної конкурентоспроможності країни, зокрема за показником якості державних інституцій, внутрішньої та зовнішньої безпеки, високий рівень корупції та низький рівень задоволеності громадян діяльністю органів державної влади характеризують сучасне становище нашої країни. Наслідком такої ситуації є:

- 62-ге місце за рівнем послуг он-лайн (рейтинг країн – членів ООН) із 190-ти країн;
- 82-ге місце у рейтингу Індексу міжнародної конкурентоспроможності, причому за показником ефективності інституціонального середовища – 120-те місці серед 133-х країн;
- 143-тє місце за індикаторами державного управління Світового Банку серед 212-ти країн;
- 146-те місце за індексом сприйняття корупції Transparency International серед 180-ти країн.

Низький міжнародний рейтинг України, в першу чергу, обумовлений недосконалістю антикорупційного законодавства, декларатив-

ним характером більшості правових норм, у поєднанні з низькою виконавською дисципліною, відсутністю дієвих механізмів координації, взаємодії та контролю органів державної влади щодо реалізації антикорупційних заходів, що значною мірою сприяє виникненню корупційних ризиків і, як наслідок, формуванню корупційного середовища, яке сильно ускладнює правильне функціонування всіх суспільних та державних механізмів.

Діяльність з реформування антикорупційного законодавства має спрямовуватися не лише на розробку досконалого законодавства, що відповідатиме міжнародним стандартам у сфері запобігання та протидії корупції, а й на встановлення практичного міжнародного співробітництва, яке сприятиме гармонізації вітчизняної правової системи з положеннями відповідного законодавства міжнародної спільноти.

Приєднання з 1 січня 2006 року до Групи держав Ради Європи проти корупції (ГРЕКО) дало можливість Україні прийняти участь в оціночній процедурі, у ході якої відображаються та розкриваються обставини, що можуть сприяти виникненню чи поширенню корупції, надаються відповідні рекомендації з їх усунення.

В Оціночному звіті за результатами спільних першого та другого раундів оцінювання, Україні було сформовано низку рекомендацій для реформування законодавства та приведення його у відповідність з міжнародними стандартами у сфері запобігання та протидії корупції.

Однак, загострення політичної та економічної кризи стало перешкодою для здійснення необхідних змін. На цьому тлі цілком зрозуміло те, що Україна, вживаючи тих чи інших заходів щодо кожної з рекомендацій ГРЕКО, наразі спромоглася реалізувати лише менше третини з них.

Важливим кроком протидії корупції стало прийняття пакету антикорупційних законів, а саме: Законів України «Про засади запобігання та протидії корупції», «Про відповідальність юридичних осіб за вчинення корупційних правопорушень» та «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо відповідальності за корупційні правопорушення», які вводяться в дію з 1 січня 2011 року, що, в свою чергу, символізує готовність політичних сил країни до реальних дій у сфері запобігання та протидії корупції в державі.

На виконання Указу Президента України від 26 березня 2010 року № 454 «Питання Національного антикорупційного комітету», з метою внесення комплексних системних змін, усунення суттєвих не-

доліків, що можуть призвести до порушень конституційних прав і свобод громадян, а також з метою приведення цих актів у відповідність із конституційним принципом верховенства права, міжнародними стандартами у сфері протидії корупції, забезпечення інтересів національної безпеки та додержання інтересів громадянського суспільства, Міністерством юстиції України розроблено проекти Законів України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення засад запобігання та протидії корупції», «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про засади запобігання та протидії корупції» та «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України щодо вдосконалення процедур здійснення конфіскації».

Зазначені законопроекти схвалені на засіданні Національного антикорупційного комітету 22 квітня 2010 року та отримали, в цілому, позитивну експертну оцінку фахівців ГРЕКО і будуть подані Президенту України для внесення на розгляд Верховної Ради України.

Водночас, неврегульованими на законодавчому рівні залишаються окремі проблемні питання, зокрема щодо впорядкування адміністративних процедур, встановлення механізмів вирішення конфлікту інтересів, притягнення до відповідальності за вчинення корупційних правопорушень осіб, які користуються недоторканністю тощо.

Відтак, реформування вітчизняного антикорупційного законодавства є незавершеним.

Невизначеним залишається і питання пов'язане з проектами інших нормативно-правових актів, необхідність у прийнятті яких виникне у зв'язку з введенням в дію зазначених антикорупційних законів.

Варто наголосити, що сучасне українське законодавство практично не містить правових засобів, спрямованих на усунення причин та умов, що призводять до виникнення корупційних ризиків у сфері службової діяльності.

У зв'язку з цим, реформування інституту державної служби, відповідно до світових стандартів, виступає важливим компонентом антикорупційних реформ.

Запорукою ефективності, стабільності та високого професійного рівня державної служби мають стати законодавчі гарантії відокремлення політичних і адміністративних функцій в системі органів державної влади, реальне розмежування суспільних, державних та комерційних (приватних) інтересів бізнесу і влади.

Саме з цією метою потребує істотного доопрацювання (прийняття в новій редакції) Закон України «Про державну службу», основна увага в якому має бути зосереджена на створенні прозорої системи добору кадрів незалежними комісіями, просуванні по службі на основі об'єктивних критеріїв, впровадженні системи ротації кадрів на посадах, пов'язаних з підвищеними корупційними ризиками, підвищенні рівня соціального захисту, поширенні принципів та вимог державної служби на всіх публічних службовців.

Окрім того, важливо встановити загальні вимоги до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, відповідно до яких громадськість оцінюватиме доброчесність, неупередженість та ефективність публічних службовців. У зв'язку з цим, нагальним є прийняття нормативно-правових актів щодо встановлення правил доброчесної поведінки та етики на публічній службі, запобігання конфлікту інтересів, контролю за декларуванням доходів і їх витрачанням особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Невід'ємним елементом удосконалення антикорупційного законодавства є реформування правової бази діяльності правоохоронних органів з урахуванням європейських і євроатлантичних критеріїв, приведення кримінального законодавства та кримінального судочинства у відповідність із стандартами і рекомендаціями Ради Європи, визначення оптимальної структури та штатної чисельності правоохоронних органів, виходячи з нагальних потреб національної антикорупційної політики та економічних можливостей держави, усунення частого дублювання функцій різними органами, підвищення рівня професіоналізму та відповідальності в усіх ланках правоохоронного сектору, подальше впровадження демократичних світових стандартів у повсякденну та службову діяльність.

Вагоме значення, на шляху покращення ефективності запобігання та протидії корупції, має забезпечення дієвого контролю з боку громадськості за діяльністю правоохоронних органів та органів державної влади у даній сфері.

Забезпечення прозорості і відкритості суб'єктів владних повноважень має бути досягнуто шляхом прийняття окремого процедурного закону про доступ до публічної інформації та створення механізмів реалізації права на доступ до таких відомостей шляхом визначення режиму доступу, підстав його обмеження, встановлення максимально

коротких строків для розгляду запитів на інформацію, основних принципів стягнення плати за надання інформації, а також відповідальності за порушення законодавства та за відмову чи відстрочку у наданні інформації тощо.

Також, важливим напрямком удосконалення антикорупційного законодавства є впровадження систематичних соціологічних досліджень у сфері запобігання та протидії корупції серед усіх соціальних верств населення в різних регіонах держави, що дасть можливість здійснювати якісний моніторинг стану та масштабів поширення корупції в країні, ефективності діяльності органів протидії корупції, проведених заходів та антикорупційної політики в цілому, дозволить виявляти проблемні сфери та недоліки правового регулювання, формувати відповідні зауваження та пропозиції на майбутнє.

Вартим уваги залишається і питання підготовки та поширення науково-практичних роз'яснень і коментарів до основних антикорупційних законів та антикорупційних новел у законодавстві для підвищення рівня обізнаності й правової освіченості населення, в першу чергу, цільової категорії (приватних підприємців, бухгалтерів тощо).

В процесі реформування антикорупційного законодавства не менш важливими мають стати заходи з врегулювання проблемних питань щодо надання (отримання) адміністративних послуг шляхом прийняття Адміністративно-процедурного кодексу України, удосконалення системи використання державного майна та бюджетних коштів, оптимізації фінансування політичних партій та виборчих кампаній, удосконалення антикорупційної експертизи, підвищення кваліфікації суддів, працівників прокуратури та правоохоронних органів, а також удосконалення інституту відповідальності за корупційні правопорушення.

Наступним етапом удосконалення антикорупційного законодавства України має стати розробка й прийняття нової Національної антикорупційної стратегії, яка відповідатиме сучасним умовам розвитку, базуватиметься на результатах передових вітчизняних досліджень та соціологічних опитувань, формуватиметься на основі використання світового досвіду і рекомендацій міжнародних організацій за результатами оцінки й моніторингу стану запобігання та протидії корупції в Україні.

Основним завданням зазначеного документу є визначення та формування пріоритетних напрямків діяльності органів державної

влади нормотворчого та організаційного характеру, спрямованих на забезпечення єдиних підходів до формування та реалізації державної антикорупційної політики, зокрема пов'язаних з формуванням громадської підтримки дій влади у запобіганні та протидії корупції та підвищенням рівня правової освіченості антикорупційної спрямованості, зниженням рівня корупції в зонах підвищеного корупційного ризику та активізацією міжнародного співробітництва у сфері запобігання та протидії корупції.

Механізм безпосередньої реалізації стратегічних завдань, зокрема щодо визначення переліку конкретних заходів, індикаторів оцінки виконання, строків, відповідальних виконавців, а також джерел та обсягів фінансування має міститися у відповідній цільовій Державній програмі щодо запобігання та протидії корупції.

Крім того, варто зазначити, що сам процес розробки проектів антикорупційних нормативно-правових актів має здійснюватися з урахуванням передового вітчизняного та міжнародного досвіду у сфері запобігання та протидії корупції із залученням представників наукових установ, підприємств, об'єднань громадян, соціологічних, міжнародних організацій, незалежних експертів, а розроблені проекти мають публікуватися в засобах масової інформації для їх обговорення та коментування.

Пріоритетне значення має запровадження багатоступеневої методики оцінки корупційних ризиків у законодавстві, як на рівні розробників проектів нормативно-правових актів (формалізована самооцінка), на рівні спеціалізованих підрозділів (базова офіційна експертиза перед прийняттям відповідного акта), на рівні громадської (неофіційної) експертизи, яка забезпечується існуванням прозорої процедури нормопроектування та доступністю інформації для громадськості, так і на рівні контрольної експертизи, з подальшим узагальненням практики проведення такої експертизи, з метою виявлення та усунення виявлених системних недоліків при розробленні проектів актів.

Реалізація зазначених положень дасть змогу сформувати антикорупційне законодавство світового зразка, забезпечити єдиний підхід до формування та реалізації державної антикорупційної політики, попередити можливість виникнення корупційних ризиків у найбільш проблемних сферах суспільних відносин, привести державне управління і службу в органах державної влади та органах місцевого самоврядування у відповідність із принципами і практиками демократич-

ного урядування, втілити європейські принципи в національній правовій системі і, як наслідок, якісно підвищити міжнародний авторитет нашої країни.

Варто зазначити й наступне, що на разі Україна переживає не найкращі часи пов'язані з антикорупційним законодавством. Нещодавнє рішення Конституційного Суду вплинуло на всю систему антикорупційних органів.

Важливо, що антикорупційна система не може працювати ефективно, якщо якийсь із її елементів було пошкоджено.

Деревянко Маргарита В'ячеславівна,
студентка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Мамка Григорій Миколайович,
к.ю.н. доцент кафедри кримінального права та кримінології

ВІКТИМОЛОГІЧНА ДЕТЕРМІНАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ, УЧИНЕНИХ ЩОДО НЕПОВНОЛІТНІХ

Забезпечення та захист прав неповнолітніх є одним із найважливіших напрямків розвитку сучасної демократичної держави. Серед усіх можливих жертв саме діти мають найменший шанс відстояти та захистити свої права. Такий процес в кримінології іменується як висока віктимність.

Віктимність (або віктимогенність) – це набуті людиною фізичні, психічні й соціальні риси та ознаки, котрі можуть зробити її схильною до перетворення на жертву кримінального правопорушення [1, с.78].

Таку проблему як віктимність неповнолітніх досліджувало чимало зарубіжних та вітчизняних вчених, а саме: Ю.М. Антонян, В.В. Василевич, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, А.О. Джужа, В.І. Задорожній, А.Ф. Зелінський, Л.М. Іванова, Л.В. Левицька, О.О. Луцак, В.І. Полубінський, Д.В. Рівман та інші.

До змісту віктимності входить три елемента: незахищеність особи з боку держави, суспільства і оточення, в якому найчастіше перебувала особа, від будь-яких злочинних посягань та суб'єктивної здатності самої особи стати жертвою злочину, що залежить безпосередньо від конкретної людини [2, с.135].

Головним фактором для неповнолітніх стати жертвою кримінального правопорушення є їх вік. Це пов'язано з наступними чинниками:

1) формування особи неповнолітнього, з біологічної точки зору, є неповним, і тому він не може повною мірою дати відсіч тому, хто посягає на його права та свободи;

2) незавершеність формування неповнолітньої особи з соціальної точки зору, і, як наслідок, ситуація не може бути оцінена належним чином, що призводить до статусу «жертва».

Притаманними рисами неповнолітніх виступають: досить емоційне бажання пізнати навколишнє середовище, підвищена активність, прояв власних переоцінених вмінь та знань, що інколи може призводити до виникнення конфліктних ситуацій через малий життєвий досвід чи неосвіченість. Такі ситуації трапляються серед однолітків для яких характерне самоствердження, бажання здобути авторитет, не проявивши слабкості, здатність загострювати ситуацію, навіть з проявом фізичної сили. Ці та багато інших факторів збільшують шанси неповнолітніх стати жертвою злочинного посягання[3, с.11].

Одним з найважливіших інститутів соціалізації будь якої людини є її сім'я – первинний та основний осередок суспільства [4,ст.3]. Саме на сім'ю покладено такий важливий процес як відтворення та продовження роду, передача нащадкам духовних цінностей, життєвого досвіду, трудових навичок та національних особливостей.

На жаль, в наші часи на кожні сто укладених шлюбів припадає 48 розлучень. Понад 80% новонароджених – це діти молодої сім'ї. За законодавством України, молодою сім'єю вважається сім'я, в якій вік подружжя не перевищує 35 років [5, ст. 1].

Сьогодні основне освітнє питання для молодих сімей з дітьми зосереджене на проблемі матеріального достатку. Однак матеріальне становище таких сімей погіршується, і, як наслідок, це негативно позначається на розвитку їхніх дітей. Збільшення неповних сімей стає серйозною соціальною проблемою.

За даними перепису, 13% - це неповні сім'ї, що складаються лише з матері (батька), які мають дітей У таких сім'ях виховується приблизно 1,5 мільйона дітей.

Конфлікти в сім'ї стають звичним явищем і в результаті цього травмується психіка неповнолітнього, процес перетворення дитини в дорослу особистість, як правило, сповільнюється і характеризується негативними рисами, формується і розвивається агресія, образа та жорстокість.

Іншим важливим фактором є правомірна поведінка підлітків. Слід звернути увагу на обставини, які виникають у процесі досудового розслідування, особливо, коли йдеться про вчинення кримінального правопорушення групами молоді. Допомога в розслідувані з боку підлітка, може призвести до злочинного посягання на його життя, здоров'я, честь чи гідність. Не випадково підлітки не проявляють ініціативи допомогти слідству, маючи інформацію про виконавців та хід

подій, адже якщо більшість винних перебувають на волі, то існує високий ризик стати жертвою злочинного посягання. [6, с.573].

Неповнолітні намагаються вирішити будь яку ситуацію самостійно, не звертаючись за порадою чи допомогою до дорослих. Як висновок, можливість позитивного вирішення проблеми чи конфлікту знижується, а вплив на підлітка є дуже обмеженим. При цьому неформальний груповий вплив має вирішальне, особливе значення, що визначає групову прихованість реальних нападів на окремих підлітків, які своєю провокаційною поведінкою сприяли протиправним діям проти них [7, с. 186].

Отже, до обставин, що сприяють віктимності неповнолітніх, можна віднести наступні:

1) вік. Неповнолітні мають досить не великий життєвий досвід вирішення конфліктів чи проблем, знання та уміння, тому не можуть в повній мірі вирішити проблемну ситуацію позитивно;

2) сім'я. Діти, які зростають у неповній сім'ї, зазвичай, відчувають нестачу уваги, любові та піклування, в результаті чого травмується психіка і світогляд дитини. Виховуючись в сім'ї, де на постійній основі виникають конфлікти, сварки, бійки діти повторюють таку ж поведінку серед однолітків, вважаючи її за норму;

3) економічна нестабільність у державі, яка безпосередньо вплинула на систему діяльності всеукраїнських дитячих масових закладів. Виникла небезпека ліквідації таких форм відпочинку для дітей, як табори, дитячі гуртки тощо;

4) зменшилася кількість мереж позашкільних закладів. Незадовільна організація дозвілля і відпочинку позначається на зростанні рівня дитячої злочинності. Майже кожен другий злочин вчиняють підлітки у групах, і все частіше з особливою жорстокістю та байдужістю;

5) вплив засобів масової інформації сприяє формуванню певних стереотипів поведінки.

Проблема віктимності неповнолітніх та шляхи зниження її рівня на сьогодні є однією з найважливіших і головних. Вирішення даної проблеми, на мою думку, буде дієвим та ефективним лише в комплексі заходів, які будуть спрямовані саме на нейтралізацію внутрішніх (індивідуальних) та зовнішніх (соціальних) чинників, які спричиняють віктимізацію неповнолітніх. Віктимологічна профілактика злочинів щодо неповнолітніх повинна здійснюватися з урахуванням соціальних, вікових та психологічних особливостей кожного неповнолітнього.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Єрошенко О. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Вид-во: Глорія Трейд, 2012. 864 с.

2. Бовть О.Б. Про дослідження віктимної поведінки молоді у морально-правовому вимірі. *Вісник Нац. ун-ту оборони України : зб. наук. праць.* 2012. Вип.1(26). 420 с.

3. Игошев К.Е. Правонарушения и ответственность несовершеннолетних. Свердловск, 1993. 340с.

4. Сімейний Кодекс України від 10.01.2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text. (дата звернення 02.11.2020).

5. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2998-12#Text. (дата звернення 03.11.2020).

6. Криминология: учебн. для вузов. Под общей ред. А.И.Долговой. М. Издат-во НОРМА, 2001. URL: http://www.e-reading.bz/book.php?book=1001912. (дата звернення 02.11.2020).

7. Кримінологія: Загальна та Особлива час-тини: підручник. І.М.Даньшин, В.В.Голіна, М.Ю.Валуйська та ін.; за заг. ред. В.В.Голіни. 2-ге вид. перероб. і доп. Х. 2009. 288 с.

Дідух Юлія Русланівна,
студенка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Лугіна Наталія Анатоліївна,
к. ю. н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

КІБЕРЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН

Використання сучасних інформаційних технологій у теперішній час є безмежним, що стало причиною появи злочинності у віртуальному просторі, у нових її проявах та формах. Кіберзлочинність стала настільки розповсюдженою,що практично кожен про неї чув,а дехто навіть особисто зіштовхувався. Кіберзлочинність практично новий злочин,який включає у себе декілька видів та проявляється у різних формах. Кіберзлочинність становить загрозу не тільки для конкретної держави, а й для усього світу, оскільки об'єктом кіберзлочинів є персональні дані, банківські рахунки, паролі та інша особиста інформація як фізичних осіб, так і бізнесу та державного сектору. Кіберзлочинність є загрозою не тільки на національному, а й на глобальному рівні.

Деякіі питання кримінально правової характеристики та кваліфікації злочинів у сфері комп'ютерних технологій і напрямів протидії їм розглядалися такими українськими та зарубіжними вченими Волчинская Е., Марков А. С., Кохутов М. М., Дешамп С., Орловим П. І., Наумовим В. Б.та іншими.

Метою статті є вивчання змісту поняття «кіберзлочинність», виділення форм та видів злочинів у сфері кібербезпеки та узагальнення законодавства, що регулює суспільні відносини у сфері інформаційних злочинів.

Кіберзлочинність – це нове поняття, яке сформувалось в міжнародній юридичній практиці в останні 10 – 15 років, та під яким розуміється злочинність в традиційному сенсі слова, яка має місце в кіберпросторі (в тому числі в мережі Інтернет) [1].

Термін «кіберзлочин» утворений сполученням двох слів: кіберпростір і злочин. Термін «кіберпростір» (у вітчизняній літературі час-

тіше зустрічаються терміни «віртуальний простір» або «віртуальний світ») позначає інформаційний простір, що моделюється за допомогою комп'ютера, в якому існують визначені об'єкти або символьне уявлення інформації – місце, де діють комп'ютерні програми і переміщуються дані. Використання цього терміна поширене у світовій науковій літературі та вживається не як юридична категорія, а як визначення соціального та технічного феномену. Термін «кіберзлочини» у подальшому використовуватиметься і як синонім термінів «транснаціональні комп'ютерні злочини», «злочини, що вчиняються за допомогою мережі Internet» [2].

Кіберзлочинність, або комп'ютерна злочинність – це передбачене кримінальним кодексом умисне порушення чужих прав та інтересів у відношні автоматизованих систем передачі даних. Кіберзлочинність охоплює злочини, що здійснюються за допомогою комп'ютерів, інформаційних обчислювальних систем і засобів телекомунікацій або спрямовані проти них з корисливих мотивів [3].

Відповідно Закону України « Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» кіберзлочин (комп'ютерний злочин) - суспільно небезпечне винне діяння у кіберпросторі та/або з його використанням, відповідальність за яке передбачена законом України про кримінальну відповідальність та/або яке визнано злочином міжнародними договорами України [4].

Отже, під поняттям «кіберзлочини» слід розуміти соціальне явище, що являє собою навмисну, атаку з корисливих мотивів, з використанням мережі Internet на інформацію в комп'ютерній системі, програми або дані, що чиниться однією особою або групою осіб, яке є суспільно небезпечним для певної держави, його економічної та політичної системи, власності, особи, її політичним, трудовим, майновим та іншім правам і свободам .

Щодо класифікацій кіберзлочинів, то їх існує декілька. До основних фахівці відносять :

– фінансові злочини і шахрайство: вчиняються організованими і добре фінансуються групами осіб, що займаються розкраданням коштів та інших активів за допомогою сучасних технологій;

– шпигунство. На сьогодні корпоративна пошта і файли, а також традиційні об'єкти інтелектуальної власності, такі як результати наукових досліджень і розробок, становлять велику цінність для будь-якої організації;

– розкрадання інтелектуальної власності – це постійна загроза. Жертви можуть навіть не здогадуватися про те, що трапилося до моменту раптової появи піратських копій на ринку або реєстрації патенту на результати досліджень і розробок третіми особами;

– військові дії. Сюди відносять військові конфлікти між різними країнами, а також спроби заволодіти організаціями приватного сектору, особливо такими важливими інфраструктурними об'єктами національного масштабу, як енергетична, телекомунікаційна та фінансова системи;

– тероризм. Перегукується із загрозою військових дій. Атаки відбуваються терористичними групами (з можливою підтримкою з боку держави) з метою заволодіння стратегічно важливими приватними або державними інфраструктурними об'єктами;

– активізм. За своєю природою нагадує деякі інші категорії, але атаки при цьому відбуваються прихильниками ідеалізму [5].

У свою чергу, Конвенція про кіберзлочинність, яка є частиною українського законодавства з 11.10.2005 р., кіберзлочини умовно поділяє на чотири види. До першого виду належать правопорушення проти конфіденційності, цілісності та доступності комп'ютерних даних і систем. До цього виду кіберзлочинів можна віднести всі злочини, спрямовані проти комп'ютерних систем і даних (наприклад, навмисний доступ до комп'ютерної системи або її частини; навмисне пошкодження, знищення, погіршення, зміна або приховування комп'ютерної інформації; навмисне вчинення, не маючи на це права, виготовлення, продажу, придбання для використання, розповсюдження або надання для використання іншим чином пристроїв, включаючи комп'ютерні програми).

До другого виду кіберзлочинів належать правопорушення, пов'язані з комп'ютерами. Такі злочини характеризуються умисним діянням, що призводить до втрати майна іншої особи шляхом будь-якого введення, зміни, знищення чи приховування комп'ютерних даних або будь-якого втручання у функціонування комп'ютерної системи, з шахрайською або нечесною метою набуття, не маючи на це права, економічних переваг для себе чи іншої особи.

Третій вид кіберзлочинів охоплює правопорушення, пов'язані зі змістом (контентом), що полягає у здійсненні умисних незаконних дій щодо вироблення, пропонування або надання доступу, розповсю-

дження дитячої порнографії, а також володіння такими файлами у своїй системі.

Четвертим видом є умисні дії, пов'язані з порушенням авторських та суміжних прав, відповідно до вимог Бернської Конвенції про захист літературних і художніх творів, Угоди про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та Угоди ВОІВ про авторське право, а також національного законодавства України [4].

Щодо нормативно-правового регулювання питання кіберзлочинності та кібербезпеки, то в Україні на законодавчому рівні приймаються відповідні закони та нормативні акти, які регулюють відносини в цій сфері. Так станом 2020 р. до правової основи регулювання кібербезпеки України входять такі нормативно-правові акти: Конституція України, Кримінальний кодекс України, закони України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», «Про інформацію», «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах», «Про основи національної безпеки» та інші закони, Доктрина інформаційної безпеки України, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність та інші міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України.

У сучасному світі інформаційні злочини - одна з найдинамічніших груп діянь, що містять суспільну небезпеку, оскільки їх суспіна небезпечність постійно зростає, а показники поширення даного виду злочинів швидко збільшуються. Причиною такої динаміки є прискорення розвитку сучасних технологій, а також розширення сфери їх застосування.

Варто зазначити, що законодавство України приділяє значну увагу боротьбі із вказаними злочинами, так овий Кримінальний кодекс України вперше передбачив самостійний розділ про ці злочини - розділ XVI "Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп»ютерних мереж". А те,що положення цього розділу неодноразово змінювалися і доповнювалися, свідчить про актуальність даного питання.

На сьогоднішній день кіберзлочинність становить для нашої держави більш серйозну небезпеку, ніж ще декілька років тому. Попри зусилля законодавців та правоохоронних органів, які активно борються з інформаційними злочинами, їх кількість, на жаль,, постійно збільшується.

Проблема профілактики і подолання кіберзлочинності в Україні – це комплексна проблема, для вирішення якої, нормативно-правові документи повинні відповідати вимогам, що висуваються сучасним рівнем розвитку комп'ютерних технологій. Одним з пріоритетних напрямків є також організація взаємодії правоохоронних органів, спецслужб, судової системи, забезпечення їх необхідною матеріально-технічною базою. Оскільки жодна держава тепер не в змозі вести боротьбу з кіберзлочинністю самостійно, то особливо важливою є необхідність активізації міжнародної співпраці в цій сфері. Експерти впевнені: саме хакери найближчим часом стануть загрозою номер один, обійшовши навіть тероризм. Незважаючи на віртуальність злочинів, збиток вони завдають цілком реальний.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дашян М. С. Право информационных магистралей. URL: http://www.telecomlaw.ru/monograph/Dashyan.pdf (дата звернення: 01.11.2020).

2. Кирбят'єв О. О. Комп'ютерні злочини: реалії сучасності, проблеми боротьби з ними та ймовірні шляхи їх вирішення. *Вісник Запорізького національного університету*. URL: https://web.znu.edu.ua/herald/issues/2010/Ur-1-2010/165-170.pdf (дата звернення: 03.11.2020).

3. Юрасов А. В. Електронная комерция. «Дело». 2003. URL: http://padaread.com/?book=42494&pg=3 (дата звернення: 03.11.2020).

4.Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 03.07.2020 р. №2163-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text (дата звернення: 01.11.2020).

5. Васильковський І. І. Поняття «кіберзлочинність» та «кіберзлочини»: стан та співвідношення. *Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика).* 2018. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/muvnudp_2018_1-2_46%20(1).pdf (дата звернення: 03.11.2020).

6. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. № 994_575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 02.11.2020).

Ганущак Андрій Михайлович,
студент групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Журенок Тетяна Володимирівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

ПРОБЛЕМИ ТА ЗАПОБІГАННЯ МАНІПУЛЮВАННЮ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

У 2011 році Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 222- 1 «Маніпулювання на фондовому ринку», диспозиція якої викладена через спробу застосування бланкетного способу. Закон не містить чітких, юридично визначених і достатніх об'єктивних критеріїв розмежування протиправних і юридично допустимих дій, що не відповідає вимогам принципу юридичної визначеності та забезпечення верховенства права. Актуальність даної роботи полягає в тому, що останнім часом на фондових ринках у світі, у тому числі і на вітчизняному, спостерігається збільшення кількості великомасштабних протиправних операцій та зловживань, що викликає потребу у дослідження напрямків і способів запобігання маніпулювання на фондовому ринку.

Недосконаліть законодавства, що регламентує діяльність учасників ринку цінних паперів, і відсутність науково обґрунтованих підходів до розв'язання цієї проблеми, спричиняють небезпеку виникнення маніпулятивних ситуацій та фіктивних операцій у цій сфері, що свідчить про актуальність дослідження. Боротьбі зі зловживаннями на фондовому ринку України завжди приділялася посилена увага, зокрема у працях таких вітчизняних вчених, як В. Коляденко, І. Краснова, О. Наконечна, Г. Терещенко, Ю. Хортта, Тертишник В., Кошовий О., І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська та інших.

Як свідчать дослідження, у будь-якій розвиненій країні фондовий ринок є важливим інструментом державної фінансової політики. Зважаючи на це, постає питання державного регулювання такого ринку та закріплення на законодавчому рівні юридичної відповідальності

за маніпулювання на фондовому ринку, у тому числі і кримінально-правової відповідальності.

У 2011 році Законом України №3267 від 21.04.2011 року Кримінальний кодекс України було доповнено ст. 222-1 «Маніпулювання на фондовому ринку», згідно з якою маніпулювання на фондовому ринку це –«умисні дії службової особи учасника фондового ринку, що мають ознаки маніпулювання на фондовій біржі, встановлені відповідно до закону щодо державного регулювання ринку цінних паперів, що призвели до отримання професійним учасником фондового ринку або фізичною особою чи третіми особами прибутку у значних розмірах, або уникнення такими особами збитків у значних розмірах, або якщо це заподіяло значну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб [1]». До цього моменту подібні. дії карались адміністративними засобами.

Так, як стаття 222-1 Кримінального кодексу України «Маніпулювання на фондовому ринку» є бланкетною то містить у своєму тексті відсилання загального характеру, тобто вказівку на те, що для застосування даної норми необхідно додатково звернутися до спеціальних правил та норм, встановлених іншим нормативно-правовим актом (актами), без такого звернення бланкетна норма не може бути застосована, а тому відповідно види дій , що мають ознаки маніпулювання на фондовій біржі перелічені у статті 10-1 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні»[2].

Таке законодавче формулювання відповідного складу кримінального правопорушення породжує проблеми при застосування відповідної норми кримінального права, а також при запобіганні таким кримінальним правопорушенням:

По-перше саме по собі існування бланкетних норм у тексті Кримінального Кодексу України, хоча й піддається критиці проте видається неминучим. У висновку Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України щодо зазначеної статті, міститься й пункт про те, що «використання цілої низки розмитих оціночних понять, які згідно з положеннями законопроекту складатимуть об’єктивну сторону такого злочину, як маніпулювання на фондовому ринку, є неприпустимим» [3]. Деякі науковці, наприклад, В. Тертишник схиляються до думки, що «положення статті 222-1 КК України «Маніпулювання на фондовому ринку» суперечать ст. 22 Конституції України, засаді

верховенства права та принципу юридичної визначеності , закріпленому Європейського суду з прав людини».

По-друге, як зазначає О. Дудоров, викладений у ст. 10-1 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» законодавчий матеріал занадто складний для сприйняття. Використання у ньому розпливчатих формулювань на кшталт «намагання здійснити операції», «очевидний економічний сенс », «суттєве відхилення від цінии», явно не сприятимуть ефективному застосуванню ст. 222-1 КК на практиці [4, с. 483].

По-третє, зі змісту кримінально-правової норми випливає , що діяння як ознака складу злочину, полягаєь у дії, що містить ознаки іншого діяння, а саме ознаки маніпулювання на фондовому ринку. При цьому, варто звернути увагуі на термінологічний «різнобій». Назва ст. 222-1 КК України та статті 10-1 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів» викладені як «маніпулювання на фондовому ринку», в той час, коли у диспозиції норми КК йде мова про «ознаки маніпулювання на фондовій біржі», а в тексті самої ст. 10-1 закону щодо державного регулювання ринку цінних паперів - про «маніпулювання цінами на фондовому ринку [3]».

За умови чіткого дотримання принципу законності кримінального права маємо зробити висновок про відсутність у законодавстві визначення забороненої форми поведінки, а саме маніпулювання на фондовій біржі, тобто про неможливість з'ясування точного змісту кримінально-правової норми.

По-четверте, чинний Кримінальний кодекс України передбачає відповідальність за ряд діянь, визначення складів злочинів яких є схожими з ознаками складу злочину, передбаченого ст. 222-1 КК України: ст. 190 (Шахрайство) - «Заволодіння чужим майном бо придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою»; ст. 191 (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем); ст. 364 (Зловживання владою або службовим становищем) [1]».

Відтак існує конкуренція кримінально-правових норм, при якій одне й те саме діяння кваліфікується правоохоронними органами за декількома нормами Кримінального кодексу України, незважаючи на те, що пріоритетною нормою є лише одна (спеціальна) норма.

У якості особливостей складу злочину, що передбачає відповідальність за неправомірні дії на фондовому ринку, можна виділити наступні:

Об’єктом злочину є виключно суспільні відносини, які виникають під час обігу цінних паперів на фондовій ринку і забезпечують встановлений законом порядок такого обігу та захист прав і законних інтересів учасників фондового ринку та інвесторів у цінні папери. Ці відносини, зокрема, регулюються законами України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» та «Про цінні папери та фондовий ринок».

Об’єктивна сторона характеризується: «

1) діями службової особи учасника фондового ринку, що мають ознаки маніпулювання на фондовій біржі, встановлені відповідно до закону щодо державного регулювання ринку цінних паперів;

2) наслідками: а) отримання професійним учасником фондового ринку або фізичною особою чи третіми особами прибутку у значних розмірах, або б) уникнення такими особами збитків у значних розмірах, або в) заподіяння значної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб;

3) причинним зв’язком між діями та наслідком»[5].

Суб’єкт злочину - специфічний: службова особа професійного учасника ринку цінних паперів.

Суб’єктивна сторона характеризується умислом.

Щодо запобігання злочинності - це сукупність різноманітних видів діяльності і заходів у державі, спрямованих на вдосконалення суспільних відносин з метою усунення негативних явищ та процесів, що породжують злочинність або сприяють їй, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [6].

Запобігання злочинності є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави, які поділяють на загальносоціальні, спеціально-кримінологічні й індивідуальні заходи запобігання злочинності. Запобігання зловживань у сфері господарської діяльності, на наш погляд, повинно ґрунтуватись на попередженні економічної злочинності в цілому та формуванні високого рівня правової свідомості в українському суспільстві.

Враховуючи, що маніпулювання на фондовому ринку, за родовим об'єктом, відносяться до злочині у сфері господарської діяльності то заходи запобігання у них збігаються.

Запобігання злочинам у сфері господарської діяльності можливе тільки на основі комплексу заходів, спрямованих на подолання всієї економічної злочинності, усунення факторів, що спряють вчиненню злочинів у сфері господарської діяльності, а саме:

1. до економічних заходів, що сприятимуть зменшенню кількості злочинів у сфері господарської діяльності, в частині маніпулювання на фондовому ринку, відносяться: - розробка та запровадження програми розвитку і підтримки виробничого, а не торговельного підприємства; - реформування існуючої банківської системи та унеможливлення створення та функціонування банківських установ, котрі мають мету залучення коштів населення без подальшого їх внеску у розвиток господарської діяльності; - формування товарні (товарно-сировинні), фондові, валютні біржі та ін заходи які впливають на розвиток господарської діяльності та економіки взагалі.

2. до комплексу організаційних заходів, на наш погляд, можна віднести: - подальше правове удосконалення системи регулювання господарської діяльності з використання досвіду та рекомендацій Європейського союзу та Міжнародного валютного фонду; - здійснення реального контролю органів влади та місцевого самоврядування та законною діяльності суб'єктів господарської діяльності, виключення можливостей «вирішувати» питання їх діяльності (створення, реєстрації, ліцензування, реорганізації тощо); - створення технічного захисту фінансових операцій, цінних паперів, що випускаються та забезпечуються суб'єктами господарської діяльності та банківських, кредитних установ та інше;

3. до правових заходів слід віднести: - розробку обов'язкових правил поведінки на ринку для всіх господарюючих суб'єктів; - розробка системи суворих та жорстких матеріальних санкцій щодо учасників фондового ринку за здійснення маніпулювання на фондовому ринку; - удосконалення адміністративної та кримінальної відповідальності за маніпулювання на фондовому ринку;

4. До виховних заходів, що впливають на рівень злочинності у сфері господарської діяльності, можна віднести: - формування свідомого стриманого ставлення до матеріальних благ, виховання почуття гідності та взаємоповаги до бідніших, знедолених; - масова пропаган-

да правових знань, серед людей; - поновлення традиційної ділової етики всіх осіб, які здійснюють господарську діяльність, сприйняття корисного іноземного досвіду в діяльності господарських товариств, фондових бірж, тощо.

Суб'єктами реалізації загальносоціальних заходів запобігання злочинності виступають: Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, президент України та інші вищі органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Спеціально-кримінологічне запобігання – це комплекс заходів боротьби зі злочинністю, змістом яких є різноманітна робота державних органів, громадських організацій, соціальних груп і громадян, спрямована на усунення причин та умов, що породжують і сприяють злочинності, а також недопущення вчинення злочинів на різних стадіях злочинної поведінки [7, с. 55].

Тому потрібно, якісно описати ознаки маніпулювання, поширивши їх одночасно на біржовий і позабіржовий ринок, складно. Необхідно виходити з того, що дії, направлені на маніпулюванням цінами на біржовому ринку, у більшості випадків є правомірними, тобто вчиняються в межах законодавства та дозволених правил. Фактично маніпулюванням, здебільшого, є зловживання наданими правами з метою досягнення неправомірних цілей. З огляду на зазначене, необхідно відмовитись від концепції регулювання, згідно з якою у нормативних актах описуються конкретні не заборонені законодавством дії, які, разом з цим, визнаються маніпулюванням. Законодавство має передбачати, що описані в ознаці маніпулювання дії, не обов'язково є маніпулюванням, а лише можуть свідчити про здійснення маніпулювання, якого може бути і не встановлено за наслідками розгляду кожного конкретного випадку [8].

Регулятор повинен мати повноваження визнавати наявність факту маніпулювання в діях учасника торгів на підставі відповідності дій одному чи декільком ознакам маніпулювання у сукупності з відповідністю дій визначенню маніпулювання не залежно від того, що ознаки містять не конкретний (повний), а загальний опис дій учасника торгів (повноваження регулятора мають бути подібні до повноважень суду, у відповідності з якими суд повно та всебічно дослідивши у сукупності усі обставити конкретної справи приймає рішення керуючись власним переконанням).

Чинне законодавство не передбачає ефективних механізмів виявлення маніпулювання на ринках і, отже, не відповідає ані Принципу 36 Міжнародної організації комісії з цінних паперів, ані положенням Регламенту про маніпулювання на ринках (Регламент 2014/596/EU).

Принцип 36 Міжнародної організації комісії з цінних паперів вимагає, щоб регулювання було організовано так, щоб виявляти та усувати маніпулювання та іншу недобросовісну торговельну практику.

Регламент про маніпулювання на ринках (Регламент 2014/596/EU), зокрема, статті 16, 19 і 32, включає різні вимоги щодо розкриття інформації та звітності. Професійні учасники фондового ринку наразі не повинні повідомляти Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР) про накази чи угоди, які можуть становити інсайдерські операції та (або) маніпулювання на ринку. Закон не містить жодних положень, спрямованих на те, щоб дозволити учасникам ринку, інвесторам або іншим особам повідомляти НКЦПФР про фактичні або потенційні порушення. Ці недоліки значно ослаблюють здатність НКЦПФР дізнаватися про можливе маніпулювання на ринку та вживати належних заходів [9].

Застосування спеціально-кримінологічних заходів запобігання злочинності доцільно покласти на органи виконавчої, законодавчої влади, а що стосується маніпулювання на фондовому ринку – це Національна комісія цінних паперів на фондовому ринку, органи державної податкової служби та національної поліції України.

Індивідуальне запобігання злочинам – це різновид запобігання злочинності щодо конкретної особи. Інакше кажучи, індивідуальне запобігання становить той сегмент запобіжної діяльності, що здійснюється на стадії, яка передує виникненню злочинного наміру. Усунення безпеки потенційного злочину – головне завдання індивідуального запобігання [7, с. 56].

Індивідуальне запобігання злочинам, що віднесено до функцій спеціально уповноважених органів держави, полягає у встановленні осіб, від яких з високим ступенем ймовірності можна очікувати вчинення злочинів, та відповідний уплив на них.

До заходів індивідуального характеру можна віднести: усунення несприятливих впливів на конкретну особу, здатних призвести до формування антигромадської спрямованості та суспільно небезпечної поведінки; змінення соціально неприйнятної поведінки, спроможної привести на злочинний шлях, і корекцію асоціальної орієнтації та рис

особи (якщо її викривлене формування вже спостерігалося); застосування негайних заходів щодо запобігання злочинам, що готуються, та припинення спроб їх учинити.

Застосування методів індивідуального запобігання необхідно доручати вузькопрофільним фахівцям або єдиному спеціальному підрозділу, наслідуючи приклад аналогічних організацій у Європейському Союзі, що вже давно звернули увагу на потенційних «фіскальних» злочинців, до розряду яких потрапляють зазвичай кращі випускники економічних вишів країни.

Отже, стаття 222-1 Кримінального кодексу України «Маніпулювання на фондовому ринку» бланкетна і діяння які складають об'єктивну сторону складу відповідного злочину перераховані у ст. 10-1 Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», заходи запобігання маніпулювання на фондовому ринку, збігаються із заходами запобігання злочинності у сфері господарської діяльності, і поділяються на загальносоціальні кримінологічні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні заходи. Задля запобігання маніпулювання на фондовому ринку, потрібно застосовувати всі заходи в комплексі, основними суб'єктами, які повинні реалізовувати заходи запобігання злочинності – це Верховна Рада України, Кабінет міністрів України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України. Закон України: від 05.04.2001 № 2341-III. *Відомості Верховної Ради України***.** 2001. № 25-26. ст.131. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1496.

2. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні. Закон України: від 30.10.1996 № 448/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 51. ст.292. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80.

3. Ірина Одинець. Передумови криміналізації маніпулювання на фондовому ринку. *Публічне право*. №4. (32).2018. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/pp_2018_4_14.pdf.

4. Дудоров О. Злочини у сфері господарської діяльності: кримінально-правова характеристика: монографія (Юридична практика 2003) 924.

5. Тертншннн В.М.. Кошовий О.Г. - Проблеми юридичної визначеності та конкуренції правових норм, щодо зловживань на фондовому ринку. *Європейські перспективи*. № 2. 2018.

6. Голіна В.В., Головкін Б.М. Кримінологія: Загальна та Особлива частини.Навчальний посібник. - Х.: Право, 2014. 513 с.

7. І. М. Даньшин, В. В. Голіна, М. Ю. Валуйська. Кримінологія підручник: Загальна та Особлива частини за заг. ред. В. В. Голіни. 2-е вид., переробл. і доповн. Харків .Право. 2009. 288 с.

8. ПАРД&АФП пропонують НКЦПФР переглянути критерії маніпулювання цінами на фондовому ринку. URL: https://www.pard.ua/uk/news/3995-pardafp-proponuyut-nktspfr-perehlyanuty-kryteriyi/

9. Ейя Холтінен (Керівник місії МВФ). Віллє Кайяла та Себастіан Шмідт (експерти). Звіт щодо боротьби зі зловживаннями на ринку та вимог до розкриття інформації емітентами цінних паперів. Міжнародний валютний фонд. Україна. 2016. URL: https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2017/04/imf_ukraine-nssmc_july2016_zlovzhyvannia-na-rynku-ta-rozkryttia-informatsii.pdf

Голуб Юлія Володимирівна,
студентка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Бодунова Олеся Миколаївна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

ДЕТЕРМІНАНТИ НЕЗАКОННОЇ ПРИВАТИЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО, КОМУНАЛЬНОГО МАЙНА

Звернемося до статистичної інформації стосовно реєстрації та досудового розслідування фактів незаконної приватизації державного, комунального майна. Станом на січень-серпень 2020 року обліковано 12 кримінальних правопорушень за ст. 233 КК України, а за аналогічний період 2019 року було обліковано 18 кримінальних правопорушень відповідного складу, коли ж за такий же звітний період 2018 року обліковано 9. Тож, ми спостерігаємо збільшення реєстрації кримінальних правопорушень такого складу вдвічі за січень-серпень 2019 року та зменшення на 30% у відповідному періоді 2020 року. [1]

Дослідження проблеми незаконної приватизації державного, комунального майна отримали відповідне трактування у теорії кримінального права та кримінології. Серед авторів, які займались даної проблематикою можна виокремити О.Г. Колба, Д. В. Рудика, А.Ф.Зелінського, Н.Ф. Кузнєцова, О.М. Литвака, В.В. Сташиса, В.Я. Тація, В.І. Шакуна, Т.В. Корнякову, Н.С. Юзікову та ін. Спираючись на наявні матеріали хотілось би зосередити увагу на обґрунтуванні детермінантів незаконної приватизації державного, комунального майна у розрізі їх впливу на суспільні відносини.

Проблема незаконної приватизації державного, комунального майна в Україні негативно впливає на суспільні та державні інститути, оскільки майнові відносини дуже близькі для розуміння населенням. Відзначимо, що стабільність у майновому фонді держави та караність тих, хто зазіхає на майно фоново надає відчуття захищеності майна у самого населення. Таким чином, вивчення причин та умов цього злочину має безпосередній вплив на суспільні відносини.

Важливо зазначити, що одним із головних економічних чинників, які позначаються на криміналізації економічної діяльності в сучасній Україні, слід виокремлювати законодавчу й організаційну неврегульованість приватизаційних процесів, які повинні були б забезпечити зміну форм власності у молодій державі. Питання приватизації майна часто зазнавало змін у законодавстві, а ті зміни та доповнення, які систематично вносились у нормативні акти тільки ускладнювали правове поле приватизації майна. Україна пішла за сценарієм створення найбільш невигідних для більшості населення умов приватизації та надала можливість кланово-монополістичним об'єднанням використовувати корупційні зв'язки у владних інститутах та взяти під контроль основні галузі виробництва та забезпечити максимальні прибутки, а громадянам та державі завдати відчутних збитків. Такий процес залишив осторонь переважну більшість населення та спричинив фактичне не отримання нічого в результаті цього. Вказане наштовхнуло науковців на висновок, що вивчення незаконної приватизації має займати одне з пріоритетних місць в юридичній науці. Майновий комплекс держави та процеси приватизації цього майна є одним з важливих бюджетоформуючих чинників то злочини пов'язані з ним завдають значної шкоди суспільству. Також відзначимо, що категорія злочинів пов'язаних з незаконною приватизацією майна, відноситься до високо латентних, що завдає істотної шкоди державі та суспільству загалом [1, с. 49].

Зосередивши свою увагу на детермінантах незаконної приватизації державного, комунального майна, пропонуємо звернутися до понятійного апарату. Тож, під детермінацією розуміють обумовлення, приречення, опосередкування та виклик [1, с. 35]. Можна зробити висновок, що під детермінацією об'єднується характеристика походження явищ, що вивчаються у суспільстві. У кримінології використовуються три види зв'язку: причинний, обумовлений і функціональний [3, с. 6]. Також, торкнемося визначення причин злочинності, що є однією із центральних проблем у кримінології. Серед науковців вони розглядають крізь призму філософського вчення про причинність, то поряд із поняттям "причина", що обумовлює певний наслідок, неодмінно стоїть поняття "умова", що саме цього наслідку не викликає, але сприяє причині "виконати свою справу". Поняття "причини" та "умови" використовуються законодавцем у ст.ст. 23, 23-2 КПК України [4, с.372].

Науковці виокремлюють причинами незаконної приватизації державного, комунального майна - це ті процеси і явища, які породжують таке явище, як свій безпосередній наслідок. Звертаючись до умов, які сприяють злочину, передбаченого ст. 233 КК України, то вони безпосередньо не породжують цей злочин, але "відкривають шлях" для дії причин та полегшують настання суспільно небезпечних наслідків. Умовами виступають чисельні недоліки в управлінській та організаційній сферах діяльності різних галузей господарства та державного апарату.

Також розглянемо ті суспільні відносини, що виникають в процесу приватизації державного і комунального майна. Для цього звернемося до Закону України "Про приватизацію державного і комунального майна", в якому законодавець надає трактування приватизації державного або комунального майна, як платне відчуження майна, що перебуває у державній або комунальній власності, на користь фізичних та юридичних осіб, які відповідно до цього Закону можуть бути покупцями [2]. Таким чином, спостерігаємо визначення суб'єктів даних відносин, а саме держава, як власник майна, та фізичні і юридичні особи, які можуть бути покупцями. Особливістю даний відносин є платність відчуження від державної власності та наявність специфічних вимог для покупця.

Відзначимо, що передача права власності в приватизації відбувається шляхом проведення аукціону, в якому інтереси держави представляє уповноважений орган - Фонд державного майна України (його регіональні відділення, представництва у районах і містах, органи приватизації в Автономній Республіці Крим, органи приватизації територіальних громад або залучені ними юридичні особи, які діють відповідно до договору, укладеного з державними органами приватизації). Оскільки процес відбувається через аукціон основними шляхами маніпуляцій виступають лобіювання через уповноважених осіб інтересів зацікавлених осіб, створення умов для недопуску інших учасників аукціону. А таким чином, ми торкаємося питання корупції у органах влади, що є детермінантою вчинення злочинів у сфері приватизації державного, комунального майна.

Отже, на нашу думку можна зробити такі висновки:

- мінімізація участі посадових осіб державного органу у процесі допуску до аукціону може зменшити зловживань з учасниками аукціону;

- корупція, як явище, серед посадових осіб виступає детермінантою злочинів у сфері приватизації державного, комунального майна;
- специфічність відносин у сфері приватизації державного майна полягає у їх оплатній основі та особливих умовах для учасників процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Статистична інформація «Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування» за січень-серпень 2018, 2019, 2020: сайт URL: https://www.gp.gov.ua/-ua/1stat
2. Кримінологія: Загальна та Особлива частини. Навчальний посібник. Харків. Право, 2014. 513 с.
3. Про приватизацію державного та комунального майна: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2018. № 12, ст.68
4. Корнякова Т. В., Юзікова Н. С. Кримінологія: курс лекцій; Дніпропетр. нац. ун-т ім. Олеся Гончара. Дніпропетровськ: Ліра, 2014. 243 с.
5. Колб О.Г., Рудик Д.В. Детермінанти незаконної приватизації державного, комунального майна. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2010. №1, С. 370-377.

Коломієць Павло Віталійович,
студент групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Мудряк Тамара Олександрівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ В РАМКАХ ІНТЕРПОЛУ У БОРОТЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ

На сучасному етапі в умовах науково-технічної та інформаційної революції тероризм розвинувся, вкорінився та функціонує як складний соціально-економічний організм, який посідає значну роль у суспільному житті. Однією з умов ефективної боротьби з тероризмом є її послідовність, згрупованість, плановість та системність. Вдосконалення правового забезпечення механізму боротьби з тероризмом є одним із пріоритетних напрямів діяльності держави. Саме створення належного правового рівня діяльності у даній сфері сприятиме подальшому вдосконаленню запобіжних заходів, зменшенню рівня злочинності, а відтак і визначенню місця держави, яка здатна контролювати рівень злочинності, на міжнародній арені.

Питання боротьби з тероризмом в Україні були і є предметом дослідження багатьох науковців та теоретиків. Це спричинено динамічністю таких відносин, частою розробкою шляхів вчинення нових злочинів, наявність недоліків у роботі правоохоронних органів, системними змінами у законодавстві, а також застосуванням міжнародного досвіду в освітній сфері України. До таких дослідників варто віднести: В. Антипенка, В. Глушкова, В. Ємельянова, В. Крутова, В. Ліпкана, І. Рижова. Питання правового регулювання міждержавної співпраці в боротьбі з тероризмом та злочинністю розглядалися в роботах: В. Авер'янова, О. Бандурки, І. Бердюка, І. Бородіна, Н. Бортник, О. Гладенка, Д. Калаянова, О. Калмикової, О. Карпова, М. Коваліва, М. Корнієнка, О. Остапенка, В. Ортинського, В. Шамрая та інших.

Перш за все, варто дати визначення основним поняттям, які фігуруватимуть у даній статті. Необхідно зазначити, що відсутнє єдине визначення поняття тероризм. Наприклад, професор Р. Фалк дає два визначення: 1) «Будь-який тип політичного насильства, що не має адекватного морального і юридичного виправдання, незалежно від того, хто до нього вдається - революційна група або уряд»; 2) «Політичний екстремізм, вдається до насильства без розбору або до насильства проти невинних особистостей» [1].

Певна річ, дані визначення не є остаточними, тому що існує дуже багато думок з даного приводу. Держдепартаментом США був наданий такий варіант визначення: «Заздалегідь обдумане, політично мотивоване насильство, що застосовується субнаціональними групами або підпільними державними агентами проти мішеней, які не беруть участі у військових діях» [1]. Об'єктивно тероризм являє собою складне, багатовимірне, багаторівневе явище, що посягає на різні сфери життєдіяльності людей різними способами. Міжнародний тероризм виходить за рамки загальноприйнятих державних кордонів та являє систему структурних зв'язків між терористичними організаціями та іншими суб'єктами терористичної діяльності [2].

Питання боротьби з тероризмом було проблемою не лише вітчизняного, але і загальнонаціонального рівня, тому протягом тривалого періоду розвитку держав способи та методи боротьби з даним негативним явищем вдосконалювались і розвивались. Наприклад, станом на сьогодні, наявна значна кількість антитерористичних організацій, які активно співпрацюють між собою. Було розроблено ряд нормативно-правових актів, які спрямовані на подолання тероризму. Серед яких: Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом, Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму, Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом та багато інших.

В ході проведених досліджень антитерористичної діяльності міжнародних і регіональних організацій, а також державної політики низки країн світу дозволяє виокремити актуальні тенденції протидії тероризму:

1. Посилення міжнародної взаємодії і обміну інформацією між країнами з питань боротьби з тероризмом.

2. Посилення взаємодії та обміну інформацією з питань протидії тероризму між уповноваженими органами на національному рівні.

3. Посилення профілактики тероризму, у т.ч. протидія радикалізації.

4. Використання державними органами нових технологій боротьби з тероризмом.

5. Посилення боротьби з фінансуванням тероризму.

6. Посилення контролю за міграційними процесами.

Посилення міграційних процесів створює додаткові можливості для активізації діяльності міжнародних терористичних організацій. З огляду на це, уряди країн з найбільшими міграційними потоками (у першу чергу країни ЄС, США, Канада) вживають заходи щодо посилення прикордонного контролю, впровадження ефективних систем спостереження за мігрантами та запобігання нелегальній міграції, як важливих елементів системи попередження вчинення терористичних актів.

7. Вдосконалення національного законодавства з питань протидії тероризму, надання додаткових повноважень правоохоронним органам і спеціальним службам.

В рамках даної теми слід зауважити, що ряд важливих завдань у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру вирішується за сприянням міжнародних організацій і реалізується на глобальному та регіональному рівнях. Провідне місце серед міжнародних організацій глобального рівня займає Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол [3].

Питання діяльності Інтерполу розглядалися і розглядаються у численних публікаціях провідних вітчизняних та зарубіжних науковців. Враховуючи напрацювання вчених, варто звернути увагу на особливості залучення допомоги Інтерполу в попередженні, розкритті та розслідуванні тероризму.

Зазначимо, що Інтерпол – це глобальна міжнародна міжурядова організація, до якої входить понад 190 країн світу. Членство України в Міжнародній організації кримінальної поліції відбулося 1992 р. на 61-й сесії Генеральної Асамблеї Інтерполу в м. Дакар (Сенегал).

Структура Інтерполу передбачає функціонування в кожній державі-члені Міжнародна організація кримінальної поліції – Інтерпол – підрозділу, який безпосередньо забезпечує міжнародне співробітництво правоохоронних органів своєї держави в рамках Інтерполу. В Україні це НЦБ Інтерполу України (Укрбюро Інтерполу), що функціонує в структурі Міністерства внутрішніх справ України [3].

Як зазначає О.М. Бандурка, у повсякденній практиці Інтерпол не стикається з усіма видами злочинів міжнародного характеру, але існує досить стійка група злочинних діянь, які фігурують в офіційних запитах правоохоронців і задля розкриття яких здійснюється активне співробітництво поліцейських служб. Найпоширенішими серед них нині корупція, наркотики та організована злочинність, фінансові та високотехнологічні злочини, втікачі, торгівля людьми та транснаціональний тероризм.

Варто зосередитись на ролі Інтерполу у боротьбі з тероризмом, який є найбільш тяжким злочином міжнародного характеру, що має наслідком безглузду загибель людей, порушує нормальну дипломатичну діяльність держав та її представників, ускладнює здійснення міжнародних контактів, зустрічей, а також транспортних зв'язків між державами [4, с. 72]. Перелік міжнародних актів, якими закріплено протиправність вказаного діяння, подано вище. На національному рівні кримінальну відповідальність за тероризм передбачено ст. 258 Кримінального кодексу України «Терористичний акт».

Злочином міжнародного характеру теракт вважається у таких випадках:

1) жертвами терористичних актів стають громадяни та організації різних держав;

2) терористичний акт починається в одній державі, а закінчується в іншій;

3) матеріально-технічна підтримка терористів надходить із-за кордону, де фактично відбувається готування до терористичного акту;

4) лідери терористичних організацій мають за мету впливати більш ніж на одну державу;

5) шкода від терористичного акту заподіюється різним державам та міжнародним організаціям [5, с. 170].

Слід наголосити, що на тлі тривожного зростання кількості міжнародних терористичних атак, Інтерполом була створена так звана Об'єднана цільова група, діяльність якої спрямована саме на боротьбу з міжнародним тероризмом. Основними її завданнями є виявлення активних терористичних груп та їх членів, збирання та обмін інформацією та розвідкою, надання аналітичної підтримки та посилення спроможності країн-членів щодо подолання загроз тероризму та організованої злочинності [6].

Усього було створено шість регіональних цільових груп у регіонах, що вважаються особливо сприйнятливими до терористичної діяльності: Проект Пасіфік (Південно-Східна Азія), Проект Калкан (Центральна Азія), Проект Амазон (Південна Америка), Проект Баобаб (Африка), Проект Нексус (Європа) та Проект Близький Схід [7].

Значна роль Інтерполу у боротьбі з тероризмом визнана у всьому світі. У 2017 році Рада Безпеки ООН одноголосно прийняла Резолюцію 2396 про визнання зусиль Інтерполу у боротьбі з загрозою, яку представляють іноземні терористи, в тому числі шляхом глобального обміну інформацією між правоохоронними органами. В рамках своєї глобальної антитерористичної стратегії Інтерпол прагне протидіяти терористичним загрозам на цифрових платформах шляхом посилення можливостей аналізу соціальних медіа країн-членів в регіоні Близького Сходу, Північної Африки та в Пакистані.

Відмітимо, 14-16 січня 2019 року проходило спільне засідання, організоване Інтерполом та Контртерористичним центром ООН, під назвою «Підвищення можливостей держав-членів щодо використання соціальних медіа для запобігання та протидії феномену іноземних терористичних винищувачів». Було зосереджено увагу на ролі правоохоронних органів для збору, аналізу та обміну інформацією, знайденою в Інтернеті, зокрема на платформах соціальних медіа, для сприяння виявленню, запобіганню, розслідуванню та кримінальному переслідуванню злочинів, пов’язаних з тероризмом. Учасники пройшли навчання з чотирьох основних напрямків: виявлення діяльності, пов’язаної з тероризмом в Інтернеті; збір електронних доказів; запит електронних доказів через кордон; та взаємодія з приватним сектором для просування розслідувань правоохоронними органами. Це засідання є частиною більш широкого проекту щодо запобігання та боротьби з тероризмом на Близькому Сході, у Північній Африці, регіонах Південно-Східної та Південної Азії, який фінансується з Цільового фонду з питань боротьби з тероризмом. Цим фондом керує Управління боротьби з тероризмом ООН, уряд Японії та уряд Об’єднаних Арабських Еміратів [8].

Крім того, зазначимо, що враховуючи надзвичайну небезпеку і тяжкість наслідків, тероризм у міжнародних угодах визнається екстрадиційним злочином. Терористи повинні передаватися державі, громадянами якої вони є, а за неможливості видачі застосо-

вуються заходи з передачі провадження у кримінальних справах. Інтерпол у боротьбі з міжнародним тероризмом використовує низку заходів, одним із яких є функціонування на офіційному сайті Генерального секретаріату Інтерполу спеціальної сторінки «Wanted-Persons» [9] (Розшукувані особи), де розміщені дані про міжнародних злочинців (в тому числі й терористів) та осіб, які безвісно зникли («Missing Persons») [9].

Отже, як бачимо із вищенаведеного, тероризм на сьогоднішній день є реальною та небезпечною загрозою для світового співтовариства. Міжнародний тероризм не знає кордонів та має здатність впливати як на внутрішні інтереси країн, так і на міждержавні відносини. У зв'язку з розвитком новітніх технологій відбулась трансформація сучасного тероризму, є тенденція до збільшення терористичних актів та кількості жертв. Вважаємо за необхідне прийняття низки документів високого рівня узагальненості, що у практичній діяльності дозволить реалізувати індивідуальний підхід у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру та іншими загальнокримінальними злочинами, ускладненими «іноземним елементом».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Серкевич І.Р. Визначення поняття тероризм та його генезис : веб-сайт. URL: http://kul.kiev.ua/images/chasop/2011_4/ 331 (дата звернення: 01.11.2020).

2. Гринчук М. Сучасні виклики та загрози міжнародного тероризму : веб-сайт. URL: http://journals.iir.kiev.ua/index.php/pol_n/article/view/3126 (дата звернення: 01.11.2020).

3. Чорноус Ю.М. Завдання Інтерполу у боротьбі зі злочинами міжнародного характеру : веб-сайт. URL: file:///D:/Documents/Downloads/Nvdduvs_2012_1_69.pdf (дата звернення: 01.11.2020).

4. Бандурка О.М. Інтерпол: Міжнародна організація кримінальної поліції: Наук.- практ. посіб. : Х., 2003.

5. Савченко А.В. Кримінально-правова боротьба з тероризмом: міжнародні, національні та порівняльні аспекти : Науковий вісник Нац. академії внутр. справ України : 2002. № 2. С. 168-176

6. Церковна А.Ю. Роль Інтерполу у боротьбі з кібертероризмом : веб-сайт. URL: http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/ 123456789/-15005/2/T serkovna _Anna_tezy.pdf (дата звернення: 02.11.2020).

7. Tehrani P. M., Manap N. A., Taji H. Cyber terrorism challenges: The need for a global response to a multijurisdictional crime : Computer Law & Security review : 2013. Vol. 29. pp. 207–215.

8. INTERPOL and UN join forces to counter exploitation of Internet for terrorist activities. Interpol Official : website. URL: https://www.interpol.int/en/Newsand-Events/News/2019/INTERPOL-and-UN-join-forces-to-counter-exploitation (дата звернення: 02.11.2020).

9. Офіційна Інтернет-сторінка Інтерполу : веб-сайт. URL: http://www.interpol.int/ (дата звернення: 02.11.2020).

Кравченко Анастасія Олександрівна,
студентка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Гмирін А.А.,
к.ю.н.,доцент кафедри кримінального права та кримінології

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ У СФЕРІ ПЕРЕВИЩЕННЯ СЛУЖБОВИХ ПОВНОВАЖЕНЬ

Службовою особою вважалися особи, що займають постійні чи тимчасові посади в будь-якій радянській установі або підприємстві, а також в організації або об'єднанні, що має за законом певні права, обов'язки та повноваження у здійсненні господарських, адміністративних, освітніх і інших загальнодержавних завдань.

Універсальний словник української мови визначає детермінант (віл лат. мови – determinans – той, що визначає) – причина, що є визначальною для виникнення явища [1, с. 212].

Детермінізм, як філософська категорія, як матеріалістичний принцип, що стверджує причину зумовленість усіх явищ природи, суспільства і людської психіки, зокрема людської волі [2, с. 100].

Детермінізм означає зв'язок, що проявляється у залежності речей (властивостей речей і відносин між ними, подій, процесів, станів) у їх існуванні та зміні від будь-яких факторів» [3, с. 30].

Розглядаючи детермінанти що спонукаю на вчинення злочинів, як правило це об'єктивні і суб'єктивні явища, що активують психічну діяльність особи на кримінальну поведінку, котрі мають взаємозв'язок між собою.

Н. Ф. Кузнєцова стверджувала що у детермінантах злочинності необхідно розрізняти соціальні явища, що її породжують і здійснюють несприятливі зміни стану і динаміки. Вони ж впливають на: а) інтенсивність дії явищ першої групи, наприклад, поява нових місць (районів) ; б) масштаб дії явищ першої групи (поява нових злочинів у певних районах певного регіону); в) формування нових «ланцюгів спричинення» (наприклад, обстановка надзвичайного стану) [4, с. 15].

У кримінології існують багатоманітні підходи до класифікації теорій детермінації злочинності:

- кондиціоналістський або традиційний (в якості причини розглядають вплив зовнішніх чинників); традиційно-діалектичний та інтеракціоністський, який розглядає причини злочинності як результат взаємодії соціального середовища і людей (А.І. Долгова) [5, с. 252-258];

- казуальний підхід, який знаходиться у кореляційному зв'язку із показниками злочинності і на пізнанні тих закономірностей, яким підпорядкована динаміка злочинності в соціальному середовищі (Д.В. Бухарев) [6, с. 23];

- розуміння змісту та ролі причини в структурі детермінації злочинності (А.М. Бойко) [7, с. 17];

- особливістю детермінації злочинності є її соціальна зумовленість, а злочинність - це історичний продукт суспільного життя (Б.Б. Головкін) [8, с. 73,74].

Дослідивши загальні підходи до детермінації злочинності, вчені розглянули наступні концепції: факторний, який поділяється на багатофакторний і однофакторний (П. Гришаєв, О. Яковлев); соціально-психологічний (Н. Кузнецова, М. Стручков); соціальних суперечностей (Я. Гілінський, В. Кудрявцев, Л.Кондратюк, В. Номоконов); комбінований (поєднує концептуальні положення декількох підходів)

- соціально-психологічний (І. Даньшин); інтеракціоністський (А. Долгова); теорія універсального натуралізму (О. Костенко); комплексний (передбачає аналіз усього детермінуючого комплексу різних ланок і на різних рівнях детермінації проявів злочинної активності (А. Закалюк) [7, с. 17-18].

Кримінологічна теорія на сьогодні не запровадила такого поняття як універсальної єдиної причини, яка б обґрунтувала виникнення злочинності з певних умов тому на універсальні умови розраховувати немає шансів.

Прийнято брати до уваги про найбільш розповсюдженні, типові обставини, але в різних комбінаціях та проявах можуть виникати різні обставини і визначати різні кількісні і якісні характеристики [9, с.121].

Криміногенні детермінанти являють собою сукупність соціально-негативних, економічних і ідеологічних, а також психологічних явищ, які породжують та детермінують злочин як наслідок [10].

Завдяки визначенню детермінації перевищенні службових повноважень на сьогодні надають можливість розробити комплекс дієвих засобів з приводу запобігання цим злочинам.

Через збереження такої тенденції населення звикло до злочинної поведінки та використовують свої повноваження по службі в особистих цілях, а саме перевищують свої службові повноваження, які з часом перестали бути такими як «заборонені» [11 ст.175].

Через послаблення центральної ланки виконавчої влади, посилюючим фактором є тенденція прийняття владними структурами економічних рішень на шкоду економічній доцільності через що призводить до різкого зниження дисципліни, без контрольованості. Що призводить до корупції, лобізму інтересів певних угрупувань [12].

Розглядаючи дослідження більшість працівників державної служби , понад 78 відсотків відчувають себе соціально захищеними і що підвищення матеріального забезпечення може вплинути на профілактичний вплив щодо законності, ніж заклики керівництва до невідхильного виконання правових норм.

Також кримінологи поділяють причини на об’єктивні та суб’єктивні. Вплив суб’єктивних причин пов’язано з взаємодією з правопорушниками, які самі в собі несуть негативні установки, деформовані принципи, низьку моральність. Не кожен зможе професійно та чітко протистояти деформації.

Якщо розглядати об’єктивні причини то серед них виділяють неясна та суперечлива правова політика, яка постійно полягає в численних реорганізаціях, скороченнях особового складу.

Наступну групу факторів, складають детермінанти суб’єктивного характеру, які обумовлені психологічними якостями та недоліками працівників. Відсутність професійних властивостей входять до психологічних факторів, також багато випадків коли особисті якості не відповідають тим вимогам, які пред’являються при прийомі.

ЗМІ часто говорить про те що чисельно звільняються державні службовці та переходять до комерційних структур.

Перевищенню службових повноважень сприяють такі фактори як:

По-перше, нечітке розмежування функцій державними органами.

По-друге, значних проґалин між нашим законодавством.

По-третє, незнання населення правових норм та притягнення до кримінальної відповідальності, яка має силу репресії, що дозволяє державним органам залякувати громадян або шантажувати ними, а також використовувати незаконні методи.

По-четверте, через інших працівників займатися комерційною діяльністю, застосовуючи свої професійні зв'язки т професійні знання [13. с.108].

Також однією із причин вчинення працівниками державної служби перевищення службових повноважень є професійна деформація [14 с.232].

Перевищення службових повноважень державними службовцями може викликатись умовами життя, серед яких може бути матеріальна скрута, або хвороба близької людини. І тільки об'єктивні умови та причини, що штовхають особу на вчинення злочину, лише у 6,3 відсотків мають негативний характер[15 с.8].

Тому можна дійти висновку, що причинами та впливом до здійснення даного злочину впливають дуже багато факторів, як об'єктивних так і суб'єктивних. На разі через наше законодавство, яке має багато колізій та через приписи вище керівних органів, громадяни піддаються все більшому впливу до вчиненні злочинів у сфері перевищення службових повноважень. Деякі з них через скрутний час в особистому житті, а деякі просто через некомпетентності у своїх посадових обов'язків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Куньч З.Й. Універсальний словник української мови. Тернопіль. Навчальна книга – Богдан, 2017. 848 с.

2. Філософський словник / за ред. Член-кореспондента АН УРСР В.І. Шинкарука. К.: Головна редакція Української Радянської Енциклопедії АН УРСР, 1973. 600 с.

3. Аскин Я. Ф. Философский детермінізм наученое познание. М. : Мысль, 1977. 188 с.

4. Кримінологія: учебник / под ред. Б.В. Коробейникова, Н.Ф. Кузнецовой, Г.М. Миньковского. М.: Юрид.лит, 1988. 384 с.

5. Долгова А. И. Криминология. 2-е изд. М. : НОРМА, 2009. С. 252-268.

6. Бахарєв Д. В. Пространственный анализ причинного комплекса преступности : история, теория, методы, практика : автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Екатеринбург, 2016. 51 с.

7. Бойко А. М. Детермінація економічної злочинності в Україні в умовах переходу до ринкової економіки (теоретико-кримінологічне дослідження) : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2018. 380 с.

8. Кримінологія : підручник / В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.Ю.Валуйськая, та ін.; за ред. В.В. Голіни, Б.М. Головкіна. Х.: Право, 2014. 440 с.

9. Борговий А.І. Кримінологія підручник для вузів / за ред. А.І. Боргового Москва, 2015 912 с. URL: http://osvita.125mb.com/primenenie-kriminologii-obschenauchnyih-42368.html

10. Реферат на тему: «Кримінологія як наука 2». URL: https://botanim.ru/content/krim%D1%96nolog%D1%96ya-yak-nauka-2.html

11. Мартиненко А.О. Теоретичні концепції злочинності серед працівників органів внутрішніх справ. *Вісник Запорізького юридичного інституту* 2004 №2 С.173-178.

12. Детермінація жіночої злочинності. URL: https://studopedya.ru/1-45406.html

13. Антонян Ю.М. Изучение личности преступника: учеб. Пособие. Москва 80 с.

14. Охрименко Т.В. Особистісна деформація та зростання професійного рівня діяльності працівників прокуратури та слідчих. *Науковий вісник Юридичної академії МВС України.* 2004. Спеціальний випуск №1 С. 232-237.

15. Шалгунова С.А. Кримінально-правові та кримінологічні заходи попередження хабарництва серед співробітників органів внутрішніх справ: автореф.17 с.

Крит Роксолана Степанівна,
студентка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Мудряк Тамара Олександрівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології

ІСТОРІЯ РОЗВИТКУ ПРИЗНАЧЕННЯ ТА СКАСУВАННЯ СМЕРТНОЇ КАРИ В США

Проведення порівняльного аналізу систем призначення кримінального покарання в Україні та Сполучених Штатах Америки треба розпочинати зі з'ясування історичних особливостей їх розвитку у національному законодавстві даних країн. Загальновідомим фактом є те, що правові системи України та США ніколи не зазнавали взаємного впливу. Обумовлено це як географічним положенням країн, так і історичними відмінностями у розвитку - США адоптували англійське загальне право, а право України розвивалося на фундаменті Давньоруської Правди, законів Російської імперії та Радянського Союзу [1].

Якщо ми розглянемо виконання покарання в США, то побачимо, що спочатку американські в'язниці були покликані вирішувати одне завдання – карати зло. Однак поступово ставлення до ув'язнених змінювалися – в'язниця перестала бути місцем покарання, а стала центром перевиховання. Однак, незважаючи на це, ув'язнених у в'язниці стало тільки більше. В'язниці в США з'явилися задовго до утворення незалежної держави. Як і в Європі, в американських колоніях було широко поширене фізичне покарання. Американці використовували колодки на ноги, «ганебні стовпи», до яких приковували злочинців, таврування розпеченим залізом, тілесні покарання, членоушкодження, тобто відрізання вух, ніздрів тощо. Дуже часто застосовувалась і смертна кара. Наприклад в деяких колоніях (сучасні штати Масачусетс і Нью-Йорк) перелік злочинів, які каралися смертною караю, доходив до 20 % від загального списку. До їх числа входили кишенькові крадіжки, конокрадство, грабіж. Лише Пенсільванія значно відрізнялася від інших колоній – тут смертну кару застосовували

лише як покарання за вбивство, а замість фізичних покарань застосовувалося тюремне ув'язнення [2].

У 1977 році Верховний суд у справі Кокер проти Грузії прийняв рішення заборонити смертну кару за зґвалтування дорослої жінки. Хоча у США смертна кара за зґвалтування дорослої людини поступово відмінялася в Сполучених Штатах, і на момент прийняття рішення Грузії та Федерального уряд США були єдиними двома юрисдикціями, які все ще зберігали смертну кару за це правопорушення.

У справі «Годфрі проти Джорджії» 1980 року Верховний суд США постановив, що вбивство може бути покаране смертю, лише якщо воно включає вузький і точний обтяжуючий фактор.

Верховний суд США поставив дві основні обмеження на застосування смертної кари. По-перше, у справі «Аткінс проти Вірджинії», вирішеній 20 червня 2002 р. було встановлено, що страта в'язнів з обмеженими інтелекту є неконституційною. По-друге, у 2005 році рішенням суду у справі «Ропер проти Сіммонса» скасовані страти за правопорушників, які не досягли віку до 18 років на момент вчинення злочину. За останні 25 років у США різко зменшилось застосування смертної кари. Нові смертні вироки впали більш ніж на 85% відтоді, коли в середині 90-х років вони досягали понад 300 смертних вироків на рік. З часу досягнення піку в 98 році в 1999 році кількість страт знизилася на 75%.

У 2004 році схеми винесення вироків у Нью-Йорку та Канзасі були скасовані вищими судами відповідних штатів. Канзас успішно оскаржив рішення Верховного суду штату Канзас до Верховного суду США, який відновив статут у справі «Канзас проти Марша» (2006 р.), Вважаючи, що це не порушує Конституцію США. Рішення апеляційного суду Нью-Йорка базувалося на конституції штату, що робило недоступним будь-яку апеляцію. З цього часу нижня палата штату заблокувала всі спроби відновити смертну кару, прийнявши дійсну схему призначення покарання. У 2016 році Верховний суд штату Делавер також скасував закон про смертну кару.

У 2007 році Нью-Джерсі став першим штатом, який скасував смертну кару шляхом законодавчого голосування з часу Грегг проти Джорджії, а потім – у Нью-Мексико в 2009 році, в штаті Іллінойс у 2011 році в штаті Коннектикут у 2012 році та штат Меріленд у 2013 р. Скасування не мало зворотної сили, але в штаті Нью-Джерсі, штат Іллінойс та штат Меріленд, губернатори замінили всі смертні вироки

після прийняття нового закону. У штаті Коннектикут, Верховний суд штату Коннектикут постановив у 2015 році, що скасування має мати зворотну силу. Нью-Мексико - єдиний штат, де залишились засуджені до смертної кари та не передбачений цивільний закон про смертну кару за смертні злочини, вчинені після скасування. Смертна кара за певні правопорушення все ще можлива для членів Національної гвардії, що мають статус Розділу 32 згідно з Кодексом військової юстиції Нью-Мексико (NMSA 20-12), та за смертні злочини, вчинені до скасування статуту смертної кари в Нью-Мексико.

Законодавча влада штату Небраска також ухвалила скасування у 2015 році, але кампанія референдуму зібрала достатньо підписів для її зупинення. Смертна кара була відновлена шляхом всенародного голосування 8 листопада 2016 року. Того ж дня електорат Каліфорнії розгромив пропозицію про скасування смертної кари та прийняв чергову ініціативу для пришвидшення процесу апеляції.

11 жовтня 2018 року штат Вашингтон став 20-м штатом, який скасував смертну кару, коли Верховний суд штату визнав смертну кару неконституційною на підставі расових упереджень.

Нью-Гемпшир став 21-м штатом, який скасував смертну кару 30 травня 2019 року, коли його сенат скасував вето губернатора Сунуну голосуванням 16–8.

Колорадо став 22-м штатом, який скасував смертну кару, коли губернатор Джаред Поліс 23 березня 2020 року підписав законопроект про скасування і замінив усі існуючі смертні вироки в штаті на довічне позбавлення волі.

Починаючи з Фурмана, 11 штатів організовували народні голосування, присвячені смертній карі, шляхом ініціативи та референдуму. Все призвело до голосування за його відновлення, відхилення його скасування, розширення сфери застосування, зазначення в конституції штату, що це не є неконституційним, або пришвидшення процесу апеляційного провадження у справах про капітал.

У той час, коли Сполучені Штати в цілому, а також окремі штати та округи продовжували свій довгостроковий шлях від смертної кари, поточний розпал федерального уряду визнав його юрисдикцією, яка не відповідає вимогам практики нації в цілому.

Федеральний уряд стратив п’ять ув’язнених менш ніж за два місяці, ще дві страти заплановано на 22 і 24 вересня. Дві третини шляху до 2020 року американські штати готуються виконати найменшу

кількість страт за останні 37 років. Федеральний уряд вже здійснив більше страт у 2020 році, ніж будь-який інший рік, з моменту відновлення смертної кари в США в 1970-х.

Розрив між федеральним збільшенням покарань та зменшенням рівня смертної кари в штаті не має аналогів у сучасній історії США.

За результатами опитування «Цінності та переконання», проведеного в червні 2020 року, відсоток американців, які вважають, що смертна кара є морально прийнятною, був найнижчим за 20-річну історію опитування. 54% заявили, що вважають смертну кару морально прийнятною, зменшившись на 17 процентних пунктів з 2006 року. У березні 2020 року Колорадо став 22-гим штатом США, який скасував смертну кару, а в першій половині року Луїзіана та Юта відзначили десять років з дня останні страти. 34 американські штати - 68% від Союзу - зараз або офіційно скасували смертну кару, або не засудили нікого до смерті більше ніж за десятиліття.

Проти цієї тенденції федеральний уряд відновив страти 14 липня після 17-річного перерви.

Лише п’ять штатів стратили за перші вісім місяців 2020 року, а їх колективна сім казнь передбачає 10,5 страт за рік. Наразі лише в Техасі та Теннессі страти заплановані на решту року. В останній раз було менше, ніж 11 державних страт протягом календарного року було 1983, коли п’ять держав поставив в цілому п’ять ув’язнених до смерті.

З початку Другої світової війни жодного року федеральний уряд не проводив понад п’ять страт у цивільних судах. П’ять федеральних в’язнів були страчені під керівництвом президента Гаррі Трумена в 1948 році. 8 серпня 1942 року федеральний уряд стратив шестеро чоловіків, яких судив і засуджував військовий трибунал за звинуваченнями у саботажі у воєнний час.

Більшість штатів припинили судові розстріли та страти під час смертної кари під час пандемії COVID-19. Дев’ять запланованих страт були зупинені або перенесені з-за проблем громадського здоров’я: сім у Техасі та дві в Теннессі. Міссурі та Техас - єдині штати, які стратили страти під час пандемії, і хоча немає можливості довести пряму причинно-наслідкову зв’язок, спалахи COVID-19 були зареєстровані через кілька тижнів в установах, де відбувались страти. На відміну від цього, федеральний уряд призначив сім страт під час пан-

демії в установі, де вже є COVID-19, і применшив протилежність членів сім'ї жертв та духовних радників, пов'язаних зі здоров'ям.

Іншим фактором, що визначає федеральний уряд до 2020 року, як кількість випадків страти, є кількість послідовних страт, за які відповідає уряд. Після того, як Техас стратив Біллі Джо Уордлов 8 липня, лише федеральний уряд стратив когось. За останні п'ятдесят років Техас - єдиний штат, який колись страчував п'ятьох людей поспіль. Якщо вересневі федеральні страти продовжуватимуться, федеральний уряд здійснить четвертий за величиною розстріл за цей період, відстежуючи 12, 10 і 8 послідовних страт Техасом з 10 січня по 11 квітня 2007 року, з 16 травня по 4 червня, 1997 та 14 жовтня - 13 листопада 2007 відповідно [3].

Отже, існування смертної кари в США залишило неабиякий відбиток в історії людства. Доцільно казати, що цей етап смертної кари в США не минув, і ми бачимо що за останній рік він набирає обороти. Хоча право на життя – є невід'ємним правом людини, яке виникає при народженні та існує протягом усього життя, і навіть держава, громадянином якої є людини, не може позбавити її такого права, під час проведення опитування 54 % американці вважають що смертна кара є морально прийнятною. Але на міжнародному рівні питання смертної кари ще й досі залишається відкритим, оскільки смертна кара має своїх прихильників та своїх противників, адже в деяких держава це самий надійний засіб покарання, а в деяких країнах це прояв аморальності та посягання права на життя людини, незважаючи на її кримінальний спосіб життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Полянський Є. Ю. Становлення та умови розвитку систем призначення покарання в Україні та США. *Актуальні проблеми держави і права.* 2008. С.322-326. URL: file:///C:/Users/rokso/Downloads/-apdp _2008_44%20(1).pdf

2. Крисюк Ю. П. Сучасна практика призначення покарань: досвід США та країн західної Європи. *Право і суспільство*. № 3/2016. С. 153-157. URL: file:///C:/Users/rokso/Downloads/Pis_2016_3(1)__31%20(4).pdf

3. DPIC Analysis: Federal Execution Spree Out of Step with U.S. Death Penalty Trends and Attitudes. URL: https://deathpenaltyinfo.org/-news/dpic-analysis-federal-execution-spree-out-of-step-with-u-s-death-penalty-trends-and-attitudes

Кубишина Анастасія Сергіївна,
студентка групи ПМКП 19-1
Науковий керівник:
Мисливий В. А.,
д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права та кримінології,

КРИМІНОЛОГІЧНА ХРАКТЕРИСТИКА РЕЦИДИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ СЕРЕД ЖІНОК

У загальній структурі злочинності саме рецидивна злочинність посідає місце найнебезпечнішої, оскільки вона сприяє деформації загальноприйнятих норм моралі та устоїв, що забезпечують злагоджене функціонування суспільства. Рецидивна злочинність завжди ретельно досліджувалася науковцями. Проте жіноча рецидивна злочинність у порівняні з чоловічою є не таким широко дослідженим явищем.

Можна назвати низку таких вчених, як Н. Гернета, Н. Зеланда, А. Кетле, Ч. Ломброзо, П. Люблінського, Р. Тарда, Е. Феррі, які в своїх працях досліджували рецидивну злочинність жінок та взагалі започаткували вивчення такого напрямку в кримінології. Серед вітчизняних науковців слід виокремити таких, як Ю. М. Антонян, В.А. Бадира, В. С. Батиргареєва, Ю. І Битко, В. В. Голіна, А.А. Габіані, І. М. Даньшин, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, Є.О. Заплатіна, В. М. Кудрявцев, Н. Ф. Кузнєцова, В.Ф. Лагоцька, В. О. Меркулова, ОМ. Телефанко, В. М. Трубников, Д.А. Шестаков та ін.

На проблему жіночої рецидивної злочинності вперше звернув увагу А. Кетле. На підставі своїх досліджень він зробив висновок, що прагнення особи до вчинення злочинів обумовлюється певними особливостями, наприклад такими, як вік, стать, освіта, професія, сімейний стан, сезонні зміни пір року тощо. Оскільки жінки зазвичай є більш відсторонені від вирішення соціальних, політичних справ у державі, та надають перевагу влаштуванням добробуту сім'ї, вихованням дітей, то це значно знижує рівень реалізації жінками в повній мірі всього комплексу прав та обов'язків, які використовують чоловіки. Саме з цієї причини жінками вчиняється невелика кількість злочинів, адже через порівняно нижчу соціальну активність вони мають невисоку кримінальну активність [1, с.172].

Цікавою є думка Ч. Ламброзо, який пояснює схильність жінок до багаторазового вчинення злочинів у межах біологічної теорії злочинності, що зумовлене її фізіологічними та/або психологічними відхиленнями. Із загальної маси жінок-злочинниць він виділяв вроджених злочинниць, які є більш зіпсованими порівняно зі злочинцями чоловічої статі. Також Ламброзо зазначав, що рецидивна злочинність серед чоловіків, як і рецидивна злочинність серед жінок, характеризується постійним поступовим зростанням, проте їх кількісні показники є майже однаковими. Він впевнений, що серед жінок-рецидивісток більш поширеним є багаторазовий рецидив, на відміну від чоловіків, в яких більш поширеним є і одноразовий, і багаторазовий [2, с.28].

Що ж взагалі собою являє жіноча рецидивна злочинність? Одностайного визначення не існує і кожний науковець, який досліджує цю тему надає своє тлумачення. Наприклад, М. В. Карпушина визначає жіночу рецидивну злочинність як самостійний вид злочинності, що визначається статтю винуватих, характерними властивостями особи, яка не піддається процесу ресоціалізації, та особливостями злочинних дій, що носять повторний характер, за наявності факту кримінально-правового впливу у минулому [3, с.126].

В цілому можна сказати, що рецидивної злочинність жінок – це вид рецидивної злочинності, що являє собою сукупність усіх умисних злочинів, вчинених соціопатичними жінками, які мають судимості за вчинення умисних злочинів, воля і свідомість яких деформовані та набули форми сваволі й ілюзій.[4, с. 39].

Рецидивна злочинність жінок є доволі нечіткою, оскільки багато злочинів вчиняються у співучасті з чоловіками, які виступають підбурювачами, посібниками. Так, Є. О. Заплатіна стверджує, що приблизно половина засуджених рецидивісток були втягнутими у злочинну діяльність їхніми співмешканцями (35%), співробітниками (35%), раніше знайомими в місцях позбавлення волі або раніше судимими (24%) [5, с.88].

Найбільшу питому вагу злочинів, які вчиняють жінки-рецидивістки складають грабіж (ст. 186 КК України) (27%), організація або утримання місць для незаконного вживання, виробництва чи виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 317 КК України) (25%), незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення, пересилання чи збут наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів (ст. 307 КК

України) (24%), вимагання (ст. 189 КК України) (21%), незаконне виробництво, виготовлення, придбання, зберігання, перевезення чи пересилання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів без мети збуту (ст. 309 КК України) (21%), використання коштів, здобутих від незаконного обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів (ст. 306 КК України (20%), розбій (ст. 187 КК України) (19%), крадіжка (ст. 185 КК України) (11%), умисне вбивство та замах на його вчинення (ст. 115 КК України) (11%), умисне тяжке тілесне ушкодження (ст. 121 КК України (11%), шахрайство (ст. 190 КК України) (13%) [4, с. 47]. Тобто, у жіночій рецидивній злочинності переважають корисливо-насильницькі кримінальні правопорушення і насильницькі, зокрема вбивства, завдання тілесних ушкоджень, та наркотичні кримінальні правопорушення.

Щодо якісних показників рецидивної жіночої злочинності, то виділяють дві сфери суспільного життя, де вона виявляється найяскравіше. Це є сфера побуту, де негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних і сусідських стосунків штовхають жінку на вчинення кримінального правопорушення. У цій сфері жінки здебільшого вчиняють такі насильницькі злочини: вбивство, слід звернути увагу, що у Кримінальному кодексі України є кримінальне правопорушення, яке суб'єктом якого виступає лише жінка – це вбивство матір'ю своєї новонародженої дитини, нанесення тілесних ушкоджень і хуліганство. Також службова сфера, де жінка виконує свої професійні функції, передусім такі, які пов'язані з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей. [6, с. 115-116].

Найчастіше кримінальні правопорушення жінками вчиняються у віці від 30 до 40 років (близько 70%). Більше половини жінок-рецидивісток до вчинення кримінальних правопорушень перебували у шлюбі, проте під час відбування ними покарання чоловіки покидають родину, що призводить до погіршення психічного стану та ускладнює процес ресоціалізації, адже жінки набагато складніше переживають втрату родинних та будь-яких інших соціальних зав'язків. Для рецидивісток характерна наявність середньої або середньої спеціальної освіти, але збільшується число тих, хто має вищу освіту, проте ця освіта зазвичай отримується саме в місцях позбавлення волі. Більше 40% непрацевлаштовані, що пов'язано з наявністю судимостей та занепаду моральних цінностей, зміни орієнтирів та цілей у житті після перебування у місцях позбавлення волі. Жінки, які вчиняють насиль-

ницькі злочини в більшості випадків не працюють і перебувають у матеріальній залежності від чоловіка, співмешканців, батьків, будь-яких інших родичів [7, с. 460].

Особливістю жінок-рецидивісток є наявність наркотичної, алкогольної залежності, тому велика кількість кримінальних правопорушень вчиняється у сфері обігу наркотичних засобів. Також поширеним явищем серед рецидивісток є зайняття проституцією, бродяжництво, жебрацтво. Оскільки більше половини рецидивних правопорушниць мають дітей (близько 60%), яких вони залучають до такого способу життя та використовують у протиправних, незаконних цілях. Щодо рис характеру, які виділяють жінок-рецидивісток з-поміж чоловіків-рецидивістів, то слід відзначити, що для них характерна імпульсивність, інфантилізм, істеричність, неврівноваженість, егоїзм, наявність депресії, нездатність до самоконтролю, ситуативна залежність, озлобленість, жорстокість, недовірливість, роздратованість тощо. Неодноразово перебуваючи у місцях позбавлення волі жінки набувають психічних та невротичних розладів, зазнають деформації правової свідомості, намагаючись виправдати свої дії життєвими труднощами [7, с. 463].

На підставі всього вищезазначеного, на мою думку, слід виділити такі основні детермінанти жіночого рецидиву:

- Соціально-економічний аспект (розбіжності між бажаннями та матеріальними можливостями їх досягнення, безробіття, скрутне матеріальне становище, фінансова залежність від чоловіків тощо);
- Втрата жінками своєї звичної соціальної ролі, що призводить до опанування ними чоловічих професій і формування чоловічої психології, тиск суспільства, конкурування за статус, що спричиняє вчинення кримінальних правопорушень у професійній сфері та/або насильницьких злочинів;
- Наявність алкогольної, наркотичної залежності, психічних розладів, що значно складніше піддаються лікуванню, ніж у чоловіків;
- Психологічні та фізіологічні особливості (інший гормональний фон, що робить жінок більш емоційними, істеричними, імпульсивними);
- Втрата соціальних зав’язків та складний процес ресоціалізації;

• Проблеми у сімейно-побутовій сфері (подружні зради, що є причинами насильницьких злочинів через ревнощі, неможливість виконувати свої батьківські обов'язки, сварки у сім'ї тощо).

Отже, у загальній структурі злочинності саме рецидивна злочинність посідає місце найнебезпечнішої, оскільки вона сприяє деформації загальноприйнятих норм моралі та устоїв, що забезпечують злагоджене функціонування суспільства. Рецидивна злочинність завжди ретельно досліджувалася науковцями. Проте жіноча рецидивна злочинність у порівняні з чоловічою є не таким широко дослідженим явищем. Жінка споконвіків вважається берегинею людського роду, благополуччя сім'ї, домашнього затишку. Саме тому рецидивну злочинність серед жінок потрібно більш ретельно досліджувати тому, що вона становить найбільшу небезпеку для існування позитивних моральних цінностей, які нам прививають з самого дитинства. Вивчення жіночого рецидиву як окремого феномену допоможе збагнути причини та умови виникнення жіночої злочинності, розробити дієві засоби її запобігання, попередження, що може значно понизити рівень такої злочинності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кетле А. Социальная система и законы, ею управляющие. [2-е изд.]. М. Книжный дом «Либроком», 2012. 311 с.

2. Ломброзо Ч. Женщина – преступница или проститутка. Пер. с ит. Г. Гордон. М. Астрель, 2012. 320 с.

3. Карпушина М. В. Рецидивная преступность женщин, освободившихся из мест лишения свободы, и ее предупреждение: автореф. дисс. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Рязань, 2013. 18 с.

4. Лагоцька В.Ф. Кримінологічна характеристика рецидивної злочинності жінок: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2016. 235 с.

5. Заплатина Е. А. Предупреждение рецидивной преступности женщин, освобожденных из мест лишения свободы. *Проблемы борьбы с рецидивной преступностью: сб. ст. Томск*, 1992. С. 88–99.

6. Чаплик М.М. Тенденції жіночої злочинності. *Наукові праці. Соціологія,* 2012 (№189, том 201). 114-118 с.

7. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології. У 3 кн. Кн. 2. Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: Вид. Дім «Ін Юре», 2007. 712 с.

Кузнєцова Поліна Олександрівна,
студентка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Драган Олена Василівна,
д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології

ЗАРУБІЖНІЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ ШАХРАЙСТВУ ТА МОЖЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ ЙОГО В УКРАЇНІ

В умовах соціально-економічних перетворень та складної криміногенної обстановки в країні характерною є тенденція якісної та кількісної трансформації кримінальної активності. Шахрайство все більше набуває економічних форм, проникаючи у різні галузі господарювання та фінансів. Використання сучасних технологій обману, економічна спрямованість, кримінальна професіоналізація, організованість, корупційні зв'язки, збільшення доходності від незаконної діяльності, висока латентність дозволяють говорити про якісну зміну шахрайства та появу відносно нових його проявів. Зменшення розповсюдженості шахрайства та зниження його тяжкості не може бути досягнуто лише шляхом кримінального покарання, оскільки такі заходи не можуть усунути соціальні причини та умови шахрайства. Боротьба з ним може бути ефективна лише при використанні комплексного підходу, тобто не лише виявлення, припинення та розслідування, а й попередження. У зв'язку з тим, що протягом останнього десятиліття в науці зріс інтерес до порівняльно-правових досліджень через інтеграцією вітчизняної юридичної науки у світову, а істотна зміна умов суспільно-політичного життя і прагнення слідувати принципам, які існують у найбільш розвинених країнах світу, вимагає вивчення, а часом і запозичення та практичного запровадження іноземного досвіду.

Питання запобігання різним видам шахрайства досліджували у своїх працях С. І. Афанасенко, О. Г. Бєліх, О. П. Бущан, В. О. Гацелюк, В. П. Головіна, О. М. Джужа, А. М. Єрмошенко, І. М. Зубач, О. М. Заєць, О. Г. Колб, І.М. Копотун, П. М. Коваленко, В. В. Корнієнко, В. Ю. Шепітько та ін.

Аналіз досвіду зарубіжних країн свідчить про те, що реалізація та підтримка ефективних і ефективних програм запобігання злочин-

ності може зробити значний внесок у розвиток досягнення безпечних та безпечних суспільств шляхом зниження рівня злочинності. Добре сплановані заходи можуть запобігти злочинність і віктимізація, сприяти безпеці громади і зробити значний внесок у сталий розвиток.

З огляду на тему дослідження, є цікавим досвід зарубіжних країн, що досягли успіхів у досліджуваному питанні, зокрема: США та окремих країн Європейського Союзу.

Передусім важливо зауважити, що одним із найважливіших напрямів запобігання шахрайству є віктимологічний, адже однією з основних ознак цього злочину є те, що він вчиняється при безпосередній участі жертви у незаконному одержанні майнових благ злочинцем [1, с. 143].

Заходам віктимологічного запобігання злочинам у країнах Західної Європи та США приділяють значну увагу, зокрема на найвищому державному рівні. Модель ґрунтується на методах відновлення порушених соціальних зв'язків з метою збереження суспільного порядку, знизивши таким чином вразливість десоціалізованих груп населення. Ця модель є найбільш популярною з-поміж представників офіційних інстанцій, серед іншого правоохоронних органів. Вона вписується в соціальноправові моделі місцевого самоврядування, які розробляють правознавці, соціологи, кримінологи. За таких умов відшкодування шкоди, завданої злочином, потрібно вважати одним із найважливіших показників правосуддя [2, с. 18-19].

У західній кримінальній віктимології умовно можна виділити два основних напрями: так званий академічний, який зосереджує свою увагу на аналізі теоретичних аспектів сучасної віктимології, і другий - прикладний, що розробляє проблеми зростання ефективності діючого законодавства щодо захисту прав жертв злочинів та зловживанням владою, ефективності програм попередження насилля у сім'ї, програм допомоги жертвам зґвалтування тощо [3, с. 104].

Загалом, розвиток прикладної віктимології у країнах ЄС та США здійснюється за такими напрямами:

- підготовка особи (розробка алгоритмів оптимальної поведінки в криміногенних ситуаціях і спеціальний тренінг);
- підвищення рівня захищеності посадових осіб, які виконують функції, пов'язані з ризиком злочинних посягань;
- зведення до мінімуму віктимогених ситуацій;
- захист та реабілітація жертв злочинів.

Концепція віктимологічної профілактики базується на інформуванні правоохоронними органами населення про сучасні форми прояву злочинності та можливості ефективного попередження злочинів; забезпечення захисту потенційних жертв; створення умов для активного співробітництва населення і поліції [4, с. 337].

Якщо розглядати досвід Великобританії, то найбільш часто використовувані заходи, профілактичного характеру - це залучення населення до співпраці з поліцією (патрулювання, чергування у найбільш криміногенних районах), розвиваючи віктимологічний напрямок впливу на злочинність. Адже для цього не потрібно великих матеріальних витрат, так як здійснюються ці заходи за рахунок властивого кожній людині прагнення до самозахисту. Цікавий і той факт, що самим Урядом країни розроблено програму допомоги жертвам злочинів. Що стосується наукової діяльності, то цьому приділяється чимала увага - є багато статей і посібників, зміст яких полягає в самозахисті від всіх видів злочинних посягань, в тому числі і шахрайств.

У всіх навчальних закладах - від початкової школи до вузів - проводяться заняття з прикладної віктимології. Але найголовніше, те що є можливість пройти спеціальний тренінг, а після засвоєння отриманої інформації виробити навички найбільш прийнятної поведінки в кримінальних ситуаціях, в тому числі і механізм вчинення шахрайських посягань на майнові інтереси громадян [5, с. 275].

Загалом, профілактика правопорушень у Великій Британії здійснюється у трьох основних формах: ситуаційна, соціальна, превенція за допомогою громадськості.

Спеціалісти у сфері профілактики правопорушень залежно від того, у чому вони вбачають причини правопорушень, виокремлюють такі підходи до здійснення їх профілактики: структурний підхід, що пов’язує здійснення ефективної профілактики правопорушень із проведенням значних соціально- економічних перетворень у суспільстві; психологічний підхід, який визнає вирішальне превентивне значення впливу на особу потенційного правопорушника, а також осіб, які вже вчиняли правопорушення (з метою профілактики рецидиву); ситуаційний підхід, де вирішальна роль надається впливу на соціальні та фізичні фактори зовнішнього середовища, сукупність яких створюють сприятливу ситуацію для кримінальних проявів.

Доволі цікавий досвід віктимологічної профілактики шахрайства у Німеччині, у навчальних закладах саме співробітниками поліції

розроблений спеціальний курс з основ віктимології, де поліцейські читають лекції і ведуть семінари щодо застосування положень цього напрямку роботи в їх практичній діяльності. Ефективно і досить часто використовується проведення консультацій з населенням про всілякі шляхи захисту майна громадян від шахраїв. Саме в цих же цілях абсолютно безкоштовно, причому не тільки по радіо і телебаченню поширюються поради щодо профілактики шахрайських посягань на майнові інтереси громадян. Постійно транслюються передачі циклу «Кримінальна поліція радить», з практичними порадами про недопущення вчинення шахрайських посягань. У багатьох землях Німеччини поряд з державними програмами існує безліч приватних програм допомоги жертвам злочинів. У них детально аналізуються зміни в законодавстві і судовій практиці, що стосуються питань забезпечення безпеки і соціальної допомоги особам які стали потерпілими від злочинних посягань, в тому числі і від шахрайських посягань [6, с. 14].

Також важливо зауважити про те, що Кримінальний кодекс Німеччини виокремлює декілька видів шахрайства, зокрема: звичайне шахрайство (§263), комп'ютерне шахрайство (§263a), шахрайство при отриманні субсидій (§264), шахрайство в інвестиційній сфері (§264a), шахрайство у сфері кредитування (§265a), шахрайство під час виплати заробітної плати(§266a), шахрайство у сфері страхування (§265), шахрайство пов'язане із використанням чеків та кредитних карток (§266b) [7].

Визначальну роль у запобіганні на сучасному етапі злочинності у ФРН відіграє Інститут «Німецький форум запобігання злочинності» (DFK), що здійснює обмеження криміногенного потенціалу у німецькому суспільстві шляхом посилення відчуття безпеки громадян й зменшення шкоди від злочинів. DFK спільно із федеральними, земельними, державними й недержавними установами розробляє суспільну стратегію запобігання злочинності, у його полі зору перебуває міжгалузева запобіжна діяльність. Крім цього, цей суб'єкт об'єднує численні ініціативи запобіжного характеру, забезпечуючи здійснення кримінологічних стратегій, програм і заходів на загальнонаціональному рівні.

Також важливе значення належить інформаційно-виховному напряму у віктимологічній профілактиці шахрайства, оскільки більшість жертв цього злочину віктимізувалися саме внаслідок власної необач-

ної або неправомірної поведінки, яка нерідко зумовлювалася непоінформованістю жертв і недоліками їх правового виховання.

Досвід багатьох країн свідчить про потребу ухвалити чітку стратегію зниження рівня шахрайства, в якій визначено цілі політики, заходи та очікувані результати. Стратегії найчастіше передбачають такі цілі, як забезпечення високої якості життя та надання послуг, ефективного витрачання коштів. Наявність та ефективне впровадження стратегії боротьби із шахрайством та здійснення моніторингу за ефективністю програм соціального забезпечення дозволяють знизити рівень шахрайства.

Отже, ефективна протидія шахрайству можлива лише при системному впровадженні заходів по її мінімізації через відповідні причинно-наслідкові зв'язки. Віктимологічна профілактика – це вагомий елемент, що дозволяє вдосконалити систему запобігання шахрайства, самостійний вид профілактики злочинності, який включає специфічну діяльність соціальних інститутів та правоохоронних органів, спрямовану на дослідження, виявлення, усунення обставин, що формують віктимну поведінку.

На основі аналізу досвіду зарубіжних країн приходимо до висновку, що з метою підвищення запобігання злочинності та шахрайства в Україні необхідно розробити та прийняти Концепцію віктимологічної профілактики злочинності, що повинна комплексно враховувати такі напрями: створення державних, громадських та приватних організацій, що здійснюють допомогу жертвам злочину; впровадження програм підтримки сім'ї.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андрушко А. В., Нестерова І. А. Злочинність у сфері туристичного бізнесу: кримінологічна характеристика та запобігання : монографія. Ужгород : ІВА, 2016. 220 с.

2. Квашис В. Е., Вавилова Л. В. Зарубежное законодательство и практика возмещения ущерба, причиненного здоровью потерпевших от преступлений. *Правовые и социальные проблемы защиты жертв преступлений.* М., 2007. С. 18-26.

3. Фіалка М. І. Фонові явища та детермінанти злочинності: співвідношення та взаємозалежність термінів. *Фонові для злочинності явища: запобігання та протидія : зб. тез доп. Всеукр. наук.-практ. конф*. (м. Харків, 27 квіт. 2018 р.). Харків, 2018. С. 103-104.

4. Юрченко О. Ю. Проблеми захисту жертв злочинів у Європейських країнах та США. *Порівняльно-аналітичне право*. 2013. № 3-2. С. 335-338.

5. Микитчик А. В. Зарубіжний досвід запобігання шахрайству (віктимологічний аспект). *Формування національної правової системи України в контексті євроінтеграційних процесів : матеріали наук.-практ. Інтернет-конф*. (Київ, 21 квіт. 2017 р.) / редкол.: В. В. Чернєй, С. Д. Гусарєв, С. С. Чернявський та ін.; Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2017. С. 273-276.

6. Афанасенко С. І. Віктимологічна профілактика шахрайства : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2013. 23 с.

7. Уголовный кодекс Федеративной Республики Германии. Библиотека Пашкова. URL: http://constitutions.ru/?p=5854

Масляк Володимир Олександрович,
студент групи ПМКП 19-1
Науковий керівник:
Нікітін Юрій Вікторович,
д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права та кримінології

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА У НАПРЯМІ ПРОТИДІЇ ТА БОРОТЬБИ З ЕКСПЛУАТАЦІЄЮ ДІТЕЙ

Однією з важливих проблем, що упродовж останніх років почала привертати прискіпливу увагу науковців та практиків, стала проблема насильства. У сучасному світі розширилися межі об'єкта насильства, що охоплює найрізноманітніші групи населення, зокрема й сім'ї з дітьми. Особливо неприйнятною є експлуатація дітей. Вона не лише позбавляє дитину можливості гармонійно розвиватися, отримати освіту, вона шкодить її здоров'ю, призводить до захворювань, у підсумку впливає на якість життя. Найбільш важливим завданням сьогодення для сучасного українського суспільства є забезпечення фізичного, інтелектуального, морального, освітнього та культурного розвитку дітей, створення соціально-економічних та правових інститутів з метою захисту прав і свобод дітей. Одним зі складових цього важливого завдання є захист дітей від різних форм експлуатації в процесі залучення їх до праці, адже така експлуатація справедливо визнається дослідниками одним із найбільш небезпечних явищ сучасності. І хоча про існування даного виду порушення прав дітей відомо вже давно, природа та масштаби залучення дітей до експлуатації в Україні потребують особливої уваги та окремого вивчення. З огляду на зазначене актуалізувалася необхідність комплексного дослідження з питань державної політики у напрямку протидії та боротьби з експлуатацією дітей.

Різним аспектам цієї важливої теоретичної та практичної проблеми присвячено праці А. Благої, В. Галунько, Б. Головкіна, Т. Журавель, Л. Крижної, О. Мартиненко, М. Ясеновської та інших.

Метою роботи виступає теоретико-правове дослідження особливостей державної політики у напрямку протидії та боротьби з експлуатацією дітей.

У контексті задекларованого питання передусім необхідно розглянути наукові погляди на тлумачення терміну «державна політика». У вітчизняній науковій літературі проблема державної політики ще не висвітлена належним чином, проте окремі питання цієї проблематики викладено у працях низки українських вчених. Так, державна політика – це політична діяльність держави та її інститутів, спрямована на забезпечення порядку у суспільстві, узгодження та підпорядкування різноманітних соціальних інтересів, досягнення суспільної злагоди та організацію управління розвитком суспільства [1, с. 232].

Досліджуючи питання державної політики, Л.В. Раєцька зазначає, що це відносно стабільна, організована й цілеспрямована діяльність (бездіяльність) державних інститутів, яку вони здійснюють безпосередньо чи опосередковано щодо певної проблеми або сукупності проблем, які впливають на життя суспільства [2, с. 31]. Науковці В. Романов, О. Рудік, Т. Брус також констатують, що «державна політика – це відносно стабільна, організована та цілеспрямована діяльність уряду стосовно певної проблеми або предмету розгляду, яка здійснюється ним безпосередньо або опосередковано через уповноважених агентів і впливає на життя суспільства» [3, с. 32].

Чи означає наявність прикметника «державна» в понятті «державна політика» те, що цю політику розробляють, реалізують та вдосконалюють лише органи державного управління? Безсумнівно, ні. Власне таке ототожнення звужувало б сутність і поняття, і процесу розробки та впровадження державної політики, не охоплюючи всього розмаїття ого реальних проявів. Суб'єктами державної політики щодо дітей є не тільки органи влади усіх рівнів, підприємства, організації та установи усіх форм власності, але й політичні партії, професійні спілки, релігійні конфесії, громадські організації, міжнародні представництва, які визнані та діють в Україні. Наявність визначення «державна» є свідченням визнання важливості відповідного напряму політики як державної справи.

Узагальненим ми вважаємо наступне трактування: державна політика – це свідома діяльність владних структур та інститутів державного управління різних рівнів, спрямована на регулювання суспільних відносин, забезпечення їхньої стабільності і розвитку відповідно до

визначених цілей, це спосіб суспільного врядування, що передбачає розробку і здійснення політичних програм економічного, соціального, культурного і політичного розвитку [4, с. 503].

Процес вироблення державної політики складається з таких етапів: ідентифікація проблеми (визначення необхідності урядових дій щодо тих чи інших суспільних проблем); з'ясування питань, на яких потрібно зосередити увагу уряду та визначити тих, хто має їх розв'язати; формулювання пропозицій; ухвалення політики (відбір однієї із запропонованих пропозицій та її втілення через закон або інший нормативно-правовий акт); впровадження політики (організація адміністративних служб, послуг); оцінювання політики (систематичне вивчення наслідків державної політики та внесення пропозицій щодо змін, виправлень або скасування політики).

Своєю чергою О. Бабенко визначає державну політику в сфері запобігання насильству в сім'ї як планомірно розроблену й оформлену, розмежовану за рівнями та завданнями суб'єктів її реалізації сукупність заходів, спрямованих на підвищення рівня соціального захисту сімей, передусім тих, які мають дітей; створення оптимальних соціально-економічних умов для становлення, розвитку, повноцінного і самодостатнього функціонування сім'ї та виховання в ній дітей. Вона охоплює заходи не лише правового, але й соціального, медичного, культурного, економічного та іншого характерів, внаслідок чого передбачає участь у її практичній реалізації широкого кола суб'єктів – центральних і галузевих органів виконавчої влади, закладів освіти, охорони здоров'я, правоохоронних органів та органів місцевого самоврядування [5, с. 110].

Дитина має право особисто звернутися до органу опіки та піклування, служби у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, інших уповноважених органів за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів.

Державна політика у напрямку протидії та боротьби з експлуатацією дітей, як і більшість державно-правових явищ, потребує оновлення. Зважаючи на те, що більшість міжнародних стандартів, які регулюють права, свободи, відповідальність неповнолітніх, прийняті принаймні 20–30 років тому, існує потреба модернізувати еталони у цій сфері. Цього вимагає і суспільна реальність.

Проблема захисту дітей від експлуатації та інших протиправних дій є надзвичайно серйозна, а її вирішення вимагає об'єднання зусиль

не лише державних органів, громадських та міжнародних організацій, а й науковців та практиків. У цьому процесі найвагоміша роль відводиться державі, яка має сформувати відповідну державну політику у напрямку протидії та боротьби з експлуатацією дітей, і цілеспрямовано її реалізовувати.

Попри наявність великої кількості законодавчих норм щодо захисту прав і свобод дитини, в Україні відсутня комплексна статистична звітність щодо праці дітей. Єдине широкомасштабне статистичне дослідження цього питання провів Державний комітет статистики України у 1999–2000 рр. у співпраці з Міжнародною організацією праці. Було виявлено 456 тис. зайнятих дітей, з яких 350 тис. займалися економічною діяльністю, а 106 тис. працювали у домашньому господарстві понад 24 години на тиждень. Середній вік початку трудової діяльності дитини становив 12 років, а кожна п'ята дитина, що працює, була віком від 7 до 12 років. На жаль, відтоді подібні дослідження дитячої праці в Україні не проводилися. Проте, за даними моніторингу Уповноваженого з прав людини, ситуація із поширенням праці дітей, особливо в умовах загострення проблеми бідності, докорінно не змінилася. Експерти схиляються до думки, що в Україні до 1 мільйона дітей змушені працювати. При цьому близько 40% дітей працюють у неналежних умовах, щороку в сільському господарстві одна дитина гине, а 15-16 – травмуються і стають інвалідами [6].

Таким чином, необхідно привернути увагу до існування суттєвих ризиків її використання: недосконале законодавство в частині регулювання робочого часу та визначення переліку важких робіт/професій, відсутність визначення «дитяча праця»; масовий характер неформальної зайнятості та порушень трудового законодавства; недоліки діяльності соціальних служб щодо виявлення дітей, що працюють, із сімей, що перебувають у складних життєвих обставинах та їхній супровід; відсутність регулярного моніторингу використання дитячої праці.

При розгляді проблеми відповідальності за використання праці дітей, варто звернути увагу ще на такий важливий аспект. Досить часто до експлуатації дітей вдаються батьки й особи, які їх замінюють. Про подібні факти нерідко повідомляють засоби масової інформації. Наприклад, відомий випадок, коли одна з багатодітних родин Донбасу взяла до себе на виховання десять дітей з інтернату, яких потім використовувала для роботи на нелегальних шахтах, навіть уночі [7].

Використання дитячої праці з боку осіб, які зобов'язані виховувати дітей та піклуватися про них, безумовно, значно підвищує суспільну небезпечність відповідних діянь. У зв'язку із цим науковець І. Васильківська пропонує передбачити однією з кваліфікуючих ознак експлуатації дитини (ч. 2 ст. 150 КК) вчинення її спеціальним суб'єктом – батьками або особами, які їх замінюють, а також особою, на яку покладено професійні чи службові обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього [8, с. 170].

Серед проблем, що зумовлюють загострення ситуації у сфері дитячої праці, виокремимо наступні: недостатньо чітко регламентовані види діяльності, де дозволяється використовувати працю дітей; відсутність державної статистики про порушення законодавства з питань застосування дитячої праці; не встановлено порядок, за яким оформляється згода батьків, опікунів на працевлаштування дитини; відсутній ефективний нормативно-правовий механізм застосування покарання до роботодавців, які порушують законодавство щодо дитячої праці; відсутність чіткої координації дій щодо контролю за дотриманням законодавства про працю неповнолітніх між службами у справах дітей, державною службою з питань праці, профспілками; роботодавцем, органами Національної поліції.

Зміна ставлення суспільства до проблеми дитячої праці та її негативних наслідків, широка обізнаність дітей з правами та способами їхнього захисту, значне скорочення бідності та безробіття, піднесення добробуту українських родин, створення умов для якісної шкільної та доступної позашкільної освіти, невідкладне запровадження системи моніторингу дитячої праці та жорсткий державний контроль за дотриманням роботодавцями вимог законодавства про працю неповнолітніх сприятимуть зменшенню масштабів дитячої праці та забезпечать право кожної української дитини на справжнє дитинство, нормальне та повноцінне життя.

Таким чином, толерантне ставлення до насильства та інших протиправних дій стосовно дітей в Україні є складним питанням. Специфікою проблеми дитячої праці в Україні є терпиме для українців ставлення до праці дітей. Саме тому чітка і зважена державна політика захисту дітей від найгірших форм дитячої праці є фундаментальною базою і відправною точкою у боротьбі з експлуатацією дітей в Україні. Пропонуємо авторське визначення державної політики у сфері протидії та боротьби з експлуатацією дітей як напрям внутріш-

ньої правової політики держави, що формує основні завдання, принципи правового впливу на експлуатацію та інші протиправні дії, що вчиняються стосовно дітей, а також надання всебічної допомоги постраждалим дітям та виражається в нормах закону, практиці їх застосування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лесько Н. В. Напрями удосконалення державної політики захисту дітей від насильства. *Порівняльно-аналітичне право: електронне наукове видання*. 2018. No 2. С. 232–234.

2. Раєцька Л. В. Детермінація трудової експлуатації дітей в Україні. *Судова апеляція*. 2017. № 3. С. 29-36.

3. Романов В.Є., Рудік О.М., Брус Т.М. Вступ до аналізу державної політики. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2001. 238 с.

4. Клименко О. Ю. Особливості інституціоналізації соціального захисту дітей у кризових ситуаціях в сучасному українському суспільстві : дис. ... д-ра соціол. наук: 22.00.04 / Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків, 2016. 416 с.

5. Бабенко О. Е. Державна політика України у сфері запобігання насильству в сім'ї. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності: зб. наук. праць.* 2009. № 3. С. 106–111.

6. Стан дотримання та захисту прав дитини в Україні: спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. URL: http://www1.ombudsman.gov.ua/ru/images/stories/07022011/-S_Dopovid_4.pdf. (дата звернення: 04.11.2020).

7. Рабське дитинство. URL: https://www.umoloda.kiev.ua/-number/508/188/18385/(дата звернення: 04.11.2020).

8. Васильківська І. П. Використання дитячої праці: кримінально- правовий аспект. *Вісник Академії адвокатури України*. 2012. № 3. С. 168–171.

Новохацький Максим Анатолійович,
студент групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології

ПОНЯТТЯ КОНТРАБАНДИ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ

Термін «контрабанда» італійського походження яке походить від словосполучення contrabando, що в перекладі означає «проти урядового указу», тобто дія, заборонена державою в установленому законом порядку [1, с. 13]. За юридичною енциклопедією «контрабанда» (італ. (венеціан.) contrabando, від contra – проти і bando – урядовий указ) – це: «незаконне переміщення через митний кордон держави товарів, валюти, цінностей та інших предметів» [2, с. 319]. «Контрабанда» означає також: «товар або будь-який заборонений законом до ввезення або вивезення предмет, таємно провезений чи пронесений через кордон держави» [3, с. 316–317].

Також під терміном «контрабанда» розуміють6 «усе заборонене, що робиться таємно, проноситься або провозиться потайки» [4, с. 7].

Поняття контрабанди, як правопорушення, з'явилось у XIV–XVI ст. у період бурхливого розвитку товарно-грошових відносин, коли для держави стало невигідним безмитне ввезення та вивезення товарів, і в законодавчому порядку встановлювалися певні правила провозу товару через державний кордон. Для здійснення контролю за провозом товарів, збиранням мита й інших зборів, установлених державою, на сухопутному кордоні і в портах були створені спеціальні державні установи, що контролюють провезення вантажів і товарів через кордон, стягують мито та інші збори [3, с. 519], тобто митниці. Будь-яке порушення встановлених законом та іншими нормативними актами правил перевезення товарів і цінностей через кордон, які приховувалися від контролю з боку ми-

тниці, отримало назву контрабанди, а порушники, що вдавалися до таких дій, підлягали покаранню [5, с. 45]. Осіб, які займалися контрабандою, почали називати контрабандистами. Першими контрабандистами на Русі, як зазначає Ю.Г. Кисловський, були іноземні купці, починаючи з представників Ганзи в Новгороді у XII–XV ст., і англійські купці в XVI–XVII ст. [6, с. 3].

На думку М. П, Карпушина під контрабандою слід розуміти: «кримінальний злочин у сфері митної справи, що полягає у переміщенні через державний кордон товарів, цінностей і інших предметів, вчиненому шляхом приховування їх у спеціальних сховищах, або з використанням неправдивих митних чи інших документів, вчинене у великих розмірах чи групою осіб, що організувалися для заняття контрабандою, або вчинення контрабанди посадовою особою з використання службового становища, чи контрабанду вибухових, наркотичних, сильнодіючих та отруйних речовин, зброї та боєприпасів» [7, с. 158]. В свою чергу, С. В. Мочерний пропонує коротке та лаконічне визначення контрабанди як: «незаконного переміщення через кордон товарів та інших цінностей». Отже, контрабандою також називають товар, що перевозиться незаконно [8, с. 616].

На думку В. К. Гіжевського, В. В. Головченко та В. С. Ковальського, під контрабандою розуміють: «переміщення товарів, валюти, цінностей (зокрема культурно-історичних), отруйних, сильнодіючих, радіоактивних, вибухових речовин та ін. предметів через митний кордон країни поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю, вчинене окремою особою або групою осіб, які організувалися для заняття контрабандою» [9, с. 528].

Що ж розуміє під контрабандою законодавець, визначаючи таке діяння кримінально караним у новому кримінальному законі України: «контрабанда – тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації» [10, ст. 201].

Разом з там, ст. 305 КК України передбачає зазначає: «контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, тобто їх пере-

міщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю» [10, ст. 305]

Для того, щоб визначити поняття контрабанди, необхідно встановити сукупність істотних ознак, які характеризують це поняття.

Коли йдеться про контрабанду як поняття, то можна виокремити низку притаманних їй ознак. Насамперед це психічне ставлення особи до вчинюваного нею діяння. Тому, на нашу думку, визначаючи поняття контрабанди, необхідно вказати на форму вини. Серед розглянутих нами вище значень поняття «контрабанда», запропонованих різними науковцями, а також того, що закріплене у диспозиції кримінально-правової норми, у ніякому випадку не вказує на характер психічного ставлення особи до вчинюваного нею суспільно небезпечного діяння і його наслідків.

На основі викладеного вище, можна зробити висновок, що: «високий ступінь суспільної небезпечності контрабанди наркотичних засобів і необхідність проведення ефективної наступальної протидії їй як на державному, так і міжнародному рівнях. З нашого дослідження вбачається, що контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів є злочином з високим ступенем суспільної небезпечності, яка полягає в тому, що заподіює шкоду здоров'ю населення внаслідок порушення порядку суспільних відносин у сфері охорони здоров'я населення, котрий порушується при незаконному переміщенні зазначених засобів через митний кордон України. Отже, цим злочином завдаються збитки національним інтересам держави, оскільки йдеться про руйнування фізичного і морального здоров'я нації, її генофонду, інтелектуального потенціалу суспільства, завдається істотна шкода економічно-господарській діяльності. Цей злочин набирає дедалі організованого і широкомасштабного характеру, сприяє поширенню такого негативного явища, як наркотизм. Деякі форми сучасної контрабанди все тісніше зливаються зі структурами організованої злочинності і набувають рис типового зовнішнього прояву кримінальних форм національної і інтернаціональної організованої злочинності. Крім того, контрабанда нерідко сприяє розширенню тіньового сектора економіки, а в окремих випадках поєднується із вчиненням інших тяжких злочинів. Отже, при призначенні покарання судам слід враховувати ступінь суспільної небезпечності цього злочину, а також потрібно обговорювати призначення передбаченого законом більш суворого покарання особам, які організували вчинення цього злочину».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шевчук В.М. Формирование и использование тактической операции «Контролируемая поставка» при расследовании контрабанды наркотиков. *Митна справа.* 2003. № 4. С. 14–26.

2. Щербань В.А. Організація боротьби з контрабандою наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів. Боротьба з контрабандою: проблеми та шляхи їх вирішення: аналітичні розробки, пропозиції наукових і практичних працівників / керівники авт. колективу А.І. Комарова, О.О. Крикун. К., 1998. Т. 10. 647 с.

3. Тлумачний словник української мови: понад 12500 статей / за ред. В.С. Калачника. 2-ге вид., випр. І доп. Х. Прапор, 2004. 992 с.

4. Словарь иностарнных слов. 12-е изд., стереотип. М. Русский язик, 1985. 606 с.

5. Багрій-Шахматов Л.В. Історія митної справи в Україні / Л.В. Багрій-Шахматов, В.М. Бойко, Г.В. Попов. К.: Видавець Вадим Карпенко, 2002. 52 с.

6. Кисловский Ю.Г. Контрабанда: история и современность. М. ИПО «АВТОР», 1996. 432 с.

7. Юридичний енциклопедичний словник/ А.Я. Сухарев, М.М. Богуславський, М.І. Козир, Г.М. Міньковський; гол. ред. А.Я. Сухарев; М.: Рад. Енциклопедія, 1984. 415 с.

8. Економічний енциклопедичний словник: У 2 т., Т.1. За ред. С.В. Мочерного. Львів. Світ, 2005. 616 с.

9. Популярна юридична енциклопедія / В.К. Гіжевський, В.В. Головченко, В.С. Ковальський. К. Юрінком Інтер, 2002. 528с.

10. Кримінальний Кодекс України /Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131/ URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14.

Павленко Юлія Андріївна,
студентка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Гмирін Андрій Анатолійович,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

ДЕТЕРМІНАНТИ ЗЛОЧИННОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ

Злочинність неповнолітніх в Україні як вид злочинності у широкому розумінні виникає та розвивається під впливом тих же детермінантів. Проте, як і будь-яке явище, вона має і специфічні причини і умови, які знаходять своє відображення у рівні, структурі, мотивації, динаміці злочинів неповнолітніх і під впливом яких формується злочинна поведінка неповнолітніх. Вивчення причин і умов злочинності неповнолітніх залишається актуальним і нині, з огляду на її особливу небезпечність для розвитку суспільства.

Дослідження основних детермінантів злочинності неповнолітніх вже здійснювалося на теренах кримінально-правової та кримінологічної науки. Різні аспекти злочинності неповнолітніх висвітлено в працях Джужі О.М., Закалюк А. П., Корнієнко М.В., Литвинової О.М., Ткачової О.В., Сміяна Л. С., Нікітіна Ю. В. Та ін.. Проте в них вирішені не всі проблеми, які постають у цій сфері.

Як зазначає Закалюк А.П.: «У найзагальнішому значенні поняття детермінації відображає діалектичну суттєву властивість реального буття - загальний зв’язок, взаємозалежність та взаємообумовленість предметів, явищ, процесів. Відповідно до цього детермінація злочинності - це вся сукупність явищ, процесів, фактів, проявів, з якими вона взаємопов’язана та якими вона обумовлена» [2].

Джужа О.М. вказує на те, що: «кримінологічна детермінація злочинності неповнолітніх схожа за своєю структурою зі злочинністю дорослих осіб. це ті самі кризові явища і процеси, що існують у нашому суспільстві на макро- і мікрорівні. але мають свою специфіку у зв’язку з неповноліттям правопорушників. чинниками, які обумовлюють злочини неповнолітніх, традиційно вважаються: негативний вплив у сім’ї; недоліки у шкільному вихованні; незайнятість суспіль-

но корисною працею; негативний вплив мікросередовища; вади у діяльності правоохоронних органів щодо профілактики злочинів неповнолітніх та інші»[1].

Характеризуючи причини вчинення злочинів неповнолітніми особами, необхідно звернути увагу на формування мотиву злочинної поведінки. цей процес є досить складним, якщо враховувати ті чинники, які сприяють формуванню у неповнолітніх такої поведінки.

На думку Литвинової О.М.: «поряд із загальними детермінантами злочинності неповнолітніх є ще й специфічні, які відрізняють злочинність неповнолітніх від інших груп злочинів. до них відносяться соціальні фактори, елементи соціального середовища, дія яких, з урахуванням впливів біологічних і психологічних чинників, призводить до формування криміногенної спрямованості особи всіх неповнолітніх злочинців. загальні детермінанти злочинності та видові фактори злочинності неповнолітніх перетворюються у криміногенні обставини на індивідуальному рівні» [5].

До соціально-психологічних детермінантів злочинності неповнолітніх, в першу чергу, слід віднести сім'ю. Загострення проблем сімейного неблагополуччя на загальному тлі убогості і постійної потреби, моральна і соціальна деградація, яка відбувається в сім'ях, розлучення батьків призводять до вкрай негативних наслідків.

Родина посідає особливе місце в етичному формуванні особистості неповнолітнього. Саме тут через складність та тривалість процесу виховання дітей, труднощі в забезпеченні соціального контролю в сімейно-побутовій сфері найчастіше виявляються ті негативні наслідки соціальних процесів і явищ, які багато в чому й обумовлюють соціальні відхилення, у тому числі й злочинну поведінку неповнолітнього. Сімейне неблагополуччя кримінологи розглядають як один з чинників того, що найактивніше впливає на злочинність неповнолітніх [6].

Розглядаючи сім'ю, як один з чинників, що впливають на злочинність неповнолітніх, можна виділити декілька детермінантів. Першою детермінантою є виховання дитини в матеріально забезпечених сім'ях з патріархальним укладом, де цілеспрямовано порушується принцип гендерної рівності на побутовому рівні. Мати в таких сім'ях контролює кожен крок дитини. Натомість дитина шукає свого визнання на вулиці. У такій ситуації спостерігаються успіхи в навчанні,

що іноді не влаштовує батьків, покарання за навчання інколи здійснюється людиною, яка не є прикладом поведінки тощо.

Другою причиною є виховання в родині з низьким матеріальним рівнем. За таких умов дитина почуває себе матеріально обділеною порівняно з іншими, вона погано навчається й за це одержує надто суворі покарання. Настає втрата батьківського авторитету. У більшості випадків за таких обставин діти швидше стають на шлях злодійства; шукають мікросередовище, що буде їх поважати, прислуховуватися. У цій ситуації спостерігаються: погане навчання; низька матеріальна забезпеченість; суворі покарання з боку батьків.

Третьою детермінантою є виховання в неповній сім'ї, коли дитина виховується лише матір'ю, без участі батька, або за його пасивної участі. У цій ситуації простежуються: незадовільні для матері успіхи в навчанні; дефіцит спілкування вдома. Можливі дрібні правопорушення: насильство над слабкішими.

Четверта причина злочинності неповнолітніх зумовлена станом їх емоційного незадоволення, що спостерігається в конфліктному спілкуванні з близькими та родичами; бездіяльності та пасивній життєвій позиції; проблемах у спілкуванні з однолітками й учителями. Ці діти знаходять внутрішню рівновагу в заподіянні болю іншим.

П'ятою детермінантою виступає виховання в сім'ї з низьким матеріальним рівнем через батька, який не працює. Батько не має належного авторитету в родині. Діти є самотніми й соціально неадаптованими. Окремі з них учиняють такі злочини: пограбування дітей, вилучення в них кишенькових грошей. У цій ситуації визначальними детермінантами злочинності є низький матеріальний рівень та покарання від нешановної людини.

Шостою причиною є те, що підлітки навчаються погано. Це принижує їх авторитет перед батьками і родиною. Замість сім'ї, діти шукають спілкування та знаходять «авторитетних» для себе людей на вулиці. Нерідко такі люди втягують дітей у протиправну діяльність, зокрема збут наркотиків тощо.

У виробничій сфері цих підлітків характеризують відсутність інтересу до виконуваної трудової діяльності, утилітарне відношення до професії (як до можливості витягнути з неї тільки матеріальну чи іншу споживчу вигоду), відсутність пов'язаних з нею планів, відчуженість від завдань виробничого колективу, його потреб. Прагнення до досягнення успіхів в учбовій та виробничій діяльності, суспільній

роботі у неповнолітніх правопорушників замінено, як правило, дозвільними потребами та інтересами. Тому вдосконалення організації дозвілля має розглядатися як одне з найважливіших державних завдань [4].

Слід звернути увагу на вади у діяльності правоохоронних органів щодо профілактики злочинів неповнолітніх. Зокрема, недостатньо ефективно працюють підрозділи кримінальної міліції у справах неповнолітніх, орієнтуючись головним чином на розкриття вже вчинених злочинів. Має місце небажання співробітників проявляти активність у виявленні підлітків, яких слід ставити на облік і проводити з ними індивідуальну профілактичну роботу. Відсутня взаємодія з громадськістю. Органи та служби у справах неповнолітніх сьогодні не в змозі дієво займатися профілактикою злочинів серед цієї категорії дітей, оскільки бракує кадрів і фінансування на цю роботу.

Туз Н.Д. вважає, що: «...до соціально-психологічних чинників, детермінуючих участь неповнолітніх у підлітково-молодіжних угрупованнях, слід віднести: - прагнення підлітків зменшити конфліктність ситуації; - входження в дозвілеву криміногенну групу може бути вимушеним – через обставини, наприклад, коли невдачі в навчанні, отриманні спеціальності породжують замість прагнення їх подолання, занижену самооцінку, почуття ущербності та непотрібності, які стають постійним станом підлітка і сприяють життєвим невдачам; - входження в референтну групу з асоціальною скерованість може мати примусовий характер, коли втягнення відбувається проти волі і бажання неповнолітнього, що дуже характерно для угрупувань закритого типу. Входження в них, як правило, супроводжується фізичним і моральним впливом на кандидата, а можливість вільного виходу відсутня; - прагнення до самостійності, незалежності від батьків, вихователів, пошук дружніх і сексуальних контактів і уподобань, самореалізація незатребуваних схильностей і позитивного прагнення до ризику»[7].

Щодо біологічних чинників, то до них слід віднести відставання у розвитку, що може привести до нейрофізіологічного розладу і, як правило, до протиправної поведінки; генетична спадковість, хромосомні порушення; негативні фактори внутрішньоутробного розвитку плода: паління, уживання майбутньою матір’ю алкоголю, наркотиків, медичних препаратів, а також фактори, які провокують уроджену патологію; особливості оточуючого біологічного середовища (радіацій-

не та інше природне або техногенне забруднення); перенесені набуті (фізичні та психічні) захворювання та травми; шкідливі звички та інші негативні практики: вживання алкоголю, наркотичних та токсичних речовин, перенапруга, стреси, неправильне харчування тощо [3].

Злочинність серед неповнолітніх в останні роки проявляє тенденцію до зниження, продовжуючи залишатись небезпечним явищем. До детермінантів, які сприяють злочинності неповнолітніх відносяться недоліки сімейного та шкільного виховання, негативний вплив з боку мікро- та макросередовища тощо. Виявлення та дослідження чинників, що обумовлюють злочинність неповнолітніх, має важливе значення для законотворчої та правозастосовної діяльності. Проаналізувавши соціальні, психологічні та біологічні чинники, що детермінують формування особистості неповнолітнього злочинця можна конкретизувати особливості об'єктів індивідуальної і групової профілактики злочинів скоєних неповнолітніми, яким слід приділяти увагу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Джужа О.М. Кримінологія: Підручник для студентів вищих навч. Закладів / за заг. ред. О.М. Джужи. К. Юрінком інтер, 2002. 416 с.

2. Закалюк А. П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: Видавничий Дім «ІнЮре», 2007. 712 с.

3. Корнієнко М.В. Причини та умови поширення злочинності неповнолітніх на сучасному етапі розвитку нашої держави / *часопис Київського університету права*, 2011. С. 219-223.

4. Кримінологія: Підручник / За заг. ред. Л. С. Сміяна, Ю. В. Нікітіна. Київ: Національна академія управління, 2010. 496 с.

5. Литвинова О.М. Кримінологія: питання та відповіді / Кол. авторів: Авдеев О.О., Васильєв А.А. та ін. / за заг. ред. О.М. Литвинова. Харків : 2015. 324 с.

6. Ткачова О.В. Чинники, що впливають на злочинність неповнолітніх. *Молодий вчений*. 2018. № 11(2). С. 929-932. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_11%282%29__99 – (дата звернення: 02.11.2020)

7. Туз Н.Д. Соціально-психологічні детермінанти формування особистості неповнолітнього злочинця (кримінологічний аспект) : дис ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2016. 232 с.

Щербатюк Яна Богданівна,
студентка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Дідківська Галина Василівна,
д.ю.н, доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД І СПІВРОБІТНИЦТВО ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ВІДМИВАННЮ КОШТІВ, ОТРИМАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Відмивання грошей дуже сильно розгорнулось і стало доволі інтегрованим для розкриття і покарання не лише в Україні, а й за кордоном. Так як сам процес є складною схемою, який складається з послідовних дій, шляхом перетворення їх з одних активів в інші. У зв'язку з цим держави повинні докласти зусиль, щоб прийняти відповідні погодженні рішення для боротьби не тільки на національному рівні, а й на міжнародному.

Питанням міжнародного досвіду і співробітництвом щодо протидії відмивання брудних коштів займалися такі вчені як: Михайлов В.І., Силовин С.В., Болотський Б.С., Волеводз А.Г., Воронова Е.В., Калачев Б.Ф., Доля Л.М.

Ні одна країна не може самостійно подолати процес відмивання коштів, так як приймаючи відповідні міри і заходи для подолання, попередження і виявлення цього явища – особи шукають іншу країну і удосконалюють свою майстерність.

Згідно з опитуванням 2018 року, проведеним RwC, «глобальні операції з відмивання грошей складають приблизно від 2% до 5% світового ВВП, або приблизно 1трлн.дол» [1].

У зв'язку з цим розроблено широку нормативно-правову базу та впроваджено різні заходи з протидії на міжнародному рівні, удосконалено національні правові бази різних країн.

Першим міжнародним документом у сфері протидії відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом є «Декларація з принципових положень», серед яких – питання відмивання доходів від кримінального

бізнесу, яка прийнята керівниками Центральних банків «Великої сімки» в Базелі в грудні 1988 р. У цьому документі, зокрема, зазначається, що «довіра громадськості до банків може бути підірвана через їх зв'язки із злочинцями». У документі наводяться такі принципи як «визначення особи клієнта, обов'язкове дотримання усіх законодавчих актів у сфері фінансових операцій, відмова брати участь в договорах, які ставлять за мету відмивання коштів,а також тісна співпраця з правоохоронними органами в межах постанов про приватність клієнта, якими слід керуватися у боротьбі з відмиванням грошей через банківську систему» [2, с. 25].

Одним із перших міжнародних документів, який проклав початок створенню та наступному розвитку законодавства у даній сфері є – Конвенція ООН «Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин», прийнята Конференцією на її 6-му пленарному засіданні від 19 грудня 1988 р. У даній Конвенції не зазначається поняття «відмивання грошей», але вона має перелік дій, які відповідають формам легалізації доходів від наркобізнесу, перелічені види злочинів, доходи від яких містять предмет відмивання майна, одержаного злочинним шляхом, названі способи вчинення легалізації, приховання або замовчування справжнього характеру, джерела, місцезнаходження, способу розпорядження, переміщення, дійсних прав стосовно власності або її належності, якщо відомо, що остання одержана внаслідок правопорушення або правопорушень.

Конвенція рекомендує визнавати караними і такі дії, як «придбання, володіння або використання власності, якщо в момент її отримання було відомо, що така власність одержана внаслідок порушення або правопорушень, або внаслідок участі в такому порушенні чи правопорушеннях» [3]. Члени Конференції усвідомлювали, що великі прибутки надає незаконний обіг, що в свою чергу дає поштовх до проникнення транснаціональним злочинам в законну торгівлю, фінансову діяльність, стабільність держави і суспільство. [4, с. 92].

Наступним важелем щодо боротьби з відмиванням доходів, одержаних злочинним шляхом стала Конвенція РЄ від 08.11.1990року «Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних від злочинної діяльності». У документі стверджується, що «відмивання грошей – це процес такого маніпулювання незаконно одержаними готівковими коштами, при якому останні набувають цілком законного

виду». У ст.6 Конвенції наведено перелік діянь, які державам-учасницям пропонується визначити як кримінально карані:

«1) перетворення чи передача власності усвідомлюючи, що така власність є доходом, з метою приховування або маскування незаконного походження власності або, що має на меті сприяння будь-якій особі, замішаній у вчиненні предикатного злочину, уникнути правових наслідків її дій;

2) приховування або маскування правдивого характеру, джерела, місцезнаходження, стану, переміщення, прав стосовно власності або володіння нею, знаючи, що така власність є доходом;

3) набуття, володіння або використання власності з знанням під час отримання, що вона була доходом;

4) участь у вчиненні, об'єднання або змова з метою вчинення, замах на вчинення, підсобництво, підмова, сприяння і поради щодо вчинення будь-якого із злочинів, визначених відповідно до цієї статті» [5].

Згадувана Конвенція значно розширила коло діянь, які можуть бути джерелом доходів, що в подальшому підлягають процесу легалізації. Також у ній висунуто виробити в національних правових системах законодавчі норми, за які б наступала кримінальна відповідальність за відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом – це стане поштовхом для становлення і розвитку національних законодавств щодо протидії відмиванню злочинних доходів.

У державах пострадянського простору основним законом, який регулює питання відмивання коштів є Модельний закон «Про протидію легалізації («відмиванню») доходів, отриманих незаконним шляхом», прийнятий на 12 пленарному засіданні Міжпарламентської Асамблеї держав-учасниць СНД у грудні 1998 року, який дав широке визначення поняттю «відмивання коштів». Так, згідно з п. 2 ст. 2 під «доходами, отриманими свідомо незаконним шляхом», слід розуміти «фінансові кошти в національній та іноземній валюті, рухоме та нерухоме майно, майнові права, об'єкти інтелектуальної власності, інші об'єкти цивільних прав, отримані в результаті вчинення навмисних дій, що заперечують вимогам законодавства держави» [6, с. 183].

На європейському рівні гармонізація зусиль у боротьбі з відмиванням грошей відображено у прийнятій 08.01.1990р. РЄ Конвенції з «Відмивання грошей, виявлення, арешту і конфіскації виявлених коштів, здобутих злочинним шляхом». У даній Конвенції наведено

відмінну рису, де зазначено, що «доходи» означають «будь-яку економічну вигоду, набуту злочинним шляхом, яка може складатися з будь-якої власності». А «власність - будь-який вид, матеріальна чи виражена в правах, рухомому чи нерухомому майні і правових документах або документах, які підтверджують право чи частку в ній»

До чинних міжнародних актів з боротьби відмивання коштів також слід віднести затверджену Радою ЄС Директиву №91/3081 СЕЕ від 14.02.1991р. «Щодо запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей», яка популяризувала положення про боротьбу з відмиванням грошей на доходи наркобізнесу, тероризм та інші види організованої злочинності.

Державами ЄС була прийнята «Підсумкова декларація Паризької конференції парламентів ЄС щодо боротьби з відмиванням грошей» від 8.02.2002 р., в якій одним із головних приписів є санкції проти країн, що не співпрацюють у даній галузі.

Спеціальною сесією Генеральної Асамблеї ООН у рамках Глобальної програми ООН проти відмивання доходів на 1997 – 1999 рр. у червні 1998 р. закріплено «Політичну декларацію» та «План дій проти відмивання доходів», у яких зазначається, що «держави, які ще не вжили точних заходів, повинні до 2003 р. привести своє національне законодавство щодо боротьби з відмиванням доходів у відповідність до міжнародно-правових норм» [7].

Найбільш питомим внеском у протидію відмивання брудних коштів є заснування Міжнародної групи з протидії відмиванню брудних грошей (FATF), яка створена на зустрічі керівників країн «Великої сімки» у Парижі в 1989 році, яка має за мету розкрити способи і намагання щодо відмивання грошей.

До її складу входять лише розвинені країни Заходу, а також Гонконг. Основними завданнями цього спецорган є:

1)перевірка підготовленості національних служб – поліції, банківської системи, служби по боротьбі з економічною злочинністю, які відстежують легалізацію незаконно отриманих коштів. На прикладі цієї групи були створені менші корпоративні групи, які включали азіатськотихоокеанську та карибську групи з відмивання коштів. 1990 року FATF прийняла 40 рекомендацій, які нині вважаються стандартом серед механізму з недопущення відмивання коштів і їх боротьби. Вони визначають для країн перелік операцій, які входять до складу відмивання грошей, запроваджують правила ідентифікації та моніто-

рингу інформації про клієнта, забезпечують про повідомлення підрозділів, коли є насторожуючи інформація, відповідають за створення в державах-учасницях відповідних органів, які відповідатимуть за протидію відмивання коштів і ведуть боротьбу з цим явищем. Ці рекомендації ратифіковані в Україні

Комітет експертів з оцінки заходів протидії відмиванню грошей та фінансуванню тероризму або іншими словами Moneyval – регіональна група, яка була створена в 1977році, здійснює моніторинг РЄ, з 47 державами-членами, які звітують перед Комітетом міністрів РЄ.

У Moneyval є свої визначені рекомендації, до числа яких входить застосування посиленого контролю за відмиванням грошей у таких сферах, як технології, фінансові санкції, пов'язані з тероризмом, із фінансуванням розповсюдження зброї масового ураження, регулювання та нагляд за представниками нефінансових професій, ведення національної статистики щодо протидії відмивання грошей.

Згадувані міжнародно-правові акти виступають базою для протидії і боротьби з відмиванням грошей, здобутих злочинним шляхом. Проте більшість з них вказують не лише на відмивання коштів, а й на інші проблеми, які пов'язані з цим вкрай негативним явищем, а саме: наркобізнес, тероризм.

Слід приділити особливої уваги на діяльність таких міжнародних організацій як FATF та Moneyval, які здійснюють ефективний і регулярний вплив на протидію даному виду злочину. Не потрібно забувати про 40 рекомендацій FATF, які закликають усі держави привести своє національне законодавство у відповідне становище для боротьби з проявом відмивання коштів, а також вживати всі необхідні заходи для вдосконалення методів, які включаються у боротьбу з цим вкрай негативний явищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відмивання грошей. URL: https://acwalks.com.ua/-knowledgebase/vidmyvannia-hroshey/ (дата звернення 01.11.2020року).

2. Михайлов В.И. Противодействие легализации доходов от преступной деятельности. СПб.: Юридический центр Пресс, 2002. 78 с.

3. Про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин : Конвенція від 20 грудня 1988 р. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/ laws/show/995_096 (дата звернення 30.10.2020року).

4. Сімовян С. В. Аналіз національного законодавства, що забезпечує боротьбу з відмиванням грошей в Україні. *Вісник національного університету внутрішніх справ.* Харків. 2003. Вип. 24. 92–102с.

5. Про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних від злочинної діяльності : Конвенція від 8 листопада 1990 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/ laws/show/995_029. (дата звернення 02.11.2020року).

6. О противодействии легализации («отмыванию») доходов, полученных незаконным путем: Модельный закон, принятый на двенадцатом пленарном заседании Межпарламентской Ассамблеи государств – участников СНГ (постановление № 12-8 от 08.12.1998 г.) // Болотский Б. С. Борьба с отмыванием доходов от индустрии наркобизнеса в странах Содружества / Б. С. Болотский, А. Г. Волеводз, Е. В. Воронова, Б. Ф. Калачев. М. Юрлитинформ, 2001. 181–199с.

7. Політична декларація та План з відмиванням грошей Глобальної програми боротьби з відмиванням грошей. Організація Об'єднаних Націй. Нью-Йорк, 10 червня 1998 року. URL : http://www.imolin.org/imolin/en/ungadec.html?print=yes (дата звернення 02.11.2020 року)

8. Доля Л.М. Легалізація («відмивання») доходів, отриманих злочинним шляхом, як міжнародна проблема. 2001, № 4. 51-56с.

Терентьєв Дмитро Владиславович,
студент групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Винниченко Лілія Олександрівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА ЗАПОБІГАННЯ ПОРУШЕНЬ ПРАВИЛ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ АБО ЕКСПЛУАТАЦІЇ ТРАНСПОРТУ ОСОБАМИ, ЯКІ КЕРУЮТЬ ТРАНСПОРТНИМИ ЗАСОБАМИ

Безпека транспортних засобів наразі є частиною національної безпеки України, а автомобілізація як необхідний результат науково-технічного прогресу на сьогодні надає блага суспільству, проте разом із тим ставить дуже складні проблеми. Насамперед це обумовлюється доволі високим рівнем дорожньо-транспортних подій (ДТП), інших порушень правил безпеки дорожнього руху (БДР) або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами (ТЗ), які нерідко супроводжуються людськими жертвами і матеріальними збитками. При високих темпах автомобілізації, які характеризуються інтенсивним зростанням кількості та потужності транспортних засобів, питання запобігання порушень правил безпеки дорожнього руху за допомогою кримінологічних засобів є актуальною проблемою.

Дослідження кримінологічних та інших аспектів запобігання порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ у різні роки розробляли такі вчені як С. Р. Багіров, М. Ю. Веселов, В. А. Мисливий, О. Л. Міленін, О. М. Мойсюк, С. М. Тараненко, М. Л. Шелухін, С. В. Якимова та інші фахівці. Проте праці цих та інших вчених не вичерпують різноманітних аспектів кримінологічної характеристики та практики запобігання порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ, зважаючи на її багатоаспектність.

На сьогодні немає чіткої статистики матеріальних збитків від транспортних кримінальних правопорушень. Тому різні автори у своїх публікаціях наводять неоднакові показники. Так, В. А. Мисливий зазначає, що порушення правил БДР або експлуатації транспорту

особами, які керують ТЗ, за даними дослідників, становлять приблизно 7 % від загального рівня кримінальної протиправності в Україні. При цьому кримінальні правопорушення проти безпеки дорожнього руху становлять 97 % від інших кримінальних правопорушень проти безпеки руху та експлуатації транспорту [2, с. 1-2].

Кримінологічна характеристика порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ визначається як система загальних та індивідуальних взаємозалежних ознак, які проявляються у механізмі вказаного протиправного діяння, його обставинах, окремих ознаках суб'єкта і потерпілих.

Сутність діянь у складах порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ визначається через порушення норм, правил, стандартів безпеки дорожнього руху – ст. 286, 288 Кримінального кодексу України [1] (КК України), через грубі порушення правил експлуатації транспорту – ст. 287 КК України тощо. Такі порушення варто розглядати як інтегровані визначення різновидових діянь у формі активної або пасивної поведінки (дії та бездіяльності), які суперечать правилам безпеки транспорту.

Важливим елементом кримінологічної характеристики порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ є обстановка – система взаємозалежних об'єктивних та суб'єктивних чинників, які характеризують місце, час, дорожні умови, метеорологічні показники, поведінку учасників ДТП та інші обставини.

На протиправну поведінку впливає взаємодія винного у ДТП з потерпілим (віктимні чинники) та іншими суб'єктами транспорту, розбіжність яких приводить до виникнення аварійної обстановки.

До кримінологічної характеристики особи, яка вчинила порушення правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ варто включати сукупність соціально значимих її ознак, відносин та зв'язків, які її характеризують, її вину та інші суб'єктивні обставини.

Порушення правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ вчиняються у основному із необережності. Ці особи не досягають стійкості деформації свідомості, яку можна що відзначити у більшості випадків у осіб, які вчиняють кримінальні правопорушення умисно, проте вказані особи значно відрізняються від законослухняних громадян за показниками деформації свідомості, особливо ті з них, які вчиняють порушення у стані алкогольного, наркотичного та іншого сп'яніння.

Особливості практики запобігання порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ можна, за усталеною практикою, поділити на загальносоціальні, спеціально-кримінологічні та індивідуальні.

Загальносоціальні заходи запобігання гармонізують транспортне суспільство та правовідносини на транспорті в цілому. Загальносоціальне запобігання порушень правил БДР або експлуатації ТЗ, які керують транспортними засобами базується на загальних правових, соціальних, економічних, організаційно-технічних, освітньо-виховних та інших заходах.

Запобіганню порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ сприяє державна система забезпечення безпеки транспорту, стратегії координації та контролю за цією діяльністю, гармонізація законодавства України із міжнародними стандартами та правилами ЄС. Законодавець постійно оновлює законодавство України, спрямоване на запобігання порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами.

Так, КК України Законом України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII було доповнено окремою статтею 286-1, якою встановлюється кримінальна відповідальність за керування транспортними засобами в стані алкогольного, наркотичного чи іншого сп’яніння або під впливом лікарських препаратів, що знижують увагу та швидкість реакції [3]. До цього було передбачено тільки адміністративну відповідальність.

Спеціально-кримінологічні заходи попередження порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ можна поділити на заходи попередження необережних правопорушень та корисливих порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами.

Приблизний перелік спеціальних заходів впливу на детермінанти необережної транспортної кримінальної протиправності включає: а) вплив на знаряддя і засоби дії (технічне удосконалення транспортних знарядь і засобів, підвищення їх надійності; поліпшення контролю за технічним станом транспортних знарядь і засобів тощо); б) вплив на кримінологічну ситуацію (забезпечення належного стану транспортних об’єктів, що становлять підвищену небезпеку; ліквідація або нейтралізація джерел небезпеки залежно від об’єктивної мож-

ливості та економічної доцільності тощо); в) вплив на особу (професійна орієнтація і відбір учасників транспортних відносин з урахуванням їх психофізичних якостей; навчання водіїв і пішоходів правилам поведінки у небезпечних ситуаціях тощо) [5, с. 14-15].

Спеціально-кримінологічна профілактика порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ відрізняється у залежності від окремих видів транспорту.

Необхідно перепрофілювати підготовку працівників патрульної поліції саме на завдання, передбачене ст. 23 Закону України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII – забезпечення безпеки дорожнього руху, організацію контролю за додержанням нормативних актів з питань безпеки, на удосконалення регулювання дорожнього руху з метою забезпечення безпеки [4]. Тому функції патрульної поліції повинні мати профілактичний характер, підтримувати вже установлений порядок дорожнього руху.

Індивідуальна профілактика порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ включає у себе сукупність впливів на конкретних суб'єктів, які вчиняють або здатні потенційно вчиняти вказані правопорушення, з метою усунення криміногенних властивостей вказаних суб'єктів. Індивідуальна профілактика порушень правил безпеки дорожнього руху включає інформаційні заходи, заходи переконання, заходи допомоги, заходи примусу (впливу), заходи контролю та інші.

Таким чином, аналіз кримінологічної характеристики та практики запобігання порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ дає підстави зробити висновки щодо необхідності удосконалення запобігання вказаних порушень.

Тому можна запропонувати уніфікацію засобів такої профілактики, для чого МВС України прийняти відомчий наказ «Про затвердження Положення про запобігання порушень правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами» (назва умовна). Вказане Положення повинно містити загальні положення з посиланнями на нормативні акти, відповідно до яких воно розроблене, поняття запобігання правопорушень на транспорті, завдання запобігання правопорушень, процедури попередження та усунення причин і умов, перелік об'єктів та суб'єктів запобігання, види, методи й форми запобігання, порядок проведення

профілактичних заходів, а також проведення заходів з метою контролю за виконанням цього наказу.

Також вагомою проблемою, яка негативно впливає на ефективність застосування заходів запобігання порушень правил БДР або експлуатації транспорту особами, які керують ТЗ, є відсутність чітких законодавчих процедур і систематизованих нормативно-правових актів, які регулювали б підстави та порядок експлуатації транспорту. Наявність значної кількості різних за юридичною силою актів та норм утруднює безпечне застосування транспорту. Тому можна також запропонувати кодифікувати порядок застосування заходів запобігання транспортних правопорушень шляхом розгляду проєкту Транспортного кодексу України та подальшого його прийняття як єдиного кодифікованого акту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

2. Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): автореф. дис. … д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2005. 36 с.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 року № 2617-VIII // *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 17. Ст. 71.

4. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII. *Офіційний вісник України*. 2015. № 63. Ст. 2075.

5. Якимова С. В. Кримінологічна характеристика та попередження корисливих злочинів на залізничному транспорті (за матеріалами УМВСУ на Львівській залізниці): автореф. дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2007. 20 с.

Виговський Олександр Васильович,
студент групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Мудряк Тамара Олександрівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

РОЛЬ ПРАВООХОРОННИХ ТА СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ ОРГАНІВ У БОРОТЬБІ З ТЕРОРИЗМОМ

Сьогодні в Україні та світі все більш гостро постає питання щодо запобігання та протидії тероризму. Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [1]. Тут варто зазначити, що існує багато думок науковців та теоретиків з приводу даного визначення.

Аналізуючи останні дані Офісу Генерального прокурора, слід звернути увагу, що за ст. 258 Кримінального кодексу України зареєстровано: у 2013 р. – 4, у 2014 р. – 1515, у 2015 р. – 1305, у 2016 р. – 1869, у січні–квітні 2017 р. – 538 терористичних актів [2, с. 28]. Таким чином, можна стверджувати, що рівень злочинної діяльності стрімко зростає, що створює ще більше загроз для життя суспільства.

Зазначимо, що вагомий внесок у дослідження окремих аспектів протидії тероризму зробили такі українські та зарубіжні вчені, як В. Горбулін, С. Телешун, А. Дацюк, В. Ліпкан, Л. Мошкова, І. Шкурат, Я. Дашкевич, В. Остроухов, В. Крутов, Г. Перепелиця, В. Смолій, Г. Яворська, О. Резнікова, А. Місюра, С. Дрьомов, К. Войтовський та ін.

В рамках даного питання вважаємо за необхідне зосередити увагу на ролі органів загального та спеціального призначення у сфері боротьби із тероризмом. Зазначимо, що діяльність із протидії тероризму для органів спеціального призначення може бути профільною (Служ-

ба безпеки України та Управління державної охорони України), а також такі органи можуть бути залучені до такої діяльності у випадках, визначених законодавством (Служба зовнішньої розвідки України та Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України).

Щодо розподілу компетенцій органів влади у боротьбі з тероризмом зазначимо наступне:

Президент України здійснює загальне керівництво у сфері національної безпеки та оборони України. Організацію боротьби з тероризмом в Україні та забезпечення її всім необхідним здійснює Кабінет Міністрів України у межах компетенції [1].

Верховна Рада України як законодавчий орган в межах повноважень, визначених законодавством, визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики, основи національної безпеки, формує законодавчу базу в цій сфері, схвалює рішення з питань введення надзвичайного і воєнного стану, мобілізації, визначення загальної структури, чисельності, функцій Збройних Сил України та інших військових формувань, створених відповідно до законів України [3].

До повноважень Ради національної безпеки і оборони України належить координація та контроль діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони, надання Президенту України пропозицій щодо уточнення Стратегії національної безпеки та Воєнної доктрини України [3].

Центральні органи виконавчої влади беруть участь у боротьбі з тероризмом у межах своєї компетенції, визначеної нормативно-правовими актами.

Слід наголосити, що значну роль в організації антитерористичної діяльності та запобіганні терористичним діям відіграю: Міністерство внутрішніх справ України, Міністерство оборони України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у справах охорони державного кордону, Державний департамент України з питань виконання покарань, Управління державної охорони України, а також підприємства, установи, організації незалежно від форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою [1].

Зупинимось більш детально на органах спеціального призначення, що ведуть боротьбу з тероризмом. Правовий статус Служби безпеки України як суб'єкта протидії тероризму в Україні передбачено Законом України «Про Службу безпеки України». Зокрема, згідно зі

ст. 2 вищенаведеного нормативно-правового акту на Службу безпеки України покладається: захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного й оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці, попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру й безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління й економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України [1].

Як випливає з вищенаведеного законодавчого положення, на Службу безпеки України покладається велика кількість завдань, особливе місце серед яких займає протидія тероризму в Україні [4, ст. 135].

Розглядаючи роль Служби безпеки України в системі суб'єктів протидії тероризму в Україні, варто звернути увагу на те, що в її складі функціонує постійно діючий орган – Антитерористичний центр, який здійснює координацію діяльності суб'єктів боротьби з тероризмом у запобіганні терористичним актам щодо державних діячів, критичних об'єктів життєзабезпечення населення, об'єктів підвищеної небезпеки, актам, що загрожують життю та здоров'ю значної кількості людей, та їх припиненні.

Виокремимо такі напрями діяльності Антитерористичного центру України як суб'єкта протидії тероризму в Україні:

1) діяльність, спрямована на профілактику, попередження та припинення терористичної активності;

2) діяльність, пов'язана з організаційним та інформаційно-методичним забезпеченням інших суб'єктів протидії тероризму;

3) діяльність, спрямована на вдосконалення нормативно-правового забезпечення протидії тероризму в Україні [4, ст. 136].

Відмітимо, що до 2007 р. штаб Антитерористичного центру був робочим органом Антикризового центру, головою якого був Президент України. Основними завданнями Антикризового центру були координація заходів, здійснюваних центральними органами виконавчої влади та спеціальними органами, на які покладено виконання функцій боротьби з тероризмом, запобігання та ліквідації

кризових ситуацій, які стали наслідком екстремістських проявів або терористичних актів, розгляд пропозицій щодо сил і засобів, які залучаються до подолання таких проявів чи актів [5].

Наступним органом спеціального призначення – суб'єктом протидії тероризму в Україні є Управління державної охорони України. У зв'язку з тим, що тероризм є суспільно-небезпечним діянням, яке полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади тощо, діяльність Управління державної охорони зі здійснення державної охорони, безумовно, може характеризувати даний орган спеціального призначення як суб'єкта протидії тероризму в Україні.

Управління державної охорони України як суб'єкт протидії тероризму в Україні здійснює діяльність, спрямовану на здійснення державної охорони визначених у законодавстві органів державної влади, посадових осіб і членів їх сімей, а також об'єктів. При цьому така діяльність полягає в безпосередній участі даного органу в операціях із припинення терористичних актів, а також забезпеченні інших суб'єктів протидії тероризму необхідними силами та засобами й ефективного їх використання.

Окрім вищенаведених, серед органів спеціального призначення – суб'єктів протидії тероризму в Україні – варто виокремити Службу зовнішньої розвідки України. Хоча діюче національне законодавство [6] і відносить даниц орган спеціального призначення до суб'єктів, які не безпосередньо здійснюють протидію тероризму в Україні, а лише можуть залучатися до неї в разі потреби, його діяльність має вагоме значення у сфері, що досліджується.

Останнім органом спеціального призначення – суб'єктом протидії тероризму в Україні є Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України. Вона є державним органом, який призначений для забезпечення функціонування і розвитку державної системи урядового зв'язку, національної системи конфіденційного зв'язку, формування та реалізації державної політики у сферах криптографічного та технічного захисту інформації, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, а також інших завдань відповідно до закону. Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації

України спрямовує свою діяльність на забезпечення національної безпеки України від зовнішніх і внутрішніх загроз та є складником сектору безпеки і оборони України.

Варто зазначити, що навіть враховуючи хорошу правову базу для діяльності органів спеціального призначення, все ж є певні прогалини, які перешкоджають належному та повноцінному її функціонуванню. Сюди віднесемо недостатню реалізацію законодавства на практиці, а також значні розриви між теорією і тими законами, які приймаються в результаті. А це ускладнює поновлення технічних запасів для проведення необхідних розвідувальних заходів.

На підставі всього вищевикладеного, варто сказати, що роль перелічених органів у боротьбі за безпечне життя українського суспільства та подолання тероризму є визначальною. Законотворцями дані органи було наділено виключними повноваження для виконання поставлених перед ними завдань. Варто вказати, що наявні певні недоліки в роботі, у зв'язку з чим необхідно вживати заходів щодо розробки та впровадження більш детальної регламентації процедури фінансування, поступове та поетапне впровадження змін до норм чинного законодавства з попереднім тестуванням таких змін. З метою забезпечення його фактичного та ефективного використання, а не просто юридичного існування, а також усунення та попередження корупційної складової.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про боротьбу з тероризмом [Електронний ресурс] :Закон України від 20 берез. 2003 р. № 638-IV //Законодавство України // Відом. Верхов. Ради України.– 2003. – № 25. – Ст. 180. : веб-сайт. URL: http://zakon.rada. gov.ua/laws/show/638-15 (дата звернення: 02.11.2020).

2. Актуальні питання протидії тероризму у світі та в Україні : аналіт. доп. / [О. О. Резнікова, А. О. Місюра, С. В. Дрьомов, К. Є. Войтовський] ; за заг. ред. О.О. Резнікової. – Київ : НІСД, 2017. – 60 с.

3. Про основи національної безпеки [Електронний ресурс] : Закон України від 19 черв. 2003 р. № 964-IV. : веб-сайт. URL: https://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/964-15 (дата звернення: 01.11.2020).

4. Трофімцев В. Роль органів спеціального призначення в системі суб'єктів протидії тероризму в Україні./В. Трофімцев//Підприємництво, господарство і право. – 2016. – м. Київ. – №6. – С. 135-139.

5. Про антикризовий центр [Електронний ресурс] :Указ Президента України від 05 листоп. 2002 р. № 991. : веб-сайт. URL: http://https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/991/2002/print (дата звернення: 02.11.2020).

6. Боротьба з тероризмом: чий досвід може перейняти Україна [Електронний ресурс]. : веб-сайт. URL: https://ukr.segodnya.ua/ukraine/borba-s-terrorizmom-chey-opyt-mozhet-perenyat-ukraina-747604.html http (дата звернення: 01.11.2020).

Якименко Аліна Олександрівна,
студентка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Буркаль Віта Сергіївна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ СИСТЕМИ ЕЛЕКТРОННОГО ДЕКЛАРУВАННЯ, ПІДТРИМКА КОМУНІКАЦІЇ З ДЕКЛАРАНТАМИ. ОБЛІК ТА ОПРИЛЮДНЕННЯ ДЕКЛАРАЦІЙ

Положеннями статті 47 Закону України «Про запобігання корупції» передбачено, що подані декларації включають до Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування.

Програмне забезпечення та база даних такого Реєстру являється власністю держави у особі Національного агентства, яке являється його держателем.

Реєстр формується та ведеться Національним агентством з питань запобігання корупції, яке забезпечує до нього відкритий цілодобовий доступ на офіційному вебсайті Національного агентства.

Адміністратор Реєстру, визначений Національним агентством відповідно до вимог чинного законодавства, забезпечує супроводження програмного забезпечення Реєстру, збереження та захист даних

Реєстру, відповідає за його функціонування, надання доступу до нього та обмін даними з іншими інформаційними системами. Реєстр ведеться у електронній формі українською мовою.

Доступ до Реєстру надається шляхом можливості перегляду, копіювання та роздрукування інформації, а також у вигляді набору даних (електронного документа), організованого у форматі, що дозволяє його автоматизоване оброблення електронними засобами для повторного використання.

Користувачами Реєстру є:

– суб’єкти декларування, які зареєструвалися у Реєстрі через мережу інтернет відповідно до Порядку формування, ведення та

оприлюднення (надання) інформації Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави чимісцевого самоврядування;

– працівники Національного агентства, які уповноважені мати доступ до повних даних Реєстру, проводити перевірку та інші визначені законодавством дії з даними Реєстру, надсилати повідомлення суб'єктам декларування;

– адміністратори системи Реєстру, що здійснюють керування обліковими записами працівників Національного агентства, налаштування параметрів роботи Реєстру;

– уповноважені службові особи інших державних органів, яким відповідно до закону надано доступ до Реєстру;

– фізичні та юридичні особи, які мають вільний доступ через мережу інтернет до публічної частини Реєстру та можуть здійснювати пошук, перегляд та збереження електронних копій документів Реєстру, у тому числі у формі відкритих даних відповідно до Закону України «Про доступ до публічної інформації».

Захист інформації Реєстру забезпечується із застосуванням комплексної системи захисту інформації з підтвердженою відповідністю, яка здійснюється за результатами державної експертизи у установленому законодавством порядку.

Суб'єкти декларування подають відповідні документи через мережу інтернет з використанням програмних засобів Реєстру у власному персональному електронному кабінеті після реєстрації у Реєстрі.

Суб'єкт декларування повинен зареєструватися у Реєстрі з використанням особистого ключа та посиленого сертифіката відкритого ключа електронного цифрового підпису (далі – ЕЦП). Під час реєстрації у Реєстрі суб'єкт декларування повинен вказати адресу його електронної пошти, що буде використовуватися для направлення йому повідомлень. Зареєстровані у Реєстрі суб'єкти декларування мають право:

– доступу до власного персонального електронного кабінету після автентифікації суб'єкта декларування з використанням його особистого ЕЦП фізичної особи;

– створювати, змінювати та видаляти чернетки документів у персональному електронному кабінеті;

– подавати документи у разі їх відповідності технічним вимогам до форми та проходження логічних перевірок, переглядати подані ними документи;

– подавати виправлені документи у відповідні строки;

– отримувати у персональному електронному кабінеті та на адресу електронної пошти електронні повідомлення про підтвердження подання документів, попередження про необхідність подання документів до Реєстру;

– направляти у персональному електронному кабінеті електронні звернення до Національного агентства про надання роз'яснень, допомоги у користуванні Реєстром.

Після заповнення всіх необхідних полів форми документа суб'єкт декларування підписує документ накладенням на нього власного ЕЦП.

Перед підписанням документа суб'єкт декларування підтверджує ознайомлення з попередженням про настання відповідальності за подання недостовірних відомостей шляхом проставлення відповідної відмітки у документі.

Кожному поданому документу Реєстр автоматично надає унікальний ідентифікатор документа і накладає на нього електронну печатку Реєстру, що унеможливлює внесення несанкціонованих змін до поданого документа (забезпечує цілісність документа).

Подання документа до Реєстру підтверджується шляхом надсилання повідомлення суб'єкту декларування на адресу його електронної пошти, вказану під час реєстрації у Реєстрі, та до персонального електронного кабінету суб'єкта декларування.

Після отримання зазначеного повідомлення суб'єкт декларування повинен невідкладно, але не пізніше семи днів після дня отримання такого повідомлення, перевірити зміст поданого ним документа та у разі виявлення неповних чи недостовірних відомостей у ньому подати виправлений документ.

Якщо суб'єкт декларування вважає, що поданий ним документ, копія якого знаходиться у персональному електронному кабінеті суб'єкта декларування чи у публічній частині Реєстру, містить інформацію, що не вносилася ним до документа, він повинен невідкладно, але не пізніше трьох робочих днів з дня виявлення такого факту пові-

домити про це Національне агентство через персональний електронний кабінет.

Слід звернути увагу, що зазначені у декларації відомості щодо реєстраційного номера облікової картки платника податків чи серії та номера паспорта громадянина України, місця проживання, дати народження фізичних осіб, щодо яких зазначається інформація у декларації, місцезнаходження об'єктів, які наводяться у декларації (крім області, району, населеного пункту, де знаходиться об'єкт), являється інформацією з обмеженим доступом та не підлягають відображенню у відкритому доступі.

Інформація про особу у Єдиному державному реєстрі декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави чи місцевого самоврядування, зберігається упродовж всього часу виконання цією особою функцій держави чи місцевого самоврядування та упродовж п'яти років після припинення виконання нею зазначених функцій, окрім останньої декларації, яка зберігається безстроково.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: https//zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18

2. Роз'яснення щодо застосування окремих положень Закону України «Про запобігання корупції» стосовно заходів фінансового контролю/затверджені рішенням Національного агентства з питань запобігання корупціївід 11.08.2016 № 3, URL: http://nazk.gov.ua/sites/default/files/rozyasnennya_15.08.16_15.30_14_0.pdf.

3. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII. URL : zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1700-18

4. Про функціонування Єдиного державного реєстру декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави чимісцевого самоврядування: Рішення Національного агентства з питань запобігання корупції від 10.06,2016 № 3, зареєстровано у Міністерстві юстиції України від 15.07.2016 № 959/29089. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0959-16

5. Конвенція про кримінальну відповідальність за корупцію: Прийнята Радою Європи (м. Страсбург) 4 листопада 1998 р. та відкрита для підписання 27 січ. 1999 р. Міжнародні правові акти та зако-

нодавство окремих країн про корупцію / Упоряд.: М.І. Камлик та ін. К. Школяр, 1999. 480 с.

6. Посібник ОЕСР з питань врегулювання конфлікту інтересів на публічній службі (2003), [Електронний ресурс] - Режим доступу: http://www.oecd.org/gov/ethics/2957345.pdf

7. Лекційні матеріали до тренінгового навчального курсу для працівників державних органів та посадових осіб місцевого самоврядування «ПРАВОВІ ЗАСАДИ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ» (2016), URL: http://ndiop.kiev.ua/sites/default/files/file/%D0%9B%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf

Зеленська Юлія Олександрівна,
студентка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Топчій Василь Васильович,
д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права та кримінології

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ АМНІСТІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

На сьогоднішній день євроінтеграція є основним політичним курсом України, а тому питання щодо укріплення прав людини в правовому полі виникло одразу ж після визначення зовнішньополітичних пріоритетів держави. Одним з основоположних принципів прав людини, який відображається в сучасному кримінальному праві, є принцип гуманізму. А одними з проявів цього принципу є розвиток інституту амністії та помилування в Україні.

За останні декілька років інститут амністії отримав увагу у дослідженнях таких науковців, як: Г. Мартишин, Н.В. Коломієць, Т.П. Андреєв, А.М. Міць, О.О. Дудоров, О.П. Горох, І. А. Козак, О. В. Палійчук.

Але при цьому, дана тема залишається неоднозначною, адже незважаючи на критику правових норм викладених в Законі України «Про застосування амністії в Україні» та Кримінальному кодексі України, положення законодавства залишаються незмінними.

Метою наукового дослідження є визначення прогалин у законодавстві про амністування, а також висвітлення соціальних проблем, які виникають після набрання таким законом чинності з точки зору кримінологічних досліджень.

Одним із основоположних принципів кримінального права в Україні та світі є принцип гуманізму. Визначення даного принципу законодавча не закріплено, однак воно неодноразово тлумачилось науковцями, які розглядали його у контексті правових норм.

Так, економічний словник української мови, розкриваючи поняття гуманізму, вказує, що це «сукупність поглядів, що виражають пошану до гідності і прав людини, визнання його цінності як особистості, турботу про людей, їхній всебічний вільний розвиток, створення сприятливих для людини умов суспільного життя» [1]. З

точки зору кримінального законодавства, гуманізм доцільно розглядати як принцип кримінального права, що забезпечує охорону прав людини, її життя, здоров'я, честь і гідність, визначає безпеку людини та її недоторканість як найвищу соціальну цінність, яка захищається кримінальним законом.

Одним із основних проявів принципу гуманізму в українському кримінальному праві є застосування амністії в Україні.

Процедура амністії в Україні закріплена на конституційному, законодавчому та підзаконному рівнях, та регулюється Конституцією України, а саме ст. 74 та ст. 92, Законом України «Про застосування амністії в Україні», а також ст.. 75, 85, 86 Кримінального кодексу України.

Що стосується положень про застосування амністії, викладених у Кримінальному кодексі України, то вони мають відсильний характер, а основні положення застосування амністії викладені в Законі України «Про застосування амністії в Україні». Кримінальний кодекс України визначає порядок застосування амністії на загальних засадах, викладених у Законі України «Про застосування амністії в Україні» та майже не деталізує вже описані норми.

Крім того, Кримінальний кодекс України відображає процедуру амністії не як окремий розділ, а як норми загального інституту звільнення від кримінальної відповідальності та покарання, незважаючи на те, що норми, котрі містяться в даному розділі, містять зовсім іншу правову природу та мету застосування. Так, ч.4 ст.86 Кримінального кодексу України передбачає застосування амністії для осіб, які вчинили корупційні правопорушення з певними обмеженнями, при можливість таких обмежень не передбачена ст. 4 Закону України «Про застосування амністії в Україні».

Крім того, доцільно зазначити що норми Закону України «Про застосування амністії в Україні» суперечать положенню ч. 3 ст. 4 Кримінального кодекс у України, який визначає, що кримінальна протиправність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки Кримінальним кодексом України, що суперечить визнання інших нормативно-правових актів які регулюють карність. Це визначає доцільність того, що Кримінальний кодекс України – має бути першоджерелом визначення меж амністії та випадків її застосування, залишивши за Законом України «Про застосування амністії в Україні» лише формалізацію здійснення проце-

дури амністування. Про таку розбіжність детально описала у своїй науковій роботі Антонюк Н., запропонувавши Кримінальний кодекс України в якості першоджерела для закріплення основних положень щодо застосування процедури амністії [2, с. 274].

Як показує практика, наявних законодавчо закріплених положень про порядок застосування амністії недостатньо, адже вони, по-перше, не деталізують процедуру прийняття закону про амністію; по-друге, не визначають чітко її межі. Яскравим показником недостатності правових норм є дискусії які точаться навколо існуючих законопроектів про звільнення політичних в'язнів та амністії на Донбасі, щодо невідповідності зареєстрованих законопроектів Закону України «Про амністію в Україні». Крім того, у квітні 2020 року був зареєстрований новий законопроект «Про амністію ув'язнених щодо запобігання поширенню COVID-19», що має на меті «розвантажити» слідчі ізолятори та колонії, які потенційно можуть стати осередками спалаху коронавірусної інфекції, що також піддався критиці з боку відповідності законодавству ще до початку його слухання, та вже 1 вересня 2020 року був знятий з розгляду.

Єдиним поясненням такої тенденції є неповнота правових норм, викладених у Законі України «Про амністії в Україні» та необхідність їх редагування.

Також, безліч питань виникає при вивчені Пояснювальної записки до проектів Закону України про амністію, де майже завжди обґрунтування необхідності прийняття законопроекту викладено стисло, а прогноз соціально-економічних та інших наслідків прийняття законопроекту не розкриває повноти наслідків прийняття закону, та містить неповну інформацію про це.

Таку думку детально було обґрунтовано у наукових працях О. В. Палійчука, котрий підтримує наступну позицію: перед виданням актів про амністію та розгляду такого законопроекту в цілому має попередньо здійснюватися серйозна робота експертів та кримінологів, щодо складання соціальних прогнозів очікуваних результатів застосування амністії. Адже за відсутності такого підходу, може скластися ситуація, коли населення стане беззахисним перед амністованими особами, а прийняття Закону про чергову амністію, ймовірно, здатне призвести до стрімкого збільшення рівня злочинності та проблем у сфері громадського порядку [3, с. 21].

Оскільки амністія у кримінальному праві застосовуються до осіб, які вже були засуджені за суспільно-небезпечні діяння, якщо мова йде про їх амністію – такий законопроект повинен містити аргументоване обґрунтування необхідності прийняття, та передбачити всі соціально економічні наслідки, які може потягнути за собою амністія засуджених. Тому перед реєстрацією проекту такого закону в обов'язковому порядку мала б передувати аналітична робота, щодо необхідності вчинення таких дій здебільшого з позиції «проти». Адже іноді завантаженість слідчих ізоляторів та місць позбавлення волі не може переважити факт різкого зростання злочинності на території України. Доцільно було б дану позицію закріпити на законодавчому рівні, що б унеможливило реєстрацію проектів Законів такого типу без попередньої оцінки експертів-соціологів.

В той же час, Закон України «Про застосування амністії в Україні» передбачає індивідуальну амністію, яка майже не визначається жодним нормативно-правовим актом, і в тому ж числі Кримінальним кодексом України.

У практиці правозастосування виникає проблема пов'язана з відсутністю чіткого розмежування помилування та індивідуальної амністії. Закон України «Про застосування амністії в Україні» прямо передбачає індивідуальну амністію, але не передбачає порядку її застосування та меж, як це вже зазначалось вище. Але по суті «помилування» має ту ж саму правову природу, що й індивідуальна амністія, і основним відмінним між цими процедурами є процес їх реалізації та порядок прийняття. Тому, українському законодавству бракує чіткого розмежування цих двох понять, яке б доцільно було відобразити в окремому розділі Кримінального кодексу України, присвяченого інституту амністії та помилування, про який зазначалось вище. Така думка знайшла своє відображення в роботі науковця Козака І.А., котрий зазначає, що амністія, на відмінну від помилування, не має персоніфікованого характеру, а поширюється на невизначене коло осіб, визнаних винуватими у вчиненні злочину за вказаними в законі критеріями [5, 64].

Відсутність досконалого законодавчого регламентування процедури амністування в Україні призводить до неоднозначного тлумачення законодавства про амністію. Так, відсутнє розмежування понять «амністія» та «помилування», та відсутню деталізацію норм у кримінально-правовому законодавстві можна виправити шляхом вне-

сення змін в кримінальне законодавство та Закон України «Про застосування амністії в Україні». Не дивлячись на те, що даний інститут на території України має тривалу історію, проте законодавець так і не дійшов до створення досконалих правових норм, які б могли достеменно описати процедуру реалізації амністії та порядку її застосування, без винятків та нюансів. Долучившись до думки популярних науковців, розглянуто позитивні сторони винесення положень про амністію та помилування в окремий розділ Кримінального кодексу України. Крім того, в кримінальному законодавстві не вистачає правового закріплення необхідності проведення експертної оцінки соціально-економічних наслідків, котрі може потягти за собою підписання закону про амністію. Даний процес було б доцільно реалізувати в момент реєстрації законопроекту про амністію.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Завадський Й. С. Економічний словник. за ред.: Осовська Т. В., Юшкевич О. О. Київ. 2006. С. 61-62 Режим доступу: http://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/KNIGI/KONDOR/EKONOMIC_SL_2006.pdf

2. Антонюк Н. Диференціація кримінальної відповідальності у правових інститутах звільнення від покарання чи його відбування. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. №4. С. 272 – 277. Режим доступу: http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/4/47.pdf

3. Палійчук, О. В. Інститут амністії та помилування: поняття, особливості. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка*. 2007. №2. С. 75–82.

4. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. Редакція кодексу від 27.10.2020.

5. Козак, І. А. Проблемні питання Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про застосування амністії в Україні щодо повної реабілітації політичних в'язнів». *Часопис цивільного і кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 63-73. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chcks_2015_2_6

Журавльов Олександр Олександрович,
студент групи ПМКП-19-1
Науковий керівник
Драган Олена Василівна,
д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології

ІСТОРИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ВИНЕКНЕННЯ І РОЗВИТКУ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ ТА ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ

В Україні формування податкової системи супроводжується кризовими явищами майже у всіх сферах суспільного життя, що обумовлюється складними періодами для нашої країни. Тому проблема ухилення від сплати податків набуває все більшого значення для наших громадян. Адже останнім часом багато суб'єктів господарської діяльності навмисно ухиляються від сплати податків, для них це стало вже нормальним проявом своєї поведінки, тому що вони отримують невиправдані прибутки для ведення бізнесу та неформального вирішення виробничих і соціальних проблем в умовах розквіту корупції та нерозвинутих демократичних інститутів, що характерно для України.

На сьогоднішній день багато дослідників визначають, що ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) є актуальним питанням у запобіганні появи податкових правопорушень та використання резервів зростання фінансових ресурсів держави. До науковців, які займаються дослідженням проблеми ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) належать такі українські вчені: О. Тищенко, В. Вишневський, О. Дудоров, В. Глухова, В. Мельник, С.Собуцький, та ін.

На сьогодні розгляд даної теми є дуже актуальним, оскільки рівень тінізації в Україні став масовим явищем ухилення від оподаткування, масштаби якого суттєво впливають на економічні показники. Тому боротьба з ухиленням від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) є пріоритетною для органів державної влади[1, с.213].

Вважається, що податкова система виникла в Римській інмерії при при імператорові Августі Октавіані в 27 р. до н.е. Надалі вона бу-

ла вдосконалена Костянтином І Великим. При його правлінні податки діяли упродовж 15 років без змін.

Набагато пізніше стала складатися фінансова система Русі. А тому вплив князя, походи, примітивне управління і суд задовольнялися шляхом особистих повинностей і натуральних зборів, які з часом прийняли частково грошову форму. З об'єднанням староруської держави, яке почалося лише з кінця IX століття, основним джерелом доходів княжої казни стала дань. Це був нерегулярний, а потім усе більш систематизований прямий податок. Князь Олег після свого утвердження в Києві зайнявся установленням дані з підвладних племен. Один з давніх і відомих податків - це «десятина», який нагадував оренду, коли земля надавалась селянину для обробітку, за що збиралася плата у вигляді 10 відсотків зібраного урожаю. Десятина виявилася досить живучою, вона існувала до початку XIX століття. Вже тоді були спроби приховати розміри бази оподаткування. Так, селяни деколи займалися збиранням врожаю ночами, щоб скоротити об'єм видимого вдень урожаю, зменшивши тим самим десятину. Відмітна особливість того часу - натуральна форма зборів і пошлин (мита) [2].

Великим досягненням за часів Київської Русі у впорядкуванні податкової системи стало загальноприйнятий Ярославом Мудрим «Руська правда», яка в свою чергу стала правовим кодексом всієї держави.

«Руська правда» - найвизначніша і найповніша пам'ятка прав періоду Київської Русі, яка дала змогу дослідити державно-правовий лад та прослідкувати розвиток правових відносин того часу. Одна з основних частин якої стала «Покон вірний», який детально регламентував діяльність податкової системи. Так як даний акт вважався одним з вдалих, дослідники не згадують про прямі ухилення громадянами від сплати податків, так як, при правлінні Ярослава Мудрого було застосовано найправильніше застосування законодавства при якому обійти було значно важче.

Розглядаючи царювання Петра І при якому було в сім разів більше зібрано податків, вважається, що після нього нікому не вдавалося допитися таких доходів над витратами. Після його смерті система адміністрації і фінансів Росії стала спрощенною. Наступники Петра І приділяли мало уваги фінансам країни. Починаючи з Анни Іоанівни і до правління Катерини II, правителі не робили відмінності між казенними і власними доходами. Торгівля була перетворена на приватні

монополії, які піклувалися лише про свої доходи, а не про казну Російської держави[3, с.26].

Розглядаючи законодавчий акт СРСР «Про кооперацію в СССР», де містились положення про подачу декларацій. У кооперативній діяльності типовими способами викриття нетрудових доходів стають: укриття від податків отримуваних доходів; відсутність або умисне заплутування обліку; внесення помилкових відомостей в декларації; перешкода проведенню перевірок[4].

Податкові правопорушення стали досить поширеним явищем у середовищі індивідуальних підприємців і кооператорів. У ті роки одним з основних напрямів політики держави щодо усунення негативних явищ в економіці стала боротьба з викриттям нетрудових доходів. Як показав досвід діяльності Державної податкової служби України, що тенденція до приховування реальних доходів від оподаткування різко зросла, особливо в організаціях недержавної форми власності. Передбачені дані організаційні форми, прийоми і методи роботи виявилися абсолютно недостатніми для ефективної протидії цій тенденції. Загострення криміногенної обстановки у сфері економіки представило загрозу для персоналу податкових органів з боку структур, що ухиляються від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). З часом з'явилася тенденція до корупції податкових органів. У процесі розслідування і розгляду в судах кримінальних справ за податковими злочинами з часом з'явилась практика з виявлення і розкриття цих злочинів, розкриття способів і механізмів ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) [5, с.22].

Тому можемо говорити, що проблеми масового ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) в Україні пов'язана з тим, що податкова система країни тільки формується у складний період переходу до ринкової економіки, також, супроводжується кризовими явищами, які прийшли до нас з давніх часів. Саме з цієї причини сьогодні вона недостатньо розвинута, містить велику кількість невідповідностей, стрімко змінюється, і тому обумовлює появу великої кількості «лазівок» у законодавчих актах [6].

Однією з причин в ухиленні від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) є недосконалість податкового законодавства. По-перше, високі податки гальмують ринкові перетворення в країні, тому значна частина доходів підприємств поглинається під тиском «податкового пресу». Це, в свою чергу, призводить до появи фактів

ухилення від сплати податків суб'єктами господарювання через значне заниження оподатковуваних доходів, а то й повне уникнення від сплати податків через перехід у сегмент «тіньової економіки», а також колізій в податковому законодавстві, які дають змогу суб'єктам обходити чинне законодавство [7].

Значне поширення податкових правопорушень виникає під впливом різних обставин. Деякі з них діють на загальнодержавному рівні та відображають недоліки, пов'язані з кризовим станом економіки, інші обумовлені специфічними особливостями функціонування податкової служби в умовах протидії з боку правопорушників [8].

Виділяють організаційно-управлінські, нормативно-правові та соціально-економічні причини ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів).

До організаційно-управлінських причин відносять:

- невідповідна організація бухгалтерського обліку та звітності на підприємствах;

- некомпетентність органів і посадових осіб, що здійснюють організайно-управлінські функції в сфері економіки, на всіх рівнях влади;

- можливість утворення фіктивних підприємств через недосконалий порядок реєстрації і перевірки СПД.

До причин нормативно-правового характеру належать:

- численні зміни в законодавстві, що становлять труднощі як для контролюючих органів так і для платників податків;

- законодавча неврегульованість багатьох питань здійснення комерційної діяльності;

- відсутність чіткої визначеності щодо відповідальності за порушення законодавства про оподаткування.

Причинами соціально-економічного характеру є:

- розлад господарських зв'язків між підприємствами;

- відсутність ефективного механізму ціноутворення;

- втрата історичних традицій, моральних і етичних норм, в основі яких становить повага до приватної власності, кодексу підприємницької і робочої честі тощо [9].

Якщо проаналізувати відношення до ухилення сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) у країн ЄС то на прикладі Італії, Німеччини, Іспанії, Франції зрозуміло, що таких випадків у них набагато менше тому, що по-перше лояльне співвідношення до оподаткування, а також види покарань за злочини, пов'язані з ухиленням від сплати

податків зборів (обов'язкових платежів), які встановлені у Кримінальному кодексі України, значно м'якіші, ніж покарання за аналогічні злочини у країнах Європи. Основним видом покарання європейських держав за вказаний злочин є позбавлення волі. Штраф займає другу позицію і не завжди є обов'язковим як бачимо в нас ситуація є протилежною[10].

Історичний аналіз криміналістичної характеристики ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) свідчить, що податкові злочини як об'єкт діяльності правоохоронних органів є складною системою. Так як ухилення від оподаткування здійснюється приховано різноманітними і особливими способами, нерідко за участю спеціально організованих фінансово-економічних і кримінальних структур, а також органів державної влади.

Отже, спершу ніж створювати систему забезпечення виконання податкових законів, державі потрібно обрати оптимальний спосіб стягування податків. В іншому випадку недосконаліть податкової системи, непропорційний розподіл податкового тягара між сферами економічної діяльності породять безліч нових раніше невідомих способів порушень податкового законодавства, з якими буде вкрай важко або неможливо боротися правовими засобами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вишневский В. П. Налогообложение: теории, проблемы, решения / В. П. Вишневский, А. П. Веткин, Е. Н. Вишневская ; под общ. ред. В. П. Вишневского. Донецк. ДонНТУ, 2016. 504 с.

2. Налоги: теория и практика: учеб. пособие / под ред. В.В. Глухова, И.В. Дольдэ. СПб., 1996. С. 7.

2. Волковский В.И., Терещенко О.В. Основы налогобложения и гражданского права. М., 1998. С. 208-209.

3. Мельник В. М. Обмежувальна та стимульована роль податків. *Фінанси України*. 2016. № 1. С. 24- 28.

4. Кримінальний кодекс УРСР від 28.12.1960 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi? nreg=2001-05

5. Собуцький С. Місце під «тінню». *Вісник податкової служби України*. 2015. № 37. С. 20–23.

6. Тищенко О. М., Єніна-Березовська А. О. Ухилення від сплати податків та причини його виникнення. *Вісник Університету банківської справи НБУ*. 2009. № 1 (4). С. 52-56.

7. . Омельянович О. Л., Орлова В. О. Податкова система : навч. посібн. Донецьк. ДонДУЕТ, 2008. С. 276

8. Сидоренко Т. О. Сутність та причини ухилення від сплати податків. *Економічний часопис XXI*. 2010. № 5-6. С. 48-52.

9. Горобінська І. В. Тіньова економіка - як результат ухилення від сплати податків. *Зб. наук. пр.. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.* URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Vntu/2009_19_1/pdf/52.pdf.

10. Коновалова А.Ю. Види покарань за ухилення від сплати податківта зборів за кримінальним кодексом України та кримінальним законодавством деяких європейських держав URL: https://www.ndifp.com/1172/

Журкевич Михайло Валентинович,
студент групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Мірошниченко Сергій Сергійович,
д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології

ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ СУБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ АБО СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ

Злочини у сфері службової та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг є одними з найбільш небезпечних правопорушень. Дані злочини підривають авторитет органів публічної влади, негативно впливають на всі сфери суспільного життя. Враховуючи наведене, боротьба з їх проявами є першочерговим завданням будь-якої держави.

Однією з найцікавіших в даному контексті вважається проблематика кваліфікації суб'єктивної сторони зловживання владою або службовим становищем. В юридичній науці суб'єктивна сторона злочину зазвичай визначається як внутрішня сторона злочину, тобто психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно небезпечного діяння, що вчиняється нею та до його наслідків. Разом з тим, як зазначає В.Г. Хашев, при анкетуванні працівників правоохоронних органів більшість з них при розслідуванні кримінальних справ за ст. 364 КК України стикаються з труднощами при доведенні умислу на вчинення даного злочину, а деякі взагалі визначили цю проблему як головну в процесі здійснення кваліфікації [1]. Зазначене свідчить про той факт, що проблематика кваліфікації суб'єктивної сторони даного злочину викликає значні труднощів у сфері правозастосування. Таким чином, постає необхідність в комплексному дослідженні проблемних моментів, що виникають при здійсненні кваліфікації діяння за ст. 364 КК України.

Мета даної статті полягає в дослідженні питань, що мають першочергове значення при кваліфікації суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 364 КК України, дослідженні основних поглядів щодо розв'язання проблемних моментів, що виникають під час кваліфікації даного діяння та висловлювалися у науковій літературі з даного приводу.

Вирішенню різних аспектів проблеми кваліфікації зловживання владою або службовим становищем присвячено роботи таких вчених як П. П. Андрушко, Л. П. Бріч, Ю. О. Науменко, В. Г. Хашев та ін. Разом з тим, одностайності з ряду питань щодо кваліфікації суб'єктивної сторони зловживання владою або службовим становищем на сьогоднішній день вченими-правниками так і не було досягнуто, що стимулює продовження наукових пошуків у даному напрямку.

Як вже було зазначено раніше, суб'єктивною стороною злочину є психічна діяльність особи, що відображає ставлення її свідомості та волі до суспільно небезпечного діяння та його наслідків. Суб'єктивна сторона є обов'язковим елементом складу будь-якого злочину і в той же час, вона сама є складною конструкцією. Вона характеризується наявністю вини (обов'язкова ознака суб'єктивної сторони складу злочину), мотиву та мети (факультативні ознаки). Враховуючи наведене, першочерговим завданням дослідження окресленої проблематики є вирішення питань, що виникають при встановленні вини як обов'язкового елементу суб'єктивної сторони злочину.

Диспозиція ст. 364 КК визначає, що службова особа при зловживанні владою або службовим становищем діє умисно, службова особа усвідомлює, що використовує службове становище всупереч інтересам служби. Отже особа діючи подібним чином завжди усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння. Відповідно, в даному випадку виключається можливість здійснення злочину, передбаченого ст. 364 КК у формі необережності. У випадку якщо особа завдала істотної шкоди охоронюваним законом інтересам, правам, свободам внаслідок злочинної необережності, її дії варто кваліфікувати за ст. 367 КК як службову недбалість. Й хоча визначення зловживання владою або службовим становищем як злочину умисного не викликає жодних питань ні у науковців, ні у осіб, що здійснюють правозастосовчу діяльність, існують певні розбіжності при визначенні ставлення службової особи до наслідків вчинюваного діяння. На даний момент частина дослідників вважає, що таке ставлення можливе

лише у формі умислу, тоді як інші вважають, що воно може існувати як у формі умислу, так і у формі необережності [2].

Так, відповідно до першої точки зору, існує єдність умислу суб'єкта відносно скоюваного діяння та його суспільно небезпечних наслідків, таким чином, в даному випадку виключається можливість існування складної форми вини, що передбачає умисел безпосередньо щодо діяння, але необережність – щодо наслідків. Прихильники даної тези (О.Я. Свєтлов, А.К. Квізинія) стверджують про невіддільність факту зловживання владою від передбачення можливості завдання шкоди суспільним інтересам, правам та свободам громадян та юридичних осіб. Таким чином, підсумовуючи тези даної концепції, її можна звести до твердження, що зловживання владою або службовим становищем може бути вчинене тільки як умисне діяння з прямим або непрямим умислом щодо суспільно небезпечних наслідків, спричинених ним [3].

Разом з тим, переважна більшість дослідників, що займалися розробкою даної проблематики є прихильниками протилежного погляду (А. А. Піонтковський, В .Г. Хашев). Головне твердження даної групи дослідників базуються на тому, що службова особа може умисно порушувати власні обов'язки, не передбачаючи можливості настання істотної шкоди чи тяжких наслідків. При цьому варто відзначити доволі переконливим аргумент представників даної групи науковців щодо того, що існування єдиної форми вини щодо злочину передбаченого ст. 364 КК фактично може призвести до необґрунтованого звільнення від кримінальної відповідальності значної кількості осіб, умисел яких щодо наслідків зловживання владою чи службовим становищем не буде доведено.

В даному контексті цілком логічним видається твердження щодо двооб`єктності даного злочину, який містить в собі два об`єкта. Перший (основний) – нормальне функціонування державного апарату та системи публічного порядку. Саме він є пріоритетним в плані захисту. Додатковим об'єктом зловживання владою чи службовим становищем є права та інтереси громадян, держави чи юридичних осіб. При цьому вчиняючи протиправне діяння суб'єкт має конкретний умисел щодо полягання на основний об'єкт. Що стосується додаткового об'єкту, то щодо нього можливе існування широкого спектру форм вини (прямий чи непрямий умисел, злочинна самовпевненість чи недбалість). Проте існування окремої форми вини щодо посягання на

додатковий об’єкт не впливає на форму вини правопорушення в цілому, воно є умисним, оскільки суб’єктивне ставлення до діяння, спрямованого на основний об’єкт існує лише у формі умислу, в іншому випадку подібне діяння має кваліфікуватися за ст. 367 КК як злочинна недбалість. Ставлення ж особи до наслідків може мати значення при виборів виду та тяжкості покарання, але не впливає безпосередньо на кваліфікацію діяння.

Враховуючи наведене, саме концепцію подвійної вини варто вважати більш доведеною та такою, що відображає реальний характер досліджуваного злочину. Диспозиція ст. 364 КК прямо вказує на умисний характер використання влади чи службового становища, свідчить про те, що службова особа, зловживаючи владою, завжди усвідомлює суспільну небезпеку свого діяння і те, що воно суперечить інтересам служби. Разом з тим, вчинення подібного діяння може й не мати на меті завдання шкоди охоронюваним законом правам та інтересам громадян, держави, суспільства в цілому або ж така шкода може бути незначною настільки, що фактом її завдання можна знехтувати. Саме з огляду на це, законодавець передбачив, що саме по собі зловживання владою чи службовим становищем не є кримінально караним діянням, особа яка його вчинила притягується до кримінальної відповідальності лише в тому випадку коли таке перевищення потягло за собою певні негативні наслідки, що піддаються матеріальному визначенню та перевищують встановлений законом розмір (сто і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян для істотної шкоди та двісті п’ятдесят і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян щодо тяжких наслідків) [4].

Відносно зловживання владою чи службовим становищем, законодавець цілком логічно передбачив необхідність наявності спеціальної мети у вигляді одержання будь-якої неправомірної вигоди для самої себе чи іншої фізичної або юридичної особи за умови використання службовою особою влади чи службового становища всупереч інтересам служби. Оскільки наявність зазначеної мети є обов’язковою умовою кваліфікації діяння саме за ст. 364 КК, варто більш детально зупинитися на розкритті даної мети, наявність якої одночасно також надає можливість відмежовувати злочин, передбачений ст. 364 КК від подібних протиправних діянь. Формулювання «з метою одержання будь-якої неправомірної вигоди» слід розуміти в широкому значенні: під час вчинення даного правопорушення суб’єкт розраховує на оде-

ржання будь-яких матеріальних активів, а також цінностей нематеріального характеру чи будь-яких переваг. Таким чином, на момент скоєння даного злочину особа розраховує одержати від зазначених дій певні переваги чи вигоди.

При встановленні подібного формулювання в диспозиції ст. 364 КК законодавець передбачив досить широкий простір для інтерпретації вказаного поняття. Неправомірна вигода може включати в себе, як зазначено в примітці до ст. 364-1 КК, грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які пропонують, обіцяють, надають або одержують без законних на те підстав. В контексті даного визначення необхідно зазначити, що перевагами є певні додаткові матеріальні чи інші вигоди або можливості, які суб'єкт має порівняно з іншими, які ставлять його в нерівне становище з іншими особами. Пільгами є соціальні та інші різновиди пільг, які полягають у звільненні осіб, яким вони надані від певних обов'язків, або у наданні додаткових можливостей майнового чи немайнового характеру. Варто відзначити, що у контексті зловживання владою чи службовим становищем, категорія неправомірної вигоди, включаючи всі елементи, що до неї входять відноситься, стосується суб'єктивної сторони злочину, а тому їх розкриття має першочергове значення при дослідженні проблематики кваліфікації суб'єктивної сторони зловживання владою або службовим становищем. Разом з тим, дана категорія є доволі оціночною, у зв'язку з чим, працівники правоохоронних органів стикаються з труднощами практичного характеру при доведенні наявності складу злочину, передбаченого ст. 364 КК України [6].

Загалом, слід зазначити, що під час здійснення кваліфікації діянь, передбачених ст. 364 КК виникає чимало труднощів, пов'язаних з правильним встановленням елементів суб'єктивної сторони даного злочину. Зокрема на даний момент відсутня єдність поглядів щодо характеру вини як обов'язкового елементу суб'єктивної сторони. На мою думку діяння, передбачене ст. 364 КК має змішану форму вини: умисел щодо діяння та необережність – щодо настання наслідків. При цьому, досліджувану проблему визначення форми вини щодо наслідків суспільно небезпечного діяння є такою, що існує скоріше в теоретичній площині, оскільки навіть при існуванні змішаної форми вини щодо основного та додаткового об'єкта злочину, зловживання владою чи службовим становищем загалом є умисним злочином.

Інший проблемний момент, що доволі часто постає при здійсненні кримінально-правової кваліфікації досліджуваного злочину пов'язаний з тим, що законодавець увівши мету як обов'язковий елемент суб'єктивної сторони даного злочину, передбачив досить складну її структуру, що безпосередньо впливає на ефективність роботи правоохоронних органів при доведенні зловживання владою чи службовим становищем. Враховуючи наведене, було б доцільно збільшити кількість наукових пошуків в даному напрямку. Зокрема, до кінця не розкритим є питання щодо вигод нематеріального характеру, у формі яких може існувати неправомірна вигода.

Підсумовуючи наведене, вдале вирішення проблем, пов'язаних з кваліфікацією діяння, передбаченого ст. 364 КК, науково обґрунтовані пропозиції щодо формулювання диспозиції даної статті мають бути предметом наукових пошуків у майбутньому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хашев В. Г. Окремі проблеми визначення вини при зловживанні владою або службовим становищем. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. № 3 (62). 2013. с. 445-446

2. Квициния А. К. Должностные преступления. Москва. Российское право. 1992. 223 с.

3. Светлов А. Я. Ответственность за должностные преступления. Київ. Наук. думка. 1978. 16 с.

4. Мартиненко В. О. Особливості кримінальної відповідальності за зловживання владою або службовим становищем, що вчиняють державні службовці. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 3 (104). URL: http://elar.naiau.kiev.ua/jspui/handle/123456789/2401

5. Анісімов Г. М. Особливості кваліфікації злочинів, що вчиняються шляхом зловживання службовим становищем. Вісник Асоціації кримінального права України, 2014, № 2(3). с. 250-264.

6. Науковий висновок М. Хавронюка щодо змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України від 7 квітня 2014 р. URL: http://www.pravo.org.ua/2011-07-05-15-26-55/2011-07-22-11-16-35/1639-naukovyi-vysnovok-shchodo-zastosuvan nia-zakonu.html

Зіневич Владислав Юрійович,
студент групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Курбатова І. С.,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

КЛАСИФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ, ПОВ'ЯЗАНОЇ З НАДАННЯМ ПУБЛІЧНИХ ПОСЛУГ

Конституція України (ст. 19) передбачає, що: «органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України». Зазначені приписи поширюються на всіх без винятку службових осіб: «незалежно від того, чи є вони представниками законодавчої, виконавчої або судової гілок влади, виконують свої службові обов'язки в державному апараті, в органах місцевого самоврядування або об'єднаннях громадян, здійснюють службову діяльність в юридичних особах публічного чи приватного права. Не вагоме значення також має службове становище особи, відомча чи галузева приналежність підприємства, організації чи установи, сфера їх діяльності, організаційно-правова форма і форма власності, на підставі яких створені та функціонують ті чи інші юридичні особи».

Основною вимогою є: «діяти лише в межах наданих їм повноважень та у спосіб, передбачений законодавством, яка поширюється і на тих осіб, які хоча і не належать до службових, але сфера професійної діяльності яких пов'язана з наданням публічних послуг, адже надання таких послуг спрямоване на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків юридичних і фізичних осіб, і є результатом їх надання, що спричиняє наслідків правового характеру».

Питання про критерії класифікації – найважливіше у проблемі побудови класифікації злочинів, оскільки критерій є показником теоретичного та практичного значення класифікації в цілому, тих цілей і задач, що перед нею ставляться [1, с. 27].

Тож в якості критеріїв класифікації злочинів слід виділити озна-

ки, що є водночас значимими та спільними для групи злочинних посягань у сфері службової діяльності [2, с. 36].

Зокрема, залежно від об'єкту злочинного посягання вчені в галузі кримінального права в системі службових злочинів виділяють: «загальні, спеціальні та альтернативно-службові злочини; злочини проти державної влади, інтересів державної служби та служби в органах місцевого самоврядування, злочини проти інтересів служби в комерційних та інших органах, злочини проти воєнної служби, спеціальні посадові злочини в різних сферах, злочини, що вчиняються з використанням службового становища, злочини, що вчиняються окремими категоріями службовців; посадові злочини, квазіпосадові злочини, альтернативно-посадові злочини» [3, С. 8-11].

Залежно від сфери виникнення відносин, на які посягають злочинні діяння: «1) злочини у сфері службової діяльності (ст. ст. 264-365, 366-368-3, 369-370 КК); 2) злочини у сфері професійної діяльності, пов'язаної з наданням професійних послуг (ст. ст. 365-2, 368-4 КК).

У залежності від конкретної галузі людської (суспільної діяльності) злочини у сфері службової діяльності бувають такими, що пов'язані з: «реалізацією функцій нагляду та контролю; охороною та захистом прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина (як приклад, діяльність правоохоронних і судових органів); соціальним забезпеченням; наданням житлово-комунальних послуг; наданням освітніх послуг; наданням медичних послуг і послуг оздоровлення та відпочинку; наданням транспортних послуг; наданням послуг зв'язку; наданням послуг з фізичної культури і спорту; видачею дозволів, ліцензій і патентів; господарюванням; наданням банківських послуг; формуванням, розподілом, використанням бюджетних коштів і розпорядженням іншим державним, комунальним майном; наданням послуг з протипожежного захисту та рятування тощо».

Службові злочини, залежно від суб'єкта, закон поділяє на чотири групи: «службові особи, які функціонують у сфері управління державного органу та органи місцевого самоврядування, на державних і комунальних підприємствах, установах, організаціях (ст. ст. 364, 365, 366, 366-1, 367, 368, 368-2, 370 КК); службові особи юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми (ст. ст. 364-1, 366, 367, ч. 3 ст. 368-3, 370 КК); аудитори, нотаріуси, оцінювачі, інші особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але які здійснюють професійну

діяльність пов'язану з наданням публічних послуг, у тому числі послуг експерта, незалежного посередника, третейського судді (під час виконання цих функцій) (ст. ст. 365-2, ч. 3 ст. 368-4 КК); загальні суб'єкти (ч. 1 ст. 368-3, ст. 369, ст. 369-2 КК)».

Види злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг залежно від різновиду служби пропонуємо виділяти: «злочини, які посягають на нормальну службову діяльність в юридичних особах приватного права; злочини, які посягають на нормальну службову діяльність в органах державної влади, місцевого самоврядування та в інших юридичних особах публічного права; злочини, які посягають на нормальну службову діяльність в юридичних особах як публічного, так і приватного права; злочини, які посягають на нормальну професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, здійснювану особами, які надають такі послуги».

У залежності від предмета посягання злочини у сфері службової діяльності бувають такими, що спрямовані на: «заволодіння цінностями (грошовими коштами, іншими матеріальними цінностями, майном), отримання права на майно чи послуги, виконання у власних чи інтересах третіх осіб дій правового характеру тощо».

За метою злочинної діяльності вказана категорія кримінальних правопорушень буває спрямованою на збагачення, кар'єрний ріст (задоволення власних амбіцій), уникнення відповідальності тощо.

За способом реалізації злочинного задуму злочини у сфері службової діяльності бувають такими, що вчиняються шляхом:

«а) документальної фальсифікації: створення неофіційної звітності; проведення необлікованих або неправильно зареєстрованих операцій; ведення обліку неіснуючих витрат; відображення зобов'язань, об'єкт яких неправильно ідентифікований; використання підроблених документів; навмисне знищення документації, наприклад, бухгалтерської, раніше передбачених законодавством строків тощо;

б) підкупу: національних державних посадових осіб; іноземних державних посадових осіб і посадових осіб міжурядових організацій; у приватному секторі;

в) розкрадання майна: неправомірне заволодіння або інше нецільове використання майна державною посадовою особою; неправомірне заволодіння майном у приватному секторі;

г) зловживання: впливом; службовим становищем;

ґ) невиконання чи неналежного виконання своїх функцій;

д) відмивання доходів, здобутих злочинним шляхом;

е) перешкоджання здійсненню правосуддя тощо» [4, С. 269-270].

На основі викладеного вище, доцільно акцентувати увагу на важливості формування кримінологічної класифікації злочинів у сфері службової діяльності, оскільки без неї неможливо розробити адаптовані методики розслідування злочинів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кривоченко Л. Н. Классификация преступлений І Л. Н. Кривоченко. Х.: Вища школа, 1983. 129 с.

2. Степанюк Р. Л. Криміналістичне забезпечення розслідування злочинів, вчинених у бюджетній сфері України: монографія І Р. Л. Степанюк; за ред. А. Ф. Волобуєва. Х. : Вид-во ХНУВС, 2012. 436 с.

3. Закомолдин Р. В. Служебные преступления: [учеб, пособие] Р.В. Закомолдин. Самара : Самар, гуманит, акад., 2013. 162 с.

4. Пчеліна О. Криміналістична класифікація злочинів у сфері службової діяльності / Національний юридичний журнал: теорія и практика, Dec.2014. Р 267-271.

Левчишина Вікторія Василівна,
здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня
Науковий керівник:
Лугіна Наталія Анатоліївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ОРГАНІЗОВАНА ЗЛОЧИННІСТЬ В УКРАЇНІ»

Анотація. У статті досліджується наукові погляди та положення законодавства щодо визначення організованої злочинності. Розглянуто основні складові, які притаманні організованій злочинності.

Ключові слова: організована злочинність, злочинна діяльність, протидія, організованість.

Постановка проблеми. Організована злочинність спричиняє велику шкоду як державі та її інститутам, так і загалом її суспільству. Світова спільнота ставить її за значущістю на третє місце після питань про економічне та політичне становище суспільства. Необхідність глибинного пізнання цього явища зумовлена першочерговими потребами у зменшенні негативних наслідків його прояву. З'ясування сутності природи організованої злочинності сприятиме формуванню державою ефективнішої системи протидії цьому явищу.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Визначенням поняття «організована злочинність» займалися такі вчені як: Н. Волобуєв, О.Ю. Шостко, Т. Серватко, В.В. Ремський, Ю.В. Баулін, Л.В. Дорош, С.О. Єфремов, В.В. Лунєєв, О.М. Литвак.

Формування цілей статті. Метою статті є аналіз сучасних наукових підходів до визначення кримінологічної категорії «організована злочинність» в Україні та встановлення сутності організованої злочинності в нашій державі.

Виклад основного матеріалу. Вирішення практичних проблем боротьби з організованою злочинністю неможливе без вивчення теорії даного питання. Із здобуттям незалежності Україною відбулось формування власних основ організованої злочинності. Так відповідно

до статті 1 Закону України «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» в які було зафіксоване тогочасне суб'єктивне тлумачення організованої злочинності під якою розуміється сукупність злочинів, що вчиняються у зв'язку зі створенням та діяльністю організованих злочинних угруповань [1]. На даний момент законодавче положення не зазнало змін і залишається домінуючим при веденні облікової звітності щодо фактів прояву організованої злочинності в Україні. За сучасними даними дане визначення не може відображати реальні масштаби прояви організованої злочинності.

Що стосується наукового розуміння організованої злочинності то тут можна виділити багато підходів до визначення даного поняття.

Наприклад, Волобуєв визначає поняття організованої злочинності як негативне соціальне явище, що характеризується згуртованістю кримінального середовища в рамках регіону, країни з поділом на ієрархічні рівні і виділенням лідерів, які здійснюють організаторські, управлінські, ідеологічні функції, корумпованості; залученням у злочинну діяльність представників державного апарату, державних (в тому числі і правоохоронних) органів для забезпечення певної безпеки і гарантій учасників спільноти; монополізацією і розширенням сфер протиправної діяльності з метою отримання максимальних матеріальних доходів при максимальній захищеності її вищих ешелонів від кримінальної відповідальності [2, с. 31].

На думку В. Лунєєва, «організовану злочинність можна визначити як стійке об'єднання осіб, що організувалися для спільної злочинної діяльності з корисливою метою і для досягнення контролю (влади) в певній соціальній сфері або на певній території» [2, с. 27].

С. Дьяков визначив поняття організована злочинність за рахунок введення у нього більшої кількості ознак. На його думку, організована злочинність – це «діяльність стійких злочинних співтовариств (організацій), що відрізняються ієрархічною організаційною побудовою, згуртованістю на конкретній злочинній платформі, відпрацьованою системою конспірації та захисту від правоохоронних органів, корумпованістю, масштабністю злочинної діяльності, включаючи вихід за кордон, і зв'язками з міжнародною мафією» [2, с. 15].

На думку Ю. Адашкавич «організована злочинність – це суспільно небезпечне соціальне явище, що характеризується тісним поєднанням кримінального світу з тіньовими економічними структурами і корупцією в органах влади і управління, що виявляє себе в діяльності

злочинних спільнот, які контролюють джерела протиправних, а також окремих видів правомірних доходів на певних територіях або в певних сферах соціальної практики» [3, с. 117].

А. Гуров визначив, що організована злочинність – «це відносно масове функціонування стійких керованих співтовариств злочинців, що займаються вчиненням злочинів як промислом (бізнесом) і створюють за допомогою корупції систему захисту від соціального контролю» [4, с. 207].

А.П. Закалюк, наводить розуміння організованої злочинності як «багатозначний різнорівневий та складно структурований феномен суспільного життя, який виник та розвивається в результаті прагнення (активності) частини членів суспільства змінити у кримінальний спосіб його цивілізовану, перш за все правову упорядкованість, в інтересах власного збагачення та отримання на цій основі фактичної влади» [5, с.305].

Ю.М. Антонян користується визначенням, що «організовану злочинність складають злочини, вчинені у вигляді промислу організованими групами та злочинними організаціями (злочинними співтовариствами), які мають свою структуру та ієрархії, зв'язок з місцевими та іншими чиновниками, що дає змогу цим групам та організаціям (співтовариствам) панувати на певній території, отримувати там прибутки, контролювати внутрішні й зовнішні ринки шляхом насилля, залякування, злочинних махінацій чи підкупу, проникаючи в легальну економіку і навіть політику» [6, с.415].

Найбільш відповідає дійсності думка І.М. Даньшина, який зазначає,що організована злочинність не вписується в рамки групової і рецидивної злочинності, відомої кримінальному законодавству. За своєю суттю, це таке вкрай негативне самостійне якісне явище, як злиття різних видів злочинів у єдину діяльність. Окремі суспільно небезпечні діяння при цьому – лише певні операції більш складної злочинної діяльності. Стрижень організованої злочинності становить корислива мотивація поведінки окремих осіб і соціальних груп. Мета полягає в одержанні будь-якою ціною постійної значної наживи. [7, с.219-220].

Багато науковців стверджують, що організована злочинність є певним особливим рівнем серед злочинності, що визначається найвищою загрозою суспільства.

Наприклад, Ю.О. Стрелковська зазначає, що «організована злочинність є однією з найсерйозніших проблем, що на даний момент постала перед усією світовою спільното. Організована злочинність визначена нею як складна система із власною субкультурою, у рамках якої певна кількість осіб соціалізується і яка охоплює усі сфери життя суспільства, проявляє себе ззовні через організовану злочинну діяльність, основною метою якої є отримання прибутку» [8, с.3].

О.Ю. Шостко визначив , що «основними кримінологічними ознаками організованої злочинності є такі: 1) систематична колективна злочинна діяльність об'єднань осіб із використанням нелегальних або легальних економічних практик; 2) ця діяльність відбувається в межах різних організаційних структур (від ієрархічних до мережних); 3) основною метою діяльністю є отримання надприбутків, які можуть спрямовуватися, зокрема, і на отримання влади в різних політичних інститутах держави, що призводить до постійного розширення кола причетних осіб; 4) визначальним методом досягнення мети є корупція (підкуп), а в деяких випадках – насилля (залякування) окремих осіб, зокрема представників влади, працівників кримінальної юстиції» [9 с.47].

Деякі представники пропонують розглядати організовану злочинність як складну сукупність злочинів, за які законом передбачено відповідальність. Водночас кожний з таких злочинів окремо та всі загалом за своєю формою є виявом злочинної діяльності, а тому організовану злочинність визначають як різновид останньої через категорію злочинної діяльності [10, с.4].

Ю.В. Баулін та Л.В. Дорош визначають організовану злочинність як «вид злочинності, сукупність злочинів, які вчиняються учасниками стійких, ієрархізованих, планово діючих злочинних об'єднань», водночас діяльність цих учасників має характер бізнесу, спрямованого на одержання максимального прибутку [11, с.11].

Українська кримінологічна думка звертається до вказівки на невід'ємність мети діяльності організованої злочинності в отриманні прибутку. Ю.Ф. Іванов, О.М. Джужа зазначають, що «організована злочинність – це системно пов'язана сукупність злочинів, учинених учасниками стійких, ієрархізованих, тих, що діють планомірно, злочинних структур (груп, співтовариств, асоціацій), діяльність яких прямо чи опосередковано взаємно підтримується та узгоджується, будучи спрямованою на отримання максимального прибутку зі злочинного

бізнесу на визначеній території або у визначеній сфері, що взята під її контроль» [12, с.236].

Висновки. На даному етапі розвитку України, організована злочинність користується низькою ефективністю управління економікою та низьким контролем за ресурсами держави та отримує максимально можливі прибутки поряд із прибутками від операцій з незаконними товарами чи послугами тощо.

Організована злочинність наповнюється широким змістом, що, з одного боку, створює проблеми у визначенні її місця серед злочинності загалом та встановлення реальних масштабів її прояву в Україні, а з іншого боку, зменшує увагу держави та правоохоронних органів від організованої злочинності як явища, якому можна ефективно протидіяти та значно зменшити для суспільства негативні наслідки від її діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю: Закон України [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3341-12.

2. Организованная преступность. Круглый стол/ под Ред. А. Долговой, С. Дьявола. М.: Юрид. Лит., 1989. 326 с.

3. Организованная преступность – 2/ под Ред. А.И. Долговой, С.В. Дьявола. М.:Криминологическая ассоциация, 1993. 328 с.

4. Гуров А. Профессиональная преступность: прошлое и современность. М.: Юридическая литература, 1990. 442 с.

5. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: у 3 кн./ А.П. Закалюк. – К.: Вид.дім «Ін Юре», 2007. Кн.2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. – 2007. – 712 с.

6. Антонян Ю.М. Криминология: [учебник для бакалавров]/ Ю.М. Антонян. – М.:Издательство Юнайтед, 2012. – 523 с.

7. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: [підруч. Для студ. Юрид. Спец. Вищ. Навч. Закл.]/[І.М. Даньшин, В.В. Голіна, О.Г. Кальман, О.В. Лисоєд]. – Х.: право, 2003. – 315 с.

8. Ю.О. Маргінальні групи в структурі організованої злочинності: кримінологічне дослідження: автореф. дис. кан. юрид. наук: спец. 12.00.08 «Кримінальне право; кримінологія; кримінально-виконавче право»/ Одес. Нац.юрид.акад. – О., 2008.- 20 с.

9. Шостко О. Ю. Протидія організованій злочинності в європейських країнах: [монографія]. Х.: Право, 2009. – 400 с.

10. Нежурбіда С. І. Етіологія злочину: Теорії, аналіз, результат: [монографія]. Чернівці: Друк Арт, 2013. – 220 с.

11. Організований наркобізнес (поняття, форми, підстави кримінальної відповідальності). Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.В. Дорош та ін. за заг.ред. Ю.В. Бауліна, Л.В. Дорош. – Х.: Право, 2005 -256 с.

12. Іванов Ю.Ф. Кримінологія: [навч.посіб]. К.: Вид. Паливода А. В., 2006. – 264 с.

Група ПМКПз-19-1

Бурдель Ірина Олександрівна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Нікітін Юрій Вікторович,
д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права та кримінології

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ВЧИНЕННЯ КРАДІЖОК НЕПОВНОЛІТНІМИ

Злочинність неповнолітніх є самостійною кримінологічною проблемою, оскільки відрізняється від злочинності дорослих, що зумовлено соціально-психологічними особливостями, віком правопорушників і статусом у суспільстві. Крадіжка – найпоширеніший злочин серед неповнолітніх. Кримінологічний аналіз крадіжок, вчинених неповнолітніми є, з одного боку, інструментом виявлення криміногенних факторів у соціумі, а з іншого – базою для прогнозування злочинності в цілому та вироблення запобіжних заходів на майбутнє. Тому, пізнання особливостей, сучасних тенденцій і закономірностей цього різновиду злочинності дозволить віднайти новітні підходи до зменшення рівня криміналізації та віктимізації середовища неповнолітніх, розробити заходи запобігання, які в найбільшій мірі сприятимуть подальшій соціальній адаптації молодого покоління.

Різні аспекти проблеми кримінологічної характеристики крадіжок досліджували такі вчені як: Г.М. Борзенков, В.В. Голіна, А.І. Гуров, О.М. Джужа, Т.С. Жукова, Г.Г. Євангулов, К.Є. Ігошев, М.Г. Колодяжний, М.Й. Коржанський, О.М. Литвинов, П.П. Михайленко, Ю.В. Нікітін, М.Г. Міненок, Н.С. Скриннікова, О.В. Смаглюк, Є.Г. Філатова, В.І. Шакун, С.М. Шиверський, О.Ю. Юрченко та інші.

При цьому одним із перших, у вітчизняній кримінологічній науці, було комплексне дослідження крадіжок, що вчиняються неповнолітніми, К.О. Павлишин у монографії «Крадіжки, вчинені неповнолітніми: кримінологічний аналіз» (2019 р.).

Відповідно до частини 1 статті 185 Кримінального кодексу України крадіжка – це злочин, що полягає у таємному викраденні чужого майна [1].

Ступінь суспільної небезпеки цих злочинів значно підвищується, коли вони вчиняються неповнолітніми. А, як свідчать статистичні дані, крадіжки залишаються найпоширенішими видами в структурі злочинності неповнолітніх. Їхня питома вага щорічно коливається у межах від 40 % до 67 % [2, с. 206].

Неповнолітні злочинці – це особи віком від 14 (вік, з якого починається кримінальна відповідальність практично за всі діяння, які реально вчиняють неповнолітні) до 18 років (вік юридичного повноліття) [3, с. 106]. Так, у кримінології злочинність неповнолітніх розглядається як негативне явище, що проявляється у сукупності злочинів, вчинених особами у віці від 14 до 18 років.

К. О. Павлишин визначає злочинність неповнолітніх як відносно масове, історично мінливе негативне соціальне явище, яке охоплює певну територію, певний період часу та демонструє систему заборонених кримінальним законом суспільно небезпечних діянь, що вчиняються особами віком від 14 до 18 років [4, с. 12].

Таким чином, у кримінології злочинність неповнолітніх вважається окремим видом і розглядається як відносно самостійний феномен.

Як свідчить наше дослідження, особи, які вчиняють крадіжку розуміють, що це – незаконне збагачення, паразитизм. Отримання певних матеріальних благ без відповідних затрат праці й часу. Вона певною мірою нейтралізує ризик викриття й покарання за крадіжку, що приваблює окремих осіб як спосіб наживи. Нерідко підґрунтям крадіжки є заздрість, гонитва за престижем чи буденне паразитичне споживання матеріальних благ. Основою крадіжки є «таємничість дійства», на яке так розраховує крадій. Для неповнолітніх крадіїв це ще й привабливий елемент гри, пов’язаний з необхідністю ризику й переховування, що створює такий жаданий присмак «романтики» [5, с. 18].

Аналіз досліджень європейських правників свідчить про те, що походження злочинності неповнолітніх майнового характеру обумовлюється поєднанням різних чинників – соціальних, генетичних та біопсихологічних. Зокрема, у Франції та Італії керуються переважно біопсихологічними теоріями пояснення причин вчинення правопору-

шень майнового характеру неповнолітніми особами, а у Великій Британії, ФРН – соціологічними [6, с. 30-31].

У зв'язку з неоднорідністю крадіжок за місцем їх учинення, вартості предметів посягання та сумами спричинених збитків Б.М. Головкін виокремлює такі види крадіжок, учинених неповнолітніми: з квартир та інших помешкань; із кіосків (магазинів); у натовпі; із салонів автотранспорту. В останні часи окремо слід вирізняти крадіжки кольорових (чорних) металів та виробів із них, які теж відповідають названому класифікаційному критерію (місце вчинення злочину) [7, с. 83].

Як свідчать результати нашого дослідження, сучасні тенденції вчинення крадіжок неповнолітніми в Україні мають певні особливості. Так, на відміну від злочинності дорослих, злочинність неповнолітніх вирізняється більш груповим характером. Наприклад, заздалегідь сплановані крадіжки з квартир, сховищ, баз, складів вчиняються переважно групами неповнолітніх до трьох осіб, що зорганізовані та діяли більш-менш тривалий період. Причинами об'єднання неповнолітніх в антисоціальні групи є бажання убезпечити себе від насильства з боку старших та сильніших однолітків, прагнення до незалежності від батьків в матеріальному плані, які контролюють видатки, бажання «по-дорослому» проводити дозвілля, мати «кишенькові» гроші на особисті потреби, пов'язані з носінням престижних речей, відвідуванням розважальних закладів для молоді, а також почуття неповноцінності, самотності, непорозуміння з боку сім'ї. Ще однією особливістю кримінологічної характеристики злочинності неповнолітніх є порівняно більша частка злочинів, вчинених у стані сп'яніння (алкогольного або токсичного). На це також звертає увагу і О. С. Стеблинська, зокрема, за результатами її дослідження у структурі злочинів, вчинених неповнолітніми у стані сп'яніння, переважали злочини проти власності [8, с. 296].

Крадіжки залишаються найпоширенішими видами в структурі злочинності неповнолітніх. Починаючи з 2010 року (11 546 злочинів) і аж до 2016 року (3286 злочинів) рівень крадіжок, що вчиняються неповнолітніми, в Україні поступово зменшується, однак проблема злочинності неповнолітніх залишається, що наглядно простежується в 2017 році (3427 злочинів) [4, с. 7-8]. У відповідності до офіційної статистики Генеральної прокуратури України, у Таблиці 1 наведені кількісні відомості про зареєстровані кримінальні правопорушення за статтею 185 Кримінального кодексу України протягом 2019 року.

Таблиця 1

Місяць	Зареєстровано кримінальних проваджень
Січень 2019	101
Лютий 2019	115
Березень 2019	188
Квітень 2019	217
Травень 2019	238
Червень 2019	206
Липень 2019	212
Серпень 2019	226
Вересень 2019	188
Жовтень 2019	253
Листопад 2019	263
Грудень 2019	260
Всього	**2467**

Дослідження статистичних даних Генеральної прокуратури України показує, що за 2019 рік було обліковано 2467 кримінальних проваджень щодо вчинення крадіжок неповнолітніми або за їх участю, а кількість таких крадіжок в окремі пори року майже однакова. Якщо восени зафіксовано 28,54% злочинів, то влітку 26,10%, а весною 26,06% і лише взимку встановлене певне зниження – 19,30 %. На початку 2020 року у січні (58 злочинів) спостерігається зниження зареєстрованих крадіжок, вчинених неповнолітніми, тоді як у лютому (122 злочини) та березні (195 злочинів) даний показник збільшився в порівнянні з 2019 роком [9].

За кількістю підліткових злочинів у 2019 році перше місце посідають крадіжки із складів, баз, магазинів та інших торгівельних точок (589), друге місце займають крадіжки з квартир (88), третє – з автомобілів (64), четверте – кишенькові крадіжки (58). Як правило, неповнолітні вчиняють крадіжки раптово, об’єкт злочинного посягання завчасно не обирають, діють без попереднього плану злочинних дій, розподілу ролей; якщо це приміщення, то використовують свої фізичні, інтелектуальні можливості, звички та підручні засоби для проникнення в середину. Діють хаотично, не узгоджено, залишають за собою велику кількість слідів. Відповідно, діючи без попереднього умислу на вчинення крадіжки, не мають спеціально відведених місць для переховування викрадених предметів, зберігають при собі, рідко одразу їх реалізують. Тому не дивно, що найпоширенішим місцем викрадень є магазини, кіоски (особливо в невеликих містах), оскільки вони, як

правило, одноповерхові або знаходяться на першому поверсі, мають просту конструкцію будівлі, переважно без охорони нічний час, лише сигналізація, особливо це стосується сільської місцевості, де старі вагони потягів перебудовані під магазини, злочинці неодноразово буваючи там, знають перелік предметів і місце їх розташування. Зазначені умови полегшують проникнення в такі місця завдяки застосуванню металевого прута, лому, сокири. Викрадають предмети, які легше винести з собою та зникнути з місця події [10, с. 266].

Переважну більшість квартирних крадіжок вчиняють за так званою «наводкою» близьких друзів потерпілих, родичів або неповнолітніх товаришів. Так, крадіжки неповнолітніми у 10 % випадків вчиняються у батьків і родичів, у 15% – у сусідів і знайомих. До вчинення крадіжки злочинець і жертва у 28% випадків були не знайомі, у 8% – приятелі. У 20% випадків між злочинцем і жертвою були неприязні стосунки, і у 19% – нейтральні. Для цього виду злочину характерним є пошук жертви заздалегідь [11, с. 159].

Розглядаючи проблему вчинення крадіжок неповнолітніми, нами виділено обставини та фактори, що сприяють підвищенню їх рівня, а саме:

1. Об’єднання неповнолітніх в антисоціальні групи, рівняння на співучасників, небажання зганьбитися перед однолітками;

2. Відсутність контролю з боку суспільства (серед неповнолітніх спостерігається незайнятість, відсутність профілактичної та попереджувальної роботи);

3. Регулярне вживання спиртних напоїв, наркотиків, психотропних речовин, що призводить до порушення процесів мотивації, інтелектуально-вольового контролю, що впливають на прийняття рішення про вчинення грабежу;

4. Низький рівень освіченості, її відставання від вікових можливостей, що свідчить про невисокі інтелектуальні здібності, обмежені знання й кругозір, невисокий культурний рівень, відмінні від загальновизнаних життєві цінності й пріоритети;

5. Намагання самоствердитися в оточуючому середовищі, показати самостійність, дорослість (звідси страх здатися боягузом);

6. Неблагополучна моральна атмосфера сім’ї, неправильна педагогічна позиція батьків, відсутність їх впливу і контролю за поведінкою дітей, а також можливості мінімально забезпечувати їх необхідні потреби;

7. Бажання жити «по-дорослому», отримати задоволення від розваг і беззмістовного дозвілля, володіти престижними речами, мати свої «кишенькові» гроші;

8. Фізична та психічна незрілість неповнолітнього, обмеженість життєвого досвіду, призводять до викривленого сприйняття фактів, що, у свою чергу, безпосередньо впливає на загальну спрямованість особистості;

9. Необхідність здобування коштів на придбання спиртних напоїв, наркотиків, психотропних речовин;

10. Негативний вплив засобів масової інформації на формування правосвідомості неповнолітніх. Так, за інформацією Американської медичної асоціації, за роки, проведені в школі, середньостатистична дитина бачить на телеекрані 8 тис. вбивств і 100 тис. актів насилля. Як результат кожні 24 хвилини в Америці здійснюється вбивство, а кожні 10 секунд – крадіжка [12].

Підсумовуючи вище зазначене можна зробити висновки, що крадіжки – найпоширеніші злочини серед неповнолітніх, що посягають на державне, комунальне та приватне майно громадян. Цей вид злочинності досить своєрідний: з одного боку, він межує з неосяжним полем дитячої делінквентності, а з другого – переростає у злочинність молоді і загальнокримінальну злочинність. Аналіз статистичних даних вказує, що кількість злочинів скоєних неповнолітніми поступово зменшується, проте вона була і залишається гострою актуальною правовою та суспільною проблемою. Сучасними тенденціями вчинення крадіжок неповнолітніми в Україні є їх груповий характер з елементами організованості та злочинного професіоналізму. Все вище зазначене сприятиме у подальшому розробити та впровадити у життя необхідні сучасні заходи запобігання цьому правопорушенню.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 23.07.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 30.07.2020).

2. Якимова С.В. Кримінологія: Загальна та Особлива частини: підручник. Хмельницький: Хмельницький унт управління та права, 2014. 442 с.

3. Нікітін Ю.В., Нікітіна І.В. Кримінологічний менеджмент як соціальна складова модернізації кримінального кодексу України. *Конституційні засади нової редакції Кримінального кодексу України: матеріали міжнар. наук. конф.,* м. Харків, 17 – 19 жовт. 2019 р. / редкол.: В.Я. Тацій, (голов. ред.), А.П. Гетьман, Ю.В. Баулін та ін. Харків : Право, 2019. С. 104 – 108.

4. Павлишин К.О. Крадіжки, вчинені неповнолітніми: кримінологічний аналіз: монографія. Харків: Право, 2019. 272 с.

5. Нікітін Ю.В., Нікітіна І.В. Методологія наукових досліджень та її значення для кримінології та запобігання злочинності. *Юридична Україна*. Київ, 2019. № 6. С. 16-20.

6. Washington ProFile – Weekly Digest; 11 ноября 2004 г. № 103 (503).

7. Головкін Б.М. Крадіжка, як найтиповіший злочин неповнолітніх. *Часопис Київського університету права.* 2004. № 1. С. 82–88.

8. Якимова С.В. Особливості криміналістичної характеристики злочинів неповнолітніх. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки.* 2015. № 827. С. 292-299.

9. Статистичні дані Генеральної прокуратури України. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820# (дата звернення: 03.08.2020).

10. Рудницька Ю.В. Характеристика обстановки вчинення крадіжок неповнолітніми. *Порявняльно-аналітичне право:* електрон наук. вид. 2015. Вип. 2. URL: http://www.pap.in.ua/2_2015/80.pdf (дата звернення: 10.08.2020).

11. Сіренко О.В. Потерпілий у криміналістичній характеристиці крадіжок, грабежів та розбійних нападів, вчинених неповнолітніми. *Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право).* 2014. №2 (65). С. 156-161.

12. Western Journal of Medicine. URL: http://www.utro.ru (дата звернення: 15.08.2020).

Дергачьов Владислав Павлович,
студент групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Карпенко Наталія Василівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

ДПС УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТ ЗАПОБІГАННЯ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ У СФЕРІ ГОСПОРАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблеми запобігання злочинам у податковій сфері розглядали такі вчені, як П. П. Андрушко, В. І. Борисов, Л. П. Брич, Б. В. Волженкін, В. В. Голіна, Д. І. Голосніченко, А. Є. Гутник, Н. О. Гуторова, І. М. Даньшин, О. О. Дудоров та інші.

Наявна сьогодні в країні система заходів запобігання злочинам в сфері господарської діяльності є недосконалою. На практиці не вдається досягнути бажаного результату за допомогою односторонніх правових, організаційних та інших заходів запобігання їх вчиненню. Як показує досвід усіх років незалежності, податкова кримінально-правова політика призвела до поглиблення кризових явищ у сфері оподаткування та суттєво криміналізувала її.

Нині бракує чіткого механізму взаємодії правоохоронних органів між собою, а також із контролюючими органами й установами економічної системи, що могло б забезпечити ефективну протидію злочинам у фіскальній сфері. Однією з найважливіших складових економічної безпеки є фінансова безпека, без якої практично неможливо виконати жодне із завдань, що стоять перед державою. Об'єктами фінансової безпеки можуть бути:

- будь-які особи (зокрема ті, що мають сталий правовий зв'язок з державою, тобто її громадяни);
- апарат управління держави (його окремі структурні складові);
- підприємства, установи, організації; частини території держави (зокрема адміністративно-територіальні одиниці);
- суспільство, яке становить населення держави; безпосередньо держава [1].

Кримінально-правове та кримінологічне забезпечення господарювання переважно спрямоване як на попередження різного роду правопорушень та злочинів з боку як самих підприємців, так і недопущення будь-яких посягань відносно них самих. При такому підході кримінологічна наука має більш широкі теоретико-методологічні можливості, ніж будь-які інші юридичні науки. Пояснюється це тим, що кримінологія як наука акумулює, об'єднує в собі практично всі галузі знання для досягнення єдиної мети – захисту економічних відносин держави, певної галузі господарства, окремої юридичної чи фізичної особи від злочинів. Встановлено, що злочини у сфері господарювання, необхідно розглядати як зріз злочинності в цілому, що характеризується поєднанням загальних параметрів та параметрів специфічного характеру. Аналіз стану ДПС як суб'єкта протидії злочинам у сфері господарської діяльності приділяється недостатня увага. Причина сформованої ситуації можливо, загальна для попереджувальної діяльності, оскільки всі зусилля правоохоронних органів головним чином спрямовуються на припинення та розкриття конкретних злочинів, що іноді не мають жодного відношення до злочинів у сфері господарської діяльності та економічних злочинів. Запобігання злочинам у сфері господарської діяльності можливе тільки на основі комплексу заходів, спрямованих на подолання всієї економічної злочинності, усунення факторів, що сприяють вчиненню злочинів у сфері господарської діяльності [2].

Проблема поширення злочинів у сфері господарської діяльності є одною з головних проблем національної економіки України, тому від ефективності й результативності роботи підрозділів правоохоронних органів, а також ДПС залежить формування заходів їх запобігання. Упродовж останніх п'ятдесяти років науковці і практики напрацювали чималу кількість методик запобігання злочинам у господарської діяльності, але службові особи, використовуючи своє службове становище, здійснюють кваліфіковані протиправні дії, які носять видимий законний характер фінансово-господарської діяльності, що потребує постійного удосконалення засобів протидії. Протидія злочинам у сфері господарської діяльності визначається як послідовна діяльність підрозділів правоохоронних органів, а також ДПС у напрямі недопущення подальшого поширення даної злочинності та мінімізації їх наслідків для економіки країни. Створена система заходів підрозділів правоохоронних органів спрямовується на виявлення і припинення

господарських злочинів, відвернення настання злочинного результату, а також запобігання рецидиву злочинів у майбутньому з врахування політико економічних змін у суспільстві. Результати аналізу діяльності підрозділів правоохоронних органів (ДФСУ, ДПСУ, НПУ, НАБУ, СБУ) свідчать, що протидія злочинам у сфері господарської діяльності є не достатньо ефективною. Основною причиною цього є те, що злочини у сфері господарської діяльності мають високий латентний характер і глибоко законспіровану злочинну діяльність, наявність корупції в господарській сфері, недосконаліть використання профілактичних засобів впливу на службових осіб. Визначення детермінантів, які впливають на вчинення службовими особами злочинів у сфері господарської діяльності, дає змогу розробити заходи підрозділами правоохоронних органів (ДФСУ, ДПСУ, НПУ, НАБУ, СБУ), спрямовані на їх припинення, зокрема щодо здійснення тактики виявлення злочинних дій службових осіб, і запобігання їм. Підрозділи правоохоронних органів (ДЗЕ, СБУ, ДПСУ, ДФСУ, НАБУ) здійснюють застосування заходів щодо юридичної відповідальності за правопорушення допущені у господарській діяльності до яких відносяться: застосування окремих заборонних засобів у вигляді санкцій до підприємців (адміністративні заходи); застосування норм кримінального права щодо окремих правопорушників (за вчинені господарські злочини); забезпечення відшкодування правопорушниками матеріальних збитків (матеріально-цивільна відповідальність). До правових заходів правоохоронні органи (ДЗЕ, СБУ, ДПСУ, ДФСУ, НАБУ) не тільки застосовують норми права, а й відповідно до своєї компетенції видають відомчі нормативні акти на основі та на виконання діючих законів, указів Президента України, постанов та розпоряджень Кабінету Міністрів України. Використання правових засобів впливу суворо регламентуються законом і здійснюються на засадах законності, обґрунтованості, доцільності, невідворотності, справедливості [3].

Так, запобігання злочинам у сфері господарської діяльності потребує удосконалення законодавства, яке регулює наступне:

- організацію протидії злочинам у сфері господарської діяльності, особливо щодо її незаконної діяльності;
- систему здійснення бухгалтерського обліку суб’єктами господарської діяльності, яка не допустить ухилення від сплати податків;

- вдосконалення окремих правових норм господарського, цивільного, адміністративного, митного, податкового, валютного та кримінального законодавства, та усунення розбіжностей між ними;

- прийняття законодавчих норм права, щодо запобігання правопорушень у сфері економіки;

- прийняття на законодавчому рівні цільової програми з протидії злочинам у сфері господарської діяльності;

- створення правової лабораторії з дослідження законопроектів щодо запобігання злочинів у сфері господарської діяльності;

- розроблення загальнообов'язкових правил поведінки суб'єктів господарської діяльності на споживчому ринку;

- здійснення на основі науково обґрунтованої методики, спеціального дослідження економічних законопроектів у сфері регулювання господарської діяльності, що дасть можливість спрогнозувати ймовірний вплив їх положень на протиправну поведінку в цій сфері.

Безпосередньою правовою основою діяльності правоохоронних органів є Кримінальний кодекс України, який охоплює запобігання злочинів та припинення злочинів.

До основних причин та умов, що сприяють вчиненню злочинів у сфері господарської діяльності, необхідно врахувати обставини, що детермінували вчинення підозрюваним злочину [3]:

1) господарські відносини, як об'єкт зазіхання;

2) антисуспільне налаштування службової особи і причини її формування;

3) наявність прогалин законодавства, які спонукають службову особу до вчинення правопорушення.

Під час розслідування таких злочинів необхідно встановлювати об'єктивну істину, яка досягається під час дослідження предмета доказування.

Одним із найважливіших елементів політики української держави є підтримка та розвиток підприємництва. В сучасних умовах з урахуванням набутого власного досвіду, а також досвіду економічно розвинутих країн в Україні формуються ринкові відносини. Систему державного регулювання господарської діяльності можна визначити як сукупність певних елементів:

- види господарської діяльності, якими можуть займатися суб'єкти господарювання приватної форми власності;

- види діяльності, щодо яких встановлюються обмеження для заняття суб'єктами господарювання приватної форми власності;

- визначення суб'єктів господарської діяльності;

- порядок здійснення реєстрації суб'єктів господарської діяльності;

- порядок отримання дозволів на здійснення певних видів господарської діяльності, щодо яких встановлені певні обмеження;

- суб'єкти контролю за порядком реєстрації та веденням господарської діяльності, а також визначення їх компетенції;

- заходи протидії використанню суб'єктів господарської діяльності для вчинення злочинів.

До проблем законодавчого забезпечення господарської діяльності можна віднести окремі напрями нормативно-правового регулювання, а саме: процес оподаткування суб'єктів господарської діяльності, процес інвестиційної діяльності у сфері господарювання, сфери приватизації господарських об'єктів, соціального захисту та охорони праці, питання охорони навколишнього середовища та енергозбереження. Саме визначення правил ведення господарської діяльності та забезпечення їх виконання є головною функцією держави в регулюванні економічних відносин. Тобто держава визначає співвідношення підтримки (розвитку) та регулювання (обмеження) підприємницької діяльності. Така форма необхідна, оскільки кожний підприємець керується насамперед своїми особистими інтересами (суспільні ж інтереси у нього залишаються на другому плані), до того ж існують певні види господарської діяльності, що є небезпечними (з точки зору можливих наслідків для природного середовища, екології, життя та здоров'я громадян, економічної безпеки держави тощо). Тому держава, окрім надання загального дозволу на ведення господарської діяльності (реєстрації суб'єкта підприємницької діяльності), встановила необхідність надання окремого дозволу на окремі види діяльності (у вигляді ліцензування). Для ефективності діяльності підрозділів правоохоронних органів (ДЗЕ, СБУ, ДПСУ, ДФСУ, НАБУ) працівники насамперед повинні бути обізнані з нормативноправовими актами, що регулюють створення, реєстрацію суб'єктів господарювання, отримання ними дозволу на здійснення певних видів діяльності тощо. Щоб запобігти злочинам у сфері господарської діяльності, потрібно розробити правове забезпечення діяльності правоохоронних органів з метою впливу на обставини їх вчинення [3].

Отже, запобігання злочинам у сфері господарської діяльності є динамічним комплексом взаємопов'язаних заходів соціального, правового, організаційно-управлінського характеру, які застосовують на різних етапах, рівнях і ланках усього суспільства. Обставинами, які негативно впливають на ефективність запобігання є:

- висока латентність господарських злочинів;
- негласна підготовка та вчинення злочинів; наявність корупції у господарській сфері;
- недосконаліть використання профілактичних засобів впливу на службових осіб; недоліки в організації взаємодії правоохоронних органів з контролюючими органами;
- створення службовими особами системи для захисту від викриття з використанням корумпованих зв'язків та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Хоменко В.П. Запобігання злочинам у фіскальній сфері як складова забезпечення фінансової безпеки держави. *Національний вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. №2. С. 37–45.

2. Крижановський О.М. Кримінологічні засади формування та реалізації стратегії запобігання злочинам у сфері господарської діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.08 - кримінальне право та кримінологія. Дніпро, 2018. 191 с.

3. Дунас М.О. Кримінологічні заходи запобігання злочинам у сфері господарської діяльності, які вчиняються службовими особами : дис. канд. юр. наук : 12.00.08. Львів, 2019. 220 с.

Драгальчук Анна Едуардівна,
студентка групи ПМКПЗ-19-1
Науковий керівник:
Винниченко-Кумкова Лілія Олександрівна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології

ЕКОНОМІЧНИЙ ТЕРОРИЗМ – СКЛАДОВА МІЖНАРОДНОЇ ТЕРОРИСТИЧНОЇ ЗАГРОЗИ

Актуальність статті зумовлена тим, що загроза тероризму є невід'ємною складовою сучасного світу. Міжнародна спільнота стикається з проявами різноманітних видів терористичної загрози постійно. Однак якщо релігійний, збройний, інформаційний та політичний тероризм – явища глибоко і широко досліджені, то економічний тероризм – явище мало аналізоване і недостатньо висвітлене в юридичній літературі та нормативно-правових документах. Тим не менш, воно досить активно проявляється у міжнародній практиці. Річ у тім, що економічний тероризм – поняття різнорівневе. На базовому рівні акти економічного тероризму спричиняють падіння акцій та призводять до банкрутства підприємств. На топ-рівні реакція значно складніша та критичніша – поява економічних бар'єрів, суттєве падіння рівня валового внутрішнього продукту, погіршення умов життя, введення ембарго та заборон на експортно-імпортні операції. І це не остаточний перелік наслідків економічно-терористичної діяльності.

Метою даної статті є конкретизація поняття економічного тероризму та розробка пропозицій щодо покращення його юридичного закріплення у вітчизняній правовій доктрині відповідно до міжнародних стандартів.

Відповідно до мети статті, були поставлені наступні завдання:

уточнити доктринальне розуміння економічного тероризму,

конкретизувати специфіку міжнародного економічного тероризму,

з’ясувати зміст дефініції економічного тероризму в українському праві,

сформулювати пропозиції щодо внесення змін до відповідного національного законодавства та доповнень до міжнародних нормативно-правових актів, пов’язаних з регулюванням економічного тероризму.

Об’єктом дослідження є економічний тероризм у міжнародно-правовому та національному розумінні. Предметом дослідження є теоретичні напрацювання з тематики тероризму загалом та економічного тероризму, нормативно-правові акти, текстуально пов’язані з тематикою статті.

Тероризм як суспільно-політичне і правове явище є досить широко дослідженим. В різні часи дослідженням широкого кола питань, пов’язаних з тероризмом займалися такі вчені і дослідники, як М. Баймуратов, К. Даазе, В. Канцір, Л. Сукмановська, А. Шмід, І. Громівчук та ін. Різні аспекти проблеми економічного тероризму досліджувалися такими дослідниками як М. Воронцова, Т. Бюндюгова, В. Макаров, К. Фрімен, Л. Наполеоні, З. Хамід, та ін.

Міжнародний тероризм є багатоаспектним і багаторівневим поняттям і інтерпретується з позицій різних науковців. На сьогодні можна знайти різні визначення як тероризму загалом, так і окремих його видів, однак поняття економічного тероризму нечасто фігурує у дослідженнях. Міжнародний економічний тероризм – явище на сьогодні не достатньо досліджене, проте важливе у контексті розвитку понятійного розуміння тероризму.

Економічний тероризм – поняття мало конкретизоване та відверто розмите з точки правового визначення, однак, не зважаючи на це – воно є одним з напрямків світових правових інтересів, як частина терористичної діяльності. Зокрема, воно опосередковано фігурує у доповіді К. Лян «Індекс глобального тероризму» [6] на Женевському звіті щодо глобального тероризму 21 листопада 2017 року, організованого Женевським центром політики безпеки [3].

Історично понятійне виокремлення економічного тероризму виникло в результаті еволюції підходу до розуміння терористичної діяльності.

Т. Герасимів та Н. Тиндик вважають, що терор як засіб досягнення певних політичних цілей ввійшов у новітню історію з середини XIX ст., а відтак усе більше набирав поширення і застосування, пере-

творюючись на тероризм як відверто жорстку, цілеспрямовану форму насильства у боротьбі проти політичних опонентів, переважно державних органів влади, за реалізацію програмних чи локальних, партійних, групових, у тому числі конфесійних інтересів [10, с. 5]. Ми згодні з цим формулюванням, однак вважаємо, що на сьогодні тероризм перестав бути виключно прямою і жорсткою боротьбою. Тероризм став вибагливішим та різноманітнішим. На нашу думку, в цьому сенсі більш коректним буде визначення І. Артамонова, який визначає тероризм як «будь-який акт насильства або загрозу його застосування, що здійснюється умисно різноманітними способами, із застосуванням будь-яких засобів з метою припинення політичної діяльності, порушення громадської безпеки, залякування населення або справляння впливу на прийняття рішень органами державної влади, місцевого самоврядування, адміністрацій підприємств, установ, екіпажами транспортних засобів, що створює в суспільстві атмосферу страху, паніки, розгубленості» [13, с. 176].

Отже, спираючись на вищевказане розуміння поняття тероризму, ми можемо зробити висновок, що економічним тероризмом є актом економічної дестабілізації або погрози чи спроби її здійснити, що робиться різноманітними способами із застосуванням будь-яких засобів з метою досягнення певних негативних економічних наслідків з перспективою впливу на політичний результат.

Економічний тероризм, як і тероризм загалом є злочином, за який наступає відповідальність. У сучасній доктрині міжнародного права злочинні діяння традиційно поділяють на два види. Перший вид – це міжнародні злочини, другий вид об’єднує злочини міжнародного характеру. На думку М. Баймуратова, міжнародні злочини вчиняються державами, посадовими особами держав, що використовують механізм держави в злочинних цілях, а також рядовими виконавцями в безпосередньому зв’язку із державою, тоді як злочини міжнародного характеру вчиняються окремими фізичними особами поза зв’язком із політикою держави [9, с. 78-79]. На нашу думку, до суб’єктів здійснення злочинів міжнародного характеру варто віднести також організації. При цьому підході ми вважаємо досить влучною думку І. Карпець, щодо того, що злочини міжнародного характеру – це діяння, передбачені міжнародними угодами (конвенціями), що не відносяться до злочинів проти людства, але посягають на нормальні відносини між державами, завдають шкоду мирному співробітництву в різних

галузях суспільних відносин (економічних, соціально-культурних, майнових і т.п.), а також організаціям і громадянам, карані або згідно з нормами, встановлених у міжнародних угодах (конвенціях), ратифікованих в установленому порядку. Постає питання визначення моменту коли економічний тероризм стає питанням міжнародного характеру. З цього питання ми розділяємо позицію Л. Морджорян, що тероризм переходить в міжнародну площину, коли 1) терорист та жертви тероризму є громадянами однієї й тієї ж держави або різних держав, але злочини скоєно за межами держав; 2) терористичний акт спрямований проти осіб, що користуються міжнародним захистом; 3) підготовка до терористичного акту ведеться в одній державі, а здійснення акту відбувається в іншій, 4) після скоєння терористичного акту в одній державі, терорист переховується в іншій, отже, постає питання про його видачу.

Враховуючи специфіку предмету дослідження, ми вважаємо, що економічний тероризм, стає питанням міжнародного характеру, коли: 1) жертвою терористичної атаки є економічна стабільність держави, відмінної від держави громадянства терориста, 2) жертвою терористичної атаки є економічна стабільність держави, ідентичної з громадянством терориста або терористичної організації, однак підготовка та здійснення терористичного акту відбувалася з-за кордону, 3) акт економічного тероризму спрямований на дестабілізацію міжнародних фінансових та економічних відносин, 4) після скоєння акту економічного тероризму терорист або учасники терористичної організації переховуються в одній з держав світу.

Отже, оскільки, економічний тероризм є явищем суспільно небезпечним, що завдає шкоди стабільному і нормальному функціонуванню державних або міжнародних економічних систем чи фінансових об’єктів, посягає на економіку держави або групи держав і супроводжується похідними суспільно небезпечними діяннями для здійснення заданої мети, він є кримінальним злочином. А при дотриманні вищезазначених умов, економічний тероризм має класифікуватися як окремий вид тероризму і визначатися як кримінальний злочин міжнародного характеру.

Починаючи з 1963 року міжнародне співтовариство розробило цілий ряд універсальних правових документів про попередження терористичних актів. Варто зазначити, що 16 правових універсальних договорів, а також ряд резолюцій Ради Безпеки ООН, які стосуються

тероризму (в першу чергу 1267 (1999), 1373 (2001), 1540 (2004) у своїй сукупності складають те, що прийнято називати універсальним правовим режимом боротьби з тероризмом. Ці 16 документів охоплюють наступні незаконні терористичні акти: акти викрадення повітряних суден; акти авіаційного саботажу; акти насильства в аеропортах; акти проти безпеки морського судноплавства; акти проти безпеки стаціонарних платформ, розташованих на континентальному шельфі; злочини проти осіб, які користуються міжнародним захистом; акти незаконного захоплення і зберігання ядерних матеріалів; акти захоплення заручників; акти бомбового тероризму; акти фінансування скоєння терористичних актів і діяльності терористичних організацій; ядерний тероризм зі сторони окремих осіб або груп осіб. Ці документи передбачають зобов'язання держав-учасниць вживати матеріальні та процесуальні кримінально-правові заходи протидії різним актам тероризму . Але у жодному з вищевказаних нормативно-правових документів не регулюються питання економічного тероризму. Враховуючи актуальність цього питання та загрози актів економічного тероризму національним та міжнародним економічним системам ми вважаємо доцільним формулювання резолюції Ради Безпеки ООН, що конкретизувала б питання визначення економічного тероризму та сформулювала б рекомендації щодо міжнародно-правової протидії відповідним актам, починаючи з розробки програми фінансових потоків, пов'язаних з терористичними організаціями та фізичними особами, що входять до їх складу і завершуючи пропозиціями щодо врегулювання відповідальності за акти економічного тероризму на рівні національних законодавств.

Окрім цього, ми вважаємо, що міжнародними домовленостями не врегульовано питання притягнення до відповідальності держав та інших суб'єктів міжнародного права, у випадку виявлення фактів вчинення дій, що спрямовані на підготовку або підтримку актів економічного тероризму. На нашу, думку, мають бути розроблені питання економічних та інших санкцій і примусових заходів та компенсацій державі чи групі держав, шо постраждали внаслідок здійснення акту економічного тероризму. Ми вважаємо, що діями, спрямованими на підготовку чи підтримку актів економічного тероризму можуть виступати такі дії, як бездіяльність уряду з приводу припинення діяльності фізичних чи юридичних осіб, що мають на меті здійснення актів економічного тероризму, якщо уряд держави знав або повинен був

знати про існування відповідних осіб чи їх груп, підготовку або фінансування терористичних організацій чи осіб, що здійснюють акти економічного тероризму та не звернувся по міжнародну допомогу для організації боротьби з ними, у випадку, коли держава власними силами не здатна запобігти відповідним діям.

Як нами вже було визначено, міжнародний економічний тероризм є злочином міжнародного характеру, а отже, відповідно до ст.ст. 5-8 Римського Статуту від 17 липня 1998 року не підпадає під дію Міжнародного кримінального суду. Відповідно, економічний тероризм є питанням національного кримінального законодавства яке має спиратися на зміст відповідних міжнародних угод. Відповідно, притягнення до відповідальності та механізм видачі злочинців є прерогативою національного права, а міжнародні документи є основою для його формування.

Виходячи з нагальної потреби вироблення ефективних міжнародних засобів для протидії тероризму, Україна приєдналась до Всесвітньої коаліції проти тероризму та підтвердила свою готовність докласти максимальних зусиль для консолідованої боротьби з міжнародним тероризмом, особливо в рамках ООН. Україна є стороною всіх існуючих основоположних антитерористичних угод ООН .

В Українському національному праві існує ряд нормативно-правових актів, що регулюють питання, пов’язані з тероризмом взагалі, однак жоден з них не регулює питання економічного тероризму.

Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 року передбачає відповідальність за терористичну діяльність та фінансування тероризму (ст.ст. 250-258) , однак на нашу думку, розділ злочинів проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку має також містити положення про відповідальність за здійснення актів міжнародного тероризму та міжнародного економічного тероризму.

Закон України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 року визначає поняття міжнародного тероризму, але не враховує специфіку здійснення економічного тероризму, а саме посягання на стабільність, дестабілізацію чи загрозу дестабілізації економічних систем інших держав, груп держав або міжнародних систем через застосування або загрозу застосування дій, що мають на меті руйнування або деструктизацію роботи економічної системи. Ми вважаємо, що подібна дефініція має бути внесена для конкретизації розуміння поняття економічного тероризму в Українському праві.

Крім того, ми вважаємо доцільним внесення доповнень до Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року, пов'язані з посиленням захисту економічної системи та найважливіших економічних і фінансових об'єктів України, що становлять основу стабільності економічної системи, та внесення пропозицій щодо покращення механізму міжнародної співпраці у зовнішній політиці України у сфері протидії економічного тероризму.

Зрештою, ми вважаємо необхідним створення спеціального комітету з протидії економічному тероризму на території України та правової бази його функціонування, враховуючи специфіку здійснення і наслідків саме економічного тероризму, для запобігання як економічних терористичних загроз щодо України, так і утворення терористичних угрупувань в межах нашої держави.

Отже, економічний тероризм – є складним явищем, що є складовою явища тероризму загалом, але має власну кінцеву мету, пов'язану з дестабілізацією і порушенням стабільного функціонування економіки держави та/або груп держав. Однак економічний тероризм – явище майже не конкретизоване доктринально і практично не врегульоване як з точки зору міжнародного права, так і Українського законодавства. Відповідно, ми вважаємо необхідним внесення змін до ряду національних нормативно-правових актів та формування додаткових міжнародних домовленостей з питань протидії та запобігання економічного тероризму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баймуратов М.О. Міжнародне публічне право. Підручник. Харків. 2008. 704 с.

2. Воронцова М.В., Макаров В.Н., Бюндюгова Т.В. Теория деструктивности Учебное пособие. Таганрог. 2014. 360 с.

3. Громівчук І. М. «Міжнародно-правове визначення тероризму як основа для ефективної боротьби з ним». Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. 2011. Т.2. №4. с. 108-112 (Сер: економіка, право, політологія, туризм)

4. Діяльність України в Раді Безпеки ООН. URL: http://ukraineun.org/ukraine-and-unsc/our-priorities (дата звернення: 14.03.18)

5. Канцир В.С. «Науковедческая интерпретация терроризма как деструктивного системно-социального явления». Вестник национального университета «Львовская политехника». 2014. № 801(2) с. 174-179

6. Кримінальний кодекс України // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page

7. Моджорян, Л. А. Терроризм : правда и вымысел. 2-е изд. М.: Юридическая литература. 1986. 393 с.

8. Про боротьбу з тероризмом – Закон України // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15 (дата звернення: 14.03.18)

9. Про основи національної безпеки України – Закон України // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/964-15 (дата звернення: 14.03.18)

10. Римський статут міжнародного кримінального суду від 17.07.1998 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_588. (дата звернення: 14.03.18)

11. Сукмановська Л. М. Щодо причин виникнення та поширення тероризму. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. серія юридична. 2014. Вип. 2. С. 460-470.

12. Тимощук Ю. С. «Криміналістична характеристика злочинів міжнародного характеру». Кримінальне право, кримінальний процес та криміналістика. 2014. №23. с. 122-127.

Дуб Ліна Юріївна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Бодунова Олеся Миколаївна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ З НЕОБЕРЕЖНОСТІ У СФЕРІ ВИРОБНИЦТВА

На сьогодні, ті суспільно-небезпечні діяння, які вчиняються через необережність виступають в якості складової загальної злочинності. Необережна злочинність досліджується вченими в залежності від тих ознак, які притаманні злочинам, а саме її природа, причини виникнення, склад злочину, а також умови та попередження. Саме тому актуалізація проблеми тих злочинів, які вчиняються з необережності має дуже важливе значення як для кримінології, так і для розвитку кримінально-правової доктрини нашої держави. Особливу роль в цьому процесі науковці відводять злочинам, вчиненим з необережності у сфері виробництва. Наукова новизна отриманих результатів полягає в з'ясуванні причин та передумов злочинів, вчених з необережності на виробництві.

Тому метою даної статті є вивчення кримінологічної характеристики злочинів, вчинених з необережності в сфері виробництва. Для досягнення поставленої мети потрібно виконати наступні завдання: вивчити стан та тенденції злочинів, вчинених з необережності у сфері виробництва; охарактеризувати особу злочинця, яка скоїла суспільно-небезпечне діяння з необережності у сфері виробництва.

Дослідження окремих аспектів необережності злочинності здійснювалося такими вченими як С. Р. Багіров, С. В. Гончаренко, П. С. Дагель, О. М. Джужа, О. М. Костенко, І. П. Лановенко, І. М. Даньшин, В. М. Мисливий та інші. Так, дисертаційна робота С. В. Гончаренко (1990 р.) була однією з перших монографічних праць, яка присвячувалась дослідженню злочинної необережності як соціально-психологічної та кримінально-правової проблеми. В цьому напрацюванні визначається, що «ядром» особистості необережного злочинця є смислова установка, що являє собою соціальну апатію, яка

пояснюється соціальним відчуженням особи. Іншим важливим науковим доробком є праця С. І. Нежурбіди, а саме дисертаційна робота «Злочинна необережність: концепція, механізм і шляхи протидії» (2003 р.). Тому що в цьому науково-методологічному джерелі роботи було запропоновано виділяти чотири групи необережних злочинів: побутова необережність, технічна необережність, професійна необережність, службова необережність.

В своїх роботах П. С. Дагель вказує на існування чотирьох груп необережних злочинів [1, с. 33].

Однією з них є побутові необережні злочини, які вчиняються поза сферою дії технічних засобів або інших джерел підвищеної небезпеки. Такі суспільно-небезпечні діяння мають найменшу питому вагу із загальної маси необережних злочинів (вбивство через необережність (ст. 119 Кримінального кодексу України (далі – КК України)), необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 128 КК України), необережне знищення або пошкодження майна (ст. 196 КК України), недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК України), порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (ст. 270 КК України) тощо) [2, с. 24].

Наступною категорією є необережні злочини, вчинені в сфері дії технічних засобів або інших джерел підвищеної небезпеки. Ці небезпечні діяння є найбільш чисельною групою необережних злочинів, тому що вони вчиняються у сфері взаємодії «людина-техніка». Так, одним з наслідків такого діяння є виведення технічного засобу з-під контрою керуючого ним спеціаліста та призводять до виникнення наслідків, які є небезпечними для суспільства (порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України), порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ст. 272 КК України), порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах (ст. 273 КК України), злочини проти безпеки руху та експлуатації залізничного, водного, повітряного, автомобільного транспорту (ст. ст. 276,286, 287 КК України) та інші) [2, с. 39].

Досить важливим для визначення тенденцій обраної теми дослідження є виділення необережних злочинів, вчинених у сфері професійної діяльності. Оскільки ці злочини вчиняються без використання як технічних засобів, так і службових функцій. До цієї групи ми можемо віднести склади злочинів, передбачених ст. 131 КК України,

ст. 197 КК України, ст. ст. 236, 237, 240, 242, 244, 251 КК України, ст. 267 КК України, ст. 320 КК України, ст. 328 КК України та інші. Особливістю обраної групи злочинів є застосування правила, яке говорить про те, що якщо скоєні злочини не передбачені спеціальними складами злочинів, то для їх кваліфікації застосовуються загальні склади злочинів залежно від характеру суспільно-небезпечних наслідків.

Останньою групою необережних злочинів є ті суспільно-небезпечні діяння, вчинені під час виконання службових або управлінських функцій (службова недбалість (ст. 367 КК України), недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК України) та інші) [2, с. 40].

Кримінологічні дослідження показують, що у структурі необережної злочинності переважають злочини проти безпеки дорожнього руху й експлуатації автомобілів та інших механічних транспортних засобів, які становлять майже 75 % всіх злочинів, учинених з необережності. Близько 10-15 % припадає на службову недбалість, 3-5 % - на порушення законодавства про охорону праці, 3-4 % - на вбивство через необережність. Решта - це порушення спеціальних норм і правил, які призводять до аварій, катастроф, пожеж та інших техногенних катаклізмів, що виникають у процесі безвідповідального ставлення посадовими та іншими особами до виконання своїх професійних чи службових обов’язків.

Детермінація злочинів, вчинених з необережності має певну специфіку - значну роль при їх вчиненні відіграє ситуація. У взаємодії негативних якостей особи, небезпечної ситуації, знарядь і засобів, якими користується або керує особа, і полягає причина необережних злочинів. Але слід зауважити, що на необережну злочинну поведінку особи впливає не сама ситуація, а її суб’єктивне усвідомлення і оцінка. Жодна ситуація не може спричинити діяння без взаємодії з тими чи іншими якостями особи. Попри всю важливість ситуації як об’єктивного чинника, злочинна поведінка розпочинається з дії або бездіяльності особи.

В осіб, які учиняють злочини з необережності, не спостерігається яскраво вираженої антисоціальної спрямованості. Це пояснюється специфікою злочинної необережної поведінки, яка завжди є породжена неуважністю і механізм цієї поведінки починається з помилки у прийнятті рішення, що призводить до помилкових висновків і вчинення злочину. У більшості випадків, механізм необережної поведін-

ки згорнутий, а іноді й імпульсивний. Помилці при вчиненні злочину з необережності сприяють у більшості випадків негативні морально-психологічні риси особи.

При оцінці різних показників розповсюдженості необережних злочинів слід враховувати недосконаліть чинного статистичного обліку, зокрема, коли частина необережних злочинів відображається в статистиці умисних злочинів. Через існування такої практики, в більшості випадків, неможна прослідкувати динаміку необережних злочинів. Саме тому науковці спостерігають досить суттєве ускладнення процесу визначення причин та умов злочинів, які вчиняються з необережності на виробництві [6, с. 48].

Серед засуджених за необережні злочини переважають чоловіки. Це пояснюється більшою пристрастю чоловіків до техніки, ризику, до надзвичайних і небезпечних ситуацій і відповідним розподілом праці між чоловіками і жінками [3, с. 63]. Щодо вікової характеристики осіб, які вчинили необережні злочини, то переважну більшість з них складають особи віком 20-40 років. Це пов’язано з тим, що перш ніж приступити до роботи у певній сфері діяльності, потрібно мати спеціальну або вищу освіту, відповідну кваліфікацію, а інколи ще й стаж роботи у відповідній галузі [4, с. 59].

Залежно від виду необережності видається можливим вирізнити два типи осіб, що вчиняють необережні злочини: а) для осіб, дії яких кваліфікуються як злочинна самовпевненість, характерними є внутрішня недисциплінованість, хибне самоутвердження, кар’єризм, егоцентризм, безапеляційність, азарт, хоробрість, авантюризм, схильність до ризику, невиправдана завзятість; б) для осіб, дії яких є злочинною недбалістю, характерні неуважність, небажання адекватно оцінити свої можливості, зосередити свої інтелектуальні та вольові зусилля на аналізі ситуації, взяття на себе обов’язків, які їм не під силу виконати, тощо. З огляду на кримінологічну типологію таких осіб, як правило, за характером антигромадської спрямованості і мотивації відносять до необережного типу злочинців, а за глибиною і стійкістю - до окремого типу ситуативного злочинця.

Необережними злочинами є суспільно-небезпечні діяння, за скоєння яких фізична осудна особа буде переживати обмеження своїх прав та свобод, які передбачені в рамках накладення санкції кримінальної відповідальності. Найчастіше такі діяння пов’язані з розвитком науково-технічного прогресу, наслідком якого при необережному по-

водженні деяких осіб можуть бути аварійність та виробничий травматизм. Необережними злочинами у сфері виробництва притаманна особлива суспільна небезпека. Також, варто враховувати латентність деяких видів необережних злочинів. Існування такої ситуації вчені пояснюють тим, що деякі необережні злочини можуть розкриватись лише в результаті випадкового виявлення наслідків, передбачених у законі. Особа злочинця в таких суспільно-небезпечних діяннях відрізняється від особи злочинця умисного злочину. Ці особливості зумовлені існуванням ряду дефектів, які відіграють важливу роль в кожному випадку кваліфікації скоєного суспільно-небезпечного діяння.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дагель П. С., Котов Д.П. Субъективная сторона преступления и её установление. Воронеж, изд-во Воронежского уни-та, 1974. 241 с.

2. Демидова Л. М. Проблеми кримінально-правової відповідальності за заподіяння майнової шкоди в Україні (майнова шкода як злочинний наслідок): теорія, закон, практика. Монографія. Х. Право, 2013. 752 с.

3. Книженко О. О. Санкції у кримінальному праві : монографія. Х. НикаНова, 2011. 336 с.

4. Козаченко О. В. Архітектоніка кримінально-правового впливу: поняття, властивості та система кримінально-правових заходів. *Вісник асоціації кримінального права України.* 2017. Вип. 1(8). С. 22–40.

5. Кримінальний кодекс України.-С.: ТОВ «ВВП НОТІС», 2020. 228 с.

6. Кримінологія (Особлива частина) : навч. посіб. / кол. авторів Блага А. Б., Богатирьов І. Г., Давиденко Л. М. та ін.; за заг. ред. О. М. Бандурки. Харків. Вид-во ХНУВС, 2011. 347 с.

Дзигун Микита В'ячеславович,
студент групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Бодунова Олеся Миколаївна,
к.ю.н., доцент кафедри

ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ НЕПОВНОЛІТНІМИ ЗА КРАДІЖКУ

В Україні кримінальній відповідальності підлягають лише ті особи, яким виповнилося 16 років. Однак, для деяких видів злочинів, в тому числі і для крадіжок, передбачені певні винятки. Відповідно до частини другої двадцять другої статті Кримінального кодексу України, неповнолітня особа, що вчинила злочин за статтею 185 КК України, а саме вчинила крадіжку, може підлягати кримінальній відповідальності з 14 років на загальних підставах. Чинним законодавством України передбачені деякі особливості щодо притягнення до кримінальної відповідальності та відбування неповнолітніми покарання, додаткові процедури та гарантії, які і розглянуті в даній статті. [1,4,6]

Чинним КК України передбачені певні особливості до покарання, кримінальної відповідальності щодо неповнолітніх. Зазвичай неповнолітні звільняються від покарання в вигляді кримінальної відповідальності з подальшим застосуванням примусових виховних заходів. При першому вчиненні злочину невеликої тяжкості або злочин по необережності середньої тяжкості неповнолітній може бути звільнений від кримінальної відповідальності, якщо виправлення особи, що скоїла злочин, можливе без застосування даного покарання. В таких випадках суд призначає для неповнолітньої особи виховні заходи на примусовій основі, що передбачені другою частиною статті 105 КК України.[1,4,6]

Якщо неповнолітній визнаний винним у скоєнні злочину, суд може винести вирок про застосування таких видів покарань, як: громадські роботи, штраф, арешт, виправні роботи і навіть позбавлення волі. Можливе застосування додаткових покарань в вигляді позбавлення права займатися певною діяльністю чи обіймати деякі посади. [4,6]

Штраф застосовується лише до тих неповнолітніх осіб, які мають власне майно, кошти чи самостійний дохід, на яке може бути накладене фактичне стягнення. Проте, максимальний розмір штрафу для такого обвинуваченого не може перевищувати 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, встановлених чинним законодавством. Якщо у повнолітньої особи немає майна, доходів чи коштів при передбаченому покаранні лише у вигляді штрафних санкцій понад три тисячі неоподатковуваних мінімумів, замість даного виду покарання обвинуваченого призначаються виправні або громадські роботи.

Проте, виправні чи громадські роботи застосовують лише до неповнолітніх віком від 16 років. Вони можуть бути призначені на строк від 30 до 120 робочих годин. Роботи даного характеру мають виконуватися неповнолітнім лише у вільний від основної роботи чи навчання час – не більше двох годин на добу. Також, виправні роботи щодо неповнолітнього, якому виповнилося шістнадцять років, можуть бути призначені за місцем основної роботи на строк від декількох місяців до року. В такому випадку здійснюється утримання коштів в дохід держави із заробітку неповнолітньої особи, що встановлюється вироком суду і коливається в межах 5-10%.[5]

Арешт неповнолітнього може здійснюватися лише стосовно особи, що досягла шістнадцятирічного віку. Строк дії арешту – під 15 до 45 діб. Позбавлення волі, в свою чергу, відбувається на термін, визначений судом.

Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх за крадіжку полягають в тому, що до таких осіб застосовуються більш гуманні та менш суворі умови покарання та кримінальної відповідальності, в порівнянні з дорослими правопорушниками. Види покарань, як правило, скорочені а строки встановлених покарань обмежені. За деяких умов допускається звільнення від кримінальної відповідальності при умові застосування до неповнолітньої особи виховних примусових заходів. Передбачені доволі м’які умови задля звільнення від кримінального покарання. Також, зменшено строки зняття і погашення судимості, термін, після спливу якого, можливе умовно-дострокове звільнення від відповідальності. [3]

Позбавлення волі не може бути призначене неповнолітній особі, що вперше вчинила крадіжку. В такому випадку доцільне застосування примусових заходів виховного характеру згідно зі статтею 97 КК України, а саме: обмеження дозвілля та встановлення певних вимог

до поведінки неповнолітньої особи, попередження, передача обвинуваченого під нагляд осіб трудового чи педагогічного колективу, батьків чи вихователя, за згодою самого неповнолітнього. Також, в деяких випадках може здійснюватися направлення неповнолітньої особи, що скоїла крадіжку, до спеціального навчально-виховного закладу для підлітків і дітей на строк, не перевищуючий трьох років. [6]

Тривалість даних заходів встановлюється судом. Також можливе призначення неповнолітній особі кваліфікованого вихователя.

При винесенні вироку вік до 18 років є пом'якшувальною обставиною, разом із щирим каяттям, явкою з повинною, активним сприянням розкриттю правопорушення, добровільне відшкодування матеріальних збитків в результаті крадіжки. Варто зазначити і те, що в деяких випадках неповнолітній може бути взагалі звільнений від покарання за крадіжку, якщо буде доведено і визнано, що особа не потребує його на момент винесення вироку внаслідок щирого розкаяння та бездоганної поведінки в подальшому.

Для винесення об'єктивного вироку, суд враховує ступінь тяжкості скоєного злочину, умови виховання та життя, особу обвинувачуваного, вплив дорослих та інших людей, рівень розвитку обвинуваченого та деякі інші особливості із життя неповнолітньої особи.

Якщо неповнолітня особа звільнена від покарання з випробувальним терміном по вироку суду позбавити обвинуваченого волі чи застосувати покарання в виді арешту, іспитовий строк такого звільнення коливається від одного до двох років.

В разі ухилення неповнолітньої особи, що скоїла крадіжку, від застосування примусово-виховних заходів, вони скасовуються і обвинувачений притягується до кримінальної відповідальності.

Якщо ж засуджений довів своє виправлення ставленням до навчанням та праці, сумлінною поведінкою, то до такої особи може бути застосоване умовно-дострокове звільнення від покарання за статтею 107 КК України. Така міра можлива незалежно від тяжкості злочину. Застосовуються умовно-дострокове звільнення від покарання неповнолітнього лише в віці до вісімнадцяти років, після відбуття як мінімум третини призначеного терміну покарання в виді позбавлення волі за крадіжку, злочини середньої та невеликої тяжкості, необережний тяжкий злочин. [1]

Щодо неповнолітніх заміна невідбутої частини покарання більш гуманними і м'якими видами покарань не застосовується. У разі вчинення повторної крадіжки чи іншого злочину під час умовно-

дострокового терміну, суд призначає неповнолітній особі покарання, передбачені статтями 72 та 71 КК України. [1]

Зняття та погашення судимості щодо неповнолітньої особи здійснюється відповідно до статей 88-91 ККУ, враховуються положення, передбачені цими статтями. Така міра може бути застосована лише після завершення не менш, ніж половини терміну погашення судимості, зазначеного в другій частині статті 91 КК України.[1]

Висновки. Кримінальна відповідальність щодо неповнолітніх осіб за крадіжку має свої особливості та умови, в порівнянні зі злочинцями, що досягли повноліття. Зокрема, це можливість звільнення від кримінальної відповідальності шляхом застосування примусово-виховних заходів, встановлення коротших строків щодо давності притягнення до кримінальної відповідальності, зняття і погашення судимості, виконання обвинувального вироку, м'якші умови звільнення від покарання, скорочення видів покарань щодо неповнолітнього та обмеження розмір та строків встановлених покарань згідно з Кримінальним кодексом України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Кримінальний кодекс України , Документ 2341-III, чинний, поточна редакція – Визнання неконституційними окремих положень від 27.10.2020, підстава - v013p710-20 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n1490

2. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, Л.М. Кривоченко та ін.; За ред. В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 3-те вид., переробл. і допов. – К. : Юринком Інтер, 2007. – 496 с.

3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар Право, 2013. – 376 с.

4. Про практику призначення судами кримінального покарання : постанова Пленуму Верховного Суду України N 11 (v0011700-09) від 06.11.2009.

5. Про стан злочинності серед неповнолітніх : Документ v0761736-11, поточна редакція – Прийняття від **10.10.2011** URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0761736-11#Text

6. Судова практика у справах про злочини неповнолітніх і втягнення їх у злочинну діяльність: узагальнення судової практики ВСУ по кримінальним справам URL: https://sudpraktika.in.ua/cudova-praktika-u-spravax-pro-zlochini-nepovnolitnix-ivtyagnennya-їx-u-zlochinnu-diyalnist/

Горбань Софія Юріївна,
студентка групи ПМКПЗ-191
Науковий керівник:
Журенок Т. М.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕРЕДУМОВ, НАСЛІДКІВ ТА АНАЛІЗУ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ, ЗБОРІВ (ОБОВ'ЯЗКОВИХ ПЛАТЕЖІВ)

Одним із найважливіших елементів економіки будь якої країни є податкова система. Але, нажаль, на даний час не всі суб'єкти господарювання сплачуть податки, збори (обов'язкові платежі) в повному обсязі, а деякі повністю ухиляються від оподаткування. Деякою мірою ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) стало нормальним явищем для багатьох платників податків. Дана проблема є дуже важливою з огляду на необхідність мобілізації коштів до державного бюджету України в достатньому обсязі. Питання щодо ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) вирішується на міжнародному рівні фінансовими та правовими впливовими організаціями.

Багато вітчизняних юристів та науковців дискутують над проблемою ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) суб'єктами господарської діяльності. Деякі аспекти проблем оподаткування висвітлені в наукових працях М.Д. Андрущенко, Н.І. Главацької, Т.К. Германчук, С.Л. Василечко, В.А. Дедекаєва, Ю.Ю. Якимчука, І.М. Таранової та інших вчених.

Метою даної роботи є визначення способів і наслідків ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), та дослідження статистики кримінальних проваджень за статтею 212 Кримінального кодексу України за перше півріччя 2020 року.

Враховуючи розміри тіньового сектору економіки та викликані ним проблеми, ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) на даний час є дуже актуальним явищем. В Україні 40–50% ВВП не оподатковується, а входить у тіньовий сектор, що значно перевищує цей показник в країнах Європи.

Є певний перелік схем з ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), які тісно пов'язані з корупцією та тіньовою економікою: контрабанда, офшорні схеми, контрафакт, конвертаційні центи, ФОП замість найму. У всьому світі бізнес використовує офшорні компанії, адже вони не заборонені законодавством. Незаконне переміщення товарів через митний кордон держави являється контрабандою, що теж породжує несплату податків. При «відмиванні грошей» та ухиленні від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) допомагають так звані конвертаційні центри, тобто фіктивні фірми. В Україні досить розповсюдженими є схеми з ФОП. ФОП використовує середній бізнес у торговому секторі, реєструючи підставних фізичних осіб підприємців 2 групи для оптимізації ПДВ та податку на прибуток.

«За ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) у значних розмірах платники можуть бути притягнуті до кримінальної відповідальності. Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) передбачена статтею 212 Кримінального кодексу України» [1] (табл. 1).

Таблиця 1

Кримінальна відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів)

№	Дія	Штраф, нмдг	Позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю, строк
1	2	3	4
1	«Умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять в систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності або особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах» [1].	від 3000 до 5000	до трьох років

2	«Ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у великих розмірах» [1].	від 5000 до 7000	до трьох років
3	«Діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах» [1].	від 15000 до 25000	до трьох років з конфіскацією майна
4	«Особа, яка вчинила діяння, передбачені частинами першою, другою, або діяння, передбачені частиною третьою (якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах) цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня)» [1].		

Джерело: узагальнено автором на основі Кримінального Кодексу України [1].

Коронавірус у 2020 році змінив звичне життя у всіх сферах діяльності. Деякі сфери, такі як правоохоронна діяльність, напевно мають стійкий імунітет до COVID-19. Отже, статистику фактових кримінальних проваджень за І півріччя карантин особливо не змінив. Відповідно, за даними статистики Генеральної прокуратури України [2] щодо розпочатих кримінальних проваджень за 6 місяців 2020 року зареєстровано 480 кримінальних правопорушень за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів). Декілька років поспіль спостерігається стабільне уповільнення тенденції відкриття кримінальних проваджень (рис. 1).

Порівнюючи показники І півріччя 2020 року з показниками даного періоду у 2019 році, видно, що на 29,6% зменшилася кількість розпочатих кримінальних проваджень. Зменшення, мабуть, відбулося через призупинення бізнесу та відстрочення проведень документальних податкових перевірок.

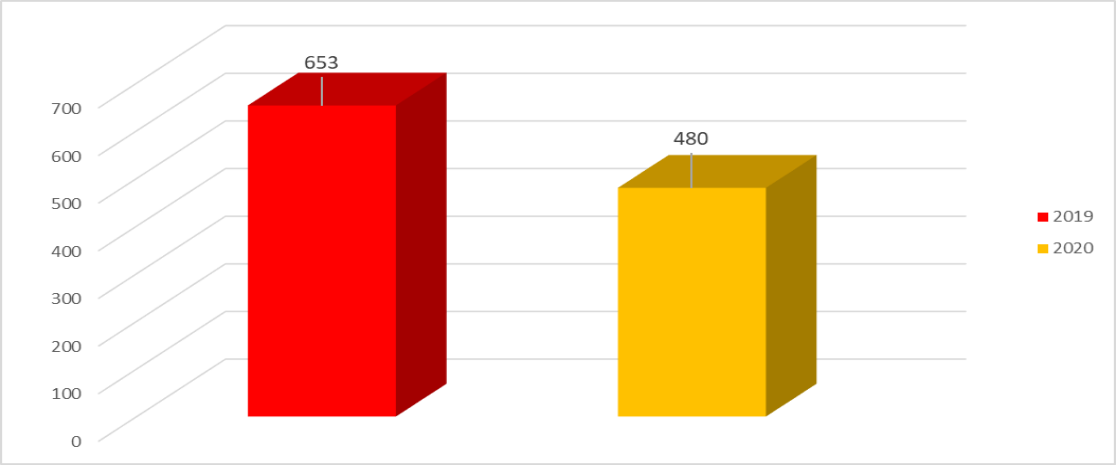

Рис. 1. Відкриті провадження за ст. 212 ККУ за І півріччя 2019 – 2020 років.

Джерело: створено автором за даними [2].

«Якщо ж говорити про результати досудового розслідування за перші 6 місяців 2020 року, то бачимо, що вивільнений час жодним чином не відобразився на якісній результативності досудового розслідування, адже, як і раніше, статистика не підтверджує значну кількість проваджень, які б завершились направленням до суду обвинувального акту» [3]. На рис. 2 відображено показники досудового розслідування за І півріччя 2020 року.

Отож, кількість закритих кримінальних проваджень суттєво зменшилась (21 проти 28 у 2019 році), так і кількість повідомлень про підозру (17 проти 68).

На період карантину провести досудове розслідування не було змоги, але – ніщо не заважало податковій міліції завершити досудове розслідування у провадженнях з обґрунтованою підозрою. Складається таке враження, що бюджетні кошти вкотре витрачаються «на вітер».

«Найбільше пандемія все ж вплинула на справляння судочинства, адже на рівні судового розгляду кримінальних проваджень кількість підтверджених ухилень від сплати податків ще менша» [3]. «Так, за даними Єдиного державного реєстру судових рішень за перше півріччя 2020 року було постановлено всього лише 2 вироки, короткий опис яких, і ті обвинувальні» [4].

Рис. 2. Результати досудового розслідування (перше півріччя 2020 року).

Джерело: створено автором за даними [2].

«При цьому, що цікаво, обидва вироки стосувались осіб, які, як фізичні особи-підприємці, зловживали спрощеною системою оподаткування, ухилились від сплати єдиного податку, податку на доходи фізичних осіб, податку на додану вартість та військового збору. Зокрема, у справах судами було встановлено, що особи свідомо занизили та не відобразили оподаткований дохід з метою залишитись платниками єдиного податку та, як наслідок, не оподаткували суму перевищення лімітів для фізичних осіб-підприємців за ставкою 15%, не подали заяви на відмову від спрощеної системи оподаткування та не перейшли на загальну систему оподаткування, не подали декларацію про майновий стан і доходи, не задекларували такі доходи та не оподаткували їх за ставкою 18%. Крім того, такі особи, попри законодавчу вимогу, не зареєструвались платниками ПДВ і, як наслідок, ухилились від сплати ПДВ» [3].

Для того, щоб запобігти ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів) необхідно діяти як зі сторони держави, так і зі сторони громадянина. Зі сторони держави потрібно створити в Україні гідні умови для введення бізнесу, здійснювати посилену боротьбу з корупцією, прийняти антиофшорне законодавство, а замість податку на прибуток ввести податок на виведений капітал. Зі сторони громадянина важливо бути свідомим, вчасно та в повному обсязі сплачувати податки, збори (обов'язкові платежі).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. Дата оновлення: 16.10.2020. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення: 01.11.2020)

2. Офіс Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov.ua (дата звернення: 01.11.2020)

3. Статистика кримінальних проваджень за ст. 212 КК України («Ухилення від сплати податків») за перше півріччя 2020 року. URL: http://kmp.ua/uk/analytics/infoletters/statistics-of-criminal-proceedings-under-article-212-of-the-criminal-code-of-ukraine-tax-evasion-for-the-first-half-of-2020/#_ftn1 (дата звернення: 02.11.2020)

4. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: http://www.reyestr.court.gov.ua (дата звернення: 02.11.2020)

Горіненко Артур Сергійович,
студент групи: ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Забарний Максим Миколайович,
к.ю.н., доцент кафедри
кримінального права та кримінології

МЕХАНІЗМ ВЧИНЕННЯ ШАХРАЙСТВА У СФЕРІ ЕКОНОМІЧНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

В усі часи та епохи держава, в особі її органів, завжди захищала власність як цивільно-правовими способами, так і різними законами кримінально-правового характеру. Законодавець завжди виходив з того, що відносини власності являють собою серцевину економіки, у тому числі і як важливу соціальну цінність. У всі роки існування кодифікованих законів правова доктрина дотримувалась концепції, що зміцнення і розвиток різних видів власності сприяє економічному процвітанню суспільства та окремих громадян. Але по мірою демократизації законодавства злочинні відносини проти власності набувають все більшої актуальності і поширеність.

Тому метою даної статті є вивчення особливостей механізму вчинення шахрайства в сфері економічних злочинів.

Вирішенню питань кримінально-правової характеристики шахрайства приділяли увагу багато вітчизняних та зарубіжних вчених: Г.М. Борзенков, Ю.М. Биков, Б.В. Волженкін, В.О. Глушков, В.Г. Гончаренко, К.Л. Попов, В.І. Шакун, М.Д. Шаргородський та ін. Проте й досі невирішеним залишається питання щодо механізму вивлення, боротьби та профілактики даного злочину в суспільстві.

Для визначення особливостей механізму вчинення фінансового шахрайства важливим є означення такого поняття як обстановка вчинення злочину.

У криміналістичній літературі обстановку вчинення злочину розглядають як частину матеріального середовища, що охоплює, крім ділянки території, сукупність різних предметів, поведінку учасників події, психологічні відносини між ними; єдиний чинник, що визначає спосіб вчинення злочину [7, с. 88].

Однак однозначного підходу до визначення обстановки вчинення злочину в літературі немає. О. Ш. Якупов зазначає, що обстановка - це ті конкретні й специфічні об'єктивні умови, в яких відбувається суспільно небезпечне посягання. Г. О. Крігер уважає, що вона - одна з умов, що використовується винним для досягнення своєї мети, або є таким збігом подій і обставин, які свідчать як про більшу, так і меншу суспільну небезпеку злочину і злочинця [7, с. 73]. В. М. Кудрявцев характеризує обстановку як місце, час та інші конкретні умови вчинення злочину, загально-історичну та соціально-політичну обстановку, конкретні умови життя і діяльності [6, с. 503]. Ф.Г. Бурчак і Є.Ф. Фесенко пояснюють її як сукупність передбачених законом обставин, які є зовнішнім оточенням злочинного діяння та характеризується присутністю людей або певних подій [3, с. 92].

Шахрайський обман також може виражатися в конклюдентних діях, які вводять потерпілого в оману щодо необхідності передачі майна. Такими визнаються: використання форменого одягу особою, що не має права його носити, і заволодіння на цій підставі майном; уживання продуктів під видом готовності сплатити їхню вартість; зміна зовнішнього вигляду, форми або властивостей різних предметів, видаючи їх за інші предмети з метою заволодіння майном.

Місце вчинення злочину, будучи одним з елементів криміналістичної характеристики, містить значний обсяг інформації, що стосується способу вчинення злочину, характеристики слідів (слідової картини), характеристики особи злочинця. У кримінально-правовій літературі місце вчинення злочину є факультативною ознакою об'єктивної сторони складу злочину. Однак факультативність не свідчить про його другорядну роль у розслідуванні злочину. А. Наумов і К. Акоєв указують на те, що неуважне ставлення до встановлення цієї ознаки складу злочину спричиняє помилки в застосуванні відповідних кримінально-правових норм, а отже, може серйозно порушувати права громадян у кримінальному судочинстві [3, с. 93].

Проведене узагальнення дозволяє виділити типові місця вчинення шахрайства. Вибір шахраєм місця вчинення злочину багато в чому залежить від предмета посягання. Так, специфікою цього елемента криміналістичної характеристики шахрайства у сфері обігу житла є те, що злочин, як правило, має кілька місць вчинення, а за часом воно «розмито». Такими місцями є місця складання та одержання документів, пов'язаних

з обігом житла, які можна розглядати як з топографічної чи географічної точки зору, так і з погляду призначення приміщень.

Виявлення взаємозв'язку та взаємозумовленості пов'язано зі знанням того, яка подія була раніше (або пізніше) іншої, або що вони відбувалися одночасно. Значення часу як елементу криміналістичної характеристики визначається його вибірковістю відносно окремих категорій злочинів. У більшості випадків шахрайство відбувається в денний час [7, с. 90].

Однак у випадку, коли шахраї використовують підроблені грошові знаки, грошові або товарні «ляльки», банківські документи, вони обирають більш пізніший час доби. Часом вчинення шахрайства у сфері обігу житла є дата й час, протягом якого працюють органи, що відають документообігом у сфері обігу житла. Тобто це в основному будні дні, з 12 до 18 години.

Таким чином, ми можемо говорити про те, що шахрайством у сфері економічних злочинів є суспільно-небезпечне діяння, яке посягає на права та свободи людини й громадянина в царині фінансів та господарської діяльності. Вочевидь, що не можна ставити в «один ряд» та розробляти однакові рекомендації щодо протидії незаконній діяльності «гадалок», «карточних шулерів» тощо та фінансових шахраїв. І сфера посягання, і особа злочинця та жертви, і механізм злочинних дій у, так званого, «традиційного» і фінансового шахрайства, різні. Окремо ще раз хочеться звернути увагу на величезні збитки, які несуть фінансові шахрайства. Вони перевищують у мільйони разів збитки, завдані діями «традиційних шахраїв

На наше переконання, невірним та не зовсім точним буде визначення фінансового шахрайства як шахрайства у фінансовій сфері. Адже окрім сфери вчинення злочинів, фінансове шахрайство характеризується й іншими ознаками, які відмежовують його від суміжних категорій, про які йшла мова вище. Отже, фінансове шахрайство – це кримінологічне явище, що являє собою злочинну діяльність та виражається у системі кримінально-караних та легальних дій, які вчиняються шляхом обману або зловживання довірою в процесі формування, розподілу та використання грошових фондів з метою здобуття матеріальної вигоди.

Від суміжного складу злочину, яке кваліфікується за ст. 190 КК України шахрайство з фінансами відрізняється за предметом посягання, статусом суб'єкта злочину та механізмом скоєння даного злочину.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001 р. № 25, ст. 131

2. Барановський О.І. Філософія безпеки: [монографія]: у 2-х т. Т. 2: Безпека фінансових інститутів. К. УБС НБУ. 2014. 715 с.

3. Дорохіна Ю.А., Іляшко А.О. Окремі проблеми розмежування шахрайства та шахрайства з фінансовими ресурсами. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського.* 2019. № 3. С. 91-94.

4. Журавель В.А. Тактичні операції в системі криміналістичних засобів протидії злочинності. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики: Зб. наук.-практ. матер.* Ред. кол. М.Л. Цимбал, В.Ю. Шепітько, Л.М. Головченко та ін. Х. Право, 2006. Вип. 6. С. 30-36.

5. Журавлев С.Ю. Расследование экономических преступлений. М. Юрлитинформ, 2005. 496 с.

6. Кримінальний кодекс України. Науковопрактичний коментар : у 2-х томах. Том 2: Особлива частина / Тацій В.Я., Пшонка В. И., Тютюгін В.Н., Борисов В.С. Харків. Право, 2013. 768 с.

7. Чернявський С.С. Фінансове шахрайство: методологічні засади розслідування. Монографія. К. Хай-Тек Прес, 2010. 624 с.

Гудзь Віта Олександрівна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Топчій Василь Васильович,
д.ю.н., професор, професор кафедри кримінального права та кримінології

СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ. УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Україна пройшла нелегкий шлях змін та гармонізації законодавства у сфері фінансового моніторингу. Відомо, що у минулому Україна перебувала навіть у «чорному» та «сірому» списках FATF, що є негативним явищем, яке системно обумовлює низький рівень розвитку економіки в державі, складність у залученні іноземних інвестицій, повільні темпи інтеграції з Європейським Союзом. Крім того, через те, що Державний бюджет регулярно не отримує значні кошти внаслідок недостатньої ефективності заходів із попередження та протидії корупції, соціальний захист державою уразливих груп населення знаходиться у вкрай незадовільному стані.

Метою статті є дослідження сучасного стану державної антикорупційної політики та проблеми запобігання корупції.

Фактичною причиною Революції гідності були засилля корупції та прагнення до свободи та кращого життя українців. Тактично Євромайдан домігся втечі президента-диктатора та більшості його прибічників, відставки уряду в лютому 2014 року. Революція Гідності призвела до найважливіших змін в Україні – відбулися важливі реформи у сфері боротьби з корупцією, було ухвалено так званий «Антикорупційний пакет» законодавства, у тому числі Антикорупційну стратегію на 2014-2017 роки та План дій до неї. У результаті цього були створені:

- Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК);
- Національне антикорупційне бюро України (НАБУ);
- Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП);
- Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (Агентство з розшуку/повернення активів, АРПА).

В Україні існує коаліція сил, які вимагають проведення реформ. Громадськість очікувала від цих реформ значних змін, але останні дослідження та опитування свідчать про збереження корумпованості влади та відсутності помітних результатів боротьби з корупцією та недосяжності в Україні справедливого суду[3].

Зловживання владою, на викорінення чого спрямовані як вся ідея модерного конституціоналізму так і юридична, політична і моральна сила принципу верховенства права, є тим підґрунтям, на якому виникає і існує соціальна патологія корупції.

Позитивними зрушеннями на шляху протидії корупції слід визнати:

1) запровадження системи електронного декларування;

2) створення системи антикорупційних органів (НАБУ, НАЗК, ДБР, НП України, САП, АРМА, Антикорупційного суду);

3) криміналізацію незаконного збагачення та декларування недостовірної інформації;

4) появу вироків відносно корупціонерів – службових осіб, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище.

З точки зору формування засад діяльності держави в антикорупційній сфері найважливішим законом, ухваленим з 2014 року став Закон України «Про засади державної антикорупційної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки».

Антикорупційна стратегія – це документ, який допомагає забезпечити командну роботу всіх органів влади для подолання корупції.

Розробка і координація впровадження Антикорупційної стратегії є відповідальністю Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК), закріпленою за ним на законодавчому рівні.

Вперше за історію України подібний документ затверджено у вигляді Закону, адже попередня практика (1997 - 2013 роки) полягала у тому, що подібні програмні документи затверджувалися на рівні підзаконного акту у вигляді Указу Президента.

За своєю структурою текст Антикорупційної стратегії, який є складовою частиною Закону, поділяється на розділи:

1) Формування та реалізація державної антикорупційної політики;

2) Запобігання корупції (створення доброчесної публічної служби, запобігання корупції у представницьких органах влади, у діяльності органів виконавчої влади, у судовій системі, в органах криміналь-

ної юстиції та у приватному секторі, запобігання корупції у сфері державних закупівель та надання доступу до інформації);

3) Покарання за корупцію;

4) Формування негативного ставлення до корупції;

5) Оцінка результатів та механізм реалізації Антикорупційної стратегії.

Водночас загалом механізм протидії корупції в Україні працює недостатньо ефективно. Низькі темпи реалізації антикорупційної політики в Україні суттєво сповільнюють її економічне зростання. Поширеність корупції та недовіра до її судової системи є основними перешкодами для залучення в Україну іноземних інвестицій. Частина законів в Україні приймається не на користь справі протидії злочинам, а, навпаки, для легалізації певних злочинних схем, створення труднощів у діяльності правоохоронних органів та інших можливостей для не притягнення до кримінальної відповідальності осіб, які вчинили кримінальні правопорушення.

Антикорупційна стратегія на 2014–2017 роки та державна програма з її реалізації були якісними програмними документами з високим антикорупційним потенціалом[1].

Починаючи з 2016 року ці документи не переглядалися та не оновлювалися, їх положення поступово втрачали свою актуальність. Наприкінці 2017 року завершився період дії Антикорупційної стратегії на 2014–2017 роки. Нову антикорупційну стратегію на 2018-2020 роки було розроблено та так и не ухвалено. Це призвело до розбалансованості та малоефективності антикорупційної діяльності публічних інституцій[1].

Попередня антикорупційна стратегія зосереджувалась на пріоритетах, пов’язаних зі створенням системи сучасних антикорупційних інструментів (правових інститутів) та розбудові системи антикорупційних органів, що мали забезпечити ефективну реалізацію цих інструментів. Водночас, завдяки реалізації інших програмних документів Урядом звужувалися можливості для корупції в окремих секторах через проведення галузевих реформ.

Наразі Проект Закону України «Про Антикорупційну стратегію на 2020–2024 роки», розроблений Національним агентством з питань запобігання корупції зареєстрований у Верховній Раді за ініціативи Кабінету Міністрів, який ухвалив рішення 16 вересня 2020 року[2].

Серед основних очікуваних результатів від впровадження Антикорупційної стратегії на 2020–2024 роки:

- ефективне запобігання та протидія корупції;
- до 200 млрд грн економії державних коштів щороку завдяки запровадженим заходам;
- залучено більше інвестицій в українську економіку;
- усі органи працюють як одна команда;
- невідворотність відповідальності за корупцію;
- доброчесність судової влади;
- цифрова трансформація всього державного управління[2].

26 березня 2020 року Група держав Ради Європи проти корупції (GRECO) оприлюднила на своєму офіційному сайті Звіт про виконання Україною рекомендацій за результатами оцінювання у рамках четвертого раунду на тему: «Запобігання корупції стосовно народних депутатів, суддів та прокурорів» (прийнятий 06.12.2019 під час 84-го пленарного засідання GRECO (Страсбург, 02-06.12.2019))[3].

Згідно Звіту Україна виконала одну рекомендацію задовільно та в задовільний спосіб чотири з тридцяти однієї рекомендації, що надані в Оціночному звіті в рамках четвертого раунду оцінювання. Щодо решти рекомендацій, то п’ятнадцять з них виконано частково і одинадцять не виконано[3].

Висновки. Очевидно, що протидія корупції має стати одним з основних завдань українського суспільства, не можливо вирішити вже вкорінену проблему корупції лише шляхом ухвалення потрібного законодавства. В Україні має місце високий рівень спротиву змінам з боку великої кількості представників усталеної системи. Реформи можуть бути успішними лише тоді, коли до них ставляться серйозно, коли для їх здійснення є потужна політична воля, і їхнє практичне виконання є належним. Слід наголосити, що незважаючи на довгий список питань, які повинні бути вирішені, Україна вже почала процес реформування, який видається перспективним та підтримується міжнародною спільнотою.

Звіт GRECO за результатами оцінювання слід розглядати у більш широкому контексті - як внесок до руху у сторону сучасної ефективної демократії, де обрані представники та державні службовці, заслуговують на довіру своїх громадян.

Результативність державної політики України з обмеження корупції залежить від застосування рекомендацій та деяких інших на-

прямів діяльності: реалізація принципу невідворотності кримінального покарання за вчинення корупційного правопорушення; удосконалення методик виявлення та розслідування корупційних діянь; усунення дублювання функцій ДБР, НАБУ, САП, НАЗК; розширення міжнародного співробітництва у вказаній сфері та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про засади державної політики в Україні (Антикорупційна стратегія) на 2014-2017 роки : «Закон України» від 14 жовтня 2014 року № 1699-VII // БД «Законодавство України» / ВР України.

2. Проект Закон України «Про засади державної антикорупційної політики на 2020–2024 роки». URL: https://nazk.gov.ua/uk/-departament-koordynatsiyi-antykoruptsijnoyi-polityky/antykoruptsijna-strategiya/.

3. Звіт про виконання Україною рекомендацій за результатами оцінювання у рамках четвертого раунду на тему: «Запобігання корупції стосовно народних депутатів, суддів та прокурорів» (прийнятий 06.12.2019 під час 84-го пленарного засідання GRECO (Страсбург, 02-06.12.2019)). URL: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2020/03/-Greko.pdf**.**

Гаркуша Анастасія Анатоліївна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Супрун-Ковальчук Тетяна Миколаївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ЩОДО ПОНЯТТЯ ЕКОНОМІЧНОГО ТЕРОРИЗМУ

Дефініція «економічний тероризм» є одним із актуальних питань сьогодення у царині науковців-правників. Теоретики у сфері вивчення тероризму й економічного тероризму зокрема як його складової направляють свою діяльність на розмежування та конкретизації таких суміжних понять як «терор», «тероризм», «терористичний акт». Основна увага зосереджується на формах й видах економічного тероризму, причинах його виникнення та способах й методах подолання даного кримінального явища. Встановлення сутті економічного тероризму має важливе практичне значення для розуміння даного явища як сепаративної частини тероризму в цілому.

Український законодавець не оперує поняттям « економічний тероризм». Натомість у Законі України «Про боротьбу з тероризмом» від 20.03.2003 № 638-IV трактується поняття тероризму як суспільно небезпечної діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя чи здоров’я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей [1]. Дане положення слугує підґрунтям для вчених та науковців трактування й розуміння економічного тероризму як складового елементу тероризму.

Економічний тероризм являє собою основоположний напрямок міжнародного співтовариства як елементна частка тероризму. Це під-

тверджується застосуванням даної дефініції у листопаді 2017р. на Женевському звіті щодо глобального тероризму доповіддю К. Лян.

Видозміна трактування терористичної діяльності обумовила необхідність виокремлення економічного тероризму як окремого його виду. Так, Н. Тиндик й Т. Герасимів схиляються до розуміння терору як способу реалізації особистих (чи групових) цілей та мотивів у політичній сфері, що виник на зламі 50-х рр.. XIX століття й перетворився на злочинну, протиправну, із особливим жорстоко-насильницьким характером вид злочину. І. Артманов у своїй концепції розуміння тероризму підкреслює спрямування на розповсюдження хаосу, паніки й страху серед населення, органів державної влади, підприємств тощо заради досягнення мети такої терористичної діяльності.

Аналізуючи зазначену позицію законодавця, теоретичні засади й наведені позиції науковців, вважаю доцільним формулювання визначення економічного тероризму як вчинене діяння або спроба його реалізації , направлене на руйнування економічної стабільності із застосуванням різноманітних засобів у будь-який спосіб задля реалізації конкретних економічних цілей , що матимуть негативні наслідки.

Деякі науковці розуміння явища економічного тероризму концептуально розглядають через призму його учасників (суб’єктів) із з`ясуванням його напрямлення (мета й мотивація економічного тероризму) через встановлення причин виникнення (мотив).

Суб`єктами економічного тероризму є установи, організації, підприємства тощо, котрі через неможливість реалізації продуктів/послуг власного виробництва чи реалізації шляхом добросовісної конкуренції вдаються до незаконних методів задля власних матеріальних цілей.

Економічний тероризм реалізується із використанням:

1. Зброї та інших огнепальних пристроїв.

2. Захоплення заручників та тримання їх у полоні.

3. Рейдерство.

Цей перелік є невичерпним та може містити будь-які протиправні злочинні дії та діяння, що спрямовані на захоплення економічних активів або ж частини економічного ринку.

Відсутність чіткої регламентації економічного тероризму на законодавчому рівні, неодноманітне розуміння даної дефініції у правовій царині породжує дискусії й протилежні позиції науковців. Однак, спільністю є те, що розуміння даного поняття є можливим лише через

розгляд його теоретичних засад та концептуальних положень. Така позиціє є суперечливою, так як значення чіткого розуміння є важливим на національному рівні й міжнародні спільноті. Оскільки, акти економічного тероризму на національному рівні є причиною банкрутства підприємств та падіння акцій.

На міжнародній арені це призводить до зменшення рівня ВВП, створення економічних бар`єрів, запровадження ембарго, обмеження імпорту та експорту країн, руйнації економічного життя населення країни тощо.

Важливим концептом є питання відповідальності за вчинення економічного тероризму за територією. Тут застосовується загальна доктрина міжнародного права, що реалізує класифікацію на національний злочин, міжнародний злочин та злочин міжнародного характеру.

Так, М. Баймарутов обґрунтовує у своїй праці позицію віднесення економічного тероризму до міжнародного рівня у випадку, коли останній реалізується посадовцями державного апарату або самою державою безпосередньо чи опосередковано через виконавців . Економічний тероризм як злочин міжнародного характеру розглядається науковцем у випадку його реалізації фізичною особою без політичних намірів та цілей. Дана концепція виключає такого важливого суб’єкта як організації, що є не доречним й потребує уточнень та доповнень.

Теоретичну основу розуміння економічного тероризму як злочину міжнародного характеру запровадив І. Карпець, що трактує дану дефініцію як діяння, котрі не направленні проти людства, передбачаються міжнародно-правовими угодами й конвенціями, що становлять загрозу для оптимальної міжнародної співпраці країн. Суб`єктом економічного тероризму являються фізичні особи та організації.

Актуальним є питання розуміння межі переростання національного економічного тероризму у міжнародний. Це відбувається у випадках, коли економічний тероризм:

1. Направлений на економіку держави, відмінної від громадянства чи походження суб’єкта економічного тероризму.

2. Направлений на руйнування міжнародної фінансової системи та економіки.

3. Направлений на руйнацію фінансової системи та економіки власної країни громадянства, однак підготовка до реалізації економічного тероризму відбувалася у іншій державі.

4. Суб`єкт , котрий вчинив діяння економічного тероризму перебуває у іншій країні.

Дані концептуальні положення та теоретичні засади доводять, що економічний тероризм є злочином, так як має суспільну небезпечність та посягає на оптимальну реалізацією державою своїх фінансових й економічних функцій й реалізується методом застосування іншим кримінальних правопорушень задля досягнення мети та цілей [2, с.83-91].

Превентивна діяльність міжнародної спільноти щодо запобіганню та протидії тероризму, зокрема економічному тероризму як виду, закріплена у шістнадцятьох універсальних договорах правового характеру, починаючи із 1963 року та резолюціях Ради Безпеки Організації Об`єднаних Націй. У науковому середовищі данні міжнародні трактати прийнято вважати універсальним правовим режимом боротьби з тероризмом. Однак, у жодному із зазначених документів не знаходимо трактування економічного тероризму. Вважаю, дану прогалину можливо усунути шляхом резолюції Ради Безпеки Організації Об`єднаних Націй що міститиме не лише дефініцію, а й програму дій держав у випадку економічного тероризму задля його протидії та подоланню у випадку виникнення. Доцільним було б врегулювання у резолюції й рівня національної відповідальності та меж врегулювання діянь економічного тероризму.

Юрисдикція Міжнародного кримінального суду не поширюється на економічний тероризм, що закріплюється у Римському Статуті 1988р., а отже підлягає вирішенню у межах національного законодавства. Так, важливим питанням для України постає правова регламентація та законодавче закріплення поняття «економічний тероризм» на державному рівні, підґрунтям якого слугуватимуть міжнародні договори й угоди із даного питання. Екстрадиція та відбування покарання за злочин є обов’язковим для врегулювання на державному рівні, із застосуванням норм міжнародного права й практики країн.

Важливою позицією України щодо економічного тероризму є приєднання у Всесвітню коаліцію проти тероризму й активна превентивна участь у межах Організації Об`єднаних Націй задля консолідованої боротьби на міжнародному просторі шляхом участі в угодах , направлених на протидію тероризму під егідою даної організації.

Економічний тероризм являє собою актуальне явище сьогодення, що у достатній кількості досліджене науковцями й правниками та

є елементарною видовою частинкою тероризму загалом, однак із відмінною метою та цілю, що полягає у руйнуванні стабільного функціонування фінансової та економічної сфери держави. Однак дана дефініція не закріплена доктринально міжнародною правовою спільно тому й національним законодавством України, що ускладнює її розуміння й потребує нормативно-правового врегулювання й підписання окремої міжнародної угоди із цього питання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про боротьбу з тероризмом: Закон України від 20.03.2003. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 25. Ст. 180.

2.Бунчук М. Теоретичні дослідження міжнародного тероризму: сутність та механізми протидії. *Наукові розвідки з державного та муніципального управління*. 2015. № 2. С. 83-91.

Щербина Євген Олександрович,
студент групи ПМКПз-19-1
Науковий курівник:
Лугіна Наталія Анатоліївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології

ПРИВЛАСНЕННЯ, РОЗТРАТА МАЙНА АБО ЗАВОЛОДІННЯ НИМ ШЛЯХОМ ЗЛОВЖИВАННЯ СЛУЖБОВИМ СТАНОВИЩЕМ ЯК КОРУПЦІЙНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Аналіз стану протидії корупційним проявам і численні соціологічні та кримінологічні опитування, на жаль, доводять, що Україна була і залишається країною з високим рівнем корупції. Звичайно, корупція – являє собою складне та багаторівневе соціально-політичне явище, на жаль, яке, набуло в Україні системного характеру і виявляється фактично в усіх сферах державної діяльності. Авжеж, цю думку й нині поділяє все політичне керівництво країни та провідні науковці, експерти і більшість пересічних громадян.

«Але із набуттям чинності Закону України «Про Національне антикорупційне бюро» від 14 жовтня 2014 року № 1698-11 Кримінальний кодекс (КК) України знов доповнили переліком злочинів, яких, на думку автора, належать до корупційних. Відповідно до Закону, ст. 45 (Звільнення від кримінальної відповідальності у зв’язку з дійовим каяттям) було доповнено приміткою, завдяки чому, до корупційним злочином слід вважати злочини, які передбачені ст. 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410, і у разі їх учинення шляхом зловживання службовим становищем, та також злочини, які передбачені ст. 210, 354, 364, 3641 , 3652 , 368-3692 КК України» [5]. Одночасно зарахування цього певного складу злочину до корупційних може викликати і викликає численні дискусії, зазвичай, у фахівців з кримінального права, і більшість із яких вважають, що необхідне визнати примітку ст. 45 КК України такою, яка не цілком відповідає Закону України «Про запобігання корупції» [1, с. 161].

Зі сторони змісту примітки до ст. 45 КК України, корупційними є такі злочини, які передбачені «ч. 2 ст. 191 КК України (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем)» [4].

1. «Згідно з даними Генеральної прокуратури України, за 10 місяців 2016 року було вчинено 416 568 злочинів проти власності, серед яких найбільшого поширення після крадіжок і шахрайства становить злочин, передбачений ст. 191 КК України. За цей період було зареєстровано в Єдиному реєстрі досудових розслідувань 8121 злочин. Крім того, аналіз статистичних даних за попередні роки свідчить про те, що кількість цих злочинів хоча і зменшується, проте досить повільно. Занепокоєність викликає і висока латентність таких злочинів порівняно з іншими видами злочинів проти власності. Слід констатувати щорічне зменшення обсягів майна державної форми власності. Таким чином, відповідно до статистичних даних Генеральної прокуратури України, окремо не виділено ч. 2 ст. 191 КК України» [5]..

Водночас, за даними статистичних даних МВС України щодо протидії корупції, протягом дев'яти місяців 2016 року в Єдиному реєстрі досудових розслідувань зареєстрували 1512 злочинів, які передбачені «ч. 2 та ч. 3 ст. 191 КК України» [4].

Можемо зробити висновки, що відомості офіційної статистичної звітності можуть не відображають справжнього рівня привласнення і розтраті майна, та, або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем. Це можна підтвердити наведеними статистичними даними які показують нам кількість зареєстрованих злочинів.

2. «Аналізуючи зазначений злочин, слід зауважити, що відповідно до ст. 17 (Розкрадання, неправомірне привласнення або інше нецільове використання майна державною посадовою особою) Конвенції ООН проти корупції, підписаної Україною 31 жовтня 2003 року та ратифікованої 18 жовтня 2006 року» [5], кожна держава-учасниця «вживає таких законодавчих та інших заходів, які можуть бути необхідними для визнання злочинами умисно вчинених розкрадання, неправомірного привласнення або іншого нецільового використання державною посадовою особою з метою одержання вигоди для самої себе або іншої фізичної чи юридичної особи будь-якого майна, державних або приватних коштів, або цінних паперів, чи будь-якого цінного предмета, що знаходиться у віданні цієї державної посадової особи на підставі її службового становища» [2].

Водночас ч. 2 ст. 191 КК України має такий зміст: «Привласнення, розтрата або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем» [4]. Таким чином, «ст. 17 Конвенції ООН проти корупції» [2], є набагато ширшою за своїм змістом та дає перелік майна, яке може бути розкрадене, привласнене або використано службовою особою.

3. У статті 191 КК України передбачено відповідальність за три форми вчинення злочину – «привласнення, розтрату або заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем» [4]. Вони характеризуються умисним протиправним і безоплатним оберненням чужого майна на свою користь чи на користь іншої особи.

Предмет привласнення і розтрати залишається тим самим - чуже майно і воно було ввірене винній особі або перебувало в його законному віданні, цебто, майно , яке перебувало у неї на законних підставах та стосовно якого вона здійснювала повноваження стосовно розпорядження і управління та доставки використання або зберігання тощо.

Якщо відбувається привласнення, то ці повноваження можуть використовувати задля обернення винною особою майна на свою користь, а при умові розтрати - користь інших осіб. Персонально, таке може бути відчуження майна іншим особам задля споживання, або подарунок, або товар, але в обмін на інше майно тощо.

«П. В. Олійник вважає, що чуже майно безпосередньо передбачає: речі, гроші, цінні папери, документи, що є еквівалентом вартості. До цієї є групи вчений зараховує такі особливі види майна, як об’єкти електроенергетики; майно або скарб, які мають особливу історичну, наукову, художню чи культурну цінність; майно, завідомо одержане злочинним шляхом; майно, яке було ввірене особі чи перебувало в її віданні; доручене для зберігання або охорони чуже майно» [3, с.73-74].

Отже, обернення чуже майно шляхом зловживання службовим становищем проявляється в незаконному заволодінню чужим майном на свою користь, або, на користь іншої особи з використанням службовим становищем службовою особою попри інтереси служби.

4. «Суб’єктом привласнення, розтрати або заволодіння чужим майном шляхом зловживання службової особи своїм службовим становищем (ч. 2 ст. 191 КК України) може бути лише службова особа» [5].

З огляду на ч. 3 ст. 18 КК України, службовими особами є «особи, які постійно, тимчасово чи за спеціальним повноваженням здійс-

нюють функції представників влади чи місцевого самоврядування, а також постійно чи тимчасово обіймають в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах чи організаціях посади, пов'язані з виконанням організаційно-розпорядчих чи адміністративно-господарських функцій, або виконують такі функції за спеціальним повноваженням, яким особа наділяється повноважним органом державної влади, органом місцевого самоврядування, центральним органом державного управління із спеціальним статусом, повноважним органом чи повноважною службовою особою підприємства, установи, організації, судом або законом» [4].

Робимо висновок, що аналіз ст. 191 КК України безперечно показав неоднозначність в зарахуванні злочинів до корупційних злочинів, які передбачені нею. Двозначність тлумачення потребує в законодавчому врегулюванні, та, приведення його у потрібну відповідність до змісту ст. 17 Конвенції ООН проти корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ярмиш Н. М. Щодо відповідності поняттю корупційного правопорушення злочинів, передбачених статтею 45 Кримінального кодексу України. *Юридичний вісник. Повітряне і космічне право*. 2015. № 3. С. 158-162.

2. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text - Назва з екрана.

3. Олійник П. В. Предмет злочинів проти власності: поняття, види, кримінально-правове значення : монографія. Харків. Право, 2011. 208 с.

4. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/2341-14#Text - Назва з екрану.

5. Реалізація державної антикорупційної політики в міжнародному вимірі. URL: http://elar.naiau.kiev.ua/bitstream/123456789/5120/-1/%D0%A0%D0%95%D0%90%D0%9B%D0%86%D0%97%D0%90%D0%A6%D0%86%D0%AF%20%D0%94%D0%95%D0%A0%D0%96%D0%90%D0%92%D0%9D%D0%9E%D0%87%20%D0%90%D0%9D%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%9E%D0%A0%D0%A3%D0%9F%D0%A6%D0%86%D0%99%D0%9D%D0%9E%D0%87%20%D0%9F%D0%9E%D0%9B%D0%86%D0%A2%D0%98%D0%9A%D0%98%20%D0%92%20%D0%9C%D0%86%D0%96%D0%9D%D0%90%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%A3%20%D0%92%D0%98%D0%9C%D0%86%D0%A0%D0%86_p410-413.pdf – Назва з екрана.

Карпів Ярослав Русланович,
студент групи ПМКПЗ-19-1
Науковий керівник:
Мамка Григорій Миколайович,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВИХ ОСНОВ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНИХ ПІДРОЗДІЛІВ ПОДАТКОВОЇ МІЛІЦІЇ ІЗ ПРОТИДІЇ РОЗКРАДАННЮ БЮДЖЕТНИХ КОШТІВ

Ефективність заходів підрозділів податкової міліції щодо виявлення розкрадання бюджетних коштів значною мірою обумовлена станом законодавчого і відомчого нормативно-правового забезпечення такої діяльності, юридичною впорядкованістю відносин, що виникають під час боротьби з цими видами правопорушень. Словом, йдеться про правове регулювання оперативно-розшукової діяльності (ОРД) в окресленому напрямі, причому саме в межах системного підходу.

Удосконалення сучасного нормативно-правового регулювання діяльності оперативних підрозділів, в тому числі управління оперативно-розшукової діяльності податкової міліції, зумовлює необхідність комплексного дослідження оперативно-розшукових правовідносин через пізнання їхніх особливостей, прав, природи, динаміки розвитку, механізму реалізації суб’єктивних прав та юридичних обов’язків, аналізу впливу на зв’язки і права, результати правовідносин інших галузей права.

Окремі аспекти правового регулювання діяльності податкової міліції України висвітлювалися у роботах Т.В. Сараскіної, О.П. Дзісяк, А.М. Куліша, В.О. Кузнєцова, Т.О. Пікулі, О.О. Бандурки та ін.

Метою є дослідження окремих питань дяльності податкової міліції у сфері протидії розкраданю бюджетних коштів.

Засадничою складовою правового регулювання правоохоронної діяльності та правовідносин, які виникають у зв’язку із застосуванням оперативно-розшукових засобів, є правова основа оперативно-розшукової діяльності.

Головним завданням підрозділів податкової міліції є запобігання та припинення правопорушень у сфері господарської діяльності. Найбільш вагоме надбання законодавчого закріплення діяльності податкової міліції - те, що вона належить до діяльності, що має державно-правовий характер, за допомогою якої й лише шляхом застосування спеціальними суб'єктами (управліннями оперативно-розшукової діяльнсоті) властивих тільки їй оперативно-розшукових заходів і засобів реалізується специфічне комплексне правоохоронне завдання у загальній системі заходів боротьби зі злочинністю

Вважаємо, що за сутністю й змістом правова основа діяльності податкової міліції є сукупністю правових норм, які регламентують ОРД як окремий різновид правоохоронної діяльності, зокрема специфічні правові й соціальні відносини, що виникають між її суб'єктами й іншими учасниками й об'єктами ОРД, а також між суб'єктами й іншими фізичними та юридичними особами, залученими до процесу цієї діяльності для забезпечення безпеки людини й суспільства шляхом здійснення відповідних заходів ОРД.

Оперативно-розшукова діяльність за сутністю належить до юридичних наук. Тому об'єктивний аналіз передумов формування оперативно- розшукових знань, появи певної їхньої системи, особливостей розробки та використання сил, засобів і методів необхідно здійснювати, зважаючи на сукупність правових норм.

Гласін і негласні оперативно-розшукові заходи часто обмежують права гормадян, тому така діяльність має гарантувати законність і провадитися відповідно до законів України та відомчих нормативних актів.

Правову основу діяльності податкової міліції з виявлення та припинення нецільового використання бюджетних коштів, вчиненого службовими особами, становлять міжнародні правові акти, які ратифікувала Україна, Конституція України, Бюджетний, Кримінальний і Кримінальний процесуальний кодекси України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Закони України «Про Державний бюджет», «Про державну службу», «Про Національну поліцію», «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про засади запобігання і протидії корупції», «Про банки і банківську діяльність», «Про інформацію», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», «Про загальноо-

бов'язкове державне пенсійне страхування» та ін., укази Президента України, ухвали Уряду України, а також відомчі нормативно-правові акти.

Необхідність реформування правового регулювання оперативно- розшукової діяльності у цій сфері спричинена змінами умов, що визначають динаміку, структуру та характеристику економічних злочинів, недоліками їх кваліфікації; появою криміногенних чинників, властивих саме ринковому господарству; якісними змінами і різким зростанням економічної злочинності, її організованих форм; появою нових видів злочинів економічної спрямованості, а також потреб забезпечення рівного захисту усіх форм власності від злочинних посягань [1, с. 30].

Свого часу В. Г. Самойлов наполягав на необхідності удосконалення кримінально-процесуального законодавства, пов'язаного з використанням результатів оперативно-розшукової діяльності. Учений зазначав, що оперативно-розшукова діяльність сприяє успішному здійсненню процесуальної діяльності і, зрештою, реалізується в нормах кримінального права [2, с. 145].

В. Г. Уваров зауважував, що на підставі оперативно-розшукових матеріалів слідчий ухвалює рішення щодо використання їх у досудовому слідстві [3, с. 76]. Згідно зі ст. 214 КПК України, слідчий розпочинає кримінальне провадження за матеріалами ОРД.

Одним із головних законів, який регламентує правову основу діяльності підрозділів органів податкової міліції, є Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність», де викладені основні права та обов'язки, мета та завдання, визначені оперативно-розшукові сили, засоби і методи оперативних підрозділів.

О. М. Джужа та Ю. Ю. Орлов, досліджуючи правові проблеми оперативно-розшукової діяльності, зробили висновок, що, з огляду на сучасні можливості злочинців, потребують перегляду деякі повноваження оперативних підрозділів, оскільки права оперативних підрозділів через неприпустимі у цивілізованому суспільстві масштаби поширення організованої злочинності та корупції необхідно розширювати [4, с. 79-80].

На цьому наголошує І. Р. Шинкаренко: правова регламентація оперативно- розшукової діяльності реформується, а Закон України «Про оперативно- розшукову діяльність» потребує кардинальних змін [5, с. 149-180].

Стаття 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» визначає обов'язки підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність. Зокрема, у ч. 1 зазначено, що у межах своїх повноважень, відповідно до законів, що становлять правову основу оперативно-розшукової діяльності, вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення та припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють учиненню злочинів; здійснювати профілактику правопорушень [6]. Отже, один із пріоритетних напрямів діяльності оперативних підрозділів - це мінімізація розкрадання бюджетних коштів. Від рівня організації цієї роботи значною мірою залежить створення підрозділами податкової міліції умов для виконання Державного бюджету України шляхом своєчасного запобігання та викриття нецільового використання бюджетних коштів службовими особами. Відтак доцільно ч. 1 ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» доповнити так: «оперативне супроводження бюджетних коштів».

Вивчаючи організацію оперативно-розшукового документування за ч. 2 ст. 210 КК України, встановлено, що під час ведення оперативно-розшукової справи виникає необхідність підготовки подань до судів загальної юрисдикції для надання дозволу на вилучення фінансового-господарських документів у бюджетній сфері у межах Закону України «Про ОРД». Можливість вилучення оригіналів бюджетних документів на підставі рішення суду на стадії ведення ОРС не передбачено, а тільки за наявності кримінального провадження згідно зі ст. 163 КПК України.

Відтак, на наш погляд необхідно Закон України «Про ОРД» доповнити таким текстом: «... отримувати безперешкодно від підприємств, установ, організацій (незалежно від форм власності) та об'єднань громадян оригінали документів, за рішенням суду на основі матеріалів оперативно-розшукової діяльності, що підтверджують про вчинений злочин»

Суттєве значення для використання результатів оперативно- розшукового документування в досудовому слідстві має Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України щодо запобігання кримінальних правопорушень, їх виявлення та розслідування», Наказ МВС України від 07.07.2017 р. № 575р. Зокрема, у розділі XII цієї Інструкції передбачено особливості взаємодії при досудовому розслі-

дуванні кримінальних правопорушень у сфері господарської та службової діяльності. Зазначається також, що матеріали оперативного підрозділу, в яких зафіксовано фактичні дані про протиправні діяння у сфері господарської та службової діяльності окремих осіб і груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, що направляються до слідчого підрозділу для відкриття та здійснення досудового розслідування, обов'язково повинні містити відомості про виконану роботу із забезпечення відшкодування завданої шкоди, зокрема вжиті заходи з розшуку майна і коштів, на які може бути накладено арешт, та про їх місцезнаходження [7].

Водночас зауважимо, що у процесі оперативно-розшукового виявлення та документування нецільового використання бюджетних коштів службовими особами підлягають вивченню та дослідженню чимало документів (кошториси, бюджетні розписи, фінансового-господарські операції та ін.), що становить труднощі для слідчого на етапі досудового розслідування.

На наш погляд, тут необхідно розділ 12 Інструкції доповнити так: «направляти слідчому довідку-меморандум за результатами оперативно- розшукового документування злочину».

Висновки. Отже, зазначені нормативно-правові акти після їх доповнення суттєво полегшать співробітникам оперативних підрозділів податкової міліції роботу щодо виявлення та припинення розкрадання бюджетних коштів, а також дадуть змогу контролювати процес використання бюджетних коштів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузнєцов Є. В., Сахновська К. Б. Правова основа діяльності оперативно-розшукових підрозділів органів внутрішніх справ. *Наше право*. 2009. № 4 (2). С. 30-35.

2. Протидія злочинам, що вчиняються у бюджетній сфері: навч. посібник / А. В. Баб'як, З. Б. Живко, А. О. Йосипів, С. І. Марко, Ю. С. Назар. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2010. 168 с.

3. Уваров В. Г. Правові основи оперативно-розшукової діяльності. *Вісник національного університету внутрішніх справ*. Х.: НУВС, 2004. № 28. С. 75-81.

4. Джужа О. М., Орлов Ю. Ю. Законодавче регулювання оперативно- розшукової діяльності: деякі проблеми. *Право України*. К.: Міністерство юстиції України, 2006. № 6. С. 79-81.

5. Шинкаренко І. Р. Удосконалення законодавчого регулювання оперативно-розшукової діяльності. *Кримський юридичний вісник.* Сімферополь: КЮІ ХНУВС, 2007. № 1 (1). С. 149-180.

6. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України. URL: http: / / zakon4 .rada .gov.ua

7. Про організацію взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України у запобіганні кримінальних правопорушень, їх виявленні та розслідуванні: Наказ МВС України від 7 липня 2017 р. № 575р.

Когут Богдан Борисович,
студент групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Лемеха Р. І.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ АДВОКАТА В СИСТЕМІ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ

Протягом усіх років незалежності України робились спроби створення антикорупційних органів, які мали б забезпечити ефективну діяльність у сфері запобігання корупційним злочинам. На сьогодні, в Україні вже сформована та функціонує нова система антикорупційних органів. Однак у законодавстві чітко не визначена роль адвоктури, яка останнім часом приймає активну участь в антикорупційному процесі. Вона виступає посередником між суспільством та органами влади, намагаючись налагодити позитивний діалог між двома сторонами. Враховуючи вагомий внесок адвокатських організацій у формування та становлення антикорупційної політики, маємо проаналізувати їх роль та місце в системі антикорупційних органів України. Таке дослідження дасть змогу зрозуміти перспективні напрями взаємодії адвокатури із суб'єктами запобігання корупційним злочинам.

В Україні останнім часом багато приділяється уваги дослідженню проблеми запобігання корупції та корупційним злочинам. Над розробленням цієї проблематики працювали такі вчені, як: Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Ю. П. Битяк, А. П. Закалюк, О. Г. Кальман, В. М. Кириченко, Ю.В. Ковбасюк, М. Г. Колодяжний, С.А. Косінов, В. І. Осадчий, М. І. Панов, Е. В. Расюк, А. В. Савченко, О. А. Селіванов, В. Я. Тацій, В.Л. Федоренко, В. Ю. Шепітько, С. С. Шрамко, О. Ю. Шостко та ін.

Мета дослідження полягає в аналізі проблемни аспектів визначення ролі адвоката в в системі запобігання корупції.

Боротьба з корупцією – це й один із задекларованих пріоритетів розвитку України. Успішна реалізація цієї мети пов'язана, зокрема, і з відповідними діями адвокатів під час їхньої професійної діяльності. Серед іншого чинне законодавство покладає на адвокатів також обов'язок відповідати високим етичним стандартам поведінки.

Статтею 4 Закону України "Про адвокатуру та адвокатську діяльність" (далі – Закон про адвокатуру) [1] встановлено, що адвокатська діяльність здійснюється на принципах верховенства права, закон-

ності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Дуже часто адвокатів суспільство сприймає як певних посередників між їхніми клієнтами й судом та/або правоохоронними органами, проте така функція посередництва непритаманна адвокатурі. У засобах масової інформації та інших джерелах можна натрапити на оголошення про представництво в судових процесах або кримінальних провадженнях зі 100-відсотковою гарантією результату. Вочевидь, це свідчить або про корупцію, або обман клієнтів. З іншого боку, нерідко потенційний клієнт, звертаючись до адвоката, прямо просить досягнення результату зі 100-відсотковою вірогідністю, і тільки за таких гарантій він готовий укладати договір.

Слід зазначити, що саме на запобігання корупції у публічній сфері спрямована більшість вітчизняних нормативних актів. Основним серед них, безумовно, є Закон України «Про запобігання корупції» [2]. Стаття 3 вказаного Закону серед суб'єктів, на яких поширюється його дія, називає:

1) особи, уповноважені на виконання функцій держави або місцевого самоврядування;

2) особи, які прирівнюються до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

З першою групою суб'єктів все більш-менш зрозуміло, оскільки до них віднесені посадові особи державних, правоохоронних та судових органів.

Що стосується другої групи суб'єктів, то до них законодавець відніс: посадових осіб юридичних осіб публічного права, які не відносяться до осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування; особи, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (аудитори, нотаріуси, оцінювачі, а також експерти, арбітражні керуючі, незалежні посередники, члени трудового арбітражу, третейські судді під час виконання ними цих функцій, інші особи, визначені законом); представники громадських об'єднань, наукових установ, навчальних закладів, експертів відповідної кваліфікації, які входять до складу конкурсних комісій, утворених відповідно до Закону України «Про державну службу» [3];

Виходячи з системного аналізу положень вказаної статті Закону «Про запобігання корупції» [2] можна дійти висновку, що публічна сфера розповсюджується не лише на державний або суспільний інтерес.

Так, наприклад, особи, яким надають послуги адвокати, зазвичай переслідують приватні інтереси. Але тут визначальним буде те, що друга група суб'єктів, задовольняючи приватні інтереси, самі являються особами, яких держава уповноважила бути її представниками, діяти від її імені при задоволенні приватних інтересів. Тобто держава надає таким суб'єктам своєрідні владні повноваження діяти публічно, пропонуючи і надаючи свої послуги необмеженому колу осіб.

Отже, публічна сфера вміщує в себе як суто державний або суспільний інтерес, так і спеціальних суб'єктів, які, задовольняючи приватні інтереси, здійснюють публічну владну діяльність від імені держави, пропонуючи надання послуг необмеженому колу осіб

Дотримання адвокатами (адвокатськими об'єднаннями й адвокатськими бюро) вимог законодавства, пов'язаного з боротьбою та запобіганням корупції, є важливою передумовою ефективного розвитку інституту адвокатури й виконання її соціальної функції в демократичному суспільстві. Не менш важливе значення це також має і у процесі запобігання корупції [4].

Окрему увагу також слід приділити вимозі наявності в юридичної особи антикорупційної програми у визначених законом випадках. Для прикладу можемо розглянути адвокатське об'єднання як одну з організаційно-правових форм здійснення адвокатської діяльності.

Стаття 63 Закону України «Про запобігання корупції» [2] встановлює, що обов'язково антикорупційну програму затверджують керівники державних, комунальних підприємств, господарських товариств (у яких державна або комунальна частка перевищує 50 %), де середньооблікова чисельність працівників за звітний (фінансовий) рік перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) за цей період сягає понад 70 млн грн. А згідно з п. 2 ч. 2 ст. 62 цього Закону наявність антикорупційної програми обов'язкова також для юридичних осіб, які є учасниками попередньої кваліфікації, учасниками процедури закупівлі відповідно до Закону України "Про публічні закупівлі" [5], якщо вартість закупівлі товару (товарів), послуги (послуг), робіт дорівнює або перевищує 20 млн грн.

Отже, у випадках, коли, наприклад, адвокатське об'єднання бере участь у процесі закупівель юридичних послуг відповідної вартості, наявність антикорупційної програми є обов'язковою. Слід зазначити, що лише сам факт наявності антикорупційної програми не свідчить

про те, що відповідні заходи з її реалізації провадять в адвокатському об'єднанні.

Загальні рекомендації щодо змісту антикорупційної програми встановлено ст. 63 Закону України «Про запобігання корупції» [2]. Особою, відповідальною за запобігання корупції, є уповноважений, який має відповідні права й обов'язки, контролює виконання програми та звітує перед засновниками про результати своєї діяльності (далі – Уповноважений).

Важливе значення також має й фактична реалізація положень антикорупційної програми. Серед таких заходів для адвокатських об'єднань можна, наприклад, виділити: 1) призначення Уповноваженого; 2) проведення навчальних заходів із питань запобігання та протидії корупції; 3) розроблення типових положень і внесення їх до відповідних договорів та інших внутрішніх документів; 4) розроблення механізму повідомлення про порушення антикорупційної програми та процедури розгляду таких повідомлень; 5) нагляд і контроль за дотриманням вимог антикорупційної програми; 6) інші заходи [4]. І це лиш мінімальний перелік заходів, які фактично має бути реалізовано в діяльності адвокатського об'єднання.

Отже, вагомість активної діяльності адвокатів у боротьбі з корупцією важко переоцінити.

З приводу співпраці з правоохоронними та спеціалізованими органами стає очевидним, що адвокатура здебільшого реалізує заходи контролю, які полягають у моніторингу інформації та подальшим поданням такої інформації до правоохоронних органів. Адвокатські організації позитивно зарекомендували себе у пошуку інформації про невідомі раніше випадки корупційних злочинів. При цьому, методи її пошуку можуть бути різними: від співпраці з викривачами корупційних злочинів і до самостійного виявлення такої інформації за допомогою відкритих баз даних та реєстрів. Більшість із зібраних матеріалів передаються правоохоронним та спеціалізованим органам, після чого відкриваються кримінальні провадження [6].

На нашу душку, адвокатські організації мать у своїй антикорупційній діяльності співпарацвати із громадськими організаціями, адже останнім часом громадськість продуктивно приймає участь в роботі консультаційно-дорадчих органів. Ці органи є осередками організованого впливу громадянського суспільства (як громадян, так і їх об'єднань) на діяльність органів державної влади або органів місцево-

го самоврядування [7, с. 358]. Органами в сфері запобігання корупції є: Національна рада з антикорупційної політики при Президентові України, Комітет Верховної Ради України з питань запобігання і протидії корупції, Цільова команда реформ з антикорупції при Мін'юсті, громадські ради при спеціально уповноважених суб'єктах запобігання корупційним злочинам. Консультаційно-дорадчі органи здебільшого виконують представницькі (сприяють налагодженню діалогу між органом влади та суспільством), експертні (сприяють поліпшенню діяльності органу) та контролюючі функції (контролюють рішення та діяльність органу [8]). Відзначимо, що при кожному зі спеціально уповноважених органів запобігання корупційним злочинам створені громадські ради, куди в більшості випадків входять громадські експерти, і куди, на нашу думку, мать тако водити адвокати, адже вони професіонали і досконало володіть законодавчо базою. За допомогою такої участі здійснюється контроль за прийнятими управлінськими рішеннями та за діяльністю самого органу в цілому. На перший погляд, консультаційно - дорадчі органи є ефективною формою взаємодії громадськості та органів влади, правоохоронних органів. Однак, слід погодитись з Т. Андрійчук, яка вказує, що існують проблемні питання, що мають вирішальне значення для організації та функціонування громадських консультативно-дорадчих органів, їх ефективності. На думку автора, ці проблеми стосуються, зокрема, способу формування громадського консультативно-дорадчого органу, його правового статусу, впливу на прийняття рішень та залежності від суб'єкта створення [7, с. 358]. На жаль вважається, що більшість громадських рад наразі сприймаються як заангажовані та є підконтрольними тому органу, при якому вони створені.

Таким чином, законодавчо адвокати (адвокатські об'єднаннями й адвокатські бюро) не віднесені до спеціально уповноважених суб'єктів у сфері запобігання корупційним злочинам. Права адвокатів, які закріплені в Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» дозволяють їм лише сприяти ефективній роботі інших суб'єктів запобігання корупційним злочинам. Враховуючи те, що останнім часом громадські організації досягли значних успіхів в антикорупційній діяльності: активно виявляється інформація про раніше невідомі корупційні випадки; ця інформація надалі передається до правоохоронних органів, розробляються та впроваджуються нові законодавчі зміни в сфері запобігання корупційним злочинам, за допо-

могою моніторингу здійснюється контроль за діяльністю органів влади, проводяться різного роду інформаційні компанії та робота з населенням, приодимо до думки, що адвокати повинні водити до складу таких організацій.

В результаті нашого дослідження, висловлюємо думку про необхідність законодавчого розширення прав адвокатів (адвокатських об'єднань й адвокатських бюро) в антикорупційній сфері. Однак, на нашу думку, якщо такі зміни і будуть прийматись, то вони ніяким чином не мають зменшувати або збільшувати їх роль в антикорупційному процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИ ДЖЕРЕЛ

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Дата оновлення: 03.07.2020 р.. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text

2. Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 24.09.2020 р.. URL: http://zakon0.rada.-gov.ua/laws/show/1700-18/page

3. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII. Дата оновлення: 24.10.2020 р.. URL: https://zakon.rada.-gov.ua/laws/show/889-19#Text

4. Смірнов С. Роль адвоката в боротьбі з корупцією. ЮРИСТ&-ЗАКОН URL: https://uz.ligazakon.ua/ua/magazine_article/EA011696

5. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 № 922-VIII. Дата оновлення: 15.08.2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/-show/922-19#Text

6. Оцінка виконання Антикорупційної стратегії: досягнення та проблеми. URL: http://nmpu.org.ua/2017/03/otsinka-vykonannya-antykoruptsijnoji-stratehiji-dosyahnennya-ta-problemy/

7. Андрійчук Т. Громадські консультативно-дорадчі органи: проблеми організації та функціонування. *Наукові записки.* Інститут політичних і етно-національних досліджень ім. І. Ф. Кураса. 2014. Вип. 3. С. 357-368.

8. РГК при НАБУ не рекомендувала кандидатуру Руденка на посаду Одеського теруправління НАБУ. URL: https://komiretz.com/-rgk-pri-nabu-ne-rekomenduvala-rudenka/

9.

Коваленко Анастасія Костянтинівна,
студентка групи ПМКПЗ-19-1
Науковий керівник:
Мамка Григорій Маколайович,
к.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології

ДІЙОВЕ КАЯТТЯ ЯК ПІДСТАВА ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ: ПОНЯТТЯ, ОЗНАКИ І ЗНАЧЕННЯ

На сучасному етапі розвитку нашої держави та права, прагнучи до покращення якості життя, законодавство держави у сфері кримінальної політики потребує постійного вдосконалення для досягнення високих цілей – підвищення духовності серед суспільства та зниження рівня злочинності серед населення. У той же час сучасні реалії (стан злочинності, розвиток міжнародного законодавства, намір України вступити до ЄС, для чого необхідно гармонізувати та удосконалити вітчизняне законодавство) вимагають від України переосмислення сутності кримінальної відповідальності, відмежування покарання та кримінальної відповідальності, “інших кримінально-правових наслідків”.

Тобто вимоги сучасних реалій у протидії держави злочинності зводяться не лише до власне самого покарання, але й пом’якшенням кримінально-правової репресії стосовно осіб, які вчиняють діяння невеликої тяжкості чи необережні злочини середньої тяжкості, спрямовані на згладжування соціально шкідливих наслідків своїх діянь.

При цьому чинне кримінальне законодавство України містить низку норм, які передбачають повну відмову від застосування державного примусу щодо осіб, які вчинили злочини, дозволяючи, а в деяких випадках навіть зобов’язуючи звільняти їх від кримінальної відповідальності. Із набуттям чинності новим Кримінальним кодексом України (далі – КК України) інститут звільнення від кримінальної відповідальності вітчизняного кримінального права збагатився низкою нових положень. Однією з новел є норма про звільнення від кри-

мінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, сформульована в ст. 45 КК України, згідно з якою особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості чи необережний злочин середньої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Згідно зі статтею 45 КК України особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості або необережний злочин середньої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Як бачимо, дана норма характеризує ряд ознак та підстав для застосування звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям, однак самого поняття дійового каяття не містить.

Термін «дійове (діяльне) каяття» є усталеним і досить поширеним в юридичній літературі. Він застосовується в наукових роботах, в підручниках кримінального права і процесу, коментарях до кримінального кодексу. Однак однакового тлумачення і чіткого визначення діяльного каяття в науці і в судово-слідчій практиці досі немає. Багато авторів включають в це поняття різний зміст. Одна група вчених – В.Я.Тацій, Н.С. Таганцев, схиляється до думки, що діяльне каяття – це як добровільно залишений замах, тобто як добровільна відмова від вчинення злочину та щирий жаль про вчинений проступок [1], тоді як інша група вчених, такі як О. Житний, Ю. Абакумова розглядали діяльне каяття, обов'язково як посткримінальну позитивну поведінку особи, яка вчинила злочин, як запобігання результату самим винним до розкриття його діяння, як обставину, що загладжує соціально шкідливі наслідки злочину та виявляє у злочинцеві почуття активного прагнення до доброго [2, с. 33; 1].

Поняття щирого каяття вчені криміналісти пов'язують із визнанням особою вини, засудженням нею свого злочинного діяння, її готовністю вдатися до позитивної посткримінальної поведінки, понести покарання. Так, у літературі воно визначається як "внутрішнє моральне засудження обвинуваченим свого вчинку", як "щире, відверте визнання своєї провини й бажання виправитися", як "щире й добровільне визнання вини, яке сприяє повному викриттю злочину, встанов-

лення співучасників, прагнення до усунення заподіяної шкоди, засудження й розуміння суспільної небезпечності вчиненого" [3, с.86-87].

Безумовно, діяльне каяття можна вважати поняттям досить глибоким і ємним. Крім повного визнання особою своєї вини і його каяття у вчиненні злочину, воно включає в себе і посткримінальну поведінку (запобігання шкідливих наслідків скоєного, сприяння розкриттю злочину). Діяльне каяття особи, яка вчинила злочин, є не тільки індивідуальним вираженням психічних властивостей і станів суб'єкта в зв'язку з його негативною оцінкою протиправних діянь, але і являє собою сукупність активних і вольових вчинків, об'єктивно підтверджуючих каяття. Така поведінка є соціально корисною, викликає позитивну оцінку в суспільстві, заохочується державою закріпленими в законі правовими гарантіями пом'якшення покарання або повного звільнення від кримінальної відповідальності.

Звертаючись до тлумачного словника української мови, термін "дієвий" означає здатний до дії, діяльності: 1) який має громадянську і юридичну повноправність; юридично зрілий, самостійний; 2) має право на здійснення яких-небудь юридичних дій та обов'язок нести відповідальність за свої вчинки. Термін "каяття" означає: 1) почуття жалю з приводу зробленого вчинку; 2)визнання своєї провини, вияв жалю з приводу своєї провини; 3) церк.: зізнання у своїх гріхах; сповідь [4].

У тексті статті 45 КК України законодавець використовує поняття "дійове каяття", розкриваючи зміст якого необхідно чітко відмежовувати його від понять "визнання вини" та "каяття" [5, 45].

Визнання вини може бути повним чи частковим. Часткове визнання полягає в тому, що особа визнає себе винною тільки по окремих пунктах обвинувачення. Повне ж визнання полягає у даванні правдивих свідчень про всі обставини злочину, визнанні себе винним по всіх пунктах обвинувачення та може супроводжуватися каяттям. Повне визнання може полягати як у наданні допомоги правоохоронним органам у розкритті злочину та добровільному усуненні шкідливих наслідків вчиненого, так і без посткримінальних вчинків.

Дійове каяття означає не тільки повне визнання вини та щире розкаяння у вчиненому, але й у посткримінальній поведінці після вчинення злочину. Таким чином, дійове каяття особи, винної у вчиненні злочину, має бути зафіксовано в протоколах допиту, інших ма-

теріалах справи. Воно виражається в критичній оцінці особою вчиненого нею злочину і може проявитися в наступних формах:

1) визнанні своєї вини у вчиненні злочину;

2) сумлінному каятті, а не удаваному висловленні жалю щодо вчинення злочину перед правоохоронними органами, потерпілою стороною чи іншими особами під тиском доказів про скоєння злочину;

3) каяття й засудження вчиненого і вираження готовності бути справедливо притягненим до кримінальної відповідальності;

4) сприяння розкриттю злочину;

5) бажання загладити свою вину через відновлення втрачених суспільних відносин з потерпілим та державою шляхом повного відшкодування завданих збитків (наскільки це можливо).

Сутність діяльного каяття полягає в тому, що особа, яка вчинила злочин, визнає свою провину і не тільки словесно виражає каяття у скоєному, але й підтверджує його конкретними діями і вчинками. Воно є усвідомленим і ефективним механізмом правомірної поведінки особи після вчинення злочину. Такими діями, крім заяви про каяття у скоєному злочині, мають бути активне сприяння розкриттю злочину, загладжування заподіяної шкоди. Свідченням прояву діяльного каяття можуть бути і невдала спроба запобігання шкідливих наслідків, надання потерпілому першої медичної допомоги, виклик поліції та ін. Два або кілька таких дій повинні розглядатися в їх єдності і взаємозв'язку. Наявність лише одного з них повинно розумітися не як діяльне каяття, а як окрема, пом'якшуюча відповідальність обставина.

Суспільно корисна посткримінальна поведінка об'єктивно вказує на негативне ставлення особи до скоєного діяння, що є свідченням зменшення суспільної небезпеки особистості злочинця. Не випадково в кримінальному кодексі передбачено звільнення від кримінальної відповідальності і покарання в зв'язку з дійовим каяттям особи.

Щоб нейтралізувати суспільну небезпечність, особа має здійснити визначений законом комплекс правомірної суспільно корисної поведінки, яка б за соціальною спрямованістю та фактичними результатами не поступалася вчиненому злочину. Зазначена обставина зумовлює спрямованість соціально корисної поведінки на відновлення порушеного об'єкта кримінально-правової охорони та нейтралізацію суспільно небезпечних наслідків. Обґрунтованою є думка М.І. Бажа-

нова, що заохочувальні норми мають важливе значення для запобігання і припинення відповідних злочинів, стимулювання посткримінальної поведінки, що свідчить про втрату особою суспільної небезпечності [6, с. 8].

Суспільно небезпечні наслідки злочинів, за умов застосування заохочувальних норм, мають повністю усуватися або відшкодовуватися потерпілій особі. Здебільшого це торкається випадків вчинення особою вперше злочину невеликої тяжкості або необережного середньої тяжкості злочину. Дійове каяття у вчиненому злочині є поширеною суспільно-корисною поведінкою та полягає у тому, що після вчинення злочину особа щиро покаялася, активно сприяла його розкриттю та повністю відшкодувала завдані збитки або усунула заподіяну шкоду.

У сфері кримінально-правового регулювання на даний час все більше зростає значення диференціації та індивідуалізації кримінальної відповідальності і покарання. При збереженні суворої відповідальності за здійснення тяжких і особливо тяжких злочинів цілком справедливо здійснюється пом’якшення кримінальної відповідальності або заміна кримінального покарання іншими заходами правового характеру у випадках, коли особа вперше вчинила злочинне діяння невеликої тяжкості.

Отже, можна зробити висновок, що діяльне каяття як підстава звільнення від кримінальної відповідальності має велике значення не тільки для соціалізації суб’єктів, виявлення і розслідування злочинів, але і для реалізації принципів, об’єктивності, повноти і всебічності розгляду кримінальних справ у суді. Стимулюючи позитивну діяльність суб’єктів, держава вводить спеціальні заохочувальні норми, щоб у такий спосіб отримати бажаний результат, який сприятиме вирішенню ряду актуальних завдань кримінальної політики: забезпеченню відновлення прав фізичних і юридичних осіб – потерпілих від злочинів; ліквідації соціально-шкідливих наслідків злочинів; а у підсумку – більш ефективному виконанню відновлювальної функції кримінального права.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Таганцев Н.С. Уголовное Уложение 22 марта 1903 г. / Н.С. Таганцев. – СПб, 1904.

2. Клочков В.В. Общественное поручительство (уголовно-правовое и уголовно-процессуальное исследование): Автореф. дис… канд. юрид. наук / В.В. Клочков. – М., 1962. – 22 с.

3. Савкин А.В. Сущность и правовое значение деятельного раскаяния / А.В. Савкин // Проблемы предварительного следствия и дознания: Сборник научных трудов. – М.: ВНИИ МВД РФ, 1993. – С. 59-72.

4. Словник – Вікіпедія. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http:// uk.wikipedia.org

5. Кримінальний кодекс України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ips.ligazakon.net/document/T012341

6. Бажанов М.И. Множественность преступлений по уголовному праву Украины / М.И. Бажанов. – Харьков: Право, 2000. – 128 с.

Монець Євгеній Русланович,
студент групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Завидняк Ірина Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінального права та кримінології

ПРЕДМЕТИ КОНТРАБАНДИ ЯК ОБ'ЄКТИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПРОТИПРАВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогодні, за нових правових та зовнішньоекономічних умов, коли наразі державні кордони (зокрема, європейські) стали більш прозорими, а у багатьох місцях формальними, поряд із іншими злочинами різко зросла контрабанда, яку можна визначити як незаконне протиправне винне діяння – переміщення товарів, історичних, культурних та інших цінностей, зброї, наркотиків, іншого забороненого для вільного переміщення майна через державні кордон.

Тому сучасна перебудова соціального, зовнішньоекономічного, правового устрою у нашій державі та демократичні засади розбудови митного права, кримінально-правових дисциплін, кримінології, вимагають необхідного реформування запобігання контрабанді в Україні, запозичення позитивного досвіду держав ЄС щодо вказаної проблеми контрабанди. Це, у свою чергу, обумовлює необхідність змін українського законодавства, методики кримінологічних засобів запобігання контрабанді в Україні, у тому числі й чіткого визначення предметів контрабанди як об'єктів кримінальної протиправної діяльності.

За українським законодавством, зокрема, відповідно до ст. 201 КК України контрабанда – це переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю відповідних предметів [2].

Предмети контрабанди – це перераховані у цій же ст. 201 КК України товари: культурні цінності; отруйні речовини; сильнодіючі речовини; вибухові речовини; радіоактивні матеріали; зброя й боєприпаси (окрім гладкоствольної мисливської зброї, бойових припасів до гладкоствольної мисливської зброї); частини вогнепальної нарізної зброї; спеціальні технічні засоби негласного отримання інформації.

Взагалі товари – це, відповідно до п. 57 ч. 1 ст. 4 МК України – «будь-які рухомі речі, у т.ч. ті, на які законом поширено режим нерухомої речі (крім транспортних засобів комерційного призначення), валютні цінності, культурні цінності, а також електроенергія, що переміщується лініями електропередачі» [4].

За нормами ст. 181 ЦК України рухомими речами є «речі, які можна вільно переміщувати у просторі. Режим нерухомої речі може бути поширений законом на повітряні та морські судна, судна внутрішнього плавання, космічні об'єкти, а також інші речі, права на які підлягають державній реєстрації» [15].

Ст. 1 Закону України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» від 21 вересня 1999 року надає визначення «культурним цінностям» як певним об'єктам матеріальної та духовної культури України, що мають «історичне, художнє, етнографічне, наукове значення та підлягають збереженню, відтворенню, охороні» [5].

Як вважає О. М. Котис, «з одного боку, поняття культурні цінності і культурна спадщина у багатьох випадках можна розглядати і застосовувати як еквіваленти, проте, на нашу думку, в правовому контексті культурні цінності не є цілковитим відповідником поняттю культурна спадщина. Звідси: перше поняття – культурні цінності – необхідно доповнювати другим поняттям – культурна спадщина – за допомогою встановлення його фактичних і правових зв'язків з ним» [1, с. 195–196].

Отруйні речовини – це певна група синтетичних й натуральних сильнодіючих речовин у твердому, порошкоподібному, газоподібному, рідкому, іншому стані, попадання яких у організм людини викликає або тяжке отруєння, або смерть. Отруйними речовинами є тваринні, рослинні, мінеральні, продукти хімічного синтезу тощо.

Слід зазначити, що згідно із Переліком небезпечних властивостей, затвердженим Наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 16 жовтня 2000 року № 165 отруйні і сильнодіючі визначаються як однакові речовини під класом ООН 6.1 та кодовим номером Н6.1 – це «речовини чи відходи, які, потрапляючи в середину організму через органи дихання, травлення або через шкіру, здатні викликати смерть людини чи справляти на неї сильний негативний вплив» [9].

Тому можна вважати слова «отруйні» і «сильнодіючі» у Переліку небезпечних властивостей та у ст. 201 КК України взаємозамінними.

Термін «вибухові речовини» має багато значень, одне із останніх на законодавчому рівні було визначено у п. 2 Інструкції про організацію придбання, обліку, зберігання і видачі вибухових матеріалів в органах управління та формуваннях Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 16 січня 2019 року № 17: «вибухові речовини – це хімічні сполуки чи суміші, здатні під впливом зовнішнього імпульсу до самопоширення з великою швидкістю хімічної реакції із утворенням газоподібних продуктів та виділенням тепла. До них належать амоніти, амонали, тротил, вибухові напівпродукти утилізації – порохи тощо» [8].

Радіоактивні матеріали – це, відповідно до норм ст. 1 Закону України «Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку» від 8 лютого 1995 року, джерела іонізуючого випромінювання, також ядерні матеріали і радіоактивні відходи [6].

У п. 14 ст. 1 Закону України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії» від 11 січня 2000 року дещо по-іншому надано визначення терміну «радіоактивні матеріали» – це «будь-які матеріали, що містять радіонукліди, в яких питома активність, а також сумарна активність у разі їх перевезення перевищують межі, встановлені нормами, правилами і стандартами з ядерної та радіаційної безпеки» [7].

Останнє визначення більш розширено та повно розкриває «радіоактивні матеріали» як предмет контрабанди, тому при кваліфікації цих діянь та при запобіганні контрабанді радіоактивних матеріалів в Україні слід користуватися визначенням, наданим у Законі України «Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії».

Щодо таких предметів контрабанди як зброя, частини вогнепальної нарізної зброї, боєприпаси, (окрім гладкоствольної і бойових припасів до неї), то ці дефініції мають багато визначень, як на науковому, так і на законодавчому рівні. Так, на погляд М. В. Салтевського зброя – це «засіб, пристосований і технічно придатний для нападу і захисту» [14, с. 197]. Один з останніх проектів закону «Про зброю», який зареєстрований за № 1222 від 2 вересня 2019 року, у п. 17 ч. 1 ст. 1 так визначає «зброю» – це «пристрій або предмет, спеціально сконструйований для знищення, ураження, ушкодження або заподіяння іншого руйнівного впливу на живі чи неживі об’єкти та цілі» [10].

Щодо спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації як предмету контрабанди, то їх обіг регулюється багатьма нормативно-правовими актами – як на рівні Кримінального процесуального кодексу України [3] (глава 21 та інші норми), законів «Про оперативно-розшукову діяльність» від 18 лютого 1992 року [12], «Про розвідку» від 17 вересня 2020 року [13], «Про контррозвідувальну діяльність» від 26 грудня 2002 року [11], так і інших законів та підзаконних актів.

Таким чином, на основі проведеного аналізу можна запропонувати удосконалити частину 1 статті 201 КК України, зокрема, слова «отруйних, сильнодіючих» замінити на слова «отруйних (сильнодіючих)».

Також, оскільки для запобіганні контрабанді зброї в Україні дуже важливим є визначення терміну «зброя», необхідно прийняти закон «Про зброю» («Про вогнепальну зброю невійськового призначення», «Про обіг зброї цивільного призначення» чи з подібною назвою), де визначити поняття «зброя» – «прилади, пристрої, засоби, предмети, які виготовлені спеціально і призначені конструктивно та придатні технічно для неодноразового ураження живої або живої цілі, які не мають прямого господарського, побутового, виробничого чи іншого цивільного призначення».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Котис О. М. Застосування поняття «культурні цінності» та «культурна спадщина» у міжнародному праві та праві Європейського Союзу. *Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини*. 2012. Випуск 31. С. 189–197.

2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. Ст. 131.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. *Офіційний вісник України*. 2012. № 37. Ст. 1370.

4. Митний кодекс України від 13 березня 2012 року. *Офіційний вісник України*. 2012. № 32. Ст. 1175.

5. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України від 21 вересня 1999 року № 1068-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 48. Ст. 405.

6. Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку : Закон України від 8 лютого 1995 року № 39/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 12. Ст. 81.

7. Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії : Закон України від 11 січня 2000 року № 1370-XIV. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 9. Ст. 68.

8. Про затвердження Інструкції про організацію придбання, обліку, зберігання і видачі вибухових матеріалів в органах управління та формуваннях Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 16 січня 2019 року № 17. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 лютого 2019 року за № 139/33110. *Офіційний вісник України*. 2019. № 16. Ст. 558.

9. Про затвердження Переліку небезпечних властивостей та інструкцій щодо контролю за транскордонними перевезеннями небезпечних відходів та їх утилізацією/видаленням : Наказ Міністерства екології та природних ресурсів України від 16 жовтня 2000 року № 165. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 2 листопада 2000 року за № 770/4991. *Офіційний вісник України*. 2000. № 45. Ст. 1955.

10. Про зброю : Проект Закону України, зареєстрований за № 1222 від 2 вересня 2019 року. *Верховна Рада України : Офіційний вебпортал парламенту України*. URL : http ://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66594.

11. Про контррозвідувальну діяльність : Закон України від 26 грудня 2002 року № 374-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 12. Ст. 89.

12. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 22. Ст. 303.

13. Про розвідку : Закон України від 17 вересня 2020 року № 912-IX. *Офіційний вісник України*. 2020. № 86. Ст. 2761.

14. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підручник. Київ : Кондор, 2006. 588 с.

15. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40-44. Ст. 356.

Мостович Юлія Сергіївна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Забарний Максим Миколайович,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЯК ПРЕДМЕТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 355 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Сформульована кримінально-правова норма про примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань містить поняття, запозичене із цивільно-правової сфери, тому існує потреба уточнити його первісний зміст, визначити доцільність його використання для позначення ознак даного складу злочину.Саме тому, процес правозастосування у цій сфері неможливий без звернення до норм цивільного законодавства.

До такої групи правовідносин, як зобов'язання звертаються такі науковці, як В. М. Парасюк, Н. М. Парасюк, К.П. Сінянський, Завальна Ж. В. та інші.

Кримінально-правові дослідження ознак примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань проводили О.Гринишин, В. О. Навроцький, М. Г. Арманов, О. О. Дудоров, А. М. Соловйова, М. І. Хавронюк та інші.

Науковці стверджують, що сфера, у якій застосовується термін «зобов'язання» на сьогодні поступово розширюється, тому зобов'язання як цивільні правовідносини необхідно відрізняти від правовідносин, що регулюються іншими галузями права [1, с. 287]. Стаття 355 КК України встановлює відповідальність за примушування до виконання чи невиконання лише цивільно-правових, а не будь-яких зобов'язань, обов'язок виконання яких встановлюється іншими нормами права. Так, примушування повнолітніх дітей, які згідно із законом зобов'язані утримувати непрацездатних батьків, які потребують матеріальної допомоги, і піклуватися про них, не утворює складу цього кримінального правопорушення, оскільки згідно з чинним законо-

давством це зобов'язання не є цивільно-правовим. Примушування до виконання чи невиконання будь-яких інших (крім цивільно-правових) зобов'язань, якщо для цього є підстави, може кваліфікуватися як самоправство чи інше кримінальне правопорушення [2, с. 703].

Згідно з п. 15 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 06.11.2009 № 10 (далі – ППВСУ № 10) «… відповідальність за статтею 355 КК України може наставати лише тоді, коли особу примушують до виконання (невиконання) існуючого зобов'язання, що виникло на підставах, передбачених чинним законодавством. Отже, можна зробити простий висновок, що вимога виконати зобов'язання завжди має правомірний характер, оскільки ґрунтується на законному зобов'язанні [4].Зобов'язання як теоретико-правова категорія – це урегульовані нормами права суспільні відносини між правосуб'єктними суб'єктами, які виникають, змінюються і припиняються щодо як майнових, так і немайнових об'єктів, внаслідок чого у однієї зі сторін виникає обов'язок вчинити певні дії чи утриматись від їх вчинення, невиконання якого є підставою для застосування засобів юридичної відповідальності [5, с. 30].Отже, зобов'язання можна вважати законним, якщо воно виникло на підставах, передбачених чинним законодавством. Підстави виникнення цивільних прав та обов'язків визначаються ст. 11 Цивільного кодексу України (далі- ЦК України) та ст. 144 Господарського кодексу України, зокрема такими є:

- договори та інші правочини;
- створення та придбання майна;
- створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності;
- завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі;
- внаслідок порушення вимог закону при здійсненні господарської діяльності;
- збереження майна за рахунок іншої особи без достатніх підстав;
- акти цивільного законодавства;
- акти органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим або органів місцевого самоврядування;
- рішення суду;
- настання або ненастання певної події [6,7].

Згідно з п. 4 ч. 2 ст. 11 ЦК України підставами виникнення цивільних прав та обов'язків є також інші юридичні факти, саме тому перелік підстав виникнення цивільних зобов'язань не є вичерпним [6].

Завальна Ж.В. в своїй праці зазначала, що зобов'язання, як і деякі інші явища правової дійсності, спрямовані на виникнення, зміну, припинення прав і обов'язків суб'єктів, які врегульовані нормами права, виникають із обставин дійсності, яким закон надає силу юридичних фактів. Закон не є єдиною підставою для виникнення зобов'язань, оскільки лише наявність життєвих обставин, які сприйняті та зафіксовані законодавцем як юридичний факт та відповідна вказівка законодавця на це є підставою виникнення зобов'язання [8, с. 149]. Ще Г. Ф. Шершеневич зазначав, що для виникнення зобов'язання завжди потрібен юридичний факт, з настанням якого закон пов'язував би такий наслідок. І хоча прямим джерелом зобов'язання іноді визнається закон, проте основою зобов'язання може бути лише юридичний факт, а не закон, який складає загальну основу всіх правовідносин, а тому й не може бути названий джерелом зобов'язання [9, с. 351]. Відповідно, тільки закон, без наявності юридичного факту, не створює зобов'язання.

При вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ст. 355 КК України, особа може примушуватись до виконання цивільно-правових зобов'язань не лише за дійсними, а й за недійсними чи відносно дійсними угодами. До недійсних угод закон відносить, зокрема, уявні, удавані, а також угоди, укладені: неповнолітнім, який не досяг п'ятнадцяти років; з метою, що суперечить інтересам держави і суспільства; громадянином, нездатним розуміти значення своїх дій; внаслідок помилки, обману, насильства, погрози, зловмисної угоди представника однієї сторони з іншої стороною або збігу тяжких обставин; юридичною особою в суперечності зі встановленою метою її діяльності. Недійсність цивільно-правової угоди не є перешкодою для кваліфікації діяння за ст. 355 КК України, бо так само, як і дійсна, недійсна угода породжує певні цивільно-правові зобов'язання для однієї із сторін. Наприклад, у разі визнання договору недійсним через його укладення внаслідок обману потерпілому повертається іншою стороною все отримане нею за договором, а якщо повернути отримане в натурі неможливо - його вартість відшкодовується. Крім того, потерпілому відшкодовується іншою стороною витрати понесені ним, втрати або пошкодження майна [2, с. 703].

Навроцький В. О. вважає що примушування до виконання недійсного правочину не може бути підставою для кваліфікації за ст. 355 ККУкраїни, оскільки в такому випадку можна лише говорити про посягання на власність [10, с. 18]. На думку О.Гринишин, в аспекті ст. 355 ККУкраїни не можна визнати таким, що виникло на законних підставах, зобов'язання з нікчемних правочинів. Зобов'язання ж із оспорюваних правочинів належить визнавати такими. Іншими словами, відповідальність за примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань повинна наставати і тоді, коли потерпілого примушують до виконання оспорюваного правочину (але не нікчемного правочину). Виняток становить ситуація, коли судом винесено рішення про визнання оспорюваного правочину недійсним. У цьому разі зобов'язання уже не відповідає ознакам, зазначеним у ст. 355 КК України [11, с. 84].

Важливо правильно встановити момент вчинення правочину. Зокрема, не є укладеними правочини, у яких відсутні встановлені законодавством умови, необхідні для їх укладення (відсутня згода за всіма суттєвими умовами договору; не передано майно, якщо відповідно до законодавства для вчинення правочину потрібна його передача тощо). Згідно із статтями 210 та 640 ЦК України не є вчиненим також правочин у разі нездійснення його державної реєстрації, якщо правочин підлягає такій реєстрації [3].

В Постанові Пленуму Верховного Суду вказується, які цивільно-правові зобов'язання не підпадають під дію ст. 355 КК України: «вимога виконати (не виконати) зобов'язання, що виникло на підставах, не передбачених чинним законодавством, або неіснуюче зобов'язання, або зобов'язання з невизначеним предметом, а так само використання факту існуючого зобов'язання для заволодіння майном, правом на майно або для вчинення дій майнового характеру, які ним не передбачені, належить кваліфікувати як вимагання (а не як примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань)» [4].

З цього можна зробити висновок, що зобов'язання в аспекті ст. 355 КК України повинно бути існуючим, умовою якого є виникнення з підстав, передбачених законодавством, а також на момент пред'явлення вимоги воно не має бути припиненим. Не можна кваліфікувати за ст. 355 КК України примушування до виконання зо-

бов'язання, яке вже припинилось. Ще однією ознакою зобов'язання є наявність визначеного предмету, що на думку О. Гринишина охоплюється ознакою існуючий. Він зазначає: «Якщо предмет договору невизначений, то зобов'язання є неіснуючим у цілому» [11, с. 84].

Отже, головний критерій правомірності кваліфікації за ст. 355 ККУ має виходити із визначених цивільним законодавством вимог щодо чинності правочину. Відтак під час кваліфікації кримінального правопорушення за ст. 355 КК України не може враховуватися суб'єктивне ставлення суб'єкта кримінального правопорушення до законності своїх вимог щодо потерпілого. Важливо установити чи таке зобов'язання виникло на законних підставах і чи взагалі воно існує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Парасюк В. М., Парасюк Н. М.Забезпечення порядку виконання зобов'язань: проблемні аспекти єдності цивільно-правового та кримінально-правового регулювання:науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Львів, 2016. С. 285-299.

2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / відпов. ред. С. С. Яценко. Київ: А.С.К., 2005. 848 с.

3. Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними: постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 року № 9. URL:http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09 (дата звернення: 12.10.2020).

4. Про судову практику у справах про злочини проти власності: постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 № 10. URL:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09#Text (дата звернення: 12.10.2020).

5. Сінянський К. П. Зобов'язання як теоретико-правова категорія. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород, 2016. С. 25-31.

6 Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV/ Верховна Рада України.URL:https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/435-15#top

7. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV / Верховна Рада України.URL: https://zakon.rada.gov.ua/-laws/show/436-15#Text

8. Завальна Ж. В. Щодо питання про юридичну природу зобов'язання. *Часопис Київського університету права*. Київ, 2012. С. 147–150.

9. Шершеневич Г. Ф. Курс гражданского права: автограф. Тула, 2001. 720 с.

10. Навроцький В. О. Злочини проти порядку управління: лекції для студ. юр. фак. Львів, 1997. С. 40.

11. Гринишин О. Правомірність вимоги винного в аспекті «примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань» (ст. 355 ккукраїни). *Підприємство, господарство і право*. 2016. С. 82-86.

Орлов Володимир Олександрович,
студент групи ПМКПз 19-1
Науковий керівник:
Буркаль Віта Сергіївна,
к.ю.н., доцент кафедри
кримінального права та кримінології

НЕНАДАННЯ ДОПОМОГИ ОСОБІ, ЩО ПЕРЕБУВАЄ В НЕБЕЗПЕЧНОМУ ДЛЯ ЖИТТЯ СТАНІ

Проблематика ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані вкрай негативно впливає на суспільне життя і потребує негайного усунення, поліпшення, удосконалення.

Якщо людина не виконує зобов'язання по наданню допомоги особі, яка знаходиться в небезпечній для життя ситуації, обов'язок надати допомогу характеризується широким спектром і обумовлюється, багатьма супроводжуючими факторами, зокрема: зайняття певної посади чи професії, родинні зв'язки, договірні взаємні відносини чи небезпечні дії винної особи, що були здійснені раніше [2, с. 114].

Кримінальним кодексом України вміщено статті 135 «Залишення в небезпеці» та 136 «Ненадання допомоги особі, яка знаходится в небезпечних життю обставинах», якими встановлений загальне зобов'язання надати допомоги тому, кому вона необхідна через знаходження у небезпечних життю умовах.

Статтею 135 Кримінального кодексу України передбачається свідоме залишення без допомоги особи, яка знаходиться в небезпечних життю умовах і не має змоги вжиття заходів для самозбереження внаслідок малолітства, старості, стану здоровя чи іншої безпорадної ситуації, в разі, коли той, хто залишив без допомоги, зобов'язаний був забезпечити опіку цій особі і мав можливість надати їй допомогу, а також тоді, коли ним самим було викликано небезпечний для життя стан постраждалого, покарання обмеженням волі на термін до двох років чи позбавленням волі на той же термін.

Ті самі дії, скоєні матір'ю відносно новонародженого, якщо матір не знаходилася у викликаному пологами стані, - передбачають по-

карання обмеженням волі на термін до трьох років чи позбавленням волі на той же термін.

За злочини, описані в частині першій чи другій даної статті, якщо ними була спричинена смерть особи чи інші важкі наслідки, встановлене покарання позбавленням волі на термін від трьох до восьми років.

Статтею 136 Кримінального кодексу України передбачається, що ненадання допомоги особі, яка знаходиться в небезпечній життю ситуації, коли є змога надати таку допомогу чи неінформування щодо такого стану особи належних установ чи осіб, якщо цим були викликані важкі тілесні пошкодження, покарання штрафом від 200 до 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян чи громадськими роботами на термін від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або позбавленням волі на термін до шести місяців [3].

Склад даного злочину заключається у бездіяльності винного, зокрема: ненадання допомоги особі, яка знаходиться в небезпечній для життя ситуації, коли винний мав змогу її надати (для прикладу, якщо тим, хто гарно плаває не була надана допомога потопаючому) чи ігнорування і відсутність повідомлень щодо такої ситуації відповідних органів чи осіб, які б могли допомогти (для прикладу, коли одна особа тоне – іншою, тою, яка плавати не вміє, ігнорується побачена небезпека і не викликається допомога, чим, у свою чергу, спричиняються, важкі наслідки чи смерть постраждалого).

При ненаданні допомоги малолітній особі, яка завідомо знаходиться в небезпечній для життя ситуації, при наявності змоги надати таку допомогу чи ігнорування та замовчування такого стану дитини у вигляді незвернення до відповідних установ чи осіб передбачається покарання у вигляді штрафу від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян чи позбавлення волі на термін до шести місяців, чи обмеження волі на термін до трьох років.

Злодіяння, наведені у частині першій або другій даної статті, в разі коли ними була зумовлена смерть постраждалого, передбачають покарання обмеженням волі на термін від трьох до п'яти років чи позбавленням волі на термін від двох до п'яти років.

Варто додати, що відповідальність за бездієвість знімається у ситуації, коли особа не мала змоги надати допомогу, чи була позбавлена змоги інформувати щодо важкого стану постраждалого відповідним особам чи установам (для прикладу, глухоніма особа чи інва-

лід, навіть знаючи про те, що інша особа перебуває в небезпеці, не може вчасно та повноцінно проінформувати про це оточуючих).

Стаття 135 ККУ відноситься до осіб, які відповідно із своїми правовими посадовими обов'язками мають здійснювати піклування за потерпілим і однозначно володіли змогою допомогти йому. Зокрема, мова йдеться про батьків, усиновителів, піклувальників, дорослих дітей відносно їх престарілих батьків, пожежників, працівників бригад екстреної медичної допомоги, фахівців різних аварійних та аварійно-рятувальних структур, поліцейських офіцерів тощо), а також тих, ким власними діяннями потерпілий був поставлений у небезпечні для життя умови[1].

Таким чином, для прикладу, матір'ю грудного немовляти при відмові від його годування, буде нестися кримінальну відповідальність по ст. 135 КК України (залишення в небезпеці), адже відмова годувати грудну дитину сприяє виникненню небезпечних умов для життя та здоров'я останньої.

Через призму суб'єктивності розуміємо, що дане злодіяння може мати доволі різні степені провини, її форми та кінцеві наслідки. Залишення в небезпеці може мати спеціальний умисел, а може бути спричинене необережністю, неуважністю, вадами здоровя, психічним станом і т.д.

Вплив статті 136 поширюється в загальному на усіх без виключення українців, іноземних громадян та осіб без громадянства – тобто на усіх осудних осіб, які досягли 16-річного віку. Але, дією положень ст. 136 не охоплено медичний персонал та будь-які інші особи, які по закону, інших нормативно-правових актах, цивільно-правових договорах мають обов'язок надавати допомогу потерпілому. Відносно останніх діють положення ст. 135 ККУ.

Ознакою суспільної небезпеки ненадання допомоги є і характер вчиненого діяння чи бездіяльності. Таким чином, як вище було вказано, ст. 24 КК, якою визначається умисна форма вини, вказується на усвідомлення винним суспільної небезпечності своїх дій чи їх відсутності. А, відтак, вагомої ролі у встановленні суспільної небезпечності дій, їх значення законом надається ознакам суб'єктивна сторона (форма і вид вини, мотиви і мета злодіяння), тому важкими і особливо важкими законом визнаються лише умисні злодіяння, які не можуть констатуватися в ситуації аналізу злочинів з приводу із ненаданням допомоги.

Вагомою характеристикою кожного злодіяння, і ненадання допомоги, зокрема, яка нероздільно впливає на суспільну безпеку, є протизаконність. Проте, нинішніми суспільними реаліями доводиться, що українська свідомість дуже бідна з правової точки зору, вона наповнена тотальною байдужістю, деморалізованістю та правовим нігілізмом, коли сприйняття та оцінка протизаконності того чи іншого злочину перебувають, в ліпшій ситуації, у загальнопобутовій площині практично біблійних заповідей (не вбий, не вкради і т.д.). А, відтак, що найстрашніше, у більшості випадків люди і не здогадуються, що не просто варто надати допомогу іншій особі, яка знаходиться в небезпеці, але і це є протизаконним і відповідно повинно каратися[5, с.122].

Адже, часто побутує думка про те, що недоцільно карати за нескоєне. Тобто, для чого втручатися в перебіг подій, який дуже важко змінити? Нехай усе іде своїм шляхом, а «моя хата скраю...». Проте, тут і маємо, що об'єктивний бік злочину проявляється тільки у факті бездіяльності-невтручання, коли ніяка допомога не надається.

Зокрема сюди доцільно відносити:

- ненадання допомоги особі, яка знаходиться в небезпечних для життя умовах, коли винним така допомога могла надатися (для прикладу, гарний плавець і потопаючий);

- неповідомлення щодо такого стану постраждалого відповідним установам чи особам (для прикладу, тим, хто не вміє плавати, мають бути повідомлені про потопаючого інші плавці чи люди, які можуть допомогти, має бути викликана швидка допомога і т.д);

- виникнення через ненадання допомоги чи неповідомлення важких тілесних пошкоджень (ч. 1) чи смерті (ч. 3).

Суб'єктивний бік злодіянь свідчить про бездіяльність здійснену зумисно, відносно наведених наслідків, яка може бути як умисною, так і необережною виною.

До суб'єктів злодіяння, вказаних у ст. 136, відносяться особи, на яких не покладається спеціальне зобов'язання піклуватися щодо потерпілого і які не поставили його своїми діями в небезпечне для життя становище[4].

Відтак, доцільно стверджувати про вагому роль саме суб'єктивного боку оцінювання протизаконності такої бездіяльності, коли з формального боку може бути присутньою наявність усіх ознак складу злочину по ст. 136, проте умислу, у всякому разі, прямого,

практично у всіх ситуаціях не спостерігається (в інакшому разі, як зазначалося вище, це мало б кваліфікуватися в якості не просто ненадання допомоги, а вбивства).

Адже вбивство розглядають в якості тяжчого злочину за ненадання допомоги, бо воно цілеспрямоване спрямоване на умисне позбавлення найвищої цінності – людського життя. І навіть в ситуації смерті потерпілої особи внаслідок ненадання їй допомоги законом не передбачається прямий умисел на позбавлення її життя.

По іншому, при наявності такого умислу при будь-яких обставинах не доцільно кваліфікувати таке злодіяння як ненадання допомоги, бо якщо злочинцем передбачалося однозначне настання смерті і тому не надавалася допомога, то цим уже вказується на прямий умисел до позбавлення життя потерпілого, а, отже, таке діяння чітко визнається вбивством. Тобто, мова йдеться про різницю самого психічного відношення та умислу, які грають ключову роль у розмежуванні вбивства від ненадання допомоги, чим і визначається степінь суспільної небезпеки.

Судячи з вищенаведеного, законом називається провина, поряд із суспільною небезпекою і протиправністю, обов'язковою ознакою злочину, адже злочином може бути діяння, скоєне з умислом чи з необережності. Каранність злочину також являється однією з його ознак. Тобто, караність доцільно розуміти саме як спроможність покарання, а не як реальне його втілення[1].

Відтак виходить, що не у всіх випадках установлене законом покарання підлягає втіленню. Аналізом юридичних джерел засвідчується, що провинність за ненадання допомоги може бути виправданою тільки, якщо винним самим було ненавмисно спричинено небезпечну для життя потерпілого обстановку та не надано допомогу. Проте в даному випадку виникають ознаки злочину з необережності проти життя чи здоров'я постраждалого. А самим фактом бездіяльності просто довершуються небезпечні наслідки злочинної недбалості, чим і визначається відсутність необхідності окремої статті, якою б передбачалася окрема вина за ненадання допомоги. Адже, якщо винним буде надана допомога та врятований постраждалий, то небезпека зникне і злочинні наслідки не виникнуть. Якщо постраждалий буде залишений, то просто настануть небезпечні для життя чи здоров'я жертви наслідки внаслідок непрямого умислу.

Проте, надаючи допомогу потерпілому, насамперед не варто забувати і про власну безпеку і навіть утримуватися від надання допомоги, якщо це завідомо загрожує життю та здоров'ю рятувальника (саме такі випадки і кваліфікуються як обставини, коли надати допомогу об'єктивно немає змоги).

Пояснюється це дуже просто: ні за яких обставин не можна допустити ситуації, коли замість одного потерпілого буде двоє та доведеться рятувати і потерпілого, і того, хто необачно намагався допомогти, не оцінивши ризиків для себе з урахуванням існуючої обстановки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відповідальність за ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Електронний ресурс. URL: http://avdvca.gov.ua/podi/yurydychnyi-radnyk/5454-vidpovidalnist-za-nenadannia-dopomohy-osobi-iaka-perebuvaie-v-nebezpechnomu-dlia-zhyttia-stani.html

2. Кондратьєв Ю.Я. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. Спеціальний випуск (за станом за конодавства та постанов Пленуму Верховного Суду України від 25 травня 1994 р.) // [Відп. ред. Я. Ю. Кондратьєв, С. С. Яценко]. К.: Юрінком, 1994. 798 с.

3. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст. 131.

4. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані. Електронний ресурс. URL: https://scicenter.online/pravo-ugolovnoe-scicenter/nenadannya-dopomogi-osobi-yaka-perebuvae.html

5. Тація В.Я. Кримінальний кодекс України : [науково- практичний коментар]: у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-е вид., допов. Х. Право, 2013. Т. 2: Особлива частина / [Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін.]. 2013. 1040 с.

Пашкова Андріана Андріївна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Забарний Максим Миколайович,
к.ю.н., доцент кафедри
кримінального права та кримінології

ПРОТИДІЯ ФІНАНСОВОМУ ШАХРАЙСТВУ

На жаль, в сучасних умовах фінансове шахрайство стрімко поширюється. Адже інтенсивно розвиваються цифрові технології, які охопили практично усі сфери життєдіяльності суспільства, у повсякденному житті активно використовують Інтернет, безготівкові розрахунки тощо. Водночас саме ці новації нерідко й «беруться на озброєння» шахраями для скоєння економічних злочинів.

Необхідно акцентувати, що в Україні дослідження проблем фінансового шахрайства переважно перебуває у полі зору представників юридичної науки (О. Г. Кальмана, О. Г. Карповича, О. В. Кравченка, О. В. Курмана, Г. А. Матусовського, В. В. Пивоварова, Д. С. Роговенка, Г. М. Чернишова, С. С. Чернявського та ін.), а ось вітчизняна економічна наука (і фінансова зокрема) ці питання, на жаль, практично не досліджує.

Відповідно до Кримінального кодексу України фінансове шахрайство являє собою злочин проти власності, який здійснюється через «заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою» [1].

Особливістю шахрайства як одного зі злочинів проти власності є те, що його обов'язковою ознакою є добровільна передача потерпілим майна чи права на нього [1].

Науковець С. С. Чернявський звертає увагу, на те, що поняття «шахрайство» потребує більш ширшого значення, оскільки, на його думку, ознаки цього злочину притаманні також і низці інших кримінальних дій, які, хоч і не спрямовані на заволодіння чужим майном, однак належать до шахрайських прийомів (ухилення від оподаткування, обман покупців та замовників, заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем, фіктивне підприємництво і фіктивне банкрутство тощо) [5 с. 11].

Офіційних затверджених показників, які б відображали стан саме «фінансового шахрайства» в Україні не існує через причину відсутності закріплення на законодавчому рівні самого поняття «фінансове шахрайство» [8].

Державна служба статистики України надала показники на основі звітності вітчизняних правоохоронних органів, злочини, які правоохоронці кваліфікують безпосередньо як шахрайство, становлять близько 7–8% від загальної кількості злочинів в Україні, а привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем – 1,7–2,1% [8].

На нашу думку, дані цифри все ж таки не відображають реальної кількості шахрайських злочинів у фінансовій сфері, оскільки шахрайство характеризується високим рівнем латентності, тобто значна кількість випадків вчинення шахрайств взагалі не фіксується правоохоронними органами.

Тому, потрібно удосконалити вектори державної фінансової політики, спрямовані на подолання такого явища як «фінансове шахрайство». Вчені часто звертають увагу на те, що «шахрайству в найближчому майбутньому приготовлені найбільші цифри в статистичних звітах». Домінуючим наразі засобом вчинення усіх злочинів, зокрема і фінансового шахрайства є різне знаряддя: інтелектуальне, хитрощі, обман, а це дає підставу для ствердження, що соціальна сторона шахрайства є дуже привабливою [6 с.283].

Особливу значущість аналізу показників фінансового шахрайства надають США, які фактично є лідером як по числу злочинів у фінансовій сфері, так і по успішному їх запобіганню та виявленню. Федеральне бюро розслідувань США в офіційних звітах серед економічних так званих «білокомірцевих» злочинів виокремлює інформацію і щодо показників фінансового шахрайства. «Білокомірцеві» злочини – злочини, які вчиняються особами, які мають високий статус у суспільстві, таке поняття було введено американським кримінологом Едвіном Сатерлендом [9].

Кількість високотехнологічних злочинів, в тому числі і шахрайств, зростає з року в рік, і без міжнародної взаємодії правоохоронних структур ця цифра може стати критичною [9].

У вітчизняному законодавстві досі відсутній чіткий понятійний апарат, що стосується інформаційного обміну в мережі Інтернет. Суттєвою проблемою є координація, регулювання і контроль, пов’язаний

з діяльністю в комп'ютерних мережах. Маючи ж досить хороше фінансове забезпечення на покращення інформаційної системності, наразі відсутня Єдина інформаційна система, яка б дозволяла встановлювати особу злочинця за його зовнішніми ознаками.

Необхідно використовувати досвід зарубіжних країн щодо створення спеціалізованих центрів збору і аналізу інформації про шахрайство Діяльність подібного центру повинна бути орієнтована не стільки на констатацію злочинних посягань, скільки на вироблення реально дієвих заходів щодо попередження шахрайства з використанням сучасних технологій на підставі аналізу даних.

Проте заради справедливості зазначимо, що в Україні ліквідовано Департамент державної служби боротьби з економічною злочинністю, та утворено новий департамент у складі кримінальної поліції Міністерства внутрішніх справ, зокрема: департамент захисту економіки, а також кіберполіція, (яка загалом відстежує Інтернет-простір, зокрема ситуації, ймовірно пов'язані із шахрайськими схемами) [3; 4].

Також, відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1110-2017-п «Про запровадження національного механізму координації взаємодії органів державної влади з метою захисту фінансових інтересів України та Європейського Союзу», саме на Міністерство внутрішніх справ України було покладено завдання забезпечити виконання функцій Національного контактного пункту з організації взаємодії з Європейським управлінням з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF) та Європейським судом аудиторів [2].

Однак необхідно зауважити, що в Україні, на жаль, правоохоронцям вдається розкривати не більше 15–20% усіх випадків фінансових шахрайств, що можна пояснити як великою напруженістю в роботі правоохоронних органів, пов'язаною зі складною соціально-економічною та політичною ситуацією в державі, спричиненою військовими діями на сході країни, так і правовим нігілізмом наших громадян та надзвичайною спритністю, хитрістю і шахрайською «витонченістю» сучасних аферистів [7].

В даний час необхідно вибудувати цілісну, комплексну систему заходів протидії фінансовому шахрайству в Україні. Вона може бути дворівневою програмою дій по ефективному попередженню, виявленню та припиненню фінансового шахрайства.

Перший рівень заходів протидії шахрайству включає науково-дослідний, законодавчий, інструктивно-нормативний, правоохоронний, корпоративний, суспільно-інформаційний, індивідуальний напрямки.

Другий рівень протидії фінансовому шахрайству пов'язаний з урахуванням специфіки конкретних шахрайських схем, який спрямований на деталізацію заходів, сконцентрованих на боротьбі з фінансовим шахрайством. Доцільно створити міжвідомчий координаційний Центр по збору та обміну статистичною кримінологічною і фактичною інформацією про фінансове шахрайство. Даний Центр повинен стати координуючою структурою в розробці загальнодержавної концепції боротьби з шахрайством у фінансовій сфері, сукупності нормативно-правових документів, що визначають основні напрямки запобігання, виявлення і заходу протидії фінансовому шахрайству. Крім цього, на його базі можливо здійснювати розробку навчально-методичних та практичних посібників для всієї правоохоронної системи, різні форми перепідготовки кадрів, включаючи навчання викладачів системи навчальних закладів МВС України.

Даний Центр міг би функціонувати при МВС України (можливо, як структурний підрозділ ГУ МВС України в областях), надаючи, в тому числі, інформаційну допомогу організаціям і приватним особам.

Отже, протидія фінансовому шахрайству повинна здійснюватися тільки за умови попереднього аналізу особливостей конкретних шахрайських схем, які можна виявити тільки при дослідженні статистичних даних, і повинна бути спрямована на деталізацію законодавчих, правоохоронних та інформаційно-громадських заходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний Кодекс України від 5 квітня 2001 р. Кодекс № 2341-III (зі змінами і доповненнями), URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14 (дата звернення 14.10.2020)

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 жовтня 2017 р. № 1110-2017-п «Про запровадження національного механізму координації взаємодії органів державної влади з метою захисту фінансових інтересів України та Європейського Союзу» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1110-2017-%D0%BF#Text (дата звернення 14.10.2020)

3. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03 вересня 2012 року № 769 МВС України; Наказ від 26.04.2019 № 323 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0494-19#Text (дата звернення 14.10.2020)

4. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/-580-19#Text (дата звернення 14.10.2020)

5. Чернявський С. С. Теоретичні та практичні основи методики розслідування фінансового шахрайства : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.09.09. Київ, 2010. – 34 с.

6. Чуницька І. І. Заходи запобігання фінансовому шахрайству та легалізація коштів, зароблених злочинним шляхом. Проблеми економіки. 2017. № 2. С. 282–291

7. Стан злочинності в Україні у 2015–2019 роках. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/ (дата звернення 14.10.2020)

8. Price waterhouse Coopers Украина. Всемирный обзор экономических преступлений, URL: http://www.pwc.com/en_UA/ua/services/forensic/assets/gecs_2011_report_ukraine_rus.pdf (дата звернення 14.10.2020)

9. Самые крупные мошенничества в США. URL: http://forbes.ua/business/1356162-samye-krupnyemoshennichestva-vssha/1356163#cut. (дата звернення 14.10.2020)

10. Sutherland E. H. Is «White collar crime» crime? American Sociological Review. 2015. Iss. 10. P. 132–139.

Петрик Уляна Михайлівна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Завидняк Ірина Олександрівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕСОЦІАЛІЗАЦІЇ ЗАСУДЖЕНИХ ДО ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Вітчизняні правознавці стверджують, що взаємодія між пробацією та програмами відновного правосуддя досить таки необхідна. Вказані програми допомагають працівникам пробації ефективніше працювати з правопорушником (підготовка плану реабілітації, мотивація правопорушника щодо зміни своєї поведінки). А отже, як бачимо, є нагальна потреба не лише розвивати службу пробації в Україні, але й розробити дієвий алгоритм дій щодо її взаємодії з програмами відновного правосуддя.

Наказом ДПтС України від 28.08.2013 № 488/ОД-13 «Про забезпечення реалізації заходів у рамках проекту «Реформування системи кримінальної юстиції в Україні»» визначено ще три регіони для пілотного впровадження методичних рекомендацій (Донецька, Київська та Запорізька область) [1].

Нагальною ж потребою розробки питання пробації в Україні є планування заходів із впровадження пробації. Це питання варто розглянути у двох основних аспектах: визначенні змісту та обсягу заходів, необхідних для впровадження та функціонування пробації та визначенні порядку (терміну та обсягу) реалізації визначених заходів, з урахуванням оцінки ресурсної бази.

Враховуючи заходи щодо реорганізації кримінально-виконавчої інспекції та створення на її базі органу пробації з урахуванням положень Закону України «Про пробацію», умовно можна виділити такі напрямки вдосконалення:

- впровадження законодавчих змін, визначених Законом України «Про пробацію» до Закону України «Про державну криміналь-

но-виконавчу службу України», Кримінального та Кримінально-виконавчого кодексів України, підзаконних нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України, Мінюсту, ДКВС України;

- внесення, протягом шести місяців з дня набрання чинності Закону України «Про пробацію», на розгляд Верховної Ради України пропозицій про внесення змін до законодавчих актів України, пов'язаних з прийняттям зазначеного закону;

- приведення нормативно-правових актів, що регламентують порядок та умови виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням засудженого волі, у відповідність до загальновизнаних міжнародних норм;

- підготовка підзаконних нормативно-правових актів, передбачених Законом України «Про пробацію» (Порядок складання досудової доповіді - Мінюст, Порядок здійснення нагляду та проведення соціально-виховної роботи з клієнтами пробації - Мінюст, Порядок розроблення та реалізації пробаційних програм - Кабінет Міністрів України, Порядок реалізації пробаційних програм щодо неповнолітніх - Мінсоцполітики, Мінюст, Положення про організацію діяльності волонтерів пробації - Мінюст).

Слід акцентувати увагу на тому, що ДПтС України підготовлено та направлено до Міністерства юстиції України проекти постанов Кабінету Міністрів України «Про внесення змін до Положення про Державну пенітенціарну службу України», «Про затвердження порядку розроблення та реалізації пробаційних програм», а також пропозиції до проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про пробацію».

Також, Законом України «Про пробацію» (далі - Законом) не передбачено необхідної для ефективної, з точки зору досягнення цілей пробації, форми роботи, яка полягає у підготовці додаткової досудової доповіді стосовно особи, яка порушила правила пробації (мова йде саме про додаткову доповідь, яка складається щодо особи, відносно якої до цього вже було застосовано пробацію і яка порушила висунуті вимоги). Така доповідь, як свідчить зарубіжний досвід, також мала б містити висновки офіцера пробації про оцінку ризиків та небезпечність подальшого залишення особи в суспільстві. Варто зазначити, що це - важливий напрям, який надає можливість існування служби пробації в сучасному вигляді та досягнення тих позитивних цілей, що пе-

ред нею стоять. Справа в тому, що незважаючи на порушення правил пробації, особа часто все ще залишається цілком безпечною для суспільства і направлення її для відбування покарання може лише нашкодити суспільству. З огляду на це, потребують зміни й окремі положення КК України, зокрема, ч. 2 ст. 78.

Суттєвим також, на наш погляд, є приведення у відповідність з чинним законодавством термінологічного апарату Закону. В науковій літературі неодноразово зазначалося, що більш доречним є використання терміну «запобігання» злочинності, як це власне зроблено в тексті КК України, а не «попередження». Відповідно, замість терміну «рецидивна злочинність» доцільніше зазначати «рецидив злочинів», як це зазначено у ст. 34 КК України. У такому варіанті під час реалізації положень даного Закону у практиків не будуть виникати додаткові труднощі.

Потребує також додаткового роз'яснення, що слід розуміти під принципом «неупередженості», про який зазначено у ст. 5 Закону. Залишається незрозумілим, про неупередженість до кого ведеться мова (до клієнтів пробації, підлеглих, громадських організацій, керівництва). У наукових джерелах даний принцип немає детальної розробки, не кажучи вже про закріплення його в Законі.

Крім того, у ч. 1 ст. 7 зазначається, що при вирішенні питання про застосування до особи пробації суд бере до уваги характер вчиненого кримінального правопорушення та соціально-психологічну характеристику особи обвинуваченого або засудженого, яку готує персонал органу пробації або адміністрація установи виконання покарань. Варто акцентувати увагу на те, що у тексті зазначеної статті не знайшло відбиття положення КК України, які передбачають необхідність врахування при призначенні покарання не лише ступінь тяжкості вчиненого правопорушення, а й обставини, що пом'якшують та обтяжують покарання.

Також, результати оцінки діяльності Державної кримінально - виконавчої служби свідчать, що одним із основних факторів, який негативно впливає на роботу органів і установ виконання покарань та слідчих ізоляторів, є неузгодженість національного законодавства з питань діяльності Державної кримінально-виконавчої служби, зокрема кримінально-виконавчої інспекції з європейськими нормами і стандартами [2; 3].

Зокрема, Інструкцією про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань, затвердженою наказом ДДУПВП України № 270/1560 [4] передбачено, що працівники кримінально-виконавчої інспекції під час виконання покарання у виді виправних робіт ведуть облік засуджених, роз'яснюють порядок та умови відбування покарання, здійснюють контроль за додержанням порядку та умов відбування покарання засудженими і власником підприємства за місцем роботи засуджених осіб. Характер цих обов'язків і заборон такий, що контролювати їх здійснення приходиться, в основному, за місцем проживання засудженого (наприклад, повідомляти кримінально - виконавчу інспекцію про зміну місця проживання; заборона засудженим без дозволу кримінально-виконавчої інспекції виїжджати за межі України; та ін.). Інколи контролювати виконання засудженими таких заборон просто неможливо співробітниками інспекцій, які дислокуються в інших районах.

Враховуючи вищевикладене, вважаємо, що для України буде доцільніше та економічно вигідніше розпочинати впровадження пробації не з прийняття законів, положень та інструкцій по пробації та її служби, а з розроблення єдиного механізму виправлення і ресоціалізації засуджених, який би починався з моменту засудження особи й тривав увесь час виконання й відбування покарання, аж до повного «одужання» особи. Поки що слід почекати й не вводити функцію «соціальної доповіді» у роботу служби, а перемістити цінності роботи з виконання і контролю на виправлення, соціальну допомогу, адаптацію та ресоціалізацію засуджених. Для цього після «вироблення» єдиного бачення можливих засобів і заходів із виправлення і ресоціалізації звільнених з установ виконання покарань паралельно із законодавчою роботою стосовно пробації слід здійснювати закріплення правових основ щодо соціальної допомоги засудженим та відпрацювання можливостей надання такої допомоги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про забезпечення реалізації заходів у рамках проекту «Реформування системи кримінальної юстиції в Україні»: наказ ДПтС України від 28.08.2013 № 488/ОД-13. URL.: http://www.zakon.rada.gov.ua/go.

2. Концепція Державної цільової програми реформування Державної кримінально-виконавчої служби на період до 2017 р.: розпорядження Кабінету Міністрів України від 26 листопада 2008 р. № 1511 р. Офіційний вісник України. 2008. № 93. Ст. 3087.

3. Концепція реформування Державної кримінально-виконавчої служби України: Указ Президента України від 25 квітня 2008 р. № 401/2008. Офіційний вісник Президента України. 2008. № 18. Ст. 589.

4. Інструкція про порядок виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі, та здійснення контролю щодо осіб, засуджених до таких покарань, затвердженої наказом Державного департаменту України з питань виконання покарань та МВС України від 19 грудня 2003 р. № 270/1560.URL: http://www.zakon.rada.gov.ua.laws/show/-z0016-04.

Руда Катерина Анатоліївна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Дідківська Галина Василівна,
д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології, завідувач кафедри

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ АНТИКОРУПЦІЙНИХ СУДІВ

Іноземний досвід свідчить, що одним із механізмів подолання корупції в Україні є створення антикорупційних судів. Експерти Антикорупційної ініціативи ЄС, зазначають, що створення антикорупційного суду – практика багатьох країн, які зіткнулися з недовірою суспільства до можливостей звичайних судів розглядати судові справи, пов'язані з корупцією на високому рівні. Однак найпоширенішим аргументом для створення антикорупційного суду все ще залишається необхідність подати сигнал не тільки міжнародній громадськості, а й громадянам країни про те, що держава продовжує реформуватися і підсилює боротьбу з корупцією, в тому числі на високому рівні.

Питання правового регулювання діяльність антикорупційних судів у інших країнах досліджувалось у роботах таких науковців та практиків як: Гарник К., Гришина Н., Косиця О., Петрова А., Ростовська К., Семенюк Я., Слюсар А., Стівенсон М. та інших.

Метою є щоб на підставі системного аналізу положень зарубіжного законодавства визначити особливості діяльність антикорупційних судів.

Експерти Антикорупційної ініціативи ЄС зазначають, що існують три основні механізми, які можуть допомогти таким судам бути ефективними. По-перше, спеціалізований суд, який розглядає тільки справи про корупцію, отримає більш сприятливе співвідношення кількості суддів і кількості справ, що розглядаються, у зв'язку з чим зможе швидко приймати рішення. По-друге, антикорупційні суди можуть налагоджувати процедури розгляду справ про корупцію багатьма шляхами. Наприклад, деякі антикорупційні суди є судами пер-

шої інстанції, апеляційні заяви на оскарження рішень яких йдуть відразу до верховного суду країни, минаючи звичайні проміжні апеляційні суди. По-третє, для прискорення розгляду справ про корупцію різні країни встановлюють спеціальні кінцеві терміни розгляду справ для своїх антикорупційних судів [1].

Так, перший механізм, що пов'язаний із кількістю суддів та справ, що ними розглядаються в різних країнах реалізується порізному, і в різних країнах кількість суддів, що розглядають справи про корупцію, істотно відрізняється. У більшості країн судді, що спеціалізуються на розгляді справ про корупцію, мають статус звичайних суддів, тому процедури їх призначення та відставки, контролю за ними, а також умови служби такі ж, як і для інших суддів на аналогічному рівні судової ієрархії. У більшості країн судді спеціалізованих антикорупційних судів мають той же статус та проходять ті ж процедури відбору, що і судді загальної юрисдикції аналогічного рівня. Однак у певних країнах застосовують спеціальні процедури відбору суддів антикорупційних судів. Як правило, це спеціальні вимоги щодо необхідної кваліфікації або практичного досвіду [2]. У Словаччині, наприклад, судді також повинні пройти спеціальну перевірку для підтвердження відсутності будь-яких негативних факторів, які б могли бути використані для шантажу чи інших форм незаконного впливу на них. Тепер така перевірка розповсюджується на усіх суддів без винятку. Найбільш комплексно до питання запровадження спеціальних процедур відбору для антикорупційних судів підійшли в Індонезії. У спеціалізованих судах справи тут розглядаються не лише професійними суддями, але й ad hoc суддями, якими, як правило, виступають професійні юристи, судді у відставці, чи інші професіонали у сфері права. В Україні ж процес добору суддів Вищого антикорупційного суду відрізняється від відбору суддів у звичайні суди, зокрема через роль Громадської ради міжнародних експертів (ГРМЕ) з правом вносити вето на прийняття тих чи інших кандидатів при наявності доказів їх невідповідності вимогам [1].

Другий механізм, що пов'язаний із варіативністю процедури розгляду справ про корупцію багатьма шляхами, теж в різних країнах застосовується по-різному. Упровадження ефективного інституціонального механізму реалізації міжнародної й національної антикорупційної політики є стратегічним кроком у боротьбі та протидії корупції. Для визначення юрисдикції антикорупційних судів, наголошує

Слюсар А., використовуються різні критерії: за категорією злочинів; за тяжкістю злочинів; за суб'єктами. Так, за категорією злочинів – більшість антикорупційних судів розглядають справи про корупційні і пов'язані з корупцією злочини. Однак, деякі зі спеціалізованих судів мають і ширшу підсудність, яка також включає і інші тяжкі злочини. У більшості країн (у тому числі європейських, наприклад Словаччині, Болгарії та Хорватії) антикорупційні суди є судами з розгляду не лише корупційних злочинів, а й злочинів, пов'язаних із відмиванням грошей, злочинів проти власності, злочинів, пов'язаних із торгівлею людьми [3]. Для більшості антикорупційних судів підсудність скорі-ше визначається за категоріями злочинів, а не за їх тяжкістю, проте в деяких країнах застосовують і такий підхід.

Третій механізм пов'язаний із встановленням спеціальних кінцевих термінів розгляду справ. Кінцеві терміни розгляду справ в антикорупційному суді в значній мірі відрізняються в різних країнах частково через відмінності в структурі, функціях та організації судів. Суд по розгляду справ про корупцію в Палестині славиться своїми особливо жорсткими кінцевими термінами: в рамках формального статутного права цей суд повинен розглянути будь-яку справу, що надходить до нього, протягом 10 днів, і прийняти рішення протягом 10 днів після слухання, з дозволеним збільшенням процесуального строку не більше ніж на 7 днів. На момент введення спеціалізованих антикорупційних судів в Малайзії середній термін розгляду справи про корупцію з часу його надходження і до винесення остаточного рішення становив 8,5 років. Тому Малайзія встановила правову вимогу розгляду справ антикорупційними судами протягом одного року (вимога не поширюється на суддів звичайних судів) [1].

З наведеної інформації можна зробити висновок, що запровадження антикорупційних судів у цих країнах мало як позитивні результати так і створювало певні ризики, що мали негативні наслідки. Так, слід погодитись із Слюсарем А. щодо позитивних аспектів запровадження антикорупційних судів, а саме: 1) можливість застосувати більш ефективні процедури відбору та сформувати штат чесних та незалежних суддів; 2) можливість зменшення навантаження на суддів у зв'язку з визначеною юрисдикцією суду і порівняно меншою кількістю справ для розгляду, 3) підвищення професійної спеціалізації суддів у зв'язку з розглядом ними справ однієї чи близьких категорій та

застосування новітніх підходів до організації роботи та забезпечення документообігу [2].

Негативними аспектами запровадження антикорупційних судів є: 1) неефективність і сповільнений розгляд справ, а також корумпованість суддів; 2) фактичне запровадження двох паралельних судових систем, коли одні й ті ж категорії справ можуть розглядатись судами загальної юрисдикції або ж спеціалізованими, що означає застосування різних процедур розгляду та ставить під питання законність таких рішень; 3) створення антикорупційного суду утворює можливість порушить чинну систему [3; 4; 5].

При реалізації таких аспектів практика має такі негативні приклади. Так, у Індонезії декілька суддів таких судів були звинувачені у корупції, а у Філіппінах Верховний суд відсторонив від посади суддю спеціалізованого антикорупційного суду через звинувачення у причетності до корупційних дій. Також у Індонезії можливість розгляду аналогічних справ двома паралельними судовими системами лягла в основу рішення про неконституційність такої організації судоустрою [5].

У сукупності наведені фактори вплинули суперечливо на ефективність антикорупційних судів. Таким чином, наведена інформація демонструє, що робота антикорупційної судової системи не може викорінити корупцію. Врешті, в країнах з низьким рівнем корупції таких судів взагалі немає. Це говорить, що наявність профільних судів – не ознака відсутності корупції. На її наявність та рівень скоріше впливає економічний рівень розвитку країни. Гарник К., теж підтримує цю позицію та стверджує, що створення Антикорупційного суду – це одна з вимог західних партнерів України, проте ні в Сполучених Штатах, ні в Німеччині, ні у Франції, наприклад, таких судів немає. Там усі суди антикорупційні. Загалом у країнах ЄС антикорупційні суди в тій чи іншій формі існують лише в Словаччині, Болгарії та Хорватії. Гарник К. стверджує, що антикорупційний суд – це не гарантія знищення корупції, а скоріш показник ставлення Заходу до нашої країни [6].

Антикорупційні суди, як правило, створювались в країнах третього світу. Розвинутим державам не потрібен Антикорупційний суд, тому що в них кожен суд такий по суті. В країнах же третього світу ці суди у вигляді окремих палат чи суддів виникали чи то через тиск зовнішньої спільноти, чи то через внутрішні важелі. Назвати хоча б

одну країну, де створення судів мало абсолютно успішну історію, не можна. До певного часу їх діяльність справляла певний суспільний ефект. Але значно покращити своє місце у світовому рейтингу не вдалось нікому. Однак говорити про неефективність антикорупційних судів все одно не можна. Вироки Антикорупційного суду можуть стати превентивним заходом для потенційних хабарників [4].

Іноземний досвід свідчить, що функціонування антикорупційних судів носить суперечливий та проблемний характер. Водночас, зазначає Гарник К., Вищий антикорупційний суд може бути ефективним в Україні, але для цього необхідно забезпечити реформування всієї системи та підвищити гарантії незалежності судів та суддів, збільшити зарплати суддів, створити нормальні умов їхньої праці, посилити захист від зовнішнього впливу.

На наш погляд, такий результат діяльності антикорупційних судів у наведених вище країнах також є наслідком недостатньої уваги до правового регулювання саме адміністративно-правових відносин антикорупційних судів. Оскільки в основному міжнародні експерти висвітлювали найбільш нормативно-врегульовані аспекти правового статусу антикорупційних судів, то серед поширеної у наукових роботах та засобах масової інформації відомостей, найбільш урегульованими виявились адміністративно-правові відносини цих судів, що пов’язані із конкурсом на посади суддів антикорупційних судів та визначенням їх кількості. Водночас, наявні на даний час результати наукових досліджень правового регулювання діяльності антикорупційних судів у інших країнах свідчать про прогалини правової регламентації щодо моніторингу доброчесності суддів антикорупційних судів протягом усього часу обіймання ними посади; щодо підвищення рівня професійної компетентності суддів цих судів; фінансового забезпеченням діяльності цих судів; забезпеченням безпеки їх суддів тощо. Тому, враховуючи зазначені висновки, вважаємо за необхідне звернути увагу наукової спільноти, юристів практиків та законодавців на необхідність приділення більшої уваги питанням правової регламентації адміністративно-правових відносин ВАС України для забезпечення його ефективного функціонування та недопущення реалізації у вигляді негативних наслідків ризиків, що проявились в системі антикорупційних судів інших країн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Як спрацювали спеціалізовані антикорупційні суди в світі? Уроки для України. Антикорупційна ініціатива ЄС. URL : https://apostrophe.ua/ua/artide/politics/judiciary/2018-09-n/kak-srabotali-spetsiaHzirovannyie-antikormptsюnnyie-sudyi-v-mire-ш'oki-dlya-ukrainyi/20562П.09.2018.

2. Слюсар А. Антикорупційний суд в Україні: передумови утворення та гарантії ефективності. URL: http: //www. pravda. com. ua/columns/2017/02/15/7135474/

3. Косиця О. О. Організаційно-правові підстави створення антикорупційного суду в Україні. Судова та слідча практика в Україні. 2017. Вип. 4. С. 6-10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jipu_2017_4_3

4. Сенченко Н.М. Суддя - носій морально-правового потенціалу. URL: http://journals.uran.ua/index.php/2415-3095/article/view/106177

5. Собовий О. Правовий статус судді в адміністративно-деліктному процесі: його сутність і проблеми визнання URL: http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/15821/36-Sobovy.pdf?sequence= 1

6. Гарник К. Антикорупційний суд: міжнародний досвід та українські реалії URL : https://censor.net.ua/blogs/3072501/-antikoruptsyiniyi_sud_mjnarodniyi_dosvd_ta _ukransk_real

Середа Юрій В'ячеславович,
студент групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Завидняк Ірина Олександрівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права і кримінології

СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ АМНІСТІЇ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

В наш час, держава здійснюючи кримінальне переслідування осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, залишає за собою право, у визначених випадках, повно або частково «прощати» таких осіб. Однією з форм такого «прощення» є «амністія». Але, аналізуючи теоретичні положення, які стосуються інституту амністії, можна зауважити, що єдиного, загальноприйнятого поняття «амністії» не існує, також не існує єдиної думки щодо сутності та змісту «амністії» в нашій державі. Вважаємо, що ці категорії необхідно досліджувати та розкривати доктринальним шляхом.

Так, в перекладі з грецького, термін «амністія» (amnestia) буквально означає «прощення» або «забуття». У свою чергу згідно з французькою доктриною, «амністія» визначалась як акт соціальної влади, що має на меті «забуття» відомих порушень, а отже, і відмова від переслідувань, які виникають або можуть виникнути та знищення вироків за цими порушеннями. П. І. Люблінський у свою чергу вказував на те, що це визначення мало загальне визнання, хоча воно аж ніяк не відносилось до області юриспруденції (наприклад, термін «забуття») [1, с. 160].

В наш час, деякі науковці також розуміють амністію, як акт забуття кримінального правопорушення. Але, на наш погляд, забуття минулого при всій його привабливості не може характеризувати сутність амністії, тому як:

- по-перше, держава, звільняючи актом амністії від відбування покарання, «не забуває» ні про вчинене кримінальне правопорушення, ні про сам факт звільнення від відбування покарання. Так, у ст. 4 Закону України «Про застосування амністії» № 392/96-ВР від 01.10.1996 р., зазначено, що амністія не поширюється: на осіб, яким смертну кару в порядку помилування замінено на позбавлення волі;

на осіб, стосовно яких протягом останніх десяти років було застосовано амністію або помилування незалежно від зняття чи погашення судимості та які знову вчинили умисне кримінальне правопорушення, тощо [2]. А в чинному Законі України «Про амністію» № 1810-VIII від 22.12.2016 р. обмеження встановлено до більш ширшого круга осіб. Тому, важко припустити, що держава «забуває» про вчинення кримінальних правопорушень особами, що потрапили під амністію, а лише реалізує один з принципів законодавства (принцип гуманізму) спрямований на захист інтересів усіх членів суспільства, враховуючи осіб, які вчинили кримінальні правопорушення;

по-друге, теорія «забуття минулого» як сутності амністії не підтримується в сучасній науці кримінального права. Так, все більше вчених пропонують встановити, так звану «умовну амністію», суть якої полягає в покладанні на амністованих осіб певних обов'язків та обмежень, недотримання яких може спричинити за собою скасування рішення про застосування амністії до конкретної особи [3, с. 38]. Зазначимо, що існують й противники такого заходу, як умовна амністія. Але, не вдаючись в полеміку з даної проблеми, відзначимо, що умовна амністія тим більше не дозволяє державі і суспільству «забути» минулі гріхи амністованої особи. Ще П. І. Люблінський відзначав, що «будь-яке обмеження, внесене в амністію, буде послаблювати її характер, як заходу забуття. Суспільну увагу будуть привертати ті події, які мали б зникнути із суспільної пам'яті» [1, с. 163].

На наш погляд, соціальна сутність амністії аналогічна суті помилування: і в тому, й в іншому випадку проявляється милосердя по відношенню до особи, яка вчинила кримінальне правопорушення. Саме так розуміють сутність амністії більшість вчених. Наприклад, П. С. Матишевський наголошував на тому, що: «акт амністії є виявленням гуманізму, милосердя та прощення з боку держави щодо певної категорії осіб, які вчинили злочини, що здійснюється у вигляді звільнення від кримінальної відповідальності та покарання індивідуально невизначеного кола осіб, винних у вчиненні злочину [4, с. 309]. Схожою представляється характеристика суті амністії в якості категорії вибачення особі вчиненого ним кримінального правопорушення.

Виходячи з даної теоретичної позиції, вважаємо, що актом амністії можна вважати прояв гуманізму, благородства й милосердя держави по відношенню до осіб, які порушили кримінальний закон.

Отже, за своїм змістом амністія полягає в тих чи інших видах прояву милосердя держави по відношенню до злочинців. В Україні зміст амністії закріплено у Кримінальному кодексі України та Законі України «Про застосування амністії», так амністія є повним або частковим звільненням від відбування покарання осіб, визнаних винними у вчиненні кримінального правопорушення, або кримінальні справи стосовно яких розглянуті судами, але вироки стосовно цих осіб не набрали законної сили [2, ст. 1]. У свою чергу, відповідно до Конституції України амністія оголошується Законом України, тому амністію також можна визначити, як нормативно-правовий акт (державно-правовий акт), який приймається відповідно до норм кримінального законодавства стовно певної категорії осіб або конкретно визначеної особи (індивідуальна амністія), має обмежений період дії, відповідно до якого особи, які вчинили кримінальні правопорушення можуть бути звільнені (частково або повністю) від відбування покарання.

У науці кримінального права існує думка про те, що перераховані в кримінальному законодавстві України види прояву милосердя відносяться до наслідків її застосування, а не до змісту амністії. Вважаємо, що це не так. Амністія не може існувати поза конкретних видів пом'якшення долі амністованих, вказаних в законодавстві. Наслідки ж трактуються як явища, що наступають після тієї чи іншої події. Вони можуть і не мати місця. Амністія ж без вказівки конкретних видів амністування існувати не може.

Крім того, амністія може бути виражена лише в тих видах пом'якшення долі особи яка вчинила кримінальні правопорушення або вже засудженої особи за такі кримінальні правопорушення, які вказані в ЗУ «Про амністію». В інших, невстановлених кримінальним законодавством видах, амністія не може мати місця.

Доволі довгий час у юридичній науці не було єдиної точки зору щодо природи інституту амністії. Так, наприклад, ряд науковців відносив цей інститут до сфери конституційного права, пояснюючи таку позицію тим, що:

- Основний Закон держави передбачає для прийняття актів про амністію інший порядок, ніж для прийняття кримінальних законів;

- акти про амністію є актами «разової» дії, тобто не носять постійного характеру, що достеменно відрізняє їх від кримінальних законів.

Деякі дослідники вказували на те, що інститут амністії належить до сфери кримінального права, аргументуючи це тим, що акт амністії може змінити положення особи яка вчинила кримінальне правопорушення або вже засудженої особи, тому моменти, пов'язаний з її правовим змістом, мають бути закріплені в кримінальному законодавстві.

Ще ряд вчених наголошував на тому, що інститут амністії носить комплексний характер і є міжгалузевим, оскільки, незважаючи на те, що такі акти приймаються не судом, а законодавчим органом держави, їх застосування покладається на установи виконання покарання та суд [5, с. 178].

Ми поділяємо саме таку позицію, тому як амністія є не тільки комплексним міжгалузевим інститутом, який поєднує у собі елементи конституційного, кримінального, кримінально-процесуального та кримінально-виконавчого права, а й на ряду з помилуванням утворює під інститут багатогалузевого інституту державного вибачення злочинців.

Для розкриття правової природи амністії, своєрідної юридичної характеристики даного явища, що виражає його специфіку, функції та місце серед інших правових явищ, необхідно звернутися до положень зазначених галузей права. Дійсно, за своєю суттю амністія являє собою комплексний правовий інститут, єдина нормативна основа якого включає в себе норми:

а) конституційного права (ст. 74 та ч. 3 ст. 92 КУ, включають основні норми, що регулюють амністію);

б) кримінального права, що передбачають загальні положення про амністію визначені у ч. 1 ст. 44, статті 85–86 КК України, ЗУ «Про застосування амністії»;

в) кримінально-виконавчого права, що встановлюють акт амністії в якості підстави для виконання покарання та інших заходів кримінального характеру, звільнення від відбування покарання;

г) кримінального процесуального права, що регламентують підстави і порядок припинення кримінального переслідування в разі прийняття Закону «Про амністію».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Люблінский П. І. Право амністії: історико-догматичне і політичне дослідження. Одесса, 1907. 160 с.

2. Про застосування амністії в Україні: Закон України від 01.10.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/392/96-%D0%B2%D1%80#Text

3. Козакова І. В. Умовно-дострокове звільнення від відбування покарання у виді позбавлення волі за законодавством України та держави Ізраїль: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2017. 201 с.

4. Матишевський П. С. Кримінальне право України: загальна частина. Підр. для студ. юрид. вузів і фак. Київ: А.С.К., 2001. 352 с.

5. Ус О. Кримінально-правові проблеми застосування амністії в Україні. *Вісник. Проблеми боротьби зі злочинністю.* 2010. № 2(61). С. 178-186. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/5763/1/Us_178.pdf

Телятніков Станіслав Дмитрович,
студент групи ПМКПз19-1
Науковий керівник:
Лемеха Р. І.

КРИМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИ, ЩО ПЕРЕШКОДЖАЄ ДІЯЛЬНОСТІ РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ, ЧЛЕНА РАХУНКОВОЇ ПАЛАТИ

Рахункова палата як в Україні, так і в Європі є державним органом фінансового контролю, який згідно із положеннями конституційно-правового законодавства наділений правом контролювати законність дій у процесі збирання, розподілу і використання фінансових фондів держави та територіальних громад із метою здійснення ефективної державної та місцевої фінансової політики в суспільстві, а також забезпечення прав і свобод громадян [1, с. 9].

Відповідно до ст. 98 Конституції України Рахункова палата здійснює від імені Верховної Ради України контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням [2]. У ст. 1 Закону України «Про Рахункову палату» зазначено, що вона є державним колегіальним органом, який підзвітний Верховній Раді України та регулярно інформує її про результати своєї діяльності. Також Рахункова палата є організаційно, функціонально та фінансово незалежною, такою, що самостійно планує свою діяльність, яка не залежить від діяльності інших контролюючих органів [3].

Якщо проаналізувати юрисдикцію Рахункової палати України, то можна зазначити, що вона є не просто вищим за субординацією, а й провідним органом державного фінансового контролю в Україні, який відповідає міжнародним стандартам, що є надзвичайно важливим, з урахуванням того, що Україна проходить шлях євроінтеграції [4,с.157].

Україна дуже часто стикається із проблемою наповнення державного бюджету грошовими коштами та використанням таких коштів, які необхідні для нормального забезпечення існування і функціонування нашої держави в цілому, адже є великий ризик використання державних коштів не за цільовим призначенням, а для задоволення

потреб певних осіб, а не держави та суспільства. Таким чином зважаючи на те, що Рахункова палата від імені Верховної Ради України здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням згідно із ЗУ «Про Рахункову палату», то є цілком логічним з боку законодавця визнання перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати кримінальним правопорушенням та встановлення кримінальної відповідальності за таке діяння, що передбачена ст. 351-1 КК України. Відповідно до Особливої частини Кримінального кодексу України перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати віднесено до кримінальних правопорушень проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян [5].

Суб'єктом вчинення кримінального правопорушення, що передбачене ст. 351-1 КК України є службова особа. З точку, зору криміналогії розглядається цей суб'єкт розглядається як особа. Для того, щоб повністю розкрити зміст та природу особи, що перешкоджає діяльності Рахункової палати, то необхідно в першу чергу розуміти, що саме є перешкоджанням діяльності.

На думку, М. В. Фоменко під перешкоджанням діяльності слід вважати спрямований на зміну чи припинення такої діяльності фізичний та/або інформаційний, що може проявлятися через видання правозастосовних, розпорядчих та інших правових актів, а також технічного втручання в комп'ютерні мережі тощо, вплив на її суб'єктів та/або вчинювані ними заходи, внаслідок якого завдається безпосередня шкода правам, свободам та законним інтересам як самих суб'єктів такої діяльності, так і інших осіб, пов'язаних із ними чи їхньою діяльністю [6, с.8]

Є. М. Блажівський під перешкоджанням діяльності розуміє суспільно небезпечного діяння, коли йдеться про створення перешкод для реалізації професійних та загальних як обов'язків, так і прав [7, с.85]

Тобто, перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати можна визначити наступним чином: суспільне небезпечне діяння, що полягає у фізичному чи інформаційному впливі для створення перешкод у діяльності Рахункової палати та/або завдання шкоди правам, інтересам, свободам членам Рахункової палати, що призводить до неможливості реалізації належним чином їх професійних обов'язків та/або прав.

Для того, щоб попередити вчинення кримінальних правопорушень передбачених ст. 351-1 КК України, то потрібно звернутися до характеристики особи такого правопорушника і враховуючи, що ним є службова особа, то ретельно добирати кандидатів на відповідну службу і звертати увагу на якість тривожні риси характеру, поведінки, моральних установок тощо.

Антонян Ю.М. вважає, що особа кримінального правопорушника – це галузь кримінологічних знань, об'єкт кримінологічного дослідження, без якого існування кримінології неможливе, оскільки допомогою цих знань у повній мірі вирішується основне завдання кримінології – пояснення злочинності [8, с. 42].

І.М. Даньшин зазначає, що особа кримінального правопорушника складається із певних елементів таких, як: соціально-демографічні ознаки (стать, вік, рівень освіти, зайнятість, стаж роботи, сімейний стан, місце проживання, інші дані про соціальний статус особи); особистісно-рольові властивості (соціальні позиції, рольові особливості тощо); соціально-психологічні якості (особливості особи, які сформувалися на базі її психічних станів і процесів у ході власного соціального досвіду; спрямованість особистості, мотиваційна сфера, потреби, установки, інтереси тощо); риси правової й моральної свідомості; кримінально-правові ознаки (спрямованість злочинної поведінки суб'єкта на конкретні суспільні відносини, узяті під охорону законом; ступінь і характер суспільної небезпечності вчиненого злочину; способи, обрані для досягнення злочинної мети; мотив, яким керувався суб'єкт злочину; ставлення винного до вчиненого) [9, с. 37-40].

Проте, на нашу думку, більш доцільним є визначення особи кримінального правопорушника, яке запропоновано А.Ф. Зелінським та полягає у тому, що ознаки, які характеризують наступні : соціально-рольові (найближче оточення, побутові, сімейні, робочі відносини); соціально-демографічні (стать, вік, освіта, соціальний стан, професія і вид занять, сімейний стан, місце проживання, матеріальне забезпечення та житлово-побутові умови); морально-психологічні (світогляд, ціннісні орієнтації, інтелектуальні ознаки, рольові особливості, психічні аномалії, що не виключають осудність, рівень потреб); кримінально-правові (мотиви злочину, характер і спрямування посягань, одиночний чи груповий характер посягань) [10, с. 72].

Особа кримінального правопорушника, що перешкоджає діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати майже не дослі-

джується у кримінології самостійно, а зазвичай розглядається серед кримінальних правопорушень, що вчиняються службовими особами.

Найчастіше такі правопорушення вчиняються громадянами України, враховуючи специфіку діяльності. Вік, який характерний для вчинення перешкоджання діяльності Рахункової палати становить 35,6% – 29–39 років, 35,2% – 40–54 років, 10% – 55–59 років і 5,2% – 60 і більше років, це пояснюється тим, що для того, щоб працювати на державній службі, а саме, у Рахунковій палаті потрібно досягти певного віку. Це є «чоловічим» правопорушенням, оскільки приблизно 82% вчиняється саме чоловіками. Щодо освітнього рівня, то переважна більшість осіб (87%) мають вищу освіту і лише незначний відсоток (13%) – професійно- технічну, повну загальну середню освіту. Від 1,7% до 6,4% вказаних злочинів скоюють особи, котрі раніше вчиняли злочини, та від 3,2% до 7,6% – скоються групою осіб. Більшість мають родину та дітей, міцні родинні зв'язки зі своє сім'єю, батьками та іншими родичами, але близько (30%) неодружені або розлучені. Щодо морально-психологічних якостей, то таким особам властиві кар'єризм, цілеспрямованість, логічність, врівноваженість, довірливість, самовпевненість, бажання отримати особисту користь від займаної посади, негативне чи зневажливе ставлення до закону, посадових правил, інструкцій, перебільшене почуття обов'язку, зневага інтересами служби, зневага інтересами підлеглих та в більшості випадків мають корисливі мотиви [11, с. 146-150].

Отже, особа кримінального правопорушника, що здійснює перешкоджання діяльності Рахункової палати, члена Рахункової палати в кримінології не досліджується як самостійна категорія, а лише у числі інших правопорушень, що вчиняються службовими особами. Дуже важливим є приділення в майбутньому більше уваги саме цьому аспекту, адже це допомагає при розслідуванні такого кримінального правопорушення, виявленні потенційних правопорушників та попередженні вчинення таких діянь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Невідомий В. І. Рахункові палати як органи фінансового контролю в Україні та Європі: конституційнопорівняльний аналіз: автореф. дис. …канд. юрид. наук: 12.00.02; Київ. нац. ун-т внутр. справ. К. 2007. 20 с.

2. Конституція України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141

3. Про Рахункову Палату: Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 36, ст.360

4. Койчева О. С. Конституційний статус рахункової палати України в системі органів державного фінансового контролю. *Право і суспільство*. 2014. № 6.1. С. 151–158.

5. Кримінальний кодекс України: Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131

6. Фоменко М. В. Кримінально-правова характеристика перешкоджання законній діяльності профспілок, політичних партій, громадських організацій (ст. 170 КК України): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук 12.00.08. Х., 2017. 18 с.

7. Блажівський Є. М. Кримінальна відповідальність за втручання в діяльність за кримінальним правом України: дис. … канд. юрид. наук: 12.00.08. Львів, 2010. 234 с.

8. Антонян Ю.М. Изучение личности преступника: [учебное пособие] / Ю.М. Антонян. М. Изд. ВНИИ МВД СССР, 1982. 80 с.

9. Кримінологія: Загальна та Особлива частини : [підручник] / [І.М. Даньшин, В.В. Голіна, М.Ю. Валуйська та ін.] ; за заг. ред. В.В. Голіни. – 2-ге вид. перероб. і доп. Х. Право, 2009. 288 с.

10. Зелинский А. Ф. Криминология: [курс лекций]. Х. Прапор, 1996. 260 с.

11. Пчеліна О.В. Особа злочинця як елемент кримінологічної характеристики злочинів у сфері службової діяльності. *Вісник Національної академії правових наук України.* Вип. №2, 2017. с.145-156

Улінець Оксана Володимирівна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Бодунова Олеся Миколаївна,
к.ю.н., доцент кафедри
кримінального права та кримінології

ДО ПИТАННЯ НЕОБХІДНОСТІ КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ГРАЛЬНОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Гральний бізнес як вид підприємницької діяльності, побудований на основі історично-сформованого попиту людства в азартних іграх, існував в Україні тривалий час, поширюючись практично на всієї території країни. 15 травня 2009 року Верховною Радою України було прийнято Закон «Про заборону грального бізнесу в Україні», яким введена заборона на гральний бізнес у будь-якому вигляді та на участь в азартних іграх. На забезпечення виконання положень цього нормативного акта 22 грудня 2010 року Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства про заборону грального бізнесу в Україні» Кримінальний кодекс України було доповнено статтею 203-2, відповідно до якої установлено кримінальну відповідальність за зайняття гральним бізнесом [1].

Проте цього року політика щодо законодавчого унормування грального бізнесу в Україні змінила свій напрям. У серпні 2020 року Президент України підписав законопроєкт про легалізацію грального бізнесу. Верховна Рада України схвалила його в другому читанні ще 14 липня 2020 року. Основною метою прийняття цього законодавчого акту стало створення системи регулювання грального бізнесу, що зможе приносити додаткові кошти державному бюджету. Їх натомість можна буде витрачати на підтримку медицини, спорту і культури [2].

З огляду на зміну правової політики у сфері регулювання грального бізнесу вважаємо за необхідне проаналізувати основні постулати прийнятого закону. Найперше нормативний акт легалізує діяльність гральних закладів на території України, створює ефективні механізми їх регулювання та визначає, які саме заклади можуть існувати на території держави: 1) гральні заклади казино; 2) проведення азартних ігор казино через мережу Інтернет; 3) букмекерські пункти; 4) веден-

ня букмекерської діяльності через мережу Інтернет; 5) гральні автомати; 6) лотереї; 7) організація ігор в покер через мережу Інтернет [2].

Створення спеціального органу так само передбачено оновленим законодавством. Він складатиметься з голови та шести членів і буде координувати свою діяльність з Кабінету Міністрів України. Усі члени Комісії так само призначатимуться Кабміном за подання профільного комітету Верховної Ради України.

Також проєкт закону передбачає державний нагляд за дотриманням правил діяльності ринку азартних ігор. Він здійснюватиметься шляхом: контролю за наявністю передбачених законом ліцензій; перевірки додержання ліцензійних умов; контролю за додержанням організаторами азартних ігор законодавства, стандартів та інших нормативних документів у сфері азартних ігор [2].

Варто зазначити, що здійснення контролю за діяльністю організаторів азартних ігор та забезпечення прав гравців створюється система онлайн-моніторингу. Організаторів азартних ігор зобов'язуються підключати спеціальне обладнання, через яке і здійснюватиметься моніторинг.

Крім цього, закон передбачає введення кримінальної відповідальності за організацію грального бізнесу без відповідного дозволу. Він передбачає створення за рішенням Кабінету Міністрів України спеціальних гральних зон в Україні – не більше п'яти.

Також додамо, що закон також запроваджує вимоги щодо боротьби з ігровою залежністю (лудоманією). Для цього організатори гральних закладів повинні дотримуватися правил ідентифікації гравців, забезпечити неможливість участі у розіграшах гравців з лудоманією. За порушення цієї норми організатор на вимогу має відшкодувати 10-кратний розмір ставки.

Отже, можемо зробити висновок, що гральний бізнес у сучасних умовах існування українського суспільства виступає видом підприємницької діяльності, за порушення правил якої наступає кримінальна відповідальність. З першого погляду, така позиція законодавця передбачає позитивні наслідки у вигляді значних надходжень до бюджету, проте, на нашу думку, загроз від такого виду підприємництва є набагато більше.

У цьому аспекті ми погодимося з науковцями, які виділяють два основних напрямки загроз, за якими гральний бізнес визначається таким, що може завдати істотної шкоди: 1) економічна безпека держави

і системи господарювання; 2) морально-етична складова життєдіяльності людини і його психічне здоров'я.

Так, наприклад, Політова А.С. визначає характер суспільної небезпеки зайняття азартними іграми тим, що цей злочин підвищує розмір збитку, зв'язок з організованими злочинними групами, а також створює загрозу безпеці держави в економічній сфері [3, с. 95–98].

А. А. Вознюк Р. О. Піняга відзначають, що заняття гральним бізнесом нерідко супроводжується легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, тобто по суті його можна вважати проявом організованої економічної злочинності [4, с. 96–102].

У свою чергу, З. М. Топорецька бачить суспільну небезпеку грального бізнесу, головним чином, у формуванні у особи стійкої психологічної залежності від гри (лудоманії), коли вона вже не здатна самостійно зупинитися і таким чином витрачає всі гроші на гру, що спонукає вчинення ним інших злочинів проти власності заради можливості продовжувати гру. Проте, зв'язок між поширенням грального бізнесу та вчиненням корисливих злочинів ще недостатньо встановлено. Емпіричних даних про те, скільки злочинів було скоєно саме азартними гравцями, не вказує ні один з дослідників цієї проблематики [5].

А. В. Савченко пов'язує суспільну небезпеку незаконних азартних ігор відразу з двома зазначеними напрямками загроз. Вчений зазначає, що така небезпека обумовлена: по-перше, їх здатністю нанести колосальні матеріальні збитки системі господарювання через неконтрольований, масовий і латентний характер, наявність відповідних корупційних зв'язків і підпорядкованість організованим злочинним угрупованням; а по-друге, способами і формами їх здійснення, наявністю корисливої мотивації, руйнівним впливом на суспільну мораль, здатність викликати у осіб психічну залежність (ігроманію) і т.д. [6, с. 40–44].

Н. А. Петричко зазначає, що безконтрольність азартних ігор впливає на формування тіньового сектора економіки, створює необмежені можливості для здійснення шахрайств, легалізації брудних грошей, ухилення від оподаткування та хабарництва, підриває моральні підвалини суспільства, сприяє поширенню небезпечних психічних хвороб (ігроманії) [7].

Враховуючи і в цілому погоджуючись з думками науковців додамо, що більшість населення України виступає проти легалізації грального бізнесу. Так, за даними анкетування, проведеного соціологічною групою «Рейтинг», близько 60% опитаних українців не підтримують рішення Верховної Ради про легалізацію грального бізнесу [8].

У зв'язку з цим, можемо зробити висновок, що легалізація грального бізнесу в Україні не є настільки позитивним явищем, як за кордоном. На нашу думку, правильним було б повернути статтю до КК України щодо заборони такого бізнесу в Україні з огляду на його суспільну небезпечність і несприйняття Українським суспільством.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рябчук С. В. Кримінологічна характеристика та запобігання гральному бізнесу: дис. на здобут, наук. ступ. канд. юрид. наук за спец. 12.00.08. «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право». Харків, 2018. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2019/03/diss_riabchuk_07_03_19.pdf.

2. Зеленський остаточно легалізував гральний бізнес: що передбачає закон: офіційний сайт 24 каналу. URL: https://news.24tv.ua/-legalizatsiya_gralnogo_biznesu_v_ukrayini_2020_zakonoproyekt_n1263672 (дата звернення: 30.10.2020).

3. Політова А. С. Соціальна обумовленість криміналізації злочину, передбаченого ст. 203-2 КК України щодо зайняття гральним бізнесом. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2013. No 6-2. Том 2. С. 95–98.

4. Вознюк А. А., Пиняга Р. О. Характеристика осіб, які вчиняють злочини, пов'язані із зайняттям гральним бізнесом. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2012. No 4 (59). Ч. 1. С. 96–10.

5. Топорецька З. М. Особа злочинця як елемент криміналістичної характеристики зайняття гральним бізнесом. Часопис Академії адвокатури України. 2012. No 3 (16). URL: http://www.nbuv.gov.ua/-old_jrn/e-journals/Chaau/2012-3/12tzmzgb.pdf.

6. Савченко А. В. Кримінально-правова кваліфікація незаконних азартних ігор. *Адвокат*. 2010. No 1 (112). С. 40–44.

7. Петричко Н. О. Незаконні азартні ігри: кримінально-правове та кримінологічне дослідження: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ. нац. ун-т внутр. справ. К., 2010. 20 с.

8. 60% українців не підтримують легалізацію грального бізнесу – опитування: Офіційний сайт Економічної правди. URL: https://www.epravda.com.ua/news/2020/07/21/663183/ (дата звернення: 30.10.2020).

Вартовнік Анастасія Миколаївна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Завидняк Ірина Олександрівна,
к.ю.н., доцент кафедри кримінального права та кримінології

ДЕРЖАВНА СИСТЕМА КІБЕРБЕЗПЕКИ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Наш сучасний світ дуже залежний від мережі Інтернет. Кожного дня ми користуємося соціальними мережами, різного роду технологіями, як наприклад, онлайн-банкінг та інше. А отже, зростає необхідність і охорони нашої персональної інформації та даних, які ми самі розміщуємо в глобальній мережі та які залишаються там назавжди. Тож особливо гостро стоїть питання кібербезпеки та її законодавчого врегулювання в нашій країні та в інших країнах світу.

Варто зауважити, що вся світова спільнота активно вдосконалює способи та механізми боротьби з кіберзлочинністю та захист критичної інфраструктури, але більшість кібератак спрямована на окремих осіб, що користуються мережею, розраховуючи на їх необізнаність, неуважність та халатність. А отже, в цілому ми не можемо стверджувати, що рівень кібербезпеки у державі буде високим, адже він визначається рівнем протидії кожного [1].

Варто відзначити таких науковців, як І.М. Сопілко, О.А. Баранов, В.М. Фурашев, роботи яких були розроблені з метою протидії кіберзлочинності та підвищення рівня кібербезпеки, зокрема безпеки кожного користувача мережею Інтернет. Володимир Миколайович Фурашев визначив кібербезпеку як стан здатності людини, суспільства та держави запобігати та уникати спрямованого, в тому числі і особливо небезпечного – несвідомого негативного впливу інформації [2, с. 44].

Значний проміжок часу кібербезпеці не приділялося достатньо уваги, що дало дуже негативні наслідки, наприклад, незахищеність державних органів, систем критичної інфраструктури та недостатня організованість державних правоохоронних органів, а також низька кваліфікація їх посадових та службових осіб. Законодавство щодо цього питання приймалося хаотично, було недостатньо розробленим

та мало значні колізії та прогалини. Як насідок, Україна займала останні місця в рейтингу кібербезпеки. Так, наприклад, у державних органах 60% неліцензійного програмного забезпечення, що є великою проблемою, адже це «відкрите вікно» для кібератак та взлому цілих державних систем та баз даних [3, с. 113].

Основними документами, що регулюють дане питання є Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність, а також розділ XVI Кримінального кодексу України.

Аналізуючи законодавство в цій сфері можна виокремити такі недоліки, як:

1) до сих пір не систематизовано та не винайдено єдиного підходу до визначення основних понять, що стосуються кібербезпеки, що впливає на поширення проблем щодо правильної кваліфікації злочинних діянь;

2) недосконаліть системи доказування у судовому процесі, зокрема не розроблено спеціальну кібернетичну експертизу та методи її проведення;

3) неефективність різного роду способів та засобів запобігання кіберзлочинам;

4) не розроблена єдина система заходів реагування на інциденти, що має наслідком недостатньо адекватне реагування правоохоронців на значні кібератаки, відсутність єдиної роботи та координації між державними органами з цього питання;

5) не розуміння пересічними громадянами норм закону та низька «кібергігієна» особистості [4, с. 32].

В даному випадку, наголошувалося на встановленні термінів та строків практично у кожному пункті запропонованого плану заході. Це пояснюється тим, що нові загрози виникають дуже швидко, правопорушниками винайдено безліч нових видів кіберзлочинів та методів їх здійснення. Тому, так важливо завжди мати актуальні та незастарілі норми та стандарти в загальнодержавній системі кіберзахисту.

Варто виокремити, окрім зазначених вище ще два найважливіших нормативно-правових актів в сфері боротьби з кіберзлочинністю. Наприклад, Указ Президента «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 р. «Про Стратегію кібербезпеки України». Ним регламентується наступне:

1) створення та зміцнення національної системи кібербезпеки;

2) зміцнення позиції та збільшення повноважень державних органів в сфері боротьби з кіберзлочинністю, кібершпигунством та кібертероризмом;

3) зміцнення міжнародного співробітництва щодо спільного протистояння кіберзлочинності у міжнародному масштабі;

4) забезпечення належного захисту держави, її інформаційних ресурсів та критичної інформаційної інфраструктури, а також інформації, яка захищається законом [5].

Ще один нормативно-правовий акт, а саме Закон України «Про про основні засади забезпечення кібербезпеки України», що є одним із основних в законодавчій базі в цій сфері. Він визначає та регламентує основні організаційні основи забезпечення захисту «життєво» важливих інтересів (як особистих так і національних) у кіберпросторі. Визначає основні цілі, напрями та принципи у формуванні державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю та відповідні повноваження державних суб'єктів, а також основні засади координації цих суб'єктів [6].

Для реалізації вище наведених законодавчих актів було створено нових правоохоронний орган, а саме кіберполіцію. Проголошувалося поступове реформування та вдосконалення підрозділів Міністерства внутрішніх справ України та забезпечення підготовки та функціонування професіональних працівників та експертів, що матимуть все необхідне для своєї діяльності. Передбачалося створення всіх необхідних умов для швидкого та адекватного загрозі реагування цих підрозділів, а також міжнародної співпраці з іншими країнами задля спільної боротьби з світовими кіберзлочинцями та виявлення і знешкодження транснаціональних злочинних угрупувань, що також дуже ефективно та поширено використовують кіберзлочини та кіберінциденти у своїх цілях [7].

На жаль, на сьогодні можна стверджувати, що кіберполіція разом з іншими правоохоронними органами виконує лише дуже незначну частину регламентованих законодавством функцій у боротьбі з кіберзлочинністю. Основні проблеми становлять брак висококваліфікованих спеціалістів та недосконала нормативно-правова база. Навчання нових спеціалістів та експертів в цій сфері має цілу низку проблем та недоліків, які неможливо відвернути без значного фінансування з бюджетних коштів, до того ж навіть не досконало розроблено навчальних матеріал, оскільки в цілому ще не досконала наукова база в цій

сфері. В даному випадку, я пропоную запровадити на час становлення наукових базисів в сфері кібербезпеки таку схему дій, задля вирішення проблеми з браком кадрів, а саме:

1) залучати випускників вузів технічного напрямку до безоплатного навчання законодавства та найновітніших методів боротьби з кіберзлочинністю та прийняття їх до кіберполіції. Аргументація: сучасна система, де до кіберполіції потрапляють особи – випускники юридичних факультетів, що пройшли спеціальну технічну програму, надзвичайно не ефективна, адже ці особи не оперують широкими технічними знаннями та не можуть професійно застосувати новітні методи та здобуті знання.

2) Поширити нову систему взаємодії державних органів та приватних осіб у боротьбі з кіберзлочинністю та усунення кіберзагроз. Аргументація: створена та широко застосовувана в комерційних підприємствах система «bug bounty» вже декілька років демонструє свою ефективність. Вперше її застосовано державною установою «ProZorro» тільки влітку 2019 року.

Варто зазначити, що кіберполіція достатньо ефективно, натомість, бореться с такими кіберінцидентами, як: 1) кардінг; 2) онлайн-шахрайство; 3) піратство; 4) протиправний контент; 5) тощо [8].

Тож, можемо виокремити певні дії, які варто виокремити у пріоритеті задля поліпшення ситуації у цій сфері, зокрема і в національному законодавстві, що стосується кібербезпеки:

1) Кодифікування та узгодження всіх нормативно-правових актів у сфері кібербезпеки, усунення прогалин шляхом включення положень, перейняття досвіду інших країн та встановлення найновіших міжнародних стандартів.

2) Запровадження нового закону, що регулюватиме процес проведення незалежного аудиту інформаційної та кібербезпеки держави задля виявлення потенційних чи реальних загроз та їх нейтралізація.

3) Залучення провідних спеціалістів в нашій країні задля вироблення найновіших методів боротьби з кібератаками на державні органи та установи, а також розроблення положень щодо періодичності такого залучення та винагороди за співпрацю.

4) Вироблення нових освітніх стандартів для спеціалістів з кіберполіції та інших державних структур, періодичне обов’язкове оновлення даних стандартів, залучення для цього спеціалістів з інших країн.

5) Вироблення нової Доктрини з кібербезпеки та Стратегії боротьби з кіберзлочинністю з встановленими строками її чинності [8, с. 396].

В даному випадку, наголошувалося на встановленні термінів та строків практично у кожному пункті запропонованого плану заході. Це пояснюється тим, що нові загрози виникають дуже швидко, правопорушниками винайдено безліч нових видів кіберзлочинів та методів їх здійснення. Тому, так важливо завжди мати актуальні та незастарілі норми та стандарти в загальнодержавній системі кіберзахисту.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Щоденні кіберзагрози. *Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України.* URL: https://www.mil.gov.ua/ukbs/shhodenni-kiberzagrozi/ (дата звернення 15.10.2020);

2. Мельник С.В., Тихомиров О.О. До проблеми формування понятійно-термінологічного апарату кібербезпеки. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави*: зб. матер. наук.-практ. конф. м. Київ, 2011, ч. 2, С. 43-48;

3. Шеломенцев В.П. Правове забезпечення системи кібернетичної безпеки України та основні напрями її удосконалення. *Науково-практичний журнал «Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)».* 2017. № 5(20). С. 113.;

4. Дубов Д.В., Ожеван М.А. Майбутнє кіберпростору та національні інтереси України: нові міжнародні ініціативи провідних геополітичних гравців: аналітична доповідь. Київ, 2014. С. 32.;

5. Про Стратегію кібербезпеки України: Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 27 січня 2016 р. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/96/2016 (дата звернення 20.10. 2020);

6. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 10.11.2017 року № 2163-VIII. URL: https://zakon.rada.-gov.ua/laws/card/2163-19 (дата звернення 25.10. 2020);

7. Бурячок В.Л., Толубко В.Б., Хорошко В.О., Толюпа С.В. Інформаційна та кібербезпека: соціотехнічний аспект: підручник / за заг. ред. д-ра техн. наук, професора В.Б. Толубка. Київ: ДУТ, 2015. 288 с.;

8. ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні: збірник матеріалів науково-практичної конференції. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. С. 396.

Якуш Юлія Ігорівна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Нікітін Юрій Вікторович,
доктор юридичних наук, профеор, професор кафедри кримінального права та кримінології

ЗАПОБІГАННЯ НЕЗАКОННІЙ МІГРАЦІЇ В УКРАЇНУ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ

В сучасному суспільстві, міграція є важливою частиною життя. Проте, наразі вона стає все більшою проблемою. Актуальність роботи зумовлена тим, що міграційні потоки значних масштабів формують демографічну структуру, залучають мільйони людей, змінюють соціокультурний масштаб, визначають стан регіональних і локальних ринків труда, а також, зумовлюють розвиток суспільства та ступінь національної безпеки труда.

Мета роботи – проаналізувати засоби запобігання незаконній міграції в Україну та напрямки удосконалення.

Сучасні міграція – складне явище, яке стає все більш динамічним. Визначення позиції тієї чи іншої країни щодо міграції та міграційних процесів стає все більш складним, з огляду на те, що протягом останніх років, статус країн еміграції в Європі втратили такі країни, як Португалія, Греція, Італія, Іспанія, в Азії – Тайвань, Тайланд, Малайзія, Південна Корея. Також, утворився і зворотній рух мігрантів, який здійснюється з країн заходу на схід, в такі країни як Польща, Угорщина, Чехія, Росія, Білорусія, а також Україна. Останні отримали статус транзитерів для мігрантів з Азії, Африки, країн середнього сходу.

Однією з характерних рис сучасного розвитку міграції є її нелегальність, яка за оцінками Міжнародної організації праці, складає від 10 до 15% загального обсягу міграційних потоків [1, с. 25]. Проте, за умови того, що достовірна інформація щодо нелегальних мігрантів – відсутня, оцінити її реальний масштаб можливо лише використовуючи експертні оцінювання, вибіркові дослідження, тобто, використовуючи опосередковані методи оцінювання.

Проте, визначення реальної кількості нелегальних мігрантів в країні є важливим показником державної міграційної, соціальної, економічної та демографічної політики.

Сьогодні, Україна є однією з країн-донорів робочої сили, транзитною територією для численних мігрантів, які прибувають до країни нелегально з метою отримати тимчасовий притулок, досягти благополуччя, тощо.

Згідно думки Н. В. Пархоменко [4, с. 14], для України характерними є три основні міграційні тенденції:

1. Україна як країна транзиту;
2. Україна як країна прийняття мігрантів;
3. Україна як країна походження мігрантів.

Розглянемо основні чинники нелегальної міграції, які зумовлюють постійний приріст мігрантів в Україні. Так, Т. Звьоздная [2, с. 98] зазначає, що переміщення мігрантів відбувається внаслідок демографічних, економічних, соціальних, політичних, військових, психологічних та інших факторів, проте, ці фактори часто можуть бути взаємозалежними. Тому, дослідниця зазначає, що виокремити конкретний, єдиний фактор міграційного процесу достатньо складно. Отже, можна зробити висновок про те, що міграційний акт зумовлений комплексом причин, які залежать від об'єктивних та суб'єктивних причин. Так, міграція, з одного боку, відбувається з власного бажання, а з іншого, об'єкт міграції змушений покинути місце проживання з тих чи інших причин.

До основних мотивів нелегальної міграції можна віднести трудовий характер, з огляду на те, що основною причиною від'їду людей з місця проживання є бажання працевлаштування ті більш високого рівня заробітку. Т. Звьоздная [2, с. 98], досліджуючи причини міграції, зазначає, що більша частина опитаних мігрантів основною причиною міграції називає низький рівень заробітної плати, відсутність роботи з достатньою заробітною платою. В цьому випадку, приклади нелегальної міграції є не тільки нелегальними переміщеннями, але й нелегальним працевлаштуванням. Такі переміщення в певному ступені компенсують трудовим мігрантам низький рівень життя в їх ріжних країнах та дають їм змогу вижити в складних соціально-економічних умовах. Як правило, до розряду нелегальних трудових мігрантів, відносяться працівники з низьким рівнем кваліфікації, відсутністю

освіти, так як ті особи, які мають достатній рівень кваліфікацію, обирають легальне працевлаштування в будь-якій країні.

Наступна важлива причина міграції – необхідність втекти від військових, політичних або територіальних конфліктів, які відбуваються на тій чи іншій території, природніх катастроф, тощо.

В загальному цілому, нелегальній міграції сприяють:

– неконтрольовані кордони та/чи жорстокий митний прикордонний контроль;

– несправедлива конкуренція за робочі місця;

– культурна іноземна експансія;

– перевантаження спеціальних служб [3, с. 5].

Говорячи про способи боротьби та запобігання нелегальної міграції в Україні, варто зазначити, що всі методи протидії нелегальній міграції, необхідно застосовувати в рамках комплексної системи, зокрема:

– Модернізувати діяльність органів виконавчої влади за контролем нелегальної міграції, а саме: МВС, ДМС, ДПСУ;

– Удосконалити візову політику, рівень та якість прикордонного контролю, з метою припинення в'їзду нелегальних мігрантів;

– Викриття діяльності угрупувань, які організовують трансфер нелегальних мігрантів в Україну, забезпечують їх підробленими документами;

– Визначити окремий порядок проходження контролю громадян з країн, кількість нелегальних мігрантів з якої в Україні – найбільша;

– Утворити єдину автоматизовану систему, спрямовану на інформаційну підтримку та забезпечення роботи правоохоронних органів у боротьбі з нелегальною міграцією;

– Розробити та впровадити ефективний механізм депортації нелегальних мігрантів до країн їх проживання або місць, з яких вони прибули;

– Розширити заходи щодо організованої, законної міграції бажаючих;

– Посилити контроль за особами, які мають бажання подорожувати в напрямок західних областей, з огляду на те, що більшість транзитних мігрантів прибувають до України з метою подальшої нелегальної міграції до ЄС.

Проте, такі заходи є лише відносно ефективними, з огляду на те, що дуже складно виявити діяльність всіх підпільних організацій, які займаються організацією незаконної міграції. Так, репресивні заходи проти них лише зумовлять підвищення попиту на їх послуги та зростання цін на нелегальне перевезення через кордони;

Боротьба проти незаконної міграції знищить велику кількість бідного населення, в тому числі, і з України, яке не має іншого шляху виживання, окрім незаконної трудової міграції.

– Боротьба проти незаконної міграції не піде на користь бідних країн, з огляду на те, що вони використовують гроші трудових мігрантів для зміцнення економіки своїх держав.

Тому, варто зазначити, що поряд із модернізацією системи боротьби та протидії нелегальній міграції, необхідно також розвивати комплекс можливостей легальної міграції. Саме такий спосіб допоможе запобігти незаконній міграції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гарас Л. Н. Тенденции и социально-экономические последствия нелегальной миграции в Украине. *Вісник СевНТУ: зб. наук. пр*., 2013. 141. С. 25–30

2. Звьоздная Т. Нелегальна міжнародна міграція: причини та небезпека. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*, 2012. 93. С. 97–99

3. Карпачова Н. І. Трудова міграція з України в контексті загальносвітових міграційних процесів: основні причини трудової міграції. *Соціальна безпека,* 2007. № 7. С. 5.

4. Пархоменко Н. В. Проблемы нелегальной миграции в Украине. *Новый университет*, 2014. № 9(43). С. 14–18

Рябошапко В'ячеслав Григорович,
студент групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Мірошніченко С. С.,
д.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології

ПОШИРЕНІСТЬ КОРУПЦІЇ В УКРАЇНІ

Корупція в Україні має системний характер. Вказане негативно впливає як на зовнішньополітичний, так і внутрішньополітичний розвиток країни. На даний час, саме запобігання та протидія корупції в Україні являється одним із найбільш болючих та гострих питань на шляху до стабільного та сталого державотворення нашої держави. Актуальність даної проблематики нарівно виокремлюють як і вищі посадові особи нашої держави так і пересічні українці, які вказують саме «корупцію в органах державної влади» однією із головних свої бід.

В українському суспільстві сформоване чітке розуміння впливу корупції на розвиток країни. Для розуміння вказаного впливу корупції на внутрішньополітичний розвиток нашої держави та формування соціальних настроїв населення пропонується розглянути та проаналізувати соціологічне дослідження проведене Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у жовтні 2019 року.

Дані вказаних соціологічних опитувань, проведених наприкінці 2019 року, свідчать, що корупція нівелює гарантії дотримання прав і свобод українців, гальмує економічне зростання та благополуччя пересічних громадян, перешкоджає євроінтеграції України. Корупції продовжує перебувати проблемою №1 в переліку недосягнутих цілей після Революції Гідності.

Так, для 55% респондентів, опитаних Фондом «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва у жовтні 2019 року, зазначають, що боротьби з корупцією є ТОП-1 із першочергових заходів на шляху розвитку для країни. [1]

Для розуміння ставлення громадян України до такого негативного явища, як корупція, слід здійснити наступне порівняння: 48,5% опитаних даного дослідження стверджують, що криза на Донбасі за своїм вкрай негативним впливом на розвиток України - посідає друге

місце. Тоді як 55% респондентів вважають корупцію найбільшою перешкодою для євроінтеграції і сталого розвитку, і це – найвищий показник за останні три роки.

Крім того, слід зауважити, що основою для вищезазначеного оцінення рівня корупції в Україні є масштабна побутова корупція, яка пронизує абсолютно всі сфери суспільного життя. Згідно із графіком, 39% опитаних респондентів особисто або їхні рідні/друзі впродовж останнього року стикалися з проявами корупції.

Майже половина опитуваних громадян України стверджують, що вони ініціативно намагаються надати неправомірну вигоду службовим особам через невпевненість у забезпеченні їхніх прав на отримання послуг органами державної влади.

За результатами відображеного дослідження на наступному графіку 31% респондентів відносять до найбільш корумпованих медичні заклади, 17% – освітні.

Зважаючи на сучасні реалії корумпованості органів державної влади наше суспільство вимагає дотримання принципу справедливості та невідворотності покарання за вчинені корупційні правопорушення. Згідно показників, 81% респондентів дотримуються думки, що корумповані державні службовці мають бути відсторонені від займаних

посад, а на думку 61% опитаних обидві сторони, задіяні в корупції, однаково повинні нести відповідальність. Щодо шляхів боротьби з корупцією, то майже рівна кількість респондентів задекларувала як готовність взяти участь у протестах проти корупціонерів з вищих ешелонів влади (40%), так і готовність повідомляти про випадки корупції, що стали їм відомі (39%).[1]

З метою розуміння рівня корумпованості органів державної влади України та не опиратись лише на суспільну думку пересічних громадян пропонується проаналізувати дані Transparency International за Індексом сприйняття корупції.

Згідно даних вищевказаної організації на 2019 рік Україна знаходиться на 126 місці (кількість балів 30) із 175 країн. Вказане, підтверджує факт отримання Україною на міжнародній арені статусу «однієї з найбільш корумпованих держав світу». Ми повернулися до показників 2017 року і тепер поруч з нами у рейтингу – Киргизстан, Азербайджан та Джибуті. [2]

Довідково:

Transparency International – міжнародна неурядова організація, яка займається дослідженням рівня корупції у країнах світу та боротьбою з нею.

Індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI) – показник, який з 1995 року розраховується міжнародною організацією Transparency International. Сама організація не проводить власних опитувань. Індекс розраховують на основі 13 досліджень авторитетних міжнародних установ і дослідницьких центрів. Для визначення оцінки України використано 9 джерел. Ключовим показником Індексу є кількість балів, а не місце в рейтингу. Мінімальна оцінка (0 балів) означає, що корупція фактично підміняє собою державу, максимальна (100 балів) свідчить про те, що корупція майже відсутня в житті суспільства.

Однак, Україна з-поміж сусідів знаходиться вище РФ, яка зберегла свої позиції (28 балів, 137 місце). Вкотре серед показників лідирує Польща (58 балів, 41 місце) та Словаччина (50 балів, 59 місце). Білорусь піднялась на один пункт (45 балів) та посідає 66 місце. Також, за минулий рік слід відмітити зниження індексу у наших південно-західних сусідів: Румунія – мінус 3 бали, Угорщина – на 2, Молдова на 1.[2]

Україна розпочала антикорупційну реформу з 2014 року та з 26 балами CPI зі 100. У загальному рейтингу країна посіла 142 місце серед 175 країн – між Угандою та Коморськими островами. Для експертів із міжнародних організацій, які здійснюють оцінювання, результати України боротьбі та протидії корупції протягом наступних 5 років були мало помітними. Зазначене хорошо проілюстровано на наступному графіку. [3]

Аналізуючи дані CPI-2015 слід зазначити, що показники зросли лише на 1 бал – до 27. *(130 місце з 168, спільно з Камеруном, Іраном, Непалом, Нікарагуа та Парагваєм).* Така повільна динаміка пояснюється існуванням корупційної складової у взаємодії між суб'єктами підприємницької діяльності та державними установами. Основними рушіями антикорупційної реформи лишалися неурядові громадські організації (НУО), журналісти-розслідувачі, викривачі корупції. Однак, відстежуються і позитивні результати: прийняття антикорупційних нормативно-правових актів, збільшення кількості публікацій ЗМІ на антикорупційну тематику, позитивне оцінювання процесу реформування міжнародними антикорупційними експертами.

Згідно даних CPI-2016, істотних результатів у напрямку боротьби із корупцією Україна не досягла. Показники досягнули лише 29 балів *(131 місце серед 176 країн і розділила його з Казахстаном, Російською Федерацією, Непалом та Іраном).* Міжнародними експертами позитивно оцінено початок роботи НАБУ, намагання громадськості брати участь в реалізації антикорупційних реформ, зниження рівня корупції в органах виконавчої влади та Національній поліції. В економічній сфері позитивно відмічено старт роботи системи ProZorro. Однак, негатив все ж таки був наявний: недотримання принципу верховенства права, повільне розслідування корупційних дій топчиновників часів Президента В. Януковича та його найближчого оточення.

CPI-2017 збільшився лише на 1 бал *(30 балів, 130 місце серед 180 країн – поряд із С'єрра-Леоне, М'янмою та Іраном).* Позитивно відмічено активізацію слідчих дій НАБУ і САП та направлення перших справ до суду; продовження руйнування корупційних схем у Національній поліції. Позитивно оцінено відкриття реєстру електронних декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави.

В економічній сфері позитивними були оцінки результатів річного функціонування системи ProZorro, запуск процедури автоматичного повернення ПДВ. Низький рівень довіри в суспільстві до українських судів і прокуратури, гальмування створення антикорупційного суду знизило підсумкові показники індексу. Негативно вплинули також законодавчі ініціативи Верховної Ради України, спрямовані на обмеження незалежності новостворених антикорупційних органів. Всупереч обіцянкам влади е-декларування лишилося обов'язковим для НУО та приватних компаній, що надавали їм послуги. Були зареєстровані законодавчі ініціативи, які могли б суттєво зменшити позитивний ефект від роботи системи ProZorro.

У 2018 показника індексу CPI зросли на 2 бали (до 32, 120 місце в глобальному рейтингу серед 180 країн – поряд з Малі, Малаві та Ліберією). Позитивно відмічено взаємодію владних інститутів і бізнесу: процедура автоматичного відшкодування ПДВ, розширення сфери застосування систем ProZorro і DoZorro, започаткуваня Офісу бізнес-омбудсмена України. Однак, оцінки за ухвалення закону про Вищий антикорупційний суд були не надто позитивні, оскільки початок його запуску відтермінували на рік. Підсумковий показник індексу знизили ненадання НАБУ права на автономне прослуховування і зміни до законодавства, відомі як «правки Лозового». Експерти відзначили продовження тиску на НУО. З кола повноважень Служби безпеки України та Національної поліції так і не була вилучена боротьба з економічними злочинами. Крім того, так і не створено Службу фінансових розслідувань.[3]

За даними CPI-2019 Україна втратила 2 бали у порівнянні із минулим роком. Вказане пояснюється згортанням розпочатих реформ, в тому числі й антикорупційної. Зростання ризиків ведення бізнесу, передусім, через масштаби поширення корупційних практик. Крім того, негативно відмічено: відкладання перезапуску НАЗК і низькі темпи реформування правоохоронних органів; не вдалась і судова реформа.

Однак, задля справедливості слід відмітити, що CPI, як і інші рейтинги, можуть досить повільно відображати фактичні зміни по боротьбі із корупцією в країні. Коли антикорупційні органи в державах розпочинають активну боротьбу з корупцією, часом їхній результат навіть погіршується, адже починає проливатися світло на корупційні схеми та зловживання.

Внаслідок чого, беручи до уваги вищезазначені показники соціологічних опитувань та показників Індексу сприйняття корупції можна дійти висновку, що вкрай негативна ситуація по боротьбі та протидії корупції в Україні зумовлена, насамперед, малоефективними темпами руйнування корупційних схем, які стали невід'ємним атрибутом владних структур і переходять у «спадщину» від одного чиновника до іншого.

Нещодавно прийняті антикорупційні нормативно-правові акти та створені на основі них антикорупційні органи заклали фундамент і показали міжнародній спільноті бажання України рухатися у бік реформ по викоріненню корупції. Але прийняття законів та створення антикорупційних органів - це не запорука боротьби із корупцією в українських реаліях. В даному випадку потрібні як і досить практичні заходи по боротьбі із корупцією на всіх рівнях органів державної влади так і невідворотність покарань всіх причетних до корупційних схем топ-чиновників. Саме на основі вищевказаного у суспільства формується відображене у статті сприйняття корупції як всеохоплююче явище та підтвердження суспільної думки, що «корупція пронизує все суспільство».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Стан корупції в Україні за оцінками населення, бізнесу та експертів. URL:https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/sociologiya/stan-korupciyi-v-ukrayini-za-ocinkami-naselennya-biznesu-ta-ekspertiv (дата звернення:01.11.2020).

2. Індекс сприйняття корупції-2019. URL:http://cpi.ti-ukraine.org/#/ (дата звернення:01.11.2020).

3. Індекс сприйняття корупції (CPI): динаміка останніх 5 років. URL: https://nabu.gov.ua/open-office/biblio/sociologiya/indeks-spriynyattya-korupciyi-sri-dinamika-ostannih-5-rokiv. (дата звернення:01.11.2020).

Романюк Уляна Петрівна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Дідківська Галина Василівна,
професор, завідувач кафедри кримінального права та кримінології

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ВІДМИВАННІ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Відмивання грошей (money laundering) - поняття вперше використано в 80-х рр. в США стосовно доходів від наркобізнесу і позначає процес перетворення нелегально отриманих грошей в легальні гроші. Сучасні технології в сфері електронної комерції також стали причиною появи нових засобів платежу та розрахунків через глобальну мережу і її анонімні сегменти за допомогою різних криптовалют, віртуальних монет - coin-ів і електронних засобів обліку вимог.

На жаль, публічна доступність технологій розрахунків і глобальне поширення стало причиною того, що дані технології забезпечення розрахунків можуть бути використані незаконним шляхом з метою відмивання грошей через мережу інтернет - ставши основою «глобальної хавали» 21 століття.

Платежі з використанням електронних грошей зазвичай не припускають документального підтвердження угод, а також як правило не вимагають ретельної ідентифікації клієнтів, або взагалі відкрито декларують анонімність платежів як основна перевага використання тієї чи іншої електронної валюти в порівнянні з конкуруючими системами.

Спочатку ідея електронних грошей була висунута американським математиком Девідом Лі Чомом (David Chaum) 70-х роках 20 століття. Девід Лі Чом - фахівець з криптографії, автор цілого ряду популярних протоколів і інформаційних систем. У 1981-му Девід Чом запропонував - в паперовому вигляді - модель анонімної мережі для обміну інформацією. У моделі Чома передбачалося, що якийсь центральний сервер буде приймати зашифровані повідомлення від користувачів, накопичувати і перемішувати їх, розсилаючи великими гру-

пами - і тим самим ускладнюючи відновлення автора вихідного повідомлення. Багато в чому саме модель Чома лягла в основу цілого ряду сучасних інструментів для анонімізації - на зразок системи Tor, що використовує віртуальне доменний простір onion для адресації і функціонування анонімних торгових майданчиків [1].

У той час система анонімних платежів розглядалася перш за все як розрахунки з використанням передплачених карт, на які за допомогою різних технічних засобів заносили інформацію про кількість перекинутих грошових коштів. Замість величезних пачок готівкових коштів людині досить було носити з собою всього лише одну картку (анонімний ідентифікатор або ключ), з якої вони могли бути списані за допомогою спеціальних технічних пристроїв. Для простоти розуміння можна провести аналогію з банківськими картами, включаючи віртуальні банківські карти, активно пропоновані банками останнім часом, це не зовсім коректне уявлення, оскільки в основі даної системи лежать різні механізми.

За даними Дата Інсайт (Data Insight) [2], популярність електронних грошей в Інтернеті вже вище банківських карт. Якщо виникає необхідність здійснити платіж он-лайн, 30% респондентів вибирають платежі з електронних гаманців, 26% розплачуються кредитними картами, і лише 9% здійснюють платежі через Інтернет-банкінг. При цьому 8% людей активно використовують в Інтернеті і банківську карту, і електронний гаманець.

Електронні гроші використовують механізм так званого «сліпого підпису» і фізично містять відомості про суму грошових коштів без прив’язки до чогось, а банківські картки - це стандартний фінансовий інструмент, що дозволяє віддалено використовувати свій ідентифікований банківський рахунок.

При глобальному поширенні мережі Internet і смартфонів з операційною системою, яка підтримує криптографічні обчислення (на сьогодні майже всі смартфони підтримують проведення операцій з електронними гаманцями), Інтернет електронні гроші в значній мірі перейшли в віртуальну сферу, і перестали мати будь-яким конкретним матеріальним втіленням. Фактично це файл, або набір файлів і повна інформація, яка в сукупності і формує віртуальну карту або електронний гаманець користувача, який може бути як анонімним, так і прив’язаним до певних особистих даний користувача.

На даний момент це один з популярних і законних інструментів оплати покупок в мережі Інтернет та пов'язаних з нею сферах. Оскільки електронні гроші - поняття відносно нове, то до сих пір є певні відмінності в його трактуванні, що створює певні труднощі в плані проведення дослідження.

Так, наприклад, до електронних грошей іноді відносять системи переказів без відкриття рахунку (Western Union, MoneyGram, PayPal і інші). Для того щоб відійти від технічних і юридичних тонкощів електронних грошей було обране максимально широке трактування даного терміну, яке з одного боку, дозволило б охопити максимально широкий спектр цікавлячих систем, а з іншого боку дозволило б виключити заздалегідь невідповідні системи.

Особливості електронних грошей в сукупності роблять їх зручним інструментом для використання в якості інструменту відмивання злочинних доходів і фінансування тероризму, оскільки дозволяють з будь-якого місця, в якому є доступ до мережі Інтернет легко, швидко і просто здійснити переказ значної кількості грошових коштів в будь-яку точку світу .

На даний момент електронні гроші займають нішу мікро платежів і більшість операторів електронних платіжних засобів виходячи з політики управління ризиками встановлюють разові, денні, тижневі і щомісячні ліміти на транзакції користувачів з використанням електронних грошей, і дані ліміти, як правило, знаходяться нижче межі, встановленої законодавством країни оператора, як вимагає фінансовий моніторинг.

Будь-яку точність визначити складно, оскільки воно залежить від рівня добробуту громадян в кожній країні і законодавства в сфері грошового обігу: як правило традиційним сферами використання електронних грошей є платежі між фізичними особами, здійснення покупок on-line в інтернет-магазинах, а також оплата різних послуг, включаючи комунальні платежі, послуги операторів зв'язку, доставки та інші, розрахунки в різних соціальних мережах, покупка віртуальних товарів в мережевих комп'ютерних іграх.

Якщо для переміщення свого незаконного доходу особа захоче використовувати готівку, то для перевезення грошей, наприклад з Азії в Північну Америку йому буде потрібно витратити значну кількість часу на авіа-переліт, покупку квитків і тому подібні речі. Даний спосіб досить ризикований, тому що до будь-якої особи, що перевозить

велику суму готівки, можуть виникнути питання у митних органів країни, в яку особа прибуває. Використання банківської системи також не завжди забезпечує необхідну швидкість переказів, оскільки в більшості країн валютне законодавство досить жорстке і передбачає обов'язковий особистий візит і надання документів в банк, який здійснює платіж, керуючись принципами KYC - Знай свого клієнта. Також в більшості країн існують законодавчо встановлені обмеження на суми банківських переказів з використанням відправником готівкових коштів [3].

Електронні гроші в істотній мірі позбавлені подібного роду недоліків. Переклади всередині системи електронних грошей відбуваються практично миттєво, а в окремих системах відсутні обмеження на максимальну суму переказів і без необхідності надання будь-яких супроводжуючих платіж документів, що пояснюють економічну суть проведених операцій.

Багато системи електронних грошей не припускають особистого контакту системи з клієнтом оператора системи. Використання готівки завжди вимагає особистий контакт відправника грошей, платіжної установи або посередника і одержувача, оскільки грошові кошти хтось фізично повинен переносити, або надає можливість взаємного обліку зустрічних вимог.

Безготівкових грошові перекази мають ще більшу ступінь контакту клієнта з системою. Для здійснення безготівкового платежу клієнту необхідно прибути в банк, відкрити рахунок в банку відповідно до правил банку надати всі відомості про себе як про клієнта, щоб банк міг переконатися в законності походження грошових коштів, далі заповнити відповідні платіжні документи, і надати пояснення або документарні підтвердження необхідності такого грошового переказу, що дозволяє ефективно проводити фізичну ідентифікацію клієнта і документування платежів операції.

22 липня 2018 жертвами подвійного теракту в Норвегії стали 77 осіб. Мати підозрюваного у скоєнні цього теракту, Андерса Брейвіка, зізналася на допиті в тому, що допомогла синові легалізувати близько 400 000 норвезьких крон. Поліція встановила, що в 2003 і 2006 роках на рахунках Брейвіка за кордоном перебувало близько 3,6 мільйонів крон. У той час він займався продажем підроблених атестатів через Інтернет. Покупці фальшивих атестатів оплачували документи через PayPal, e-gold або переводили кошти на банківський рахунок Брейвіка

в Латвії. Потім Брейвік знімав готівку в банкоматах м. Осло за допомогою іноземних кредитних карток [2].

Національний банк України осучаснив регулювання ринку електронних грошей та гармонізував його із законодавством України та Європейського Союзу в сфері здійснення фінансового моніторингу. Серед найважливіших ключових змін, передбачених новими правилами регулювання, такі:

Банки повинні будуть здійснювати заходи з належної перевірки користувачів електронних грошей, у тому числі їх ідентифікацію та верифікацію, як і під час відкриття рахунків. Йдеться про клієнтів, які відкривають електронні гаманці, щоб здійснювати різні операції: купувати товари, платити за послуги тощо. Крім того, перекази з використанням електронних грошей мають супроводжуватися інформацією про платника та отримувача. Цього вимагають норми Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" (далі – Закон про фінмоніторинг), що набрав чинності з 28 квітня цього року [4]/

Таким чином, з огляду на постійне розширення використання електронних грошей насьогодні стоїть низка завдань у сфері боротьби з відмиванням коштів, отриманих злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму:

1. Визначення співвідношення вартості впровадження/посилення заходів запобігання та протидії легалізації коштів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванням тероризму та обсягів ринку, рентабельності проектів, пов’язаних з електронними грошима.

2. Необхідність розширення переліку суб’єктів первинного фінансового моніторингу (наприклад, включення мобільних операторів, агентів з обміну електронних грошей).

3. Проведення перевірки клієнтів і можливостей застосування спрощеної методики залежно від суми платежу електронними грошима.

4. Визначення основних інструментів та необхідних масштабів застосування ризикорієнтованого підходу щодо операцій з електронними грошима.

5. Створення адекватної нормативної та методологічної бази щодо операцій з електронними грошима.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Chaum, David (1983). «Blind signatures for untraceable payments». Advances in Cryptology Proceedings of Crypto 82: 199–203. DOI:10.1007/978-1-4757-0602-4

2. Мати Брейвіка зізналась, що відмивала гроші для сина [Електроний ресурс]. – Режим доступу : http://news.finance.ua/ua/~/1/0/all/2012/04/01/274706/

3. KYC (Know Your Client): що це і навіщо? [Електроний ресурс]. – Режим доступу : https://youcontrol.com.ua/blog/kyc-know-your-customer-shcho-tse-i-navishcho/

4. Закону України "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення" від 16.08.2020 [Електроний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20

Сушицька Ксенія Євгеніївна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Лугіна Наталія Анатоліївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології

ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ ТА ЕВОЛЮЦІЇ ПРИНЦИПІВ ОПОДАТКУВАННЯ

Принципи оподаткування- це основоположні ідеї, правила і положення, що застосовуються у сфері оподаткування. Теоретично обґрунтовані принципи повинні давати практиці оподаткування зрозумілі відповіді, або, принаймні, рекомендації щодо основних питань: хто, як, скільки та з якого бюджету повинні сплачувати податки [1, с. 235].

Формування та еволюція принципів оподаткування мали декілька етапів. У процесі розвитку практики оподаткування, що вираховується багатьма століттями, з'являються практичні знання та теоретичне бачення цього процесу, які потім обробляються вченими-економістами, філософами, правниками, набуваючи форму наукових знань. До 18 століття фінансова практика керувалася лише потребами казни. Встановлюючи той чи інший вид податку, держава не задавалася питанням: що і як оподатковувати? [2, с. 96]. Науково обґрунтованих принципів оподаткування не існувало, а звідси, вони не знаходили свого відображення і в юридичних актах, не втілювалися на практиці. У результаті оподаткування будувалося на основі несправедливого, суб'єктивного, науково необґрунтованого підходу влади до встановлення податків як основних джерел державних доходів. У витоків формування універсальних принципів оподаткування стояли класики науки: А. Сміт, Д. Рікардо, В. Петті, Ф. Кєне, А. Вагнер, Н.Тургенєв та інші. Саме їх фундаментальні праці заклали основи сучасного оподаткування.

Першим актуалізував завдання розробки деяких універсальних правил оподаткування фізіократ Ф. Кєне, хоча і не сформулював самі правила. Тим не менше, у своєму трактаті «Податки» він зробив дві важливі вказівки. По-перше, на надмірний тягар податків внаслідок

надмірного їх стягнення і, по-друге, на погану форму оподаткування. Він пропонував чим скоріше знищити самовільні податки, що лягають на орендарів землі, оскільки цей вид оподаткування загрожує поглинанню всіх доходів держави.

В. Мірабо у своєму творі «Друг людей», що написаний у 1756 році формулює правило штучного стягнення податків. На його думку, мистецтво уряду при стягненні податків повинно заключатися в тому, «щоб народ, платячи якомога більше, думав при цьому, що платить якомога менше».

І. Юсті у праці «Система фінансового господарства» у 1766 році говорить про необхідність: по-перше, рівномірного оподаткування; по-друге, точного визначення податків законом; по-третє, зручність для платника; по-четверте, можливо менших розтрат уваги. На його думку, податки не повинні занадто обмежувати підданих, затримувати приріст населення, розвиток торгівлі та промисловості, не повинні карати промисловість за виробничі успіхи.

І лише через десять років А.Сміт у своїй праці «Дослідження природи та причин багатства народів» [3] у 1776 році формулює чотири принципи оподаткування – «максими оподаткування». Глибоке переконання у непродовольчому характері державних послуг у даному випадку відіграло основну роль, оскільки дозволила Сміту сформулювати свої максими виходячи із пріоритетних інтересів платника, а не держави. Саме тому пізніше викладені ним принципи були названі «декларацією прав платника» та «великою хартією вольностей платника».

Заслуга А. Сміта полягає в тому, що він зумів теоретично обґрунтувати потреби держави у власних фінансових ресурсах. У держави є три обов'язки. По-перше, держава зобов'язана оберігати своє суспільство від зовнішніх ворогів; по-друге, держава зобов'язана оберігати кожного члена суспільства від всякої несправедливості і ущемлення з боку іншого члена суспільства; по-третє, держава зобов'язана утримувати суспільні підприємства і установи, утримання яких не під силу одному або декільком особам разом, оскільки прибуток від діяльності цих підприємств і установ не може покривати необхідні видатки. Ці обов'язки, покладені на державу, вимагають для свого виконання певних видатків, а значить і відповідних доходів на користь держави. «Піддані держави повинні по можливості відповідно до своїх навиків і сил примати участь в утриманні уряду» [3, с. 341]. Тобто громадяни

держави повинні сплачувати податки, необхідні для формування державних фінансових можливостей, які, в свою чергу, необхідні державі для виконання нею своїх функцій. Разом із тим, для того, щоб оподаткування мало позитивний ефект, слід дотримуватися правил оподаткування. Ці правила увійшли в історію, як «чотири принципи оподаткування Адама Сміта».

Перший принцип – справедливості – полягає в тому, що кожен платник податків повинен приймати участь у фінансуванні держави згідно своїх можливостей. При цьому розмір податкового платежу повинен змінюватися зі зростанням доходів індивідуума по прогресивній шкалі.

Другий принцип називається принципом визначеності. Цей принцип зводиться до того, що необхідна чітка визначеність відносно кількості внеску, способу уваги, часу сплати, при чому невизначеність ще пагубніше нерівності.

Третій принцип називається принципом зручності. У відповідності до цього принципу податок повинен бути непомітним для платника, тобто повинен стягуватися у самий зручний час та самим зручним способом.

На кінець, четвертий принцип, називається принципом економії. У відповідності до нього видатки, пов'язані з адмініструванням системи оподаткування, повинні бути значно нижчі доходів, які отримуються від стягнення податків.

Всі наступні уточнення і доповнення спиралися на ставші канонічними принципи А. Сміта. Так, Ж.Б. Сей у праці «Повний курс практичної політичної економії» у 1828 році формулює на їх основі п'ять принципів оподаткування. На його думку, податки повинні:

1. Бути помірними по своїм окладам;
2. Приносити особам, які обкладаються податками як можна менше тягарів, які накладають на них без користі для казни;
3. Бути рівномірними;
4. Бути найменш шкідливими для виробництва;
5. Бути більш сприятливими, ніж вимоги моралі, тобто зберігати корисні для суспільства звички [2, с. 150].

Принципово новий розвиток вчення про принципи оподаткування отримує дякуючи А. Вагнеру. У своїй праці «Наука про фінанси» у 1880 році Вагнер формулює вже десять принципів, при цьому він їх об'єднує в чотири групи.

1. Фінансові принципи організації оподаткування:
- Достатність оподаткування;
- Еластичність (рухомість) оподаткування;
2. Народногосподарські принципи:
- Належний вибір джерел оподаткування, тобто вирішення питання про те, чи повинен податок падати лише на прибуток чи капітал окремої особи або населення в цілому;
- Правильна комбінація різних податків в таку систему, яка вважалась би з наслідками і умовами їх пропозиції.
3. Етичні принципи, принципи справедливості:
- Все загальність оподаткування;
- Рівномірність оподаткування.
4. Адміністративно-технічні правила або принципи управління:
- Визначеність оподаткування;
- Зручність сплати податку;
- Максимальне зменшення витримки уваги.

Головний висновок, який слідує із вчення Вагнера, - це навіть не самі принципи, хоча вони, безумовно, важливі, а ще більша демонстрація їх мінливості та рухомості «у просторі та часі».

В Україні на межі 19-20 століть було багато намагань сформулювати принципи оподаткування. Знаходячись під сильним впливом вчення Вагнера, українські податківці, тим не менше формулювали свої вимоги, що висували до податкової політики.

У радянський період задача вдосконалення принципів оподаткування не була затребувана практикою і тому не розроблялася вітчизняними фінансистами і правниками. Вона стала знову актуальною лише в період так званого «податкового ренесансу», пов’язаного з побудовою нової податкової системи в Україні у 1990-х роках.

У той час вдосконалення податкової системи мали декілька напрямків.

Перший напрямок відрізнявся розробкою принципів на основі поділу на дві групи відповідно до ознаки їх універсальності або мінливості. У межах цього напрямку виділяють:

1) Загальні принципи ,які вироблені століттями і не піддані змінам в часі і просторі (їх також визначають як класичні або «золоті»);

2) Приватні принципи, що відповідають окремим аспектам оподаткування або піддані часовим змінам, тобто притаманні податковому виробництву в конкретному просторі і часі.

Прихильність даному напрямку, наприклад, демонструє Т.Ф. Юткіна, характеризуючи ці дві групи відповідно як організаційно-етичні та економіко-функціональні принципи [4, с. 104].

Другий напрямок характеризується розробкою принципів на основі поділу їх на три групи відповідно до ознаки функціональності. Тут традиційно виділяють:

1) Економічні принципи, що являють собою сутнісні, базові положення, що стосуються доцільності і оцінки оподаткування, як економічного явища;

2) Юридичні принципи, які являють собою основні начала і вихідні напрямки, що визначають формування податкового права та правозастосовної практики;

3) Організаційні принципи, визначають оснівні ідеї і керівні положення, відповідно до яких відбувається побудова, структурна взаємодія і розвиток податкової системи країни.

Зараз також актуальне питання у відповідності до яких критеріїв та чи інша вимога, що пред'являється до податкової системи, може бути кваліфікована як принцип оподаткування. Від вибору таких критеріїв, їх чіткості та обґрунтованості як раз і залежить склад ознак. При обґрунтуванні даних критеріїв можна виділити юридичні та економічні підходи, що відрізняються між собою [1, с. 243].

З юридичної точки зору принципи оподаткування не можуть існувати поза регламентуючими їх правовими межами. Щоб використовуватися у правозастосовній практиці, вони повинні знаходити своє відображення безпосередньо у нормах податкового права. Як наслідок, основним критерієм включення до складу принципів є надання йому законодавчого статусу.

Як висновок, відмітимо, що не дивлячись на існування «аксіоми» оподаткування, сформульовані у 18 столітті принципи оподаткування не статичні. Вони розвиваються та модифікуються в залежності від потреб держави і можливостей її громадян. Розвиток і вдосконалення принципів оподаткування є одним із ключових аспектів розвитку податкової системи держави на тому чи іншому етапі і ефективності її функціонування. Тому проблема принципів оподаткування є вкрай важливою для найкращої реалізації потенціалу податкової системи будь-якої держави, особливо у складні з точки зору економіки періоди розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Майбуров І.А. Теорія та історія оподаткування. М: Юніті-Дана, 2007.

2. Пушкарьова В.М. Історія фінансової думки та політика податків. М: Інфа. М., 2003.

3. Сміт А. Дослідження про природа ознаки багатства народів. М. ОГІЗ, 1935.

4. Юткіна Т.Ф. Податки і оподаткування: підручник. М. Інфа, 2001.

Щербина Крістіна Олександрівна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Лугіна Наталія Анатоліївна,
к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права та кримінології

АНТИРЕЙДЕРСЬКІ ЗМІНИ ДО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

6 жовтня 2016 р. було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та захисту прав власності» № 1666-VIII, що вступив в законну силу і діє з 02 листопада 2016 року [1].

Законом внесено зміни до статей 358 і 365-2 Кримінального кодексу України, які конкретизують перелік суб'єктів, що надають публічні та адміністративні послуги.

Стаття 358 КК «Підробка документів, печаток, штампів і бланків, збут або використання підроблених документів, печаток, штампів».

У частині 1 додано нових суб'єктів, підробка, використання і збут офіційних документів, печаток, штампів і бланків яких є кримінально караними:

- державний нотаріус;
- державний реєстратор;
- суб'єкт державної реєстрації прав;
- особа, уповноважена на виконання функцій держави щодо реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;
- державний виконавець;
- приватний виконавець [2].

Також збільшено мінімальний розмір кримінального покарання у вигляді штрафу - 1000 нмдг (раніше було 100 нмдг).

У частині 2 додано суб'єктів вчинення кримінального правопорушення щодо складання або видачі завідомо підроблених офіційних документів:

- нотаріус;
- державний реєстратор;
- суб'єкт державної реєстрації прав;
- особа, уповноважена на виконання функцій держави щодо реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;
- державний виконавець;
- приватний виконавець;
- інша особа, яка здійснює професійну діяльність з надання адміністративних послуг.

Згідно ст. 365-2 КК України, що передбачає зловживання повноваженнями особами, які надають публічні послуги, до переліку суб'єктів кримінального правопорушення додано нових суб'єктів, а саме:

- державний реєстратор;
- особа, уповноважена на виконання функцій держави щодо реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань;
- державний виконавець;
- приватний виконавець [2].

Дані зміни не викликають ніяких сумнівів, так як законодавством не закріплено поняття публічних послуг, а особи, що надають такі послуги лише перераховані у нормі Закону. Тому видається логічним твердження про те, що роз'яснення Міністерства юстиції України від 18.12.2009 р. № 967-0-2-09-22 щодо адміністративних послуг, як різновиду публічних не може бути підставою для застосування щодо особи положень ст. ст. 358, 365-2 КК України і притягнення її до кримінальної відповідальності.

Однак особливий інтерес викликають зміни до статті 206 Кримінального кодексу України.

Згідно диспозиції ст. 206 КК України, що передбачає протидію законній господарській діяльності, такою протидією є протиправна вимога:

- припинити займатися господарською діяльністю, або
- обмежити її,

- укласти угоду або

- не виконувати укладену угоду, виконання (невиконання) якої може заподіяти матеріальної шкоди або обмежити законні права або інтереси того, хто займається господарською діяльністю,

пов'язане з загрозою:

- насильства над потерпілим або близькими йому особами;

- пошкодження або знищення їх майна або

- захоплення цілісного майнового комплексу, його частини або будівель, споруд, земельної ділянки, об'єктів будівництва, інших об'єктів і (одночасно)

- незаконне припинення або обмеження діяльності на цих об'єктах і обмеження доступу в них за відсутності ознак вимагання [2].

На перший погляд, це і є та сама «антирейдерська» стаття.

Однак незважаючи на велику кількість повідомлень у ЗМІ про «бізнес-захоплення», тільки один вирок за статтею 206 Кримінального кодексу виявлено за період 2015 - 2016 роки, - і той скасований апеляційним судом (відповідно до даних Єдиного реєстру судових рішень, вирок Житомирського районного суду Житомирської області від 19.01.2016 р. № 278/4278/14-к). За фабулою цієї справи зловмисники вимагали грошові кошти у водіїв автобусів міжміського сполучення, а в разі відмови - перешкоджали веденню діяльності. Тобто навіть це кримінальне провадження до класичного рейдерства відношення не має.

Така ситуація наводить на думку, що з диспозицією статті 206 КК щось не так. Спробуємо розібратися, що саме, і чи поліпшили ситуацію зміни до КК України.

Об'єктивна сторона. Родовою ознакою поняття «протидія законній господарській діяльності» у статті 206 КК є «вимога» - викладена у рішучій формі пропозиція, яка є протиправною, а також зміст якої суворо регламентовано.

Ця вимога має бути пов'язана хоча б з однією з перелічених загроз (перелік з урахуванням змін).

Загроза в кримінальному праві - виявлений зовні (усно, письмово, дією) намір вчинити конкретні дії (перелік яких визначено вище) - реальна, звернена до конкретного потерпілого. Загроза вважається такою, що відбулася, коли вона була доведена до відома потерпілого.

Об’єкт - свобода законної господарської діяльності. Додатковим об’єктом може виступати життя і здоров’я людини, майно потерпілого або підприємства тощо.

Суб’єктивна сторона - прямий умисел.

Суб’єкт - загальний.

Однак викладений перелік вимог можуть пред’являти швидше конкуренти бізнесу, а не особи, які намагаються їм заволодіти.

Загальноприйняте розуміння явища рейдерства таке:

Рейдерство (від англ. raid, набіг, або raider, нальотчик) - недружнє (зазвичай силове) поглинання підприємства проти волі його власників, які мають переважне положення в даному підприємстві, та/або його керівника. Щодо поняття рейдерського захоплення, то ним прийнято позначати захоплення бізнесу шляхом рейдерства. Так само рейдерською діяльністю можна вважати корпоративний шантаж («грінмейл»).

Таким чином, рейдерство - це, по-перше, не відволікані вимоги, а конкретні дії по захопленню установи, що є неочікуваним для керівника та правління даної установи, які завчасно не попереджаються про такі дії щодо них.

Наступним моментом є те, захоплення підприємства і приміщень - це мета рейдерів. У статті ж 206 КК загроза такого захоплення - лише спосіб домогтися виконання вимоги.

Так, класична картина рейдерського захоплення виробництва така: чоловіки спортивної статури проникають у виробничі цехи підприємства і закриваються зсередини, безперешкодно випускаючи назовні працівників (проте нікого не впускаючи назад). Майно не знищується, не пошкоджується і не виноситься за межі приміщень, проте фізично і будівлі, і обладнання знаходяться у володінні загарбників, виробництво призупинено. На руках загарбників можуть бути не підроблені, а спірні документи - наприклад, рішення суду, яке скасовано вищою інстанцією, або протокол загальних зборів учасників, проведених з порушенням процедури (але на момент захоплення не оскарженого). Після прибуття поліцейський патруль і слідчо-оперативна група жодних фізичних заходів впливу на загарбників не чинять, оскільки не бачать скоєного кримінального правопорушення, яке необхідно припинити. За відсутності пошкодження будь-якого майна, вивезення обладнання та продукції поліція відмовляється визнати на місці вчинення майнового кримінального правопорушення (ст. ст. 186

- 187 КК наприклад), підтверджуючи відсутність «заволодіння» майном. Проникнення зловмисників на територію підприємства і заволодіння» нерухомими об'єктами не викликає у поліції ніяких заперечень.

Чи було пред'явлено будь-яку вимогу власнику та адміністрації підприємства? Ні, бо довести пред'явлення такої вимоги проблематично. Тобто основний недолік складу за статтею 206 КК (у справі боротьби з рейдерством) - його родова ознака, і цей недолік не усунуто.

Таким чином, зміни до статті 206 КК України ніяким чином не допоможуть припинити рейдерську активність.

Шкода, що законодавець не звернув увагу на можливість зміни статті 206-2 КК України, що містить положення про протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, а саме: протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації, в тому числі частками, акціями, паями їх засновників, учасників, акціонерів, членів, шляхом вчинення угод з використанням підроблених або викрадених документів, печаток, штампів підприємств, установ, організацій [2].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та захисту прав власності: Закон України. *Відомості Верховної Ради (ВВР),* 2016, № 47, ст.800.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР),* 2001, № 25-26, ст.131.

Ліщук Олександра Віталіївна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Мамка Григорій Миколайович,
к.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та кримінології

ІСТОРІЯ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ МІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ В КОНТЕКСТІ ПОДВІЙНОГО ОПОДАТКУВАННЯ ТА УХИЛЕННЯ ВІД СПЛАТИ ПОДАТКІВ

Актуальність теми. Світ з кожним днем стає все більш тісним. Глобалізація створює взаємозалежність країн і народів, яка веде до міжнародної співпраці, але також до численних суперечок і конфліктів, а тому часто виникає гостра потреба вирішення певних проблем негайно. Кожен регіон світу має власний шлях розвитку як в минулому так і в потенційному майбутньому. Глобалізація є феноменом сучасного життя. Найчастіше йдеться про те, що такий процес буде тривати безкінечно, допоки увесь світ не стане єдиним цілим.

Сьогодні світові держави дедалі частіше стають учасниками правовідносин, що пов'язані з міжнародним оподаткуванням. Такі відносини виникають тоді, коли вирішується питання про правомірністьсправляння державних податків з доходів / майна (або об'єктів оподаткування) іноземнихгромадян (як резидентів, так і нерезидентів).[1]

Виклад основного матеріалу. Існування міжнародногоподвійного оподаткування та міжнародногоухилення від сплати податків зумовлене відмінностямив податкових законах держав. В таких законахвстановлюється право тієї чи іншої державистягувати податки, визначаються межі податковоїюрисдикції, правила оподаткування. Оскільки кожна держава прагне захиститисвій податковий суверенітет, зазначені проблеминеможливо вирішити в односторонньому порядку.

[1]Seligman E. R.A. La Double Imposition et la Cooperation Fiscale Internationale, 1927

Браславський Р.Г. зазначає, що найбільш поширеною формою закріплення прийомів, правил і принципів, які зазначають механізми уникнення подвійного оподаткування є двосторонні (партикулярні) та багатосторонні (універсальні) конвенції.[1]

Перші кроки на шляху подолання міжнародного подвійного оподаткування та міжнародного ухилення від сплати податків було зроблено ще минулого століття, коли у 1928р. під егідою Ліги Націй були схвалені чотири моделі конвенцій:

•про уникнення подвійного оподаткуванняпрямими податками;

•про уникнення подвійного оподаткування податкамина спадщину;

•про адміністративну допомогу з питаньоподаткування;

•про допомогу у зборі податків.[2]

Саме ці конвенції і послужили початкомспівробітництва держав в податковій сфері. Після 1928 року держави все частіше почали укладати податкові угоди, великого значення серед яких набули угоди про уникнення подвійногооподаткування. Основною метою укладеннятаких угод стало вирішення можливихколізій внутрішніх законів держав, що претендують на оподаткування однієїособиабо її доходу. В кінцевому результаті через колізіїзаконів страждають не тільки самі держави, які можуть недоотримувати податкові надходження,що обчислюються в сотнях мільйонів або навіть мільярдів доларів, але і особи, які несуть тягар багаторазового оподаткування.

За основу договірні державиприймали як зазначені раніше моделі, так і

розроблені в більш пізні терміни типовіконвенції (моделі):

• типові конвенції Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталу 1963, 1977 рр. з подальшими змінами 1992, 1994, 1995, 1997, 2000рр.;

[1]Браславський Р.Г. Конвенції про уникнення подвійного оподаткування як джерела закріплення принципів податкового права. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2017/14.pdf

[2]Шепенко Роман Алексеевич История модельной конвенции ОЭСР о налогах на доход и капитал // Российское право: образование, практика, наука. 2014. №1 (82). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/istoriya-modelnoy-konventsii-oesr-o-nalogah-na-dohod-i-kapital

- типову конвенцію ОЕСР про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на майно і спадщину 1966 р .;
- типову податкову угоду Британського співдружності націй 1964р .;
- типові конвенції про усунення подвійного оподаткування між країнами – членами Андської групи (Болівією, Венесуелою, Колумбією, Перу, Еквадором) і між країнами – членами Андської групи і іншими країнами 1971 р .;
- типову конвенцію Організації Об'єднаних Націй (ООН) 1980р., Розроблену для захисту інтересів країн, що розвиваються, зізмінами 1995 р.;
- типову модель ОЕСР конвенції про надання взаємної допомоги в податкових питаннях1981 р .;
- типову модель ОЕСР конвенції з нерухомого майна, нерухомості та землі1982р. та ін.[1]

Оскільки найчастіше діяльність особи не обмежена межами будь-якої однієї держави, а зміст податкових законів в різних країнах має суттєві відмінності (зокрема, по ставці податків, критеріям визнання особи платником податків тощо), можлива не тільки ситуація неодноразового оподаткування, але і зворотна ситуація - повного уникнення оподаткування в державах, зацікавлених у стягненні податків з доходів цієї особи. Цим порушується принцип справедливого оподаткування, згідно з яким особа, яка є резидентом однієї держави і отримує дохід від діяльності або має майно на території іншої держави, має підлягати оподаткуванню хоча б в одній з цих країн. Під час міжнародних конференцій[2] держави вказали на необхідність чіткого розмежування понять «*уникнення податків*» і «*ухилення від сплати податків*», а також на доцільність спільними зусиллями розробляти і застосовувати норми для запобігання, головним чином, міжнародного ухилення від сплати податків, а також для залучення до відповідальності осіб, винних в ухиленні від сплати податків.

З одного боку, держави в силу наявності у них суверенітету прагнуть забезпечити свої інтереси, визначаючи в нормах внутрішнього

[1]Дубовик О.Ю. Проблеми усунення подвійного оподаткування в Україні. URL: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3829

[2]InternationalTaxAvoidance andEvasion.Colloquy.Publications of International Bureau for Fiscal Documentation.Amsterdam, 1981

законодавства порядок оподаткування не тільки власних громадян, а й іноземних осіб, які отримують дохід на території відповідних держав, з іншого - держави розуміють, що в сучасних умовах, коли діяльність осіб здійснюється по всьому світу, тільки міжнародне співробітництво в розробці загальних для всіх держав підходів може сприяти вирішенню проблем, пов'язаних з оподаткуванням таких осіб, причому як проблем подвійного оподаткування, так і ухилення від сплати податків. В рамках процесу міжнародного співробітництвадержави ставлять собі за мету забезпечення справедливого оподаткування, коли враховуються як інтереси держав в поповненні бюджетів, так і інтереси платників.

Одночасно слід розуміти, що світове співтовариство не прийшло до необхідності якимось чином обмежити законну юрисдикцію держави встановлювати і стягувати податки.

Держави в цілях попередження ухилення від сплати податків або подвійного оподаткування розробляють і включають в податкові угоди норми, що забезпечують розподіл прав по оподаткуванню між відповідними зацікавленими державами. такі норми містять обмеження щодо прояву юрисдикції держави в певних ситуаціях, наприклад при оподаткуванні іноземних осіб або резидентів іншої держави, а також майна, що знаходиться за межами території держави. У міжнародних податкових угодах може прямо передбачатися, що в конкретній ситуації буде застосовуватися внутрішнє законодавство певної країни(держави - джерела доходу або державипостійного місцезнаходження особи), тобто може мати місце відсилання до правадоговірної держави. При цьому застосування внутрішнього законодавства має відповідати положенням, передбаченим в міжнародних податкових угодах. Інакше мета, заради якої укладають такі угоди, навряд чи може бути досягнута. нерідко держави ідуть на зміну свого законодавства з метою забезпечення виконання взятих на себе в сфері оподаткування міжнародних зобов'язань.

В таких умовах формується поняття міжнародного податкового права, яке означає, що реалізаціяраніше зазначених норм (як міжнародно-правових, таківнутрішніх, до яких відсилаються податкові угоди) зачіпає інтереси кількох держав і забезпечує створення якихось рамок,в яких може виявлятися податкова юрисдикція.

Тим не менш, С.Г. Пепеляєв вказує на те, що «міжнародне податкове право не спрямоване на пошук механізмів вирішення проблема-

тики множинного оподаткування, адже таке завдання існує на рівні національних правопорядків».[1]

Отже, можемо зробити висновок, що проблема уникнення оподаткування та проблема подвійного оподаткування сягає корінням ще минулого століття. Відповідно, сьогодні існує велика кількість нормативних актів, які прямо чи опосередковано, в більшій чи меншій мірі регулюють ці питання. Деякі вчені зазначають, що така сукупність актів дозволяє говорити про існування міжнародного податкового права. Однак існує і протилежна позиція, а значить дана тема ще не вичерпала себе і потребує подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. InternationalTaxAvoidance andEvasion.Colloquy. Publications of International Bureau for Fiscal Documentation. Amsterdam, 1981
2. Seligman E. R.A. La Double Imposition et la Cooperation Fiscale Internationale, 1927
3. Браславський Р.Г. Конвенції про уникнення подвійного оподаткування як джерела закріплення принципів податкового права. URL: http://apnl.dnu.in.ua/4_2017/14.pdf
4. Дубовик О.Ю. Проблеми усунення подвійного оподаткування в Україні. URL: http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/3829
5. Пепеляев С.Г. Основы налогового права: [учеб. –метод. пособие]/ под ред. С.Г. Пепеляева. – М. :Инвест Фонд, 2000. – 496 с.
6. Шепенко Роман Алексеевич История модельной конвенции ОЭСР о налогах на доход и капитал // Российское право: образование, практика, наука. 2014. №1 (82). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/istoriya-modelnoy-konventsii-oesr-o-nalogah-na-dohod-i-kapital

[1] Пепеляев С.Г. Основы налогового права: [учеб. –метод. пособие]/ под ред. С.Г. Пепеляева. – М. :Инвест Фонд, 2000. – 496 с.

Яхневич Анастасія Іванівна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Лемеха Ростислав Ігорович,
к.ю.н., доцент кафедри

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА ТА КВАЛІФІКАЦІЯ ПІДКУПУ ПРАЦІВНИКА ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ ЧИ ОРГАНІЗАЦІЇ

Постановка проблеми та її актуальність. Одним із корупційних злочинів визнано підкуп працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК). В цій статті не лише встановлено відповідальність за корупційні дії. Її важливість полягає і в тому, що в ній дається роз'яснення низки наскрізних термінів (торкаються розуміння окремих положень інших корупційних злочинів: ст. 354, 368, 3683-370 КК). І в цьому контексті ст. 354 КК можна визнати «основною» (базовою) для інших статей КК, в яких встановлена відповідальність за підкуп.1 Таким чином, з'ясування змісту ст. 354 КК допоможе правильно зрозуміти і застосувати не лише її, а й норми інших статей про відповідальність за корупційні злочини.

Виклад основного матеріалу. Характеризуючи «підкуп працівника підприємства, установи чи організації», зауважимо наступне. Злочин, відповідальність за вчинення якого передбачена ст. 354 КК, посягає на правовідносини, що забезпечують додержання нормативно визначеного порядку здійснення громадянином своїх прав і свобод у частині взаємовідносин із підприємствами, установами чи організаціями.

Предметом злочину визначається як незаконна вигода, що означає гроші (внутрішні чи іноземні валюти); інше майно (будь-яке, крім грошей, матеріальні предмети); Переваги (додаткові переваги, особливості матеріального або нематеріального характеру); Пільги (передбачені правилами, соціальні, професійні та інші умови для відповідних категорій осіб); Послуги (надання доглядачем іншої особи матеріальних або нематеріальних, зазначених у договорі), нематеріальні активи (володіння результатами інтелектуальної діяльності), будь-які інші вигоди нематеріального або негрошового характеру (особливості, що викликають захоплення, реклама товарів і послуг, захист тощо). Пообіцяйте, дайте або отримайте без законних підстав. В мистецтві 4

354 Кримінального кодексу описує дві основні складові злочину: перший - ч. 1 цієї статті, а його кваліфікований склад – у ч. 2; другий – у ч. 3, а кваліфікований склад – у ч. 4. Злочин, відповідальність за який передбачена ч. 1 ст. 354 КК, може проявлятись вчиненням будь-якої з трьох дій:

1) пропозиції працівникові підприємства,установи чи організації, який не є службовою особою, або особі, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, надати йому (їй) або третій особі неправомірну вигоду за вчинення чи не вчинення працівником будь-яких дій з використанням становища, яке він займає, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи (зауважимо, що в назві ст. 354 КК йдеться лише про працівника підприємства, установи чи організації, а не про особу, яка працює на їх користь);

2) обіцянки надати неправомірну вигоду будь якій із згаданих в п. 1) осіб за вказану поведінку;

3) надання неправомірної вигоди будь-якій згаданій в п. 1) особі за вказану поведінку.

Працівник підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, – це особа, яка постійно чи тимчасово в них працює, перебуває в штаті трудового колективу. Під особою, яка працює на користь підприємства, установи, організації, слід розуміти особу, яка виконує роботу або надає послугу відповідно до договору з таким підприємством, установою, організацією. Пропозиція чи обіцянка надати неправомірну вигоду працівнику підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або особі, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, або третій особі є закінченим злочином, коли такі пропозиція чи обіцянка доведені до відома згаданого працівника чи особи, яка працює на користь підприємства, установи чи організації. Надання неправомірної вигоди є закінченим злочином, коли хоча б її частина згаданим особам була надана. При цьому, надання неправомірної вигоди із зазначеною в диспозиції статті метою третій особі вважатиметься закінченим злочином за умови погодження такого надання з працівником підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або з особою, яка працює на користь підприємства, установ чи організації. Надання не-

правомірної вигоди без такого погодження може, за наявності інших необхідних ознак, утворювати замах на злочин.

У зв'язку з цим, актуальним є питання про відповідальність особи, яка, одержуючи неправомірну вигоду, розуміє, що дії, за які її надано, вона за своїм становищем на підприємстві, в організації чи установі, або з використанням своїх прав чи обов'язків за договором об'єктивно здійснити не може, але вводячи в оману чи умисно замовчуючи про помилку особи, яка надає таку вигоду, відносно своєї компетенції, все ж приймає її. Видається, що в такому випадку складу одержання неправомірної вигоди не буде, адже одержання певних вигід у цьому випадку не обумовлено використанням свого становища чи прав (обов'язків), а тому в описаній ситуації особа не мала спеціального статусу відповідно до ознак, вказаних у ч. 3 ст. 354 КК.

Вивчення цього елементу складу діяння, передбаченого ст. 354 КК, є не тільки важливим з огляду на вищевказані причини, але й вкрай актуальним, оскільки нова редакція цієї норми діє не так давно і є практично недослідженою.

Кваліфікуючі ознаки злочину – вчинення тих самих дій повторно або за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 354 КК). Повторним у статтях 354, 368, 3683, 3684і 369 КК України визнається злочин, вчинений особою, яка раніше вчинила будь-який із злочинів, передбачених зазначеними статтями. Повторність, за наявності необхідних ознак, буде, зокрема, і тоді, коли особа зробила пропозицію чи обіцянку працівникові підприємства установи чи організації, який не є службовою особою, або особі, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, надати неправомірну вигоду за вчинення чи невчинення працівником будь-яких дій з використанням становища, яке він займає, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи, а після цього, назбиравши грошей через кілька днів, надала таку вигоду.

Підкуп працівника підприємства, установи чи організації за попередньою змовою групою осіб означає, що кілька осіб (дві або більше), до початку злочину домовилися про спільне його вчинення і разом реалізують об'єктивну сторону злочину. Наприклад, разом надають неправомірну вигоду. Коли, скажімо, одна особа безпосередньо надає таку вигоду, а інша лише сприяла цьому, виступаючи пособником злочину, попередньої змови групи осіб не буде. Поведінка особи,

яка вперше надавала неправомірну вигоду повинна кваліфікуватися за ч. 1 ст. 354 КК, а поведінка особи, яка сприяла цьому, повинна розглядатись, за наявності інших необхідних ознак, як пособництво в злочині – ч. 5 ст. 27, ч. 1 ст. 354 КК. Суб'єкт злочину (частини 1, 2 ст. 354 КК) — фізична осудна особа, якій на момент вчинення злочину виповнилося 16 років. Суб'єктивна сторона злочину, відповідальність за який передбачена ч. 1, ч. 2 ст. 354 КК. Для розуміння умов звільнення особи від кримінальної відповідальності необхідно з'ясувати їх зміст. Перш за все – щодо органу, службова особа якого згідно із законом наділена правом повідомляти про підозру.

Водночас наголошуємо, що для належного вирішення кримінальної відповідальності особи необхідно враховувати обставини винного. Гіпотетично це можна уявити, коли органу, що має юридичну владу, відомо про злочин під час його вчинення та інформація про нього може бути негайно внесена до Реєстру.

Але для того, хто вчинив злочин і хто хоче повідомити добровільно, потрібен час. Припустимо, ви зателефонуєте, з'явитесь особисто, розкажете комусь про злочин. І цей факт потрібно враховувати. Як правило, час, необхідний особі для добровільного повідомлення про скоєний нею злочин, повинен визначатися потребою в ст. 21 КПК, але через можливість особи повідомити про злочин. Присутність особи в ситуації, яка заважає їй цілеспрямовано повідомляти про скоєний ним злочин (раптова хвороба, вчинення проти неї злочину, природні або техногенні катастрофи тощо), не заважає їй нести відповідальність за кримінальну відповідальність. Про добровільний характер заяви про злочин та діяльність щодо його розкриття.

Звільнення від кримінальної відповідальності за злочин, скоєний особою, також вимагає, щоб особа добровільно заявила про те, що сталося з органом, влада якого наділена законом про жертву, та активно підтримувала розкриття злочину, скоєного особою, яка вчинила або визнала протиправне діяння. Запропонувати або прочитати. Добровільний характер такої заяви означає, що особа робить це за власним бажанням, без примусу. Активне розкриття злочину - це активна, енергійна, практична участь особи, яка викриває винного у вчиненні злочину.

Зазначене звільнення згідно ч. 5 ст. 354 КК не застосовується у разі, якщо пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди були вчинені по відношенню до осіб, визначених у ч. 4 ст. 18 КК (посадові

особи іноземних держав (особи, які обіймають посади в законодавчому, виконавчому або судовому органі іноземної держави, у тому числі присяжні засідателі, інші особи, які здійснюють функції держави для іноземної держави, зокрема для державного органу або державного підприємства), іноземні третейські судді, особи, уповноважені вирішувати цивільні, комерційні або трудові спори в іноземних державах у порядку, альтернативному судовому, посадові особи міжнародних організацій (працівники міжнародної організації чи будь-які інші особи, уповноважені такою організацією діяти від її імені), а також члени міжнародних парламентських асамблей, учасником яких є Україна, та судді і посадові особи міжнародних судів).

Об'єктивна сторона злочину, відповідальність за який передбачена ч. 3 ст. 354 КК, може проявлятись вчиненням будь-якої з чотирьох дій: 1) прийняття пропозиції працівником підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або особою, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, неправомірної вигоди, за вчинення чи невчинення будь-яких дій з використанням становища, яке займає працівник на підприємстві, в установі чи організації, або у зв'язку з діяльністю особи на користь підприємства, установи чи організації, в інтересах того, хто пропонує, обіцяє чи надає таку вигоду, або в інтересах третьої особи; 2) прийняття обіцянки вказаними працівником чи особою неправомірної вигоди за певну поведінку і у визначених інтересах; 3) одержання будь-якою зі згаданих осіб неправомірної вигоди за певну поведінку і у визначених інтересах; 4) прохання будь-якої зі згаданих осіб надати неправомірну вигоду для себе чи третьої особи за певну поведінку і у визначених інтересах. Прийняття пропозиції, обіцянки означає погодитись взяти неправомірну вигоду. Таке погодження може виражатися будь-яким способом.

Наприклад, усно, письмово, жестом. Одержання неправомірної вигоди (хоча б її частини) – значить брати її. Прохання надати неправомірну вигоду – це звертання про її надання. Злочин закінчений фактом вчинення будь-якої зі згаданих дій. Формальні склади злочинів. Якщо працівник підприємства, організації чи організації, який не є посадовою особою, або особа, що працює на благо підприємства, організації чи організації, запропонував або прийняв пропозицію про незаконну вигоду (запитується), її просять надати її собі або третій особі Зроблено. Або використання посади, яку займає працівник на підприємстві, в організації чи організації, або вжиття заходів, не

прийняття будь-якої пропозиції, що стосується діяльності фізичної особи на користь організації чи організації, або в інтересах заявника, або в інтересах третьої сторони Здійснене за наявності ознак, слід кваліфікувати лише як несправедливу. Якщо неправомірну вигоду отримує третя особа її поведінка може бути розцінена залежно від характеру дій – або як підбурювача, або ж як організатора, або ж як пособника злочину. Кваліфікуючі ознаки злочину – вчинення тих самих дій повторно або за попередньою змовою групою осіб чи поєднані з вимаганням неправомірної вигоди (ч. 4 ст. 354 КК). Повторною, за наявності необхідних ознак, треба розцінювати і ситуацію, коли, наприклад, працівник підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або особа, яка працює на користь підприємства, установи чи організації, просив (просила) одного громадянина надати неправомірну вигоду, а від іншого (стороннього) громадянина прийняв (прийняла) пропозицію надати неправомірну вигоду за вчинення чи невчинення будь-яких дій з використанням становища, яке займає працівник на підприємстві, в установі чи організації, або у зв’язку з діяльністю особи на користь підприємства, установи чи організації, в інтересах того, до кого звертався чи того, хто пропонував. Про вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб йшлось вище.

Щодо вимагання неправомірної вигоди. У статтях 354, 368, 3683 і 3684 цього Кодексу під вимаганням неправомірної вигоди слід розуміти вимогу щодо надання неправомірної вигоди з погрозою вчинення дій або бездіяльності з використанням свого становища, наданих повноважень, влади, службового становища стосовно особи, яка надає неправомірну вигоду, або умисне створення умов, за яких особа вимушена надати неправомірну вигоду з метою запобігання шкідливим наслідкам щодо своїх прав і законних інтересів.

Запит може бути зроблений у будь-якій формі (усно, письмово, жестом, затримкою у вирішенні справи тощо). Незаконність такої поведінки означає, що працівники підприємства, організації, організації, які не є посадовою особою або особою, яка працює на них, не мають права вимагати надання громадянам незаконних об'єктів, але в іншому випадку це вимагається. Якщо громадянин зобов’язаний платити, але працівник потребує додаткових витрат, останній акт також вважається вимушеним пожертвуванням. Запит про надання незаконної вигоди відрізняється від вимагання, коли його просять, правопорушник

нічого не загрожує, не створює вагомої ситуації для надання незаконних вигод, а лише просить надати.

Висновки.

При кваліфікації діяння за ст. 354 КК необхідно встановити наявність кореспондуючого умислу сторін підкупу. Різні варіанти відсутності такого кореспондуючого умислу з однієї чи обох сторін підкупу тягнуть за собою відповідні варіанти виключення кваліфікації діянь однієї чи обох їх сторін як підкупу за ст. 354 КК. В такому випадку буде відбуватися або кваліфікація за правилами фактичної помилки, або констатація відсутності складу злочину.

Метою злочину є бажання працівника підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, або особи, яка працює на їх користь, отримати неправомірну вигоду для себе чи третьої особи. Мотив, як правило, корисливий, але може бути й іншим і на кваліфікацію не впливає. Факт намірів суб'єкта вчиняти чи не вчиняти певні дії у визначених інтересах для кваліфікації злочину як закінченого значення немає. Коли ж працівник державного підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою, чи особа, яка працює в їх інтересах, спровокував (спровокувала) надання йому неправомірної вигоди, яку привласнив (привласнила), і при цьому не мав (мала) наміру діяти в інтересах того, хто надав таку вигоду, або в інтересах третьої особи, його (її) дії за наявності інших необхідних ознак, утворюватимуть: підбурювання до підкупу (ч. 4 ст. 27 КК, ч. 1 або ч. 2 ст. 354 КК) та склад шахрайства (ст. 190 КК). Особа, яка надала неправомірну вигоду, повинна відповідати за ч. 1 чи ч. 2 ст. 354 КК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воробей П. А. Теорія і практика кримінально-правового ставлення в вину [Монографія] / Воробей П. А. – К. : Націон. академії внутрішн. справ України, 1997. – 184 с.

2. Кушпіт В. П. Кримінально-правова характеристика підкупу особи, яка надає публічні послуги / В. П. Кушпіт // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. – 2014. – № 801. – С. 202–211.

3. Осадчий В. І. Кримінально-правова характеристика та кваліфікація підкупу працівника підприємства, установи чи організації (ст. 354 КК України) / В. І. Осадчий // Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. – 2015. – № 2. – С. 145–151.

4. Коржанський М. Й. Кваліфікація злочинів : навч.посібник / М. Й. Коржанський. – 2 вид. – К. : Атіка, 2002. – 640 с.

5. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник / за ред. О. О. Дудорова, Є. О. Письменського. – [2-ге вид.] – К. : ВД «Дакор», 2013. – 786 с.

6. Панова Т. В. Ответственность за получение незаконного вознаграждения от граждан за выполнение работ, связанных с обслуживанием населения по советскому уголовному праву : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Уголовное право и криминология ; исправительно-трудовое право» / Т. В. Панова ; Моск. гос. ун-т им. М. В. Ломоносова. Юридический факультет. – М., 1984. – 19 с.

7. Кудрявцев В. Н. Общая теория квалификации преступлений / В. Н. Кудрявцев. – 2-е изд., перераб. и дополн. – М. : Юристъ, 2001. – 238 с.

8. Кашкаров О. О. Кримінально-правова характеристика одержання незаконної винагороди працівником державного підприємства, установи чи організації : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08 / О. О. Кашкаров; МВС України, Харк нац. ун-т внутр. справ. – Х., 2012. – 205 с.

9. Бажанов М. И. Уголовное право Украины. Общая часть / М. И. Бажанов. – Днепропетровск : Пороги, 1992. – 167 с.

10. Наумов А. В. Российское уголовное право : курс лекций : в 2 т. / А. В. Наумов. – 3-е изд., перераб. и доп. – М. : Юридическая литература, 2004. – . – Т. 1: Общая часть. – 2004. – 494, [1] с.

Федорович Вікторія Миколаївна,
студентка групи ПМКПз-19-1
Науковий керівник:
Мірошніченко Сергій Сергійович,
д.ю.н., доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВТЯГНЕННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ У ЗЛОЧИННУ ДІЯЛЬНІСТЬ

У статті охарактеризовано злочин «Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність». Визначено актуальність даної тематики щодо захисту неповнолітніх від втягнення у злочинну діяльність, оскільки давно виявлено залежність рівня злочинності від злочинності неповнолітніх. Визначено, що нині українське кримінальне законодавство характеризується тенденцією до збільшення спеціальних норм про кримінальну відповідальність за втягнення неповнолітніх у вчинення злочину чи інших антигромадських дій, внаслідок чого в чинному КК України містяться одна загальна норма (ст. 304 КК) і дванадцять спеціальних норм, з котрих дві передбачені на рівні самостійного складу злочину (ст. 323, 324 КК) і десять – на рівні кваліфікуючої ознаки деяких конкретних складів злочинів.

Постановка проблеми. Поширення в Україні випадків втягнення неповнолітніх у злочинну та іншу антигромадську діяльність (ст.304 КК України) становить серйозну кримінологічну й суто соціальну проблему. Цей різновид кримінальної активності органічно вплетений в механізми самодетермінації злочинності, забезпечує її спадковість, руйнує засади моральності неповнолітніх, розриває конструктивні зв’язки поколінь. Відтак, запобіганняцим злочинам в умовах трансформації цивілізаційних основ розвитку українського суспільства, набуває виняткової актуальності.

Мета. Охарактеризувати злочини щодо втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність та визначення особливостей та недоліків правового регулювання.

Виклад основного матеріалу Сфера охорони дітей є проблемною, загалом: демографічна криза, соціальне сирітство, зростання дитячої бездоглядності, загострення проблеми здоров’я дітей , порушення їхніх майнових прав, злочинність неповнолітніх. Головною

проблемою даного роду злочинів в Україні є відсутністю належного механізму реалізації правового захисту неповнолітніх від втягнення в злочинну діяльність. У ст..52 Конституції України проголошено, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом [1]. Разом з тим, у ст. 1 Конвенції про права дитини [2], «дитиною є кожна людська істота до досягнення 18-річного віку, якщо за законом, застосовуваним до даної особи, вона не досягає повноліття раніше». Втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність це одна з глобальних проблем кримінально-правової політики України та інших держав, так як злочинність серед неповнолітніх в певній мірі є фактором росту злочинності дорослих. Для того, щоб не допустити зростання злочинності серед неповнолітніх, потрібно залучити як дорослих так і правоохоронні органи для роз'яснення їм наслідків неправомірних діянь.

Суспільні відносини, на які посягає даний злочин, є важливими і значущими без сумнівно, у забезпеченні права дитини зацікавлена вся світова спільнота. Це пояснюється визначною роллю підростаючого покоління в гарантуванні життєздатності суспільства та прогнозуванні його майбутнього розвитку [3, с. 246]. Дослідження кримноголів свідчать про певну закономірність: чим раніше людина вибирає злочинний шлях, тим довшим і небезпечним він є, а особа – менш виправною. У юридичній літературі містяться численні дані вибіркових досліджень, згідно з якими більше ніж кожен третій злочин, вчинений неповнолітнім, – наслідок втягнення його у злочинну діяльність дорослим [4, с. 181–188].

Втягненням неповнолітніх у злочинну діяльність є дії, спрямовані на підготовку неповнолітнього до участі у злочинах (наприклад, навчання злодійським прийомам, пропаганда «романтики» злочинного життя), підбурювання його до вчинення одного або декількох конкретних злочинів, або на притягнення його до скоєння злочинів в якості співвиконавця або пособника. Також пропозиція дорослого неповнолітньому вчинити злочин є формою психічного впливу [5, с.140]. Саме такі дії та психічний вплив можна часто спостерігати в родинах, де виховуються діти, які вчинили злочин. За останні роки в сучасних сім'ях відбулися певні зміни: не вважається за обов'язкове жити з обома батьками, дитина знає про особисте життя батьків, дорослі часто працюють далеко від дитини і не мають змоги слідкувати за нею, не помічають негативних змін в поведінці дитини та ін.

Як зазначає І.О. Топольскова, дорослі втягувачі не можуть не знати про те, що втягнення неповнолітніх в злочинну діяльність із високим ступенем ймовірності перетворює дітей на кримінальних рецидивістів [6, с.45]. Саме тому дорослі злочинці не беруть на себе відповідальність за організацію дітей в угрупування або втягнення в жебрацтво, залучення до азартних ігор тощо. Труднощі боротьбі із втягненням неповнолітніх у злочинну діяльність полягають у наступному. Щоб вивести дитину із злочинного середовища, потрібно спочатку його виявити: діти та дорослі часто тримають в таємниці свої зібрання, місця їх проведення, довго не видають у розмові та на допиті хто саме і в який вид злочинної діяльності втягнув неповнолітніх. О.А. Гритенко вважає, що окремі автори дотримуються думки, що втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність має передбачати діяльність у буквальному сенсі [5, с. 48–51]. Така позиція є спірною, так як , тлумачення поняття втягнення неповнолітнього у злочинну діяльність як схилення його до скоєння ряду злочинів фактично звужує склад цього злочину. Це може призвести до ухилення від кримінальної відповідальності за схиляння неповнолітнього до одного злочину. Можна дійти висновку що, у теорії й практиці затвердилась позиція, що під втягненням неповнолітнього слід розуміти діяльність, спрямовану на збудження в нього бажання брати участь у вчиненні одного або кількох злочинів [5, с. 124–125].

Втягнення в злочинну діяльність неповнолітніх – психічний чи фізичний вплив на неповнолітнього, вчинений дорослою особою з метою схилити його до вчинення злочину або участі в ньому в ролі співвиконавця або пособника в антигромадських діях. Це пов’язано з безпосереднім впливом на неповнолітнього і може бути вчинене способом шантажу, погрози , обману, переконання. Таким чином, термін «втягнення» вказує як на суспільно небезпечне діяння, так і на наслідки. Інакше будь-яку, навіть разову невдалу пропозицію вжити алкогольний напій, адресовану неповнолітньому, слід кваліфікувати як закінчений злочин, передбачений відповідною частиною ст. 304 КК України, що є явним порушенням принципу ненадмірності кримінальної репресії з причин відсутності суспільної небезпечності самого діяння, тобто діянням винного обов’язково має проявлятися як певна поведінка неповнолітнього. У контексті загальнотеоретичного вчення про склад правопорушення остання є не чим іншим, як наслідком діяння.

І.О. Топольськової дослідив змішані криміногенні групи, в яких найчастіше застосовуються такі способи впливу на неповнолітніх: 1) заохочення й експлуатація низьких інстинктів (жадібності, скупості, примітивних потягів) – 23%;

2) спекулювання на почуттях хибної товаристськості, «злодійської» честі та благородства (понад 37% всіх випадків);

3) демонстрація уявної поваги, довіри,заступництва – 13,7%;

4) відкрите фізичне та психологічне насильства – 20,9%;

5)прохання, поради, гумор, глузування, завдання, доручення – 5,4% [6, с. 114].

Відповідно до дослідження О.О. Дудорова, злочин, передбачений ст. 304 КК України, може вчинятися тільки з прямим умислом, водночас зауважує, що під час слідства необхідно з'ясовувати, чи усвідомлювала доросла особа, що своїми діями втягує неповнолітнього у вчинення злочину або іншу антигромадську діяльність. Разом з тим, також необхідно враховувати, що кримінальна відповідальність за зазначені дії настає, коли доросла особа знала про неповнолітній вік особи, так і тоді, коли вона за обставинами справи повинна була або могла про це знати [8, с. 199].

Як зазначає Шанскова Т.І., на профілактику правопорушень неповнолітніх значний вплив має правове виховання дітей у сім'ї, яке на сьогоднішній день в Україні проводиться недостатньою мірою; аналіз результатів опитування батьків неповнолітніх показав, що 78,8 % батьків проводять зі своїми дітьми бесіди правового характеру, але в основному бесіди з дітьми мають повчальнозалякуючий характер [10].

Висновки. Протидія злочинності серед неповнолітніх є одним з пріоритетних напрямків побудови в Україні правової держави. Саме тому важливою є профілактика злочинності неповнолітніх і протидія втягненню їх у злочинну діяльність.

Ефективність в цілому сім'ї є великою як в позитивному відношенні, так і в негативному. Незважаючи на важливість позитивного впливу школи чи друзів, часто показники ризику широко поширені в разі, коли члени родини являють приклад злочинної поведінки або недбалого ставлення до дитини. Неповнолітній не хоче або боїться видати членів родини, може не усвідомлювати злочинність того або іншого діяння, що приводить до втягнення його в злочини. Такі ситуації важко виявити і таким родинам складно допомогти, тому що за-

кон захищає дитину і часто неможливо встановити, в яких саме умовах перебуває неповнолітній в родині. Отже, однією з причин поширення втягнення неповнолітніх у вчинення злочинів є виховання в неблагополучних родинах. Такою є думку науковців, практиків і самих неповнолітніх.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. С. 141.

2. Конвенція ООН про права дитини : Міжнародний документ ООН від 20.11.1989.

3. Дегтярьова І. В. Порівняльний аналіз зарубіжного і вітчизняного кримінального законодавства, що встановлює відповідальність за використання малолітньої дитини для заняття жебрацтвом. Форум права : електрон. фах. вид.2011. № 1. С. 246–249.

4. Охріменко І.М., Лигун Н.В. Утягнення неповнолітніх у злочинну діяльність: психологічні детермінанти. Юридична психологія. 2015. № 1. С. 179–188.

5. Яценко С.С. Відповідальність за злочини громадського порядку. – Київ, 1976. – 150 с.

6. Топольскова І.О. Боротьба із втягненням неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність: [моногр.] / І.О. Топольскова; МВС України. Луган. акад. внутр. справ ім. 10-річчя незалежності України. – Луганськ : РВВ ЛАВС, 2003. – 192 с.

7. Топольскова І.О. Кримінально-правові та кримінологічні аспекти боротьби із втягненням неповнолітніх у злочинну або іншу антигромадську діяльність : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.08. Луганськ, 2003. 184 с.

8. Кримінальне право (Особлива частина) : підручник : у 2-х т. Т. 2 / за ред. О.О. Дудорова, Є.О. Письменського. Луганськ : Вид-во «Елтон-2», 2012. 704 с.

9. Про застосування судами законодавства про відповідальність за втягнення неповнолітніх у злочинну чи іншу антигромадську діяльність : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27.02.2004 № 2.

10. Шанскова Т.І. Аналіз причин правопорушень неповнолітніх як підґрунтя соціально-педагогічної роботи з молоддю щодо профілактики злочинності – [Електронний ресурс].

Світлична Аліна Сергіївна,
студентка групи ПМКП-19-1
Науковий керівник:
Дідківська Галина Василівна,
к.ю.н., доцент, професор кафедри кримінального права та криміналогії

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРИМУШУВАННЯ ДО ВИКОНАННЯ ЧИ НЕВИКОНАННЯ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ

Анотація. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань є кримінальним правопорушенням, за яке передбачена кримінальна відповідальність відповідно до ст. 355 Кримінального кодексу України. Незважаючи на велику кількість наукових праць щодо даної теми, все ж залишаються проблемні питання, які потребують вирішення для повного та всебічного розгляду кримінальних правопорушень за ст. 355 КК України.

Метою даної статті є виявлення проблемних питань щодо примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань та викладення власного бачення щодо можливості їх вирішення.

Ключові слова: примушування, виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань, способи, погрози.

«Серед фундаментальних цінностей дієвої конституційної демократії є свобода, наявність якої у особи є однією з передумов її розвитку та соціалізації. Право на свободу є невід'ємним та невідчужуваним конституційним правом людини і передбачає можливість вибору своєї поведінки з метою вільного та всебічного розвитку, самостійно діяти відповідно до власних рішень і задумів, визначати пріоритети, робити все, що не заборонено законом, безперешкодно і на власний розсуд пересуватися по території держави, обирати місце проживання тощо. Право на свободу означає, що особа є вільною у своїй діяльності від зовнішнього втручання, за винятком обмежень, які встановлюються Конституцією та законами України», зазначив Конституційний Суд України у рішенні від 1 червня 2016 р. № 2-рп/2016 [1]. Забезпечити охорону особистої свободи покликаний Кримінальний кодекс

України (Далі – КК України), який передбачає відповідальність за примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань [2, ст. 355].

Відповідно до ст. 355 КК України примушуванням до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань є вимога виконати чи не виконати договір, угоду або інше цивільно-правове зобов'язання із погрозою застосування насильства над потерпілим або його близькими родичами, а також пошкодження або знищення їх майна [3, с.703]. Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань – кримінальне правопорушення, що посягає на суспільно-правові відносини, визнані забезпечувати дотримання відповідних правил, які встановлюють певний порядок виникнення та реалізації зобов'язальних прав громадян.

Проблемні питання кримінально-правової охорони свободи особи, а також відповідальності за дане правопорушення розглядалися в працях В.І. Борисова, О.О. Володіної, Д.О. Калмикова, В.А. Козака, Я.Г. Лизогуба, О.С. Наумової, В.В. Борода, П.О. Скобліков та В.В. Тимощенко.

Згідно з чинним законодавством, відповідальність може бути у тому випадку, коли особу примушують до виконання (невиконання) існуючого зобов'язання, яке виникло відповідно до зазначених в законодавстві підстав. Так, наприклад, зобов'язання однієї особи здійснити на користь іншої особи відповідну дію або утриматись від неї виникає з договору або з інших підстав, які дозволені цивільним законодавством. Також сюди можна віднести зобов'язання що виникають при заподіяння шкоди іншій особі, впровадженні винаходів, відкриттів та раціоналізаторських пропозицій. До предмету таких зобов'язань можна віднести: майно, гроші, послуги, тощо.

Радутний А.Є. визначає примушування як усну, письмову або невербальну вимогу, висловлену в категоричній формі пропозицію потерпілому вчинити негайну чи в обумовлений час певні дії або утриматися від їх учинення [4, с. 139]. Гущесова Т.Г. під примушуванням розуміє психічний і (або) фізичний тиск на потерпілого в будь-якій формі [5, с. 95]. На думку інших авторів, при визначенні поняття примушування слід закцентувати увагу на тому, що примушування – це вплив на психіку. Адже який би спосіб впливу не вибрав винний (насильство, погрози чи інше), кінцевою метою є саме

вплинути на психіку (свідомість) потерпілого й змусити його прийняти рішення про підкорення вимогам винного. [6].

Вважаємо, що під примушуванням необхідно розуміти такий фізичний чи психічний вплив на особу, за допомогою якого особа, яка примушує досягає зазначеної цілі.

Встановлення кримінальної відповідальності за «Примушування до виконання цивільно-правових зобов'язань» має на меті заборонити самоправні дії кредитора, спрямовані на насильницьке спонукання потерпілого до повернення дійсного боргу. Натомість за вимогою не виконати угоду (яка є законною та дійсною) криється зовсім інша мета – зірвати виконання зобов'язання боржником, щоб заподіяти шкоду йому чи його контрагенту. Вимога не виконати угоду спрямована не на стимуляцію належної поведінки боржника, а навпаки – на порушення ним договірної дисципліни [7].

Проте, ст. 355 КК України передбачає відповідальність за сам спосіб примушування до виконання чи невиконання цивільно-правового зобов'язання. Адже одна із сторін цивільно-правового зобов'язання має право вимагати виконання конкретного цивільно-правового зобов'язання, але тими способами, які дозволені законом, а не насильницьким чи іншими способами, які заборонені законом.

Та в даному випадку виникає проблемне питання щодо дії принципу «дозволено все, що не заборонено законом». Адже досить часто дієвим способом примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань є погрози щодо розголошення відомостей про особу чи її близьких осіб, які є таємницею. Зазвичай це відбувається за допомогою нічних телефонних дзвінків, надсилання кореспонденції або повідомлення через третіх осіб. Суб'єктами такої діяльності є колекторські фірми або угрупування, а також інші організації, які спеціалізуються на поверненні боргів. Дані суб'єкти, користуючись відсутністю відповідальності за перераховані вище способи примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань часто спричиняють або ставлять під загрозу спричинення істотної шкоди правам і законним інтересам потерпілих або їх близьких родичів. Зокрема, це також проявляється через поширення відомостей в мережі Інтернет про близьких родичів особи, яка взяла кошти в кредит. Та в ст. 355 КК України не вказаний даний спосіб, як такий, за застосування якого передбачена кримінальна відповідальність.

Тому, вважаємо, що в ст. 355 КК України потрібно збільшити перелік способів примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. Так, потрібно передбачити відповідальність за розголошення відомостей, які потерпілий чи його близькі родичі бажають зберегти в таємниці.

Дане кримінальне правопорушення підлягає кваліфікації за ст. 355 КК України за відсутності в діях винної особи ознак вимагання. Адже, при розмежуванні ст. 355 КК України від ст. 189 КК України, необхідно звертати увагу на те, що коли вчиняється кримінальне правопорушення, відповідальність за яке передбачена ст. 355 КК України, винна особа не посягає на чуже майно чи його право та не вимагає від потерпілого вчинення інших, які останній не повинен вчиняти. Він примушує потерпілого виконати лише той юридичний обов'язок, який передбачений цивільно-правовим зобов'язанням, або ж не виконати його. Вказане кримінальне правопорушення вчиняється за відсутності посягання на власність, крім того, винний, застосовуючи примушування прагне поновити порушені з вини потерпілого відносини власності. Таким чином, на думку деяких науковців, вимога при вчиненні злочину, передбаченого ст. 355 КК України, може мати правомірний характер [8].

Проте, саме примушування до невиконання цивільно-правового зобов'язання завжди буде неправомірним, оскільки це порушує вимоги цивільного законодавства. Така вимога можу вчинятися усно або письмово, але її обов'язковою ознакою є безумовність, тобто вона повинна бути призначена для конкретних дій (вчинити чи не вчинити, які вимагає винний). Адже, коли вимога не конкретна, то в такому випадку, склад злочину, який передбачений ст. 355 КК України, відсутній.

Але на думку інших науковців, не достатньо встановлювати кримінальну відповідальність лише за випадки, які визначені у ст. 355 КК України. Тому що, особу можуть примушувати до виконання чи невиконання зобов'язань, які виникають в іншій сфері. До прикладу, зобов'язання, які виникають із трудового права. Тому доцільно внести зміни та доповнити до ч. 1 ст. 355 КК України іншими видами зобов'язань, за примушування до виконання чи невиконання яких також повинна наставати кримінальна відповідальність за цією статтею.

Отже, лише за допомогою цілеспрямовних дій, які полягають у примушуванні потерпілого виконати або невиконати цивільно-

правове зобов'язання може бути вчинено примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань. Вимога виконати чи, навпаки, не виконати цивільно-правове зобов'язання полягає в конкретній пропозиції негайно або у відповідний час вчинити або не вчинити ті чи інші дії, які є предмет зазначеного зобов'язання [9, с. 818].

Вважаємо, що необхідно внести відповідні зміни, які зазначалися вище до ст. 355 КК України для покарання та зменшення таких випадків, при яких порушується право особи на повагу до приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції, яке передбачено ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [10].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 1 червня 2016 р. № 2-рп/2016 / Законодавство України. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16

2. Кримінальний кодекс України : Закон України від 01.09.2001 № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26.

3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Під заг. ред. Потебенька М.О., Гончаренка В.Г. К., 2001.

4. Радутний А.Е. Примушування особи як спосіб збирання комерційної таємниці / А. Е. Радутний // Злочини проти особистої волі людини: Збірник матеріалів-практичного семінару (Харків 19-20 вересня 2000 р.) редкол.: В.В. Сташис та ін. – Х. : Лествиця Марії, 2002. – 240 с.

5. Гущесова Т.Г. Особливості об'єктивної сторони окремих складів злочинів, пов'язаних з трансплантацією органів або тканин людини / Т.Г. Гущесова // Проблеми вдосконалення практики застосування кримінально-правових засобів протидії злочинності органами внутрішніх справ: матеріали міжнародної науково-практичної конференції 30 вересня 2004 р. – Львів, 2005. - с. 94-98.

6. Наталія Довгань-Бочкова. Примушування як спосіб учинення злочину, 2014 URL. http://jurnaluljuridic.in.ua/archive/2014/6/45.pdf

7. О. Гринишин. Розмежування ст. 206 КК України «Протидія законній господарській діяльностіЄ та ст. 305 КК України «Примушування до виконання чи невиконання цивільно-правових зобов'язань» у контексті посягань на свободу договору. ISSN 0136-8168. Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2017. Випуск 64. С. 201–207. URL. http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/ index.php/law/article/viewFile/7314/7317

8. Коментар до Кримінального кодексу України. URL: http://yurist-online.com/ukr/uslugi/yuristam/kodeks/024/352.php

9. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України. 3-тє вид., переробл. та доповн. / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. Київ, 2003. 1056 с.

10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950 року № 995-004. URL:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

Наукове видання

Серія «Наукові роботи студентів УДФСУ»

ЗБІРНИК СТАТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДРУГОГО (МАГІСТЕРСЬКОГО) РІВНЯ НАВЧАЛЬНО-НАУКОВОГО ІНСТИТУТУ ПРАВА

У чотирьох частинах

Частина 4

Відповідальний за випуск ***В. В. Топчій, Ю. І. Аністратенко***

Форматування та комп'ютерна верстка ***Н. М. Шамардак***

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Здано до друку 30.11.2020. Формат 60×84/16.
Папір офсетний № 1. Гарнітура «Times New Roman».
Друк. арк. 18.1.
Тираж 300 примірників. Замовлення № 936.

Підготовлено до друку Видавничо-поліграфічним центром Університету ДФС України
08200, вул. Університетська, 31, м. Ірпінь, Київська область, Україна

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ДК № 5104 від 20.05.2016